

kosztolányi dezső

826

kosztolányi dezső
nero, poetul sîngeros

«În acest roman al diletantismului chinuitor pînă la sînge ai topic cu malițiozitate conștiința artistică și cunoștințele despre artă și viața artistică, cu tot orgoliul și pudoarea ei, adîncind astfel toate genunile vieții, toate tristețile, atrocitățile și tot ridicolul ei. Sarcasm și luciditate, armonia acestor două trăsături constituie caracteristica fundamentală a operei» (Nero, poetul sîngeros).

THOMAS MANN

(scrisoare către Kosztolányi Dezső)

Lei 5

editura minerva

kosztolányi dezső

Ilustrația copertei : *Vasile Socoliuc*

kosztolányi dezső

nero, poetul sîngeros

ROMAN

TRADUCERE DE VERONICA BĂRLĂDEANU

**PREFĂȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE
ANA HALASZ**

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1975

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Toate drepturile rezervate
Editurii Minerva
(B.P.T.)

Kosztolányi Dezső,
Nero, a vörös költő, regény,
Kriterion Könyvkiadó
București, 1971

KOSZTOLANYI ȘI NERO SAU ISTORIA UNEI CONȘTIINȚE

...„Deunăzi l-am îngropat pe bietul Kosztolányi
și omenirea ca și el, e roasă
de-un cancer, de o țară monstruoasă
și ne-ntrebăm : Cine-o-mplînta în trup
alți colți, ai unor noi idei de lup,
și unde fierb veninuri noi de ură
vei mai găsi un loc pentru lectură ?“

Sînt versuri cu care poetul revoluționar maghiar Jozsef Attila îl întîmpina în anul 1936, la Budapesta, pe Thomas Mann, pe acel Thomas Mann care cu un deceniu și jumătate în urmă, la apariția romanului *Nero*, îi scrisese lui Kosztolányi o entuziastă scrisoare de felicitare.¹

Mai tînăr, Jozsef Attila plîngea la căpătîiul lui Kosztolányi fără să știe poate că numai peste un an îl va urma în moarte. Doar Thomas Mann, cel mai vîrstnic dintre ei, va înfrunta „noile idei de lup“ ajungînd la apogeu și supraviețuind fascismului. Scriitorul, căruia i-a fost dat să trăiască o viață lungă, are norocul de a vedea și înțelege sensurile unor deznodămînte istorice hotărîtoare pentru omenire. Luciditatea olimpică a unui Goethe sau traiectoria lui Thomas Mann, de la nostalgia contactelor umane exprimată în nuvela de tinerete *Tonio Kröger* pînă la credința militantismlui angajat, sînt determinate fără doar și

¹ Scrisoarea lui Thomas Mann către Kosztolányi se află inserată la sfîrșitul volumului de față.

poate de norocul de a fi putut cunoaște epoci istorice întregi, înglobînd în curgerea lor confruntări definitorii ale destinelor omenirii.

Să mori în 1936 la cincizeci și unu de ani, asemeni lui Kosztolányi, sau de bună-voie la treizeci și doi, ca Jozsef Attila, însemna să mori deznădăjduit, înfricoșat de spectrul amenințător al evenimentelor ce se profilează la orizont, de la Anschluss-ul Austriei pînă în primăvara lui 1945.

Ca niște borne pe drumul spre fascism și război al Europei, stau pietrele funerare ale scriitorilor : 1935, Kurt Tucholsky se sinucide în emigrație ; 1936, Federico Garcia Lorca sechestrat și împușcat fără judecată de falanșiști în primele zile ale războiului civil din Spania ; 1937, Alexandru Sahia moare de moarte așa-zis „bună“, tuberculoză, la 29 de ani ; Jozsef Attila se aruncă sub roțile trenului la numai 32 de ani ; nedreptatea socială posedă felurite și subtile metode de exterminare ; 1938, Karl von Ossietzky moare în lagăr ; Karel Capek se sinucide cînd hitleriștii anexează Cehoslovacia ; 1939, izbucnește războiul, evenimentele se precipită, numărul morților crește ; 1940, Arkadi Gaidar pe front ; 1942, Evgheni Petrov, de asemenea ca luptător pe front ; Bálint György, într-un detașament de deținuți ; Vladislav Vancura, executat ca ostatec în urma atentatului împotriva lui Heydrich ; 1943, Salamon Ernő, într-un detașament de deținuți, la fel ca și Bálint György ; Ivan Goran Kovacic, luptător al armatei de rezistență iugoslave, prins și ucis de colaboraționiști ; Julius Fucik, condamnat la moarte și executat pentru activitate ilegală ; Eric Knight se prăbușește cu avionul în lupta deasupra Angliei ; 1944, Radnóti Miklós, ucis într-un detașament de deținuți, cu prilejul unei execuții în masă de către fasciștii în retragere ; Antoine de Saint-Exupéry dispăre cu avionul într-o luptă aeriană ; 1945, Szerb Antal, ucis în lagăr în ultimele zile de dominație a fascismului în Ungaria. În afara rarelor, dar nicidecum fericitelor excepții ale luptătorilor cu arme, moartea acestei generații poate fi caracterizată cu versurile lui Radnóti scrise în 1939 : „Sînt poet, bun doar la rug, / fiind martor pentru adevăr. / Unul care știe că albă-i zăpada / roșu-i sîngele și roșiei-i floarea de mac. / Și lujerul pufos

al macului e verde. / Unul dintr-aceia care vor fi uciși pînă la urmă, / fiindcă ei n-au ucis niciodată“.

Kosztolányi a trăit ultima treime a vieții sale negînd acțiunea socială, contrapunîndu-i toată concepția sa estetică. Fenomenul numit de Engels în analiza cazului Balzac „triumful realismului“, și-a spus cuvîntul și în cazul lui Kosztolányi. Observația fină, sensibilitatea umanistă, sentimentul de răspundere pentru cei ce vor urma după el, osmoza imperceptibilă între lumea interioară a scriitorului și lumile interioare ale oamenilor din jur, lumi imense și nesfîrșite înghesuite în condiția vitregă a anilor interbelici, ani de criză și amenințare, care fac opera acestui „homo aestheticus“, cum se autodefinia Kosztolányi, să contrazică, să anuleze teoriile sale. Ciudat : „contingentul“ său refuza să observe acest lucru. Singur Bóka László ajunge pînă acolo încît să se întrebe : are oare dreptul posteritatea să măsoare limitele orizontului politic al scriitorului pe baza unor experiențe istorice desfășurate după moartea sa ? „Nu avem motive, nici dreptul de a presupune în ce direcție s-ar fi îndreptat drumul vieții lui Kosztolányi și pînă unde ar fi ajuns arta lui dacă ar fi trăit experiența Eliberării“, scrie Bóka în 1961 ; și mai departe : „Kosztolányi insistă cu o consecvență penibilă și o rigiditate neobișnuită pentru acest spirit flexibil asupra travesti-ului său, dar noi n-am mai discuta despre opera lui dacă atitudinea declarată s-ar fi realizat în practica sa artistică“.

Despre ce este vorba de fapt ? Doar despre o poziție consecvent estetizantă în contextul unei literaturi și al unei vieți literare de tradiție milităntă ? Nicidecum. Este vorba de un lucru hotărîtor, contradictoriu, tragic. În viața și orizontul poetului și prozatorului, care s-a afirmat și s-a definit în literatură de la bun început cu descoperirea lumii interioare, a seismelor imperceptibile ale sufletului, năvălește zguduitorul experiență a primului război mondial, care-l determină să-și îndrepte privirea asupra condiției umane a celor mulți. Scrierile din timpul războiului consemnează revelația sentimentului apartenenței : „Există un gest înăuntrul omului, un gest cu care caută mîna tatălui în întuneric. Dar cine este oare tatăl omenirii ? Că doar noi, cu

toții, fără excepții, am fost copiii păcii... Dacă pământul s-ar ciocni de o planetă, mulți ar suna ministerul la telefon și ar întreba ce se va întâmpla în clipa următoare. Sint puțini cei care au înțeles că am rămas singuri pe globul pământesc doar noi cu destinul nostru. S-ar fi cuvenit, poate, să ne prindem de mină, simplu, cu bunătate, cu tărie, și să-ntindem o horă nesfârșită-nesfârșită, pînă unde vedem cu ochii" (din volumul *Cerneală*, 1916). Pasul făcut de la noțiunea „eu“ la noțiunea „noi“ este definitoriu în conștiința unui artist. Revoluțiile ce-au urmat primului război mondial au exercitat o atracție puternică, deși numai sentimental-emoțivă, asupra poetului, care, dus și de circumstanțe, de atmosfera generală, de fluxul prietenilor și al colegilor de breaslă, s-a alăturat revoluției la suprafață, neavînd nici măcar răgaz să ajungă la o înțelegere științifică a legilor istoriei. Iar în Ungaria perioada revoluționară a fost scurtă — din octombrie 1918 pînă în iulie 1919 — și s-a soldat cu un deznodămînt tragic.

Intellectualitatea maghiară care aștepta și solicita transformările progresiste încă din pragul celor două secole, a rămas derutată în întregime, timorată și în parte decepționată de eșecul Comunei și de teroarea albă ce i-a urmat, fără să înțeleagă că rădăcinile eșecului sint adînc împlîntate în subdezvoltarea economică și social-politică cauzată de nedeșăvîrșirea revoluției burghezo-democratice din 1848, la care s-au adăugat deformările acumulate de-a lungul „drumului prusac“ al transformării capitaliste. Multă lume a emigrat, majoritatea scriitorilor au tăcut, s-au retras, au fost persecutați. Kosztolányi a trecut pentru o perioadă scurtă în tabăra de dreapta: a condus timp de cîteva luni o rubrică agresivă intitulată *Pardon* în ziarul *Uj Nemzedék* (*Generația nouă*) și și-a spus cuvîntul în campania reacționară de defăimare al lui Ady Endre. Atitudinea lui s-ar putea motiva acuzînd superficialitatea, lipsa de maturitate politică, impulsivitatea capricioasă a poetului (vanitatea, obsesia jocului, a hazardului), s-ar putea invoca frazeologia patriotard-perfidă a teroarei albe. Constată însă în scurtă vreme că este izolat; îl refuză cei pe care i-a părăsit la rău, iar cei cărora li s-a alăturat nu sint de seama lui, se simte străin printre ei, nu le suportă vulgari-

tatea, agresivitatea, incultura și ura suspicioasă față de spirit. Părăsește *Uj Nemzedék*, dar în zadar; stînga oprîmată 1 se refuză în continuare și el e nevoit să se constate izolat. Eșafodajul artificios de argumente despre datoria cărturarului de a sta departe de luptele de moment ale agorei, autojustificarea sofisticată prin postura de „homo aestheticus“ sînt de prisos. Fiul rătăcitor va rămîne iremediabil singur.

Nero, poetul *sîngeros* apare în 1921. Este una din primele cărți care caută să trezească conștiințele în fața primejdiei fascismului. Precede în timp marile eseuri răscolitoare, *La trahison des clercs* de Julien Benda și *Achtung, Europa!* de Thomas Mann și optează pentru o formulă mai accesibilă decît eseul. Bóka vede o semnificație anume în faptul că tocmai acum scriitorul, într-un asemenea impas moral, refuzat și mefiat deopotrivă de stăpînire și de opoziția redusă la tăcere, trece la genul marilor sinteze, la „genul caracteristic pentru interpretarea obiectivă și extensivă a lumii: la roman“. Dar cum se face oare că semnalul de alarmă l-a tras tocmai acest spirit egocentric și șovăielnic, acest eretic, cum îl vedeau contemporanii săi, trădător al umaniștilor și al propriei sale poziții estetizante, capabilă să dea totuși alarma cu atîta forță de convingere și nu unul dintre cei credincioși, cei neclintii, cei angajați fără echivoc?

Fără sentimentul repulsiei față de cei cărora li s-a alăturat vremelnic, cartea n-ar fi atît de profund tulburătoare; nefiind un observator obiectiv, ci un liric, Kosztolányi trebuie să treacă argumentele prin filtrul sensibilității sale, altfel nu poate depăși stadiul verbalismului, pe care îl consideră incompatibil cu expresia artistică. „Incendiul pentru mine îl reprezintă mistuirea aceluia bordei din pustă, pe care l-am văzut în copilărie pierind în flăcări. Dacă ar trebui să descriu arderea unui zgîrie-nori din America, de bună seamă că aș fura scînteia și culorile din această neînsemnată experiență a mea. Așa mi se întîmplă și cu oamenii“, va scrie Kosztolányi peste un deceniu și jumătate. Este încredințat că numai prin propria ta experiență poți trece de la

generalități la generalizare, la imaginea totală, complexă a unui fenomen. Experiența ieșită din comun a unei individualități hipersensibile și vulnerabile rătăcite printre propagandiștii urii, ai intoleranței față de gândire, completează imaginea terorii cu o idee inedită, esențială și anume, că primejdia cea mare nu e aceea de a pieri, ci de a deveni părtaș, fapt care, de altfel, nici măcar nu te scutește de pieire.

Scriitorul are 36 de ani când publică *Nero*, poetul *singeros*, deci, ar fi la vârsta maturității; totuși, comportamentul său social mai poartă încă semnele adolescenței spirituale, dovedește unele manifestări de boemă, aleargă după experiență de dragul experienței, se joacă. Kosztolányi are o teribilă înclinație spre joc, o demonstrează însăși virtuozitatea limbajului poetic, risipa de aliterații, de rime interioare sau exterioare, de calambururi, atât de abundente în poetica sa, cât și apelul la leit-motivul jocurilor de copii prezente adeseori în nuvelele și poeziile sale, până și în cele unde, cu sumbre ecouri, răsună ecoul tentației morții, privity adeseori ca un joc totodată temut și rivnit.

Primul șoc care-l aduce la realitate este războiul. Euforia revoluționară, starea de depresiune resimțită în urma eșecului au și ele o notă copilărească, superficială, un fel de refuz de a analiza serios valoarea reală a lucrurilor, stare care-l duce de la o extremă la alta fără ca el să fie conștient de implicațiile grave ale acestor oscilații. Dar consecințele rubricii *Pardon* nu iartă. Maturizarea se produce într-o situație-limită, care ar putea oferi eventual și o alternativă tragică, fără ieșire: sinuciderea fizică sau morală. Romanul *Nero* pentru Kosztolányi este momentul în care trăiește revelația răspunderii.

Această carte nu-i va oferi cititorului o lectură de factura unei evocări fastuos-teatrale a istoriei; ca relatare a evenimentelor cruciale a etapei Nero din istoria Imperiului Roman, cartea lui Kosztolányi este incompletă: lipsește incendiul Romei, lipsește martiriul creștinilor în circ, lipsește personajul Petroniu, adică tot ce cunoaștem din amplul și minuțiosul roman al lui Sienkiewicz, *Quo vadis?*, date pe care Sienkiewicz le-a aflat din operele lui Suetoniul și Plutarch. Kosztolányi mărturisește într-o

scrisoare, iar văduva lui reconfirmă în memoriile sale că autorul l-a citit pe Suetoniu ulterior, după ce romanul fusese scris, l-a cercetat cu intenția de a mai șlefui, de a mai corecta pe ici-colo, dar n-a mai intervenit în structura inițială a cărții. Și — credem — n-a greșit. E neîndoielnic faptul că procedeul său este o dovadă de superficialitate, dar un mare talent ca cel al lui Kosztolányi este capabil să convertească atari neajunsuri de documentare în nebănuite virtuți artistice. El abandonează în mod deliberat urmărirea filonului istoriei *de facto* de dragul analizei aprofundate a proceselor sufletești și de gândire conștiente sau subconștiente ale personajului central: tiranul mediocru, tiranul de circumstanță și cei ce-l înconjoară, răspunzători pentru aducerea lui la putere. Confruntându-l pe Kosztolányi cu povestitorul autenticului, cu Sienkiewicz, care ne înfățișează cu forță evocatoare ce s-a-ntîmplat, sau cu izvorul tuturor autorilor moderni, de la Robert Graves la Lion Feuchtwanger sau Albert Camus, care fac uz de simbolul Nero sau Caligula spre a combate fenomenele contemporane ale tiraniei: obiectivul, calmul și echilibratul Suetoniu, care judecă evenimentele; arătându-ne de ce s-au întîmplat, descoperim cea de-a treia ipostază posibilă a abordării teinei, și anume pasiunea autopsiei sufletești: cum de se poate întîmpla așa ceva? Pentru că se-ntîmplă în 1921, și nu ca un fenomen izolat. Dominația dictatorilor mărunți, lipsiți de personalitate proprie, lansați nu o dată la nimereală drept capete de afiș de către o clică lucidă în cinismul ei, dar îmbătați pe parcurs de propriul lor rol devenit scop în sine, se generalizează în Europa acelor ani. Kosztolányi a avut prilejul să vadă îndecaproape parada mediocrităților agresive în viața politică și spirituală a țării sale terfelită de contrarevoluție. Nero, diletantul ros de ambiții, a avut multiple modele vii. Azi numele acestora nu mai are nici o însemnătate, ele oricum sînt necunoscute cititorului contemporan.

Să nu uităm că autorul cărții este în primul rînd poet, și este într-adevăr, așa cum scrie poetul maghiar din România, Szilágyi Domokos în postfața volumului apărut în editura Kriterion: „și proza sa are valoare de poezie”. Doar nu-i vorba numai de scriitură, de meșteșug, de cizelarea frazelor — ci de

cizelarea ideii sau, mai exact, de calibrarea ideii și de măsurătoare balistică a traiectoriei sale, menite să ajungă la țintă. Textul lui Kosztolányi este ca o săgeată meșteșugită cu precizie și eleganța unui bijutier. Dar modalitățile finisării nu-l definesc pe poet decît parțial, chiar periferic — nu numai pe Kosztolányi, ci pe poet ca atare. Esențialul este atitudinea lirică, relația intimă dintre el și lume, procesul sufletesc care duce de la contemplarea lumii la recompunerea ei. Într-o poezie intitulată *Tatăl meu este profesor*, Kosztolányi scrie astfel: „Tatăl meu e tatăl omenirii / iar eu sînt frate cu oamenii toți“... Oamenii nu sînt numai cei exemplari, cei fără de prihană. Scufundîndu-se în adîncurile primejdioase ale sufletului omenesc, poetul-romancier nu se eschivează de la identificarea subiectivă cu păcatul. Nero al său nu-i balaurul cu șapte capete din basme, ci un om investit inițial deopotrivă cu bunătate și răutate virtuală. Care sînt resorturile subiective sau obiective ce-l determină să opteze mereu pentru rău? Care sînt legile naturale ale atrofierii conștiinței? Unde-i hotarul între sinceritatea suferinței tale și sinceritatea plăcerii oferite de suferințele altuia? Facem cunoștință cu Nero adolescentul în clipa cînd devine împărat: în acest scop, mama sa, Agrippina, l-a otrăvit pe soțul ei, împăratul Claudiu, iar băiatul, inocent și sensibil, îl plînge pe bătrîn înainte de a-l moșteni. Oare care-i impulsul determinant din întreaga înlănțuire de interese, relații, forțe, influențe ce-l împing spre rolul odios destinat lui pentru mai tîrziu? Faptul că este adus la putere de alții? Că e copil? Acest Nero ar putea să rămînă un manechin cenușiu sau un bufon inofensiv pe tron, cum au mai fost și alții. Unul din factorii decisivi este o privire lucidă alunecată în vîltoarea jocului puterii, tentația diabolică pe care o întrezărește acolo: maică-sa a ucis de dragul său, cineva a plătit cu viața prețul puterii lui. Prețul este mare, deci echivalentul trebuie să fie scump de tot. Pe urmă, prețul începe să scadă: urmează o adevărată inflație a vieților omenești, drept care valoarea relativă a propriei puteri să fie absolut ieșită din comun. Al doilea factor corupător este slugărnicia mediului. Personajul conceput de Kosztolányi nu este un Nero înăscut; se formează; va fi format de alții. Ca să devii

Nero, trebuie să afli mai întâi că legile moralei general acceptate nu te afectează — abia pe urmă vei impune fățiș, ca lege, această stare de fapt existentă latent. Personajul Nero al acestui roman nu este destul de inteligent, și-i lipsește și experiența spre a avea inițiativa. Tirania lui este opera acelor care nu numai că nu-i stau în cale, ci, dimpotrivă, îl stîrnesc. Și nu ne gîndim în primul rînd la cei ce profită de pe urma lui, cei care își frig propria friptură la focul autoadorației lui Nero, ca cei doi „poeți” culeși din cloacă, sau Agrippina, care mult timp domnește în locul lui, sau Poppaea, care de dragul propriului ei destin îl transformă pe acest om slab, pasiv, stîngaci și maleabil într-un monstru matricid. Nu: adevărații vinovați sînt cei care ar avea capacitatea să-l oprească la timp, care prevăd ce poate urma, dar se lasă inhibați de mirajul puterii. Relația definitorie a romanului rămîne cea dintre Nero și spirit: relația Britannicus-Nero și Seneca-Nero. Britannicus, *poetul*, moștenitorul legitim al lui Claudiu, depune armele de bună voie, se retrage. Nu-l atacă, nu-l înfruntă niciodată pe Nero. De ce tocmai el îl prefăce pe Nero în ucigaș, mergînd parcă provocator în întîmpinarea morții? Pentru ea, dispus să renunțe la orice, Britannicus nu-și poate dezbrăca și lepăda ca pe o haină personalitatea, geniul artistic. Ori, ceea ce nu poate suporta Nero este prezența acestui model viu a ceea ce ar dori el să fie și nu reușește. Talentul, nobletea sufletească, modestia celuiilalt îl irită, îi dau un continuu sentiment de nesiguranță și dorința de a se elibera de imaginea lor.

În ce constă răspunderea lui Britannicus, răspunderea victimei? În aceea că el consideră sacrificarea lui o chestiune și o relație strict personală, nesocotind faptul că va deschide șirul victimelor și că, salvîndu-se prin luptă, i-ar putea salva pe toți cei ce vor muri asemenea lui. El, lăsîndu-se ucis se crede generos, dar de fapt îi lipsește capacitatea de a investi energii superioare într-o acțiune menită să prevină dezastrul tiraniei lui Nero.

Mai complexă, mai contradictorie, mai solicitantă ca introspecție critică, este reprezentarea lui Seneca, dascălul împăratului. El ar fi singurul care ar avea căderea și autoritatea să-l oprească pe discipolul său, pentru că acesta îl iubește și-l vene-

rează. De ce n-o face? În primul rînd pentru că el reprezintă spiritualitatea Romei intrată de-acum în descompunere: Roma nu mai este aceea *Res Publica* a săracilor și a virtușilor, care euceriseră hegemonia asupra peninsulei Italice printr-o reală superioritate, ci Roma dinastiei Iuliene, o societate saturată, obosită, indiferentă față de cauza obștească, egoistă. Micul și dîrzul popor liber al latinilor s-a transformat în națiunea dominantă a unui mare imperiu, bazat pe asuprirea celorlalte popoare. Roma, deci, profită în întregime de neajunsurile posesiunii coloniilor: o situație capabilă să corupă însuși poporul Romei, păturile de jos, nu doar un demnitar situat în virful piramidei sociale. În al doilea rînd, Seneca nu e latin, ci un venetic, un hispan, care este detașat de treburile strict interne ale Romei și, mai ales, atunci cînd îl dezgustă sau îl îngrozește cîte ceva, gîndește de pe pozițiile unui venetic, spunînd cu detașare: „îi privește, e treaba lor“. El va ști să se identifice cu Roma abia în nenorocire. Dar, mai ales, lui Seneca îi lipsește o structură care s-ar preta la fapte mari, la abnegație, este șovăielnic, destul de laș, un om care ar face față în vremuri obișnuite, un om făcut pentru muncă de creație și nicidecum pentru luptă. Să ne amintim de controversa dintre Andrea Sarti și Galilei după înfățișarea în fața Inchiziției în *Viața lui Galilei* de Brecht: „Nenorocită țară, care n-are eroi! — Nenorocită țară, care are nevoie de eroi!“ Roma pe vremea primilor împărați este o astfel de țară nenorocită. Oare n-ar fi un aport suficient din partea unui Seneca că scrie poeme și tragedii nemuritoare? De ce oare i-am cere să mai fie și cetățean pe deasupra? De ce n-ar accepta el măgulirile venind dinspre Palat? Dar el n-a stat deoparte, lui i-a fost dată o șansă unică: posibilitatea de a modela personalitatea împăratului. Iar el nu numai că abdică, dar își asumă un rol josnic, acela de a-l convinge pe împărat cu ajutorul inteligenței sale deosebite că ceea ce face este bine, chit că-l omoară pe Britannicus, pe maică-sa, sau scrie o poezie proastă. Istoriograful literaturii maghiare îl etichetează în acest sens pe Seneca al lui Kosztolányi drept exponentul relativismului moral. Dar, urmărind toată traiectoria personajului, trebuie să observăm că avem de-a face cu ceva

mult mai complex, mai incălcit, mai dureros. Seneca, cu toată seceta morală a Romei la ora respectivă, nu este un cinic; el este în primul rînd un om bătrîn, cu relațiile afective stabilizate, puțin sclerозate chiar: pentru el Nero este în primul rînd elevul său și fiul iubitei sale din tinerețe. Îl costă foarte mult, îl costă viața, pînă să-și dea seama că opera lui de educator este falimentară, că răsfățul, lipsa de exigență manifestate din partea lui au făcut din elevul său un monstru. Apoi — apoi se teme, da, se teme. Roma primilor împărați este guvernată prin teamă. Să-i spui împăratului că poezia sa este proastă, să nu se aventureze, să nu se compromită cu diletantism în literatură și pe scenă, să-și vadă conștiincios de meseria lui de împărat? Cum să-i spui? Deși în ochii lui Seneca un vers tras de păr este o crimă, tace. Îl inhibă teama și mila deopotrivă, mila poetului autentic față de ambiția fără speranțe. Dar, cu toate acestea, a pornit pe calea minciunilor liber consimțite, a absolvit cu argumente sofisticate și cu tăceri o crimă împotriva bunului gust și a artei. Pasul hotărîtor pentru absolvirea crimelor împotriva umanității a fost făcut. Mai întîi îl absolvă pe Nero de incompetență, apoi de omor, apoi va fi omorît și el.

Urmărind meandrele sufletești ale devenirii lui Nero, nu putem să ne minunăm de puterea tentației jocului în procesul de creație al lui Kosztolányi: și aici se joacă de-a v-ați ascunselea cu cititorul, cu eroii, cu propriile sale procese de conștiință, cu alternativele unor opțiuni bune sau rele, consumate sau virtuale. Cîte travestiri una peste alta! Cîte roluri în rol! Cîte dedublări ale propriului suflet! Cîte comparări, confruntări, înlocuiri ale lui plus cu minus și viceversa în determinarea unui fenomen! Am spus mai la început: Nero — omul. Putem spune fără să greșim: Nero — poetul. O spune și autorul în titlu. Jucîndu-se, el încearcă să îmbrace haina sufletului lamentabil al eroului său, Nero, care — chiar un suflet de poet fără talent — este totuși un suflet de poet.

Persoana scriitorului, cu toate frămîntările, contradicțiile și ratările sale subiective, a rămas în istorie acolo unde l-au oprit

proceele fără de recurs ale vremii. Textele sale, moștenirea sa poetică și de proză, se integrează mult mai organic, cu mult mai multă importanță și greutate, decît își puteau da seama contemporanii săi, în acea categorie de opere care reflectează adevărul „conceput ca principiu social” al unei epoci cruciale, deosebit de tragice, prin care trecea Europa. Nuanța specifică, nu numai a mesajului, dar și al felului personal al receptării și confesiunii: acea ciudată și tulburătoare tensiune interioară a sufletului de copil pătruns de o rațiune iluministă, îl ridică pe Kosztolányi deasupra însemnătății strict naționale —, după ce suflul nou adus de el, ca poet tînăr, în literatura maghiară, a fost suflul spiritului european. Încă de la primele volume, publicate la 22 și respectiv la 25 de ani, *Între patru pereți* (1907) și *Jelaniile bietului copil* (1910), Kosztolányi apare ca reprezentantul intelectualului, de tip occidental, tip inedit pe vremea aceea, în peisajul social și literar al țării sale, dar primit cu entuziasm de pleiada strînsă în jurul revistei progresiste *Nyugat* (*Occident*), promotor principal al înnoirii literaturii maghiare. Programul radical-burghez al revistei consta în dorința de recuperare a rămîinerii în urmă în gîndirea și cultura națională față de progresul Europei moderne, în deschiderea orizontului spiritual al Ungariei (colonie de fapt a Habsburgilor, ca și Polonia sau Boemia, dar momită și dusă la supunere cu prezența, absolut formală, pe „firmă”), spre curentele înnoitoare, vestitoare de secol nou, ce străbăteau continentul dinspre țările capitaliste avansate, reverberînd spre sud-estul subdezvoltat. *Nyugat* milita contra acelei mentalități oficial-academice, de îndestulare obtuză, de orgoliu național retrograd, care consacrau din moștenirea mării generații pașoptiste (oricum, ea nu mai putea protesta, fiind în mormînt) tocmai starea de fapt împotriva căreia luptaseră și ei la vremea lor: decalajul social, economic, politic și spiritual al Ungariei față de țările avansate ale lumii. Scriitorii *Nyugat*-ului adevrau la curentele spirituale și artistice înaintate ale timpului și, bineînțeles, invidia îngustimea spiritului, incapacitatea de a înțelege a epigonismului oficios și stigmatiza ca înstrăinați de tradiția națională. Cînd colo, ei nu făceau altceva decît să caute principalele piedici.

ale progresului nu în afară, nu învinuind pe alții, ci, analizând contradicțiile interne, cauzele proprii ale rămînerii în urmă.

În acest context, Kosztolányi nu este revoluționar dar, ca fiu de profesor, este singurul scriitor maghiar care vine în literatură dintr-un mediu burghez de cultură elevată, cu orizontul larg deschis către literatura franceză și germană, cu tradiția raționalistă și iluministă învățată încă de-acasă. Ceilalți scriitori ai generației sale reprezintă structura socială tradițională, semi-feudală, se trag din medii rurale. Kosztolányi este un citadin. Deosebirea vine în primul rând de la modul de viață și configurația spirituală a familiei, pentru că și el vine, asemeni celorlalți, dintr-un tîrg de provincie, dintr-un liceu de provincie pătruns de atmosfera tîrgului duios și damnat intrat în sînge, cu amintirile romantico-paşoptiste ale bunicului, și nu se revoltă, nu refuză nimic din tradiția patriarhal-tradiționalistă, dar cu toate acestea de la primul pas făcut în capitala eterogenă și în plină efervescentă, găsește subit caldarîmul asfaltat care intră direct în circuitul drumurilor Europei.

Lumea imagistică a poeziei sale nu mai are nimic din cîmpia ancestrală, nici ierburi, nici privighetori, nici păstori, nici haiduci, nimic din mitica eroică ce revine la Ady cu sensuri diametral opuse celor obișnuite și oficial consacrate. În *Jelaniile bietului copil* ne întîlnim cu universul ermetic al copilului ferit, de casă bună, unde locul minunilor naturii este preluat de miracolele introspecției. Deasupra realității palpabile s-a ridicat o o lume, poate incomparabil mai vie, aceea a culturii. „Hei, mapamond, de cîte ori la tine / privesc în noaptea lungă, pe ninsoare ! / și mă pornesc cu micul tren în larguri / și-s legănat de-o luntre călătoare ! / ... Sînt bălți liliachii și verzi — pe-aproape / cînd trec în hoinăreală ne-întreruptă / pe drum nipon, italic, rus... pe ape / ce plîng și pe uscatul care luptă. / În brațe, ghem, se strînge depărtarea / se ghemuiesc și căile ferate. / Aici, pe apă, colo pe pămînturi / poveștile ajung realitate... / Pe geam brodează gerul flori ciudate / precum departe-o fată de Chitai. / Țigara tatei fumegă alături / și liniștit beau ceașca mea de ceai. / Ni-i ecuatorialul soare — becul — / trenuțul cîntă-n calea sa fi-

rească. / ... Și nu m-aș plictisi, într-un-aș scrie / în turnul vechi, nehotărând vreodată. / Ce fericit aș fi atunci eu însumi ! / Mi-aș colora cu scrisul viața toată ! " (*Cerneluri colorate*).

Iată cheia întregii creații a lui Kosztolányi, explicația poziției, a unghiului său de vedere : lumina și culorile vin dinăuntrul său. Poetul va simți nevoia contactului nemijlocit cu negrul noroiului adevărat, al singelui închegat, nevoia de-a ieși cu sufletul pe caldarîmul unde zac ziarele de ieri și eventual trupurile celor împușcați cu prilejul marii manifestații din 23 mai 1912 : „O mamă proletară se așază pe șinele tramvaiului, pe dalele de granit, în punctul unde altădată, «pe corso», era forfota cea mai mare ; se așază cu un nemărginit orgoliu și cu o nespusă siguranță. Își scoate sinul sfrijit și-l bagă în gura pruncului său. Știe că tramvaiul nu poate veni. Micul proletar se înfruptă cu lapte. Deasupra lor infinitul cu lună, în spatele lor — un oraș bolnav de neli-niște. Pletele roșii ale mamei luminează departe în întuneric. Budapesta o îngăduie zicîndu-și : lasă să stea acolo fiica cea mai orfană, lasă să se arunce la pieptul ei de granit și să creadă — măcar pentru douăzeci și patru de ore — că pămîntul și cerul sînt ale tuturor. În clipa aceasta orașul îi aparține.” De la primele volume de proză lirică, impresionistă, plină de presimțiri, vise, temeri, fantezii, de contemplarea vibrațiilor propriului său suflet, drumul spre proza mare duce prin acel volum cu tematică de război intitulat *Cerneală*. La singular și fără iradiația curcubeului. Cerneală neagră, cerneala mărturiei.

Primul său roman este *Nero, poetul singeros*. Arsenalul mijloacelor de prozator de care dispune Kosztolányi este bine înzestrat : el insistă asupra simbolurilor, asupra mutațiilor interioare fine, aproape de nuanță, care vor determina acțiuni sau care rezultă din ele. Îi interesează un anume lucru : cum este condiționat omul pentru deformare ? Condiționarea este socială și în cazul lui Nero, căruia îi este îngăduit totul, și în cazul eroilor romanelor ce urmează, personaje strîmtoare, apăsate și atrofiate de condiția la care sînt condamnate.

Ciocirlia (Pacsirta, 1924) este o poveste amară a unei vacanțe scurte, în urma căreia se dărimă un fals echilibru sufletească. Cio-

cîrlia, fata bătrînă, slută, bună, respectată și compătimită de părinți, pleacă la niște rude de la țară, chipurile să mai vadă lume, deie Domnul să se și mărite. Se va-ntoarce însă așa cum a plecat. Dar, între timp, părinții încep, foarte timid, să trăiască așa cum le-ar plăcea lor, și cum nu-și mai îngăduie de mult, pentru că nu se poate, ieși nici la teatru, nici la restaurant, cu fata cea slută. Cei doi bătrîni leapădă pe furis doliul, își redescoperă tinerețea ratată, refuzată; pe urmă se întoarce acasă Ciocîrlia și viața își reia aparent cursul normal. Dar amărăciunea latentă, repudiată altădată, acum s-a conștientizat: cei doi bătrîni duios și cumsecade urăsc progenitura lor nereușită, nenorocită. Povestea intimă, particulară, total lipsită de trimiteri concret-politice, se amplifică prin puterea de reprezentare a autorului, în simbolul danțatei acelei lumi numite „*belle époque*“, aparent pașnică și fericită, care s-a prăbușit sub loviturile primului război mondial.

În *Zmeul auriu* (Aranyvárkony, 1925) critica socială este mult mai pregnantă. Școala, sistemul învechit, mărginit și neomenos de educație, liceul de factură veche, fabrică de „domni“, de unelte ale stăpînirii și nu de intelectuali, este una din obsesiile principale ale generației de scriitori ai *Nyugat*-ului. Romanul lui Móricz Zsigmond *Fii bun pînă la moarte* (*Légy jó mindhalálig*, 1920) este prima parte a unei trilogii despre copilărie și adolescență. Elevul eminent, strivit de obtuzitatea și inechitatea ce domnește în reputatul colegiu, este la fel de conștient în primul volum, la numai doisprezece ani, ca și în ultimul volum (*Fierbe mustul: Forr a bor*, 1922) ca tînăr în pragul vieții, de anacronismul și nocivitatea acestui sistem de învățămînt. Eroul din *Zmeul auriu* este profesor, dascăl prin vocație, un intelectual superior, batjocorit, torturat sufletește și împins la sinucidere de elevii săi, tineri brutali, proveniți din clasele dominante, crescuți de-acasă și de întreaga atmosferă a provinciei îmbuibate est-europene în dispreț față de gîndire și cultură. În roman nu sînt înfățișați decît niște adolescenți instinctuali, neastîmpărați, plini de poftă și pațimi care ar putea fi canalizate și spre bine, dacă respectul față de profesor n-ar fi ab ovo torpilat în casele părintești, peste tot, în întreaga societate feudal-patriarhală. Dar cititorul nu poate să

nu întrezărească în cruzimea mărunță, particulară a acestor băieți, atitudinea agresivă care se va instituționaliza în activitatea ofițerilor albi, organizatori și comandanți ai masacrelor din toamna anului 1919.

Ultimul roman, *Édes Anna*, apare în 1926. Titlul este numele unei slujnice. Înseamnă Ana Dulce sau mai precis Ana Dragă. Romanul face un salt subit în actualitate, atât în timp cât și în schițarea relațiilor social-politice. Acțiunea se petrece în săptămânile și lunile imediat următoare înăbușirii Comunei maghiare. Anna, fată blindă și neștiutoare, este tocmită de către unchiul ei, portar în bloc — implicat întrucitva în revoluție și trecut acum, de teamă, în extrema cealaltă — slujnică la o familie de demnitari. Fata este oarecum ostatecă: portarul vrea să-și cumpere prin ea bunăvoința stăpînilor, iar stăpînii îl amenință din cînd în cînd pe portar, ca excelenta slujnică supusă și săritoare să nu plece cumva. De întîmplat nu se întîmplă nici aici ceva dozebit; domnul și doamna Vizy nici măcar nu sînt răi cu ea — pur și simplu n-o iau în seamă. Cînd nepotul stăpînilor o lasă grea, o ajută să scape de sarcină, ba îi mai dău și bani. Deci, elementul senzațional lipsește pînă la urmă din procesul de subjugare, umilire și mutilare sufletească a fetei, căreia, poate, nimic nu-i lipsește mai mult ca puțină atenție omenească, o vorbă bună. Anna este o țărăncuță naivă, lipsită de apărare, care ar putea fi manipulată ușor chiar și printr-un simulacru de bunătate. Dar familia Vizy o tratează ca pe un animal de povară. Într-o noapte, fata, disperată și aproape inconstientă, își înjunghie stăpînii cu un cuțit cu care tocmai trebuia prin bucătărie.

Este semnificativă reținerea autorului față de orice polarizare melodramatică. El evită situațiile limită pînă la deznodămîntul final. Anna nu este nemîncată, nu este bătută, nu este izgonită ou plodul ei. Nu este nici măcar înrobită: este ținută ca un obiect, un bun neînsuflețit. În afară de munca sa exemplară, nu se ține seamă de nimic, nici măcar de posibilitatea existenței unor reacții sufletești. Patima nestăvilită care izburnește în scena-șoc, este patima cititorului. „Homo aestheticus“ scrie cartea cea mai instigatoare a epocii, un rechizitoriu împotriva regimului contrarevo-

luționar. În ce constă deci acel „triumf al realismului“ ? Ar fi doar talentul, observația fină, curiozitatea și dorința de experiment ? Nu : tentația jocului, deși n-a dispărut definitiv, trece de data asta pe planul al doilea, sau chiar al douăzecilea : umanistul se regăsește aici la capătul unei chinuitoare penitențe. Mutația aparent imperceptibilă este covârșitoare : Kosztolányi optează între frumos și adevăr, în favoarea celui din urmă. Bálint György surprinde într-un articol datat 1936 legitatea generalizată a acestui fenomen : „Abia mai există scriitori cu adevărat mari de partea burgheziei sau în grupul celor neutri care să nu fie legați prin vreun fir invizibil de cei săraci și exploatați : dacă nu altfel, măcar prin remușcare“. Conștiința odată trezită, îl împinge pe scriitor drept în agoră, deși nu-și dă, sau nu vrea să-și dea seama, deși nu acceptă tonul agitatoric al agorei. Pășind în agora continuă să vorbească pe tonul său reținut, ferit de patimi, ferit de efecte spectaculoase. Pare să fie un discipol mai credincios decât Maupassant al lui Flaubert, care n-a avut niciodată îndoieli în privința necesității tendinței. Forța și măreția dureroasă a adevărului îl copleșesc pînă la urmă și Kosztolányi aderă conștient și cu consecvență, dar cu reținere și fără patetism. Exigența teribilă față de exactitatea expresiei, grija pentru imaginea cu forță caracterizatoare, pentru miez, aversiunea față de afirmarea tezistă, trimit iar la joc, la un joc anume, intitulat „alb-negru, da-și-nu“, joc-dialog, unde n-ai voie să spui aceste cuvinte limită ; trebuie să te exprimi în așa fel, răspunzînd chiar celor mai directe întrebări, ca aceste cuvinte-tabu să se subînțeleagă ; și Kosztolányi respectă în scrisul său regulile acestui joc, prin care angajarea de fond, fără steaguri desfășurate, ne apare și mai viguroasă. Bálint György era conștient de acest lucru cînd scria despre *Édes Anna* : „Nu vreau să vorbesc acum despre nemaipomenita forță artistică sugestivă a acestui roman, unul din cele mai frumoase romane maghiare ale secolului. În momentul de față ne interesează doar forța sa umană, sugestivitatea sa omească, atît de puternică încît îl leagă pe Kosztolányi definitiv de muncitorii și țărânii săraci ai neamului său.“

Specificul sugestivității artistice însă ni se pare important pentru situarea artelor lui Kosztolányi în contextul artei universale : un astfel de stil reținut, pianissimo, obiectiv, această conștiințiozitate de martor îl leagă de cei doi mari precursori ai omului confruntat cu deșertăciunea iluziilor și miturilor secolului romantic : Maupassant și Cehov. Compasiunea lor reținută și lucidă presimte suflul noului secol, al cataclismelor, secolul căruia nu-i se va putea supraviețui cu atitudini teatrale. Cuvântul bine gândit, obiectiv, exact va fi unul din mijloacele de autoconservare a umanității și artei sale, în noul secol.

De la primul război mondial încoace, cuvintele mari sînt de nesuportat ; ori, Kosztolányi trăiește, creează și moare în plin secol XX. „Curentul subacvatic” cehovian, ca și ironia mînapas-tiană, apar la el ca un mijloc de autoapărare față de demagogia curentelor agresive. Piano-ul lucid și precis din al treilea și al patrulea deceniu al secolului sînt un act intelectual manifest, împotrivindu-se beției periculoase de cuvinte. Curajul lucidității devine un cvasi-consemn de apartenență la tabăra umaniștilor în defensivă. Luciditatea pînă la ultima suflare va fi singurul punct de sprijin moral al tinerilor, care „vor fi uciși pentru că ei n-au ucis niciodată”. Kosztolányi a întrevăzut aceste lucruri fără să le fi cunoscut — și probabil, fără să le fi aprobat.

Nuvelele sale din ultimii ani de viață, adevărate bijuterii ale genului, formează o antologie a suferinței disimulate. Stilul său atît de scînteietor, atît de tentat de focul de artificii al cuvintelor (nu frumoase, ci expresive), renunță aproape total la folosirea adjectivelor în scrierile în proză. Confruntă fapte de viață, atras de simetrie, polarizează diferențele, sau le duce pînă la conflict, sau le face să evite conflictul eventual cataclitic — iar suferința refulată devine și mai insuportabilă pentru cititor. Sclavul roman, care primește cu resemnare și stăpînire de sine toate loviturile soartei, pînă și moartea soției, izbucnește în plîns cînd e mușcat de un cline oropsit ca și el (*Silus*). Funcționărașul timid, umilit, își duce copilul la rîu vrînd să-i educe curajul, ca să nu rămînă același învins, infirm sufletește ca și tatăl său ; și deși copilul se teme, îl silește să sară în cap. Aruncat de tatăl

său, copilul nu va mai ieși niciodată la suprafață (*La scaldă*). Un alt copil duce tatălui său la birou cheile de la sertar și-si dă seama, cu stupoare, că veneratul și temutul *pater familiae*, în afara familiei, nu-i decît un slujbaş umilit, timorat — și începe să plîngă fără să știe de ce (*Cheia*). Exemple se găsesc la nesfîrșit. Fapte clar și obiectiv înserate, fapte mici, tragedii tăcute, inhibate, de neimaginat — suportate totuși. Cum se apropie sfîrșitul, prozatorul-poet se întoarce cu tot mai multă atenție și mai profundă afecțiune spre unitatea de măsură a umanității: omul. Omul de rînd, omul cenușiu, care ascunde înlăuntrul său nesfîrșita gamă a culorilor. Iar splendoarea cuvintelor reînvie tocmai cînd poetul e amenințat să nu le mai poată rosti (va muri de un cancer al gingiei, incapabil să vorbească). Poeziile din ultimul an de viață, ca *Beție în zori*, în care-și ridică în sfîrșit ochii de la caldarîmul cetății la nesfîrșirea înstelată, abundă de o risipă de frumusețe, de metafore, calambururi, aliterații, rime continuate în trei-patru rînduri — cuvîntul de bun-rămas se deghizează în plăcerea stăpînirii măiestrite a cuvintelor, a limbii:

„Am stat uimit
 Și am strigat, strigat-am fericit :
 În cer e bal, în orice noapte bal !
 Și-abia acum, în întuneric pal
 am dat de cheia tilcului astral :
 În zori spre casă zinele-au pornit,
 Pe vaste căi de stele-n infinit.“

Se mai joacă încă. E conștient de ceea ce îl așteaptă, a fost doar la tratament cu radium în Suedia, dar se joacă cu tezaurul cuvintelor, se joacă cu destinul, așa cum scria încă în 1916 : „Vrei oare printre flori să stai întins / și vrei, vrei oare să te joci de-a moartea ?“.

Moartea se apropie nu numai de el, ci și de cei tineri și sănătoși. Moartea violentă, moartea în cantități industriale, va deveni în scurt timp regula de joc exclusiv și general valabilă în Europa. Kosztolányi-poetul, în *Discurs funebru scris pentru cine știe cine*, poate pentru sine însuși, imortalizează singura formă de

manifestare, singurul etalon de valoare ireversibilă a vieții omenești, unicatul :

„Priviți-l, prieteni ! A murit.
Ne-a înșelat. Lăsat. Ne-a părăsit.
Îl cunoșteam. Nimic nu-l osebea,
doar inimă era. Și lâng-a noastră
bătea-n același ritm odinioară.
De-acuma nu-i.
E al pământului.
Nici urmă de comoară
Ci să-nvățați cu toți din moartea sa :
Un om e unic. Nu s-ar confunda
cu nici un altul. Nici măcar doi gemeni,
ori două frunze nu pot fi asemeni ;
Ca el, un altul nu se va mai naște.“

Dacă ne gândim cum se moare în *Nero*, poetul *síngeros*, dacă ne gândim cum se moare în această primă treime de secol, atunci ne dăm seama ce strigăt de alarmă este această poezie, care învoca dreptul omului de a muri de moarte bună, de a fi plin și de a plînge el însuși, de a rămîne în amintirea semenilor.

Britannicus nu mai merge tăcut în întîmpinarea morții, Seneca nu mai amuțește de teamă, viața se cere apărută, iar arma de care dispune poetul este cuvîntul.

ANA HALÁSZ

TABEL CRONOLOGIC

1885 29 martie Se naște la Szabadka (Subotica R.P.F.I.) Kosztolányi Dezső, fiul profesorului de matematică-fizică Kosztolányi Árpád și al Eulaliei Brenner, fiica unui farmacist originar din Germania.

1895—1903 Elev la liceul catolic municipal. În clasa a VII-a de liceu, la 26 octombrie 1901, în ziarul *Budapesti Napló*, ziar de orientare progresistă, modernă, care l-a lansat și pe tânărul Ady Endre, îi apare prima poezie.

În ultima clasă de liceu i se prezintă o dramă în versuri la o serbare școlară. Cu toate că este fiul directorului, în urma unui conflict cu un profesor, va fi eliminat din școală. Va da bacalaureatul la Szeged, cu calificativul excepțional.

1903—1906 Student al Universității din Budapesta, la Facultatea de filologie, secția limbă și literatură maghiară și germană. Aici se împrietenește cu alți doi viitori poeți de seamă, Babits Mihály și Juhász Gyula. Frecventează un timp și Universitatea din Viena, învață limbi străine, publică articole în ziare de provincie, la Szabadka și Szeged. Spre tristețea părinților, nu-și termină studiile, și se

angajează la redacția ziarului *Budapesti Napló*, ca șef al rubricii de poezie.

1907 Apare primul său volum de poezie, *Între patru pereți (Négy fal között)*.

1908 Apare volumul de nuvele *Nopti descintate (Boszorkánys esték)*.

1910 Apare *Jelaniile bietului copil (A szegény kisgyermek panasza)* — versuri.

1911 Apare *Concert de toamnă (Őszi koncert)*, versuri, *Mîncătorii de lotus (Lótuszevők)*, feerie, *Nebunii (Bolondok)*, nuvele, traduceri din piesele lui Molière.

1912 Apare *Suflete bolnave (Beteg lelkek)*, nuvele și traduceri din piesele lui Calderon.

1913 Se căsătorește cu actrița Harmos Ilona. Lucrează la redacția *Világ* (Lumea). Apare *Opați (Mécs)*, nuvele și traduceri din Rostand.

1914 Ca ziarist, este scutit de chemarea sub arme. Trece la ziarul *Pesti Napló (Jurnal de Pesta)* și-și cumpără cu ajutorul scriitorului și mecenatului Hatvany Lajos, unul din editorii revistei *Nyugat*, o casă la Buda. Apare *Poeți moderni (Modern költők)*, antologie din lirica universală.

1915 Apare *Frățiorul meu (Öcsém)* proză lirică.

1916 Apare *Macul (Mák)*, versuri, *Cerneală (Tinta)*, schițe și *Magicienii (Bubájosok)*, nuvele.

1917 Apare *Byron : Mazeppa*, traducere.

- 1919 După contrarevoluție, se angajează la redacția ziarului *Uj Nemzedék* (*Generație nouă*) și conduce timp de câteva luni rubrica *Pardon*. Peste puțin timp însă demisionează și rămîne fără post. Apare *Păunul* (*Páva*), nuvele.
- 1920 Apare *Piine și vin* (*Kenyér és bor*), versuri, Byron și *Beppo*, traducere, *Jelanțiile unui bărbat trist* (*A bús serfi panasztai*), versuri și *Béla, prostul* (*Béla, a buta*), nuvele.
- 1921 Se angajează la ziarul independent *Pesti Hírlap* (*Gazeta din Pesta*). Apare *Medicul nepriceput* (*A rossz orvos*), două romane scurte și patru nuvele și *Nero, poetul sîngeros* (*Nérol, a véres költő*), roman distins cu premiul Academiei Maghiare, tradus încă în timpul vieții autorului în germană, engleză, italiană, croată etc.
- 1924 Apare *Ciocîrlia* (*Pacsirta*), roman ecranizat în 1963 și Goethe : *Jurnal*, traducere.
- 1925 Apare *Zmeul auriu* (*Aranyásrkány*), roman
- 1926 Apare *Edes Anna* — roman, dramatizat și prezentat la Belvárosi Színház (Teatrul Municipal) din Budapesta în 1937, ecranizat de Fábry Zoltán în 1958.
- 1927 *Ciorbă de cerneală cu perișoare de hîrtie* (*Tintaleves papírgaluskával*), culegere de foiletoane și publicistică.
- 1928 Apare *Despuiat* (*Mesztelenül*), versuri, Géraldy. *Toi et moi*, traducere și poemele lui Oscar Wilde, traducere.

1929 Din nou se lasă atras de jocul perfid al cercurilor de dreapta, publicînd un articol de mare răsunset în odioasa campanie contrarevoluționară îndreptată împotriva lui Ady Endre. Cercurile revoluționare și liberale îl resping pe Kosztolányi cu hotărîre. Apare *Figuri (Alakok)*, schițe și reportaje.

1930 Este ales membru al societății literare „Kisfaludy Társaság”. În paginile ziarului *Pesti Hírlap* începe să se ocupe de problemele purității limbii. Găsește multe cuvinte frumoase și expresive pentru noțiunile nou-apărute în urma revoluției tehnice, sau datorită altor aspecte ale civilizației moderne. Apar traduceri din poezia medievală latină *Imnuri pentru Sfîntul Emeric (Szent Imre himnuszok)* și din Shakespeare : *Romeo și Julieta* și *Poveste de iarnă*, apare de asemenea *Freamătul naturii (Zsivajgó természet)*, poeme în proză despre ierburi, gîze, copaci, vietăți mici și mari.

1931 Devine președintele Pen-Clubului maghiar. Prin prestigiu și relații personale obține subvenții din apus pentru sprijinirea dezvoltării literaturii din țara sa. Oferind ajutoare substanțiale unor scriitori progresiști de mare prestigiu, ca Móricz Zsigmond și Krúdy Gyula, se expune, de data aceasta, unor vehemente atacuri de dreapta. Renunță la președinția Pen-Clubului. Apare traducerea din engleză a poeziei chineze și japoneze (*Kínai és japán versek*).

1933 Apar primele semne ale bolii care îi va fi fatală : cancer al gingiei. Este supus în repetate rînduri unor intervenții chirurgicale și beneficiază de tratament radioactiv în Suedia. În ultimul an al vieții nu va mai putea vorbi. Apare *Cornel Decuseară (Esti Kornél)*, nuvele autobiografice, confesiuni.

- 1934 *Apare Din leagăn pînă-n sicriu (Bölcsötől a koporsóig)*, portrete literare.
- 1935 *Apare Antologia poeziilor lui Kosztolányi, Dezső (Kosztolányi Dezső összegyűjtött versei)*. Volumul nu este complet, poetul n-a cuprins în prima culegere de sinteză toate poeziile volumelor precedente.
- 1936 *Moare la Budapesta, în ziua de 3 noiembrie. Mama lui, văduvă, și doi frați îi supraviețuiesc. Apare numărul Kosztolányi al revistei Nyugat, cu articole memoriale semnate de Füst Milán, poet și prozator, Gyergyai Albert, estetician și traducător, Karinthy Frigyes, Schöpflin Aladár, critic de artă etc. Apare Iezer (Tengerszem), 78 de nuvele.*
- 1938 *Apar fragmente de jurnal și corespondență, culese și prefăcute de văduva autorului, precum și volumul ei de memorii, și numeroase studii de sinteză ale contemporanilor.*
- 1939 *Apare Evlavie de septembrie (Szeptemberi áhítat)*, culegere de poezii inedite, îngrijită de Páku Imre.
- 1940 *Apare Fortăreața noastră, limba (Erős várunk a nyelv)*, studii de lingvistică, și *Contemporanii mei (Kortársak)*, cronici, studii.
- 1941 *Apare Genii (Lángelmék)*, studii, portrete literare.
- 1942 *Apare Abecedar (Abécé)*, marginalii.
- 1948 *Apare Teatru (Színház)*.
- 1958 *Apare volumul Scriitori, pictori, savanți (Írók, festők, tudósok)*.

A.H.

„Inter ceteras disciplinas pueritiae temporae imbutus et musica statim ut imperium adeptus est. Terpnium chitaroedum, vigentem tunc praeter alios, arcessiit diabusque continuis, post caenam canenti in multam noctem assidens, paulatim et ipse mediari exercerique coepit, neque eurom quicquam omittere, quae generis eius artifices vel conservandae vocis causa vel augendae factitarent.“¹

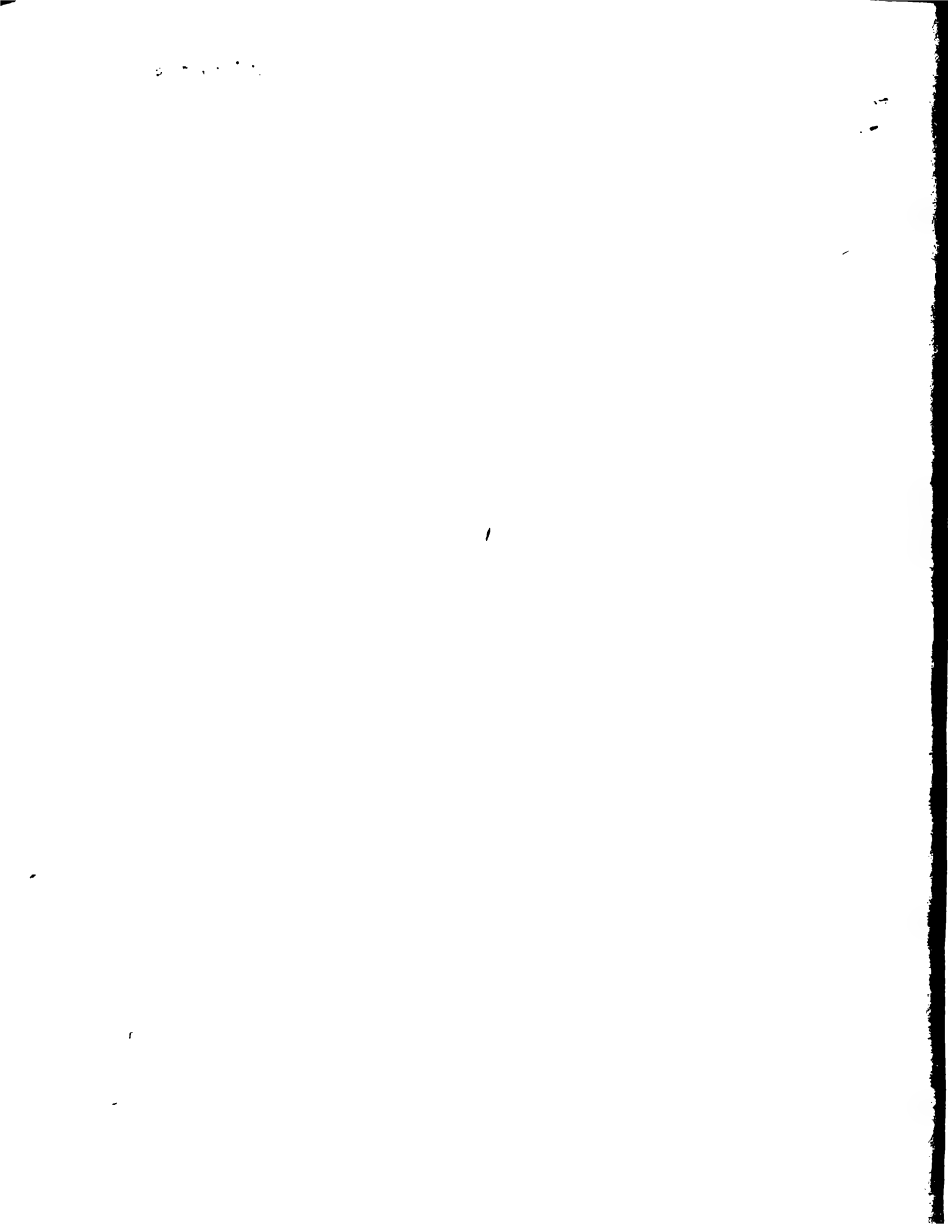
Suetonius: Nero, XX

„Ne tamen ludicrae tantum imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectavit contractis quibus aliaqua pagendi facillas necdum, insignis satis cenati aetatis nati considerare simul, et allatos, vel ibidem repositos, versus connectere, atque ipsius verbal, quoquomodo prolata, suppler: quod species ipsa carminum docet, non impetu et instinctu, nec ore uno fluens.“²

Tacitus: Annales XIV. 16.

¹ Între alte discipline pe care le-a învățat în copilărie a fost și muzica. Îndată ce a devenit împărat, a chemat pe Terpnus, cel mai vestit harpist de atunci, pe care-l puneă să cînte, iar el zile în șir, după masă pînă-noaptea tîrziu, sta lingă el, pînă ce încetul cu încetul a început și el să studieze și să facă exerciții, fără să omită ceva din deprinderile și măsurile pe care le iau artiștii pentru a-și conserva sau chiar a-și dezvoltă vocea (C. Suetonius Tranquilius, *Viețile celor doisprezece cezari*, Editura Științifică, București, 1958, p. 244). Traducere de David Popescu și C. V. Georoc.

² Și pentru ca să se facă cunoscut de popor nu numai prin talentul de comedian, împăratul căuta să se vire și în arta poetică, dînd poruncă să se adune în juru-i toți cei ce aveau o brumă de talent și îndeminare în stihuire, dar care totuși nu posedau cunoștințe deosebite (în acest domeniu). Aceștia se întruneau laolaltă cu Nero și rînduiau versurile aduse de împărat sau improvizate pe loc sau îi completau cuvintele rostite la nimereală. Acest fel de poezie se învecerează însă a fi lipsită de inspirație și avînt, nefiind creația unui singur poet (P. Cornelius Tacitus, *Opere, III, Anale*, Cartea a XIV-a, 16, Editura Științifică, București, 1964, p. 487). Traducere de Andrei Marin.

ZĂDUF

Nu se auzea decît o mormăială moleșită.

— Cireși — rostea fără încetare vocea — cireși.

Zadarnic își oferea tarabagiul din piața de fructe cireșile scoase la vînzare încă în zorii zilei.

Din cauza căldurii înăbușitoare, trecătorii erau rari chiar și aici la Forum Cupidis, un loc atît de căutat de mîncăi și pofticioși. Piața era pustie.

Un soldat care trecea pe acolo aruncă o privire fructelor poșcăite și își văzu fără nici un chef de drum. Mai merse ce mai merse și se opri în fața unei tarabe la care se vindea apă cu miere. Scoase un ban de aramă și sorbi îndelung băutura răcoritoare. Nu se zărea nici o litieră. Apoi apărură doi tineri, o fată și un băiat, care aleseseră să se întilnească tocmai la aceste ore de zăduf.

Ținîndu-se îndrăgostiți de mină se năpustiră în cercul strălucitor de lumină, căutînd tihna unor străzi și mai pustii, acolo unde toată lumea doarme la ora asta.

După trecerea edilului care stabilea prețurile, vînzătorul, un selav bătrîn, se culcă lingă tarabă. Se uită la prăjiturile galbene și la cozonacii care îi rămăseseră nevînduți. Apoi își aținti privirile asupra dealului din fața ochilor, acolo unde se zărea templul lui Augustus și Bachus, cazarma detașamentelor de gardă, cîtiva soldați mișcîndu-se, încoace și încolo, și casa de odinioară a lui

Tiberius locuită acum de bătrînul Claudius. Apoi își zise că, desigur, împăratului nu-i este acum chiar atît de cald; el se odihnește în umbra răcoroasă a palatului în timp ce pe sub palmieri cerșetorii dorm horcîind cu gura căscată.

În vara aceea apele Tibrului scăzuseră. Între malurile abrupte se vedea prundul albiei, și apa repede și mîloasă care se frămînta febril. Zăduful creștea necîntenit, ceața învăluia înălțimile și nici boarea nu improspăta aerul. Unele unghere pline de spurcăciuni și mizerie duhneau asemeni gropilor cu lei.

Zgomote rare, scîrțîitul unei roți sau lătratul răzleț al unui cîine se pierdeau în liniștea învăluitoare, mărind moleșeala după-amiezii.

II

MIRACOLUL

Sus, pe creasta Palatinului, în focul razelor fierbînti, strălucea palatul imperial.

Claudius, bătrînul împărat, stătea culcat în *dormitorium*. Avea gîtul gol și fruntea acoperită cu șuvițe de păr. Îl furase somnul. Nu fusese în stare să aștepte nici măcar sfîrșitul ospățului, scăpase bucatele din mînă, i se închiseseră ochii și adormise. Un timp comesenii făcuseră haz pe socoteala lui, îl bombardaseră cu măsline și simburî de curmale, apoi îl duseră în camera de culcare.

Acum tocmai se trezea.

Avea gura plină de salivă dulce a somnului — „Frumușel vis am avut“, spuse și se uită în jur. Era singur. Doar o muscă bizîia zburînd de colo-colo și i se așeză pe tunică.

Musca se plimbă pe braț apoi i se puse pe nas. N-ogoni. Mormăi ceva, plescăind, mișcîndu-și doar buzele. Îi

plăcea musculița obraznică așezată pe nasul unui împărățel.

I se făcu sete.

— Ei, spuse, apă, aduceți-mi apă — și căscă.

Așteptă răbdător. Nu veni nimeni.

Apoi spuse mai tare :

— Apă, aduceți-mi odată apa !

Nici de astă dată nu se mișcă nimic.

Nu avea slugi. În ultimii ani, nevastă-sa, Agrippina, îi lipsise încetul cu încetul, și aproape pe nesimțite de aghiotanți, soldați și gardă personală. Claudius se împăcase cu noua lui situație. Hoinărea singur prin palat și nu era deloc nemulțumit. Băga de seamă doar ceea ce vedea cu ochii. Memoria îi slăbise într-atît, încît nu-și mai amintea nici un fapt din trecut.

Chemă din nou și cînd nu apăru nici de astă dată nimeni uită pînă și ce-ar fi dorit să ceară. Privea peretele, perdeaua, podeaua. Apoi se gîndi la un pateu bîn, la gustul vinului, la cîrmale de Libia, la fazani, trăsura și bici.

Rise în sinea lui jovial, așa cum îi era obiceiul. Apoi pînă și gîndurile astea începură să-l plictisească și nemai-venindu-i nimic în minte strigă :

— Mi-e sete — apoi cîntă — sete.

Apăru un băiat mlădios, care părea să fi avut vreo șaptesprezece ani. Părul blond, copilărește adus pe frunte, îi încadra obrazul blind și îmbujorat. Venea de afară, din strălucirea orbitoare a soarelui și întunericul îl zăpăcise, călca nesigur, de altfel era miop și ochii lui albaștri plutau într-o ceață somnolentă.

— Dorești apă ? întrebă mijindu-și ochii.

— Apă, mieluşelule — răspunse privindu-l — pu-
tîină apă.

Claudius observă abia acum că în fața lui stătea fiul său adoptiv, tinărul Cezar ¹.

Să bucură.

Era singurul din tot palatul căruia îi putea vorbi. Cei-lalți nici nu-l băgau în seamă. Lui însă îi era milă de bătrîn și își manifesta ostentativ dragostea față de el părăindu-i-se distins să se opună batjocurii cu care-l înconjuraseră profitorii pe bietul moșneag. Și apoi îi plăcea să-l asculte povestind lucruri interesante din istoria etruscilor, despre care Claudius scrisese cîndva o carte. Îl urmărea cu atenție.

Împăratul îl prinse de mîină și îl așeză pe marginea patului. Îi lăudă pletele lungi, blonde și ondulate, toga, mușchii. Îi pipăi brațele, cuviincios, căci împăratului nu-i plăceau băieții. În general vorbea doar despre el, îndrugiînd verzi și uscate, spunînd tot ce-i trăznea prin cap. Îi făcu fel de fel de făgăduieli, îl ridică în slava cerului. În clipa aceea, din spatele unor draperii se ivi împărăteasa, prezentă parcă mereu și peste tot, așa cum apărea de obicei pe neașteptate ici-colo în cele mai îndepărtate săli ale palatului. Se opri în fața patului.

Agrippina era încă deosebit de frumoasă. Înaltă și mlădie. În ochi i se citeau umbrele dulci ale unor furtuni trecute. Buzele puternic arcuite erau ușor bărbătoase. Obrazul îi era palid.

— Aici erai? întrebă surprinsă și îi măsură iritată.

Atît Claudius cît și Nero cunoșteau înțelesul acestor cuvinte. Împărătesei nu-i plăcea să-i vadă împreună. Pentru ea, acești trei ani care trecuseră de cînd reușise să-l determine pe Claudius să-și renege fiul, pe Britannicus, și să-l adopte pe Nero, fuseseră ani de grele strădării. Iar prietenii începuseră să se organizeze în jurul fiului

¹ Titlul de Cezar se da împăratului și urmașului acestuia, desemnat din viață. Însemnele puterii imperiale cuprindeau în plus atributul de Augustus.

renegat. Agrippina se temea ca nu cumva Claudius să-și regrete făgăduiala și să se răzgîndească.

Se gîndi o clipă cîntărind situația. Își cunoștea fiul. Puterea nu-l interesa deloc, era atras mai curînd de lectură. Buzele îi tremurau de neliniște și îl privi cu severitate. Era în stare să strice totul.

Timpul se arăta a fi prielnic. În palat nu era nimeni. Narcis, libertul favorit al împăratului, care altfel se afla mereu în preajma lui, luase drumul Sinessiei; Polybus, Felix, Posides, oamenii partidului de opoziție, lipseau și ei. Acum era momentul.

Se apropie de împărat.

Claudius sări din pat și începu să măsoare nervos încăperea, de parcă ar fi vrut să se ascundă undeva.

Nero, care îi văzu emoția, se adresă însoțitorilor din garda împărătesei :

— Împăratul dorește să bea, spuse. Un aghiotant porni să-i aducă de băut, dar Agrippina îl opri brusc...

— Am să-i aduc eu, zise, și ieși repede.

Aduse apă într-o tigvă de doveac și i-o întinse.

Claudius abia duse băutura la gură că se și prăbuși pe dalele de marmoră ale pardoselii întinzîndu-se cît era de lung.

— Ce înseamnă asta ? întrebă Nero.

— Nimic, răspunse Agrippina liniștită.

Nero se uită la tigva de doveac ce zăcea pe pardoseală, apoi își privi mama, cu o groază mută fără cuvinte.

— O să moară, spuse.

— Lasă-l — și-și prinse fiul de mînă.

Cel căzut nu se mai ridică. Gîtul gras și congestionat se goli de sînge pîlînd, buzele înghițeau convulsiv aerul. Părul i se năclăi de sudoarea morții. Nero, emoționat, se aplecă deasupra lui voind parcă să-i soarbă cu buzele ultima răsufflare, acea suflare care se stîngea, sufletul care își lua zborul.

— Ave, strigă el după datină, Ave! îi strigă încă o dată ca unuia care pleacă.

— Ave, spuse maică-sa batjocoritor.

Trupul înțepeni. Nero așteaptă câteva clipe, apoi, lipindu-și palmele de obraji voi să fugă din odaie.

— Ai să rămii aici, îi spuse maică-sa îndreptându-și trupul.

Era și ea palidă ca și mortul.

— Era bolnav? întrebă Nero.

— Ce știu eu?

— Cred că era bolnav, biigui băiatul încercînd să găsească un răspuns grozăviei la care fusese martor.

Agrippina dădea porunci. Vocea îi umplea coridoarele:

— Închideți toate ușile. Unde e Britannicus? Unde e Octavia?

Pretutindeni mișunau soldații, zornăind din paloșe. Prințul Britannicus și Octavia, devenită de un an soția lui Nero, fură duși din porunca împărătesei într-o sală unde îi închise.

Nero rămase în cameră.

Privea moartea în marea ei simplitate.

Trupul era nemișcat. Contopit aproape cu pămîntul, cu tot ce-l înconjura, obrazul îi pălise, pavilioanele urechilor deveniseră parcă de marmoră, nasul se ascuțise, doar părul, șuvițele bogate, cărunte, rămăseseră aceleași, și sprincenele, nepăsătoare păzitoare ale atitor taine, se arcuriau semnalînd parcă o liniște rău vestitoare.

Nero rămase multă vreme nemișcat. Nu văzuse niciodată murind un om. Citise despre asta doar în cărți.

Se uita de parcă ar fi văzut aievea cum se petrece un miracol. Suprema taină, mai tainică și mai de neînțeles ca zămislirea însăși.

Nu plecă nici cînd veniră polinctorii care spălară mortul, îl unseră cu uleiuri și pomezi și traseră pe el cămașa de pînză. Sosi apoi un sculptor care turnă ceară fierbinte peste obrazul răcit și pregăti masca mortuară. Vreascu-

ritele de brad și crengile de chiparos întuneceau palatul cernit. Lictorii încinși cu toporiști aurii și avînd mănunchiuri de vergele stăteau de pază pe lîngă pereții îndoliați. Treaba o făceau oamenii cei mai pricepuți ai asociației de pompe funebre. În dosul ușilor se ascundeau vaiere, suspine și șoapte. Preotesele se rugau zeiței morții, Venus Libitina.

Mortul era întins pe pat.

— De ce-l privești? A murit, s-a terminat, îi spuse imperativ maică-sa.

Mîinile puternice ale Agrippinei îi apucară brațele și ochii ei imenși îl priviră scrutător.

— Ai să spui discursul funerar.

— Eu? oftă el.

— Din Forum.

— Dar...

— Îl va scrie Seneca.

— Nu știu să vorbesc.

— Ai să-l expui frumos, cu voce puternică. Ai înțeles?

Nero simți că i se taie răsufllarea, buzele îi erau ca o piedică în calea aerului.

Obiceiul era ca în ziua înmormîntării mortul să fie dus în Forum. De acolo, de sus, de pe *rostrum*, Nero declamă emoționat discursul funerar. Detașamentele de gardă defilă de trei ori prin fața catafalcului.

Cele cinci mii de care stîrniră valuri de praf. Cortejiul era atît de lung, încît nu i se putea zări cu nici un chip sfîrșitul. Caii nechezau, pèdestrașii se împiedicau unii de alții, bocitoarele se văicăreau zgîriindu-și obraji pînă la sînge, sclavii eliberați purtau portrete și statui ale defunctului ridicîndu-le deasupra capetelor mulțimii, actorii îi imitau vaierele dinaintea morții, măscăricii îndoliați — cei care distrau de obicei poporul — înfățișau moartea, încrucîșîndu-și ochii, strîmbîndu-se, lăsînd în urma lor un val de hohote, instrumentele muzicale răsuna toată deodată, goarne, tobe, harpe, cavale, multe-multe mii de

cavale, făcînd aerul să vibreze cu un zgomot infernal. Apoi preoții stropiră mulțimea cu apă și împărțiră crengi de măslin, semnul păcii.

Și împăratul Claudius fu proclamat zeu.

III

TINAR ÎMPĂRAT

Cezarul abia se îmbrăcase a doua zi de dimineață, cînd auzi zgomot pe scările palatului. O ceată imensă de soldați năvăli în pavilion strigîndu-i numele. Nu apucase încă să se dezmeticească din întîmplările trăite în ajun și iată că acum lucrurile iar se învălmășeau în mintea lui.

Un grup de ofițeri îl luă pe sus de parc-ar fi fost un obiect neînsuflețit. Afară, trupele înfierbîntate îl proclamă pe Lucius Domitius Nero, fiul adoptiv al defunctului Claudius, moștenitorul de drept al tronului, căpetenie supremă a armatei.

Apoi îl duseră ca și mai înainte, ca pe un obiect, într-o sală imensă pe care el n-o văzuse niciodată. În sala pardosită cu dale de marmoră se întindea o masă lungă, cu jilțuri așezate în șir, jilțuri cu spătare late și înalte, ce păreau să-i înghită pe aceia așezați în ele. Nero fu condus de maică-sa pînă la unul dintre jilțurile unde se cufundă ; sprijinindu-și coatele pe masă privi distrat în jur. Se juca cu sabia atîrnată pentru prima oară de șold și i se părea a fi o unealtă grea și incomodă.

În sală îl așteptau, discutînd treburile Imperiului, comandanți de armată și generali.

Nero îi privi obosit. Aproape toți erau cărunți, cu părul rărit, tociți de vreme, uscați de exercițiile militare. Aveau fețe urite, de proști. Vespasianus, cel care stătea în fața

lui, îl privea cu o venerație plină de teamă. Rufus se prefăcea că e adînc îndurerat. Nasul lui Serbonius Proculus strălucea păros și stacojiu ; cel mai deștept dintre ei părea să fie ruda lui Cassius, Domitius Corbulo, ai cărui ochi de vultur străluceau vioi și atenți. Burus, comandantul gărzilor¹, era întruchiparea sincerității și a credinței, unul dintre acei oameni ce-și ating scopul luptînd liniștit, cîstit, deschis și cu calm. Pallas, vistiernicul Imperiului, era singurul care părea ceva mai tînăr. Avea o vorbire căutat aleasă, îmbrăcămintea lui era o combinație savant maimuțărită după aceea a nobililor. Totul trăda originea lui de sclav.

Începu ședința de consiliu. Suetonius Paulus vorbea exprimîndu-se în propoziții scurte și răsperate, așa cum fac de obicei mercenarii. Dar ceea ce spunea era cît se poate de plicticos. Se repeta la nesfîrșit, nereușind să-și ducă gîndul pînă la capăt. În cuvîntarea lui se amestecau de-a valma, armate și flotile, căruțe și arme de asediu, săbii și săgeți, grîu și orz. Și de pe o tăbliță de ceară citea cifre, amețitor de multe cifre. Cei de față aflară astfel cîte corturi existau în Imperiul Roman și în provincii și cîți mercenari, pedestrași, cavaleriști și marinari fuseseră plătiți de visteria statului în ultimii zece ani.

Nero îl urmări un timp cu atenție. Îi privea buzele, capul. Acest soldat bătrîn avea pe frunte un neg caraghios, care se mișca în timp ce vorbea, iar cînd se încrunta începea să salte. Dar cum vorbitorul se lăsase din nou pradă cifrelor, Nero, cu capul înclinat într-o parte, se cufundă în propriile sale gînduri.

Cele trăite în ultimele zile îl impresionaseră puternic, mai mult decît își putuse el închipui. Orice-ar fi făcut, gîndurile i se învîrteau în jurul acelorași lucruri, chinîndu-l și silindu-l să li se lase pradă. Și trecu din nou

¹ Gărzile pretoriene formau corpul de elită, a cărui îndatorire era să apere persoana împăratului.

prin fața ochilor săi marea pompă a cortegiului funerar, propria sa imagine dominând mulțimea în timp ce adresa, ca de la prora vaporului, cuvinte indoliate străinului întins în raclă. Imaginea lui Britannicus, fratele lui vitreg, îi stăruia în minte. Se așezase în rândul de sub piedestalul său, privindu-l cu fața crispată de durere și înecată în lacrimi, moleșit, gemînd cu sughițuri slabe ; își plîngea tatăl. tatăl lui bun, care-l renegase.

Împăratul tuși și înghiți în sec. În sală căldura era înăbușitoare. Cuvîntarea continua și vorbitorul expunea problema colaborării dintre Senat și armată ; dar în căldura sălii cuvintele lui se amestecau cu vocile care bîntuiau sufletul împăratului. Expresia lui era totuși indiferentă ; acoperi cu palmele un căscat, semn al plictiselii. Stătea străin și izolat în mijlocul adunării, mirîndu-se ce caută acolo. Urcarea lui pe tron îl luase prin surprindere. Nu-l bucurase cine știe ce. În schimb îl obseda moartea lui Claudius, care i se părea o grozăvie de neînțeles. Nu-și putea explica ce i se întîmplase, și mai ales de ce. Dacă așa ceva era posibil, însemna răsturnarea tuturor noțiunilor lui ; și asta îl făcu să creadă că și el era cu desăvîrșire singur și lăsat în voia soartei. Cezarul, omul numărul unu, moare ca orice om de rînd, pe el ca și pe ceilalți îl mănîncă viermii pămîntului făcîndu-și cuib în tîdvă sa găurită. Privi în jur fără să afle răspuns gîndurilor sale. Se știa slab în fața unor forțe superioare. Îi era teamă că, amețind, se va prăbuși. Se prinse puternic de jîltul unde stătuse cu puțină vreme înainte bătrînul împărat.

În clipa aceea cineva îi atinse încheietura mîinii ; era Agrippina, care îi făcea semn să se ridice.

Nero văzu oratorul care se întorcea cu brațele larg deschise către el spunînd :

— Ave Cezar.

Se înfioră. Înțelese că această vorbă îi era adresată lui. Își netezi părul și rosti cîteva cuvinte.

Apoi îi primi pe senatori ; ei îi înmînă ră scrisori și documente cuprinzînd date despre situația internă a provinciilor, după care i se ceru iscălitura. Și trebui să semneze de multe, foarte multe ori.

Cînd în sfîrșit se eliberă și rămase singur cu Agrippina, era seară.

— Mamă, spuse brusc emoționat și gura îi rămase deschisă de parcă ar fi vrut să adauge ceva.

Agrippina îl săgetă cu o privire rece, înghețîndu-l.

— Ai vrut să mă întrebî ceva ?

— Nu. Nimic, spuse Nero încet.

Apoi se ridică și se duse s-o caute pe Octavia. N-o mai văzuse de atunci și voia să-i vorbească.

Nevastă-sa, cu ochii plîși, stătea ghemuită într-un colț. Nero îi mîngîie obraji, dar ea se feri.

— Nu-ți fie teamă de mine, îi spuse el trist : apoi tăcu — nu-i putu spune nimic mai mult.

Se opri crispat. Își dădu seama că i se închid toate drumurile. O porni grăbit spre o sală ce se afla în partea cealaltă a palatului. Acolo se așeză și se simți atît de singur, cum nu se simțise niciodată. Era trist și disperat. În sufletul lui se luptau crunt bănuielile și supărarea. Se gîndea la tatăl lui, la cel adevărat, Cnaeus Domitius, pe care nu-l cunoștea, pe care nu-l văzuse niciodată. Știa doar cîte ceva despre el. Se spunea că fusese proconsul în Sicilia, că murise de tînăr, cînd el, Nero, n-avea decît trei ani, și că maică-sa se căsătorise apoi cu un patrician bogat. Acum, în adîncurile singurătății sale, tînjea după el și ar fi dorit să-i sărute mîna.

Chipul tatălul său îl obseda din ce în ce mai puternic, mai categoric. Nu fusese nici Cezar, nici nemuritor, nici zeu. De fapt cum fusese ? Nero și-l închipui cu sufletul plin de bunătate, o cută amară încercuindu-i buzele, cu o față blindă și șovăitoare ca și a sa. Și toate aceste trăsături dispăruseră fără urmă. Durerea lui era atît de puter-

nică, încît dorința să-l poată privi aievea deveni chinuitoare.

— Tată — spuse — bietul meu tată. Și se gîndi să-i închine o amintire, ceva neapărat grandios.

„Ce pot să fac?“ se întrebă împăratul în liniștea care învăluia culmile ametoitoare ale puterii sale.

Și liniștea adîncă fu urmată de furtuni de zgomot.

Dar întrebarea nu-și găsi răspuns. N-o dezlegă nimeni, nici el, nici alții.

Pe bolta pustie apăru luna strîmbă și umflată ca un măscărici, luna care îi zîmbea batjocoritor.

Se apropia o noapte bîntuită de pale de vînt.

IV

INVĂȚĂTORUL

După toate semnele — chiar și astrologii caldeeni erau de aceeași părere — Imperiul Roman avea să cunoască o epocă de mare strălucire.

Stăpînitorul cel nou se născuse în primele ceasuri ale zorilor, cu fruntea mîngiată de primele raze ale soarelui, apoi urcase pe tron tot într-un ceas bun, al amiezii, cînd spiritele rele ce trăiesc în tovărășia ceturilor și întunericului nu îndrăznesc să se arate oamenilor.

Băiețașul acesta blond era purtător de pace. Umbla neîncins și cînd trecea în revistă trupele apărea desculț. Apoi împăratul și Senatul erau care mai de care mai curtenitori unul cu celălalt. Îi redase Senatului vechiul prestigiu, iar acesta îl decretase părinte al Imperiului. Auzind, Nero zîmbi și, cu modestia ce se cuvenea vîrstei sale, refuză titlul spunînd că trebuie mai întîi să arate că îl merită.

Dorea în primul rînd să vadă crescînd Imperiul Roman. Dorea o nouă Atenă, uriașă, liberă, mîndră, cu piețe aerisite și străzi largi. Aceste idei îl preocupau foarte mult. Ieșea însoțit de arhitecții săi pe străduțele înguste mărginite de tarabe dărăpănate, măsura, discuta, înfățișa planurile căilor largi, mărginite de dale de marmură și de dafini, voia să concretizeze imagini ivite în mintea lui, demne pînă și de invidia atenienilor. Dar obosi repede, și, de cîte ori se apleca acum asupra planurilor, îl cuprindea un sentiment de zădărnicie.

După un timp frămîntările lui dureroase se mai ostoiră parcă, dar îl cuprinse o suferință ce părea a fi și mai cumplită și mai difuză ca cea dinainte : plictiseala. Era ca ceva fără de început și fără de sfîrșit. Era ceva, o simțire nelămurită, și nici măcar nu putea ști dacă e într-adevăr ceva real sau poate doar o părere. Era usturimea neantului cuibărit în sufletul său. În lumina strălucitoare a dimineții se trezea căscînd și nu se putea scula ; și cînd se plictisea să tot zacă se ridica din pat și, în timp ce se îmbrăca, îl cuprindea iarăși somnul și dorința să se întoarcă între cutele cearșafurilor. Nu-l interesa nimic.

Cele mai cumplite i se păreau după-amiezile. Stătea singur într-un pavilion cu coloane. Asculta zgomotul oamenilor, privea grădina și nu înțelegea nimic din tot ce vedea și auzea în jur. Îl chinuia o durere nervoasă, care-i cuprindea parcă jumătate de creier, după care i se făcea greață. Și astfel stînd pradă chinurilor îl găseau ceasurile-amurgului.

— Mă simt rău, îi spuse lui Seneca, poetul și filozoful care se îngrijea de educația lui de cînd împlinise opt ani.

— Vai, vai, vai, suspina Seneca, vai ! Și dădu glumind din cap ca în fața dramelor pe care și le nascocesc copiii.

Filozoful, cu silueta lui lungă și uscățivă, stătea în fața împăratului îmbrăcat într-o togă cenușie. Pe obraji gal-

beni ca de ceară, infloriți de febra după amiezei, ardeau două pete roșii, bujori ai bolii lui de plămîni.

— Zău că da, spuse Cezarul îndărătnic, sufăr cumplit.

— De ce ?

— Nu știu, zise imbufnîndu-se.

— Atunci de asta suferi. Că nu știi de ce. Cînd cunoști cauza unui fenomen, cînd îl înțelegi, durerea scade. Sîntem făcuți pentru a suferi. Nu există dureri împotriva naturii sau de nesuportat.

— Crezi ?

— Desigur, zise Seneca. Sau în orice caz există leac pentru toate. Dacă ți-e foame, măninci. Dacă ți-e sete, bei.

— Dar de ce moare omul ? întrebă brusc Nero ca pentru sine.

— Cine ? întrebă Seneca uluit, căci pînă acum Nero, respectînd interdicția severă a mamei sale, nu se ocupase de filozofie — Claudius ? Sau cine ?

— Oricine. Bătrînii și tinerii. Tu și eu. Explică-mi dacă poți.

Seneca se fistici.

— Într-o anumită privință, începu el să spună, dar se opri.

— Vezi, spuse Nero și rise amar.

— Ești obosit.

— Nu.

Seneca se gîndi puțin, apoi spuse :

— Ar trebui să pleci de aici, măcar pentru un timp.

— Unde ?

— Oriunde. Departe. Foarte departe. Și Seneca descrise cu brațele un cerc larg.

— Știi bine că nu se poate, zise Nero pierzîndu-și răbdarea și lovi scaunul cu putere.

Își contrazicea maestrul și învățătorul, care, văzîndu-l iritat, se apropie de el pîndindu-i cuvintele, ghemuit în toga lui.

Seneca primea orice obiecție a împăratului fără nici o opoziție. Găsea la momentul potrivit acel cuvânt limpede pe care i-l spui copilului răzvrătit atunci cînd ești dispus să-i îndeplinești dorințele capricioase. Nu-l lua prea în serios pe acest băiețaș frămîntat și-l expedia de obicei cu două-trei cuvinte.

Seneca nu mai voia nimic altceva decît să fie lăsat să scrie tragedii și versuri, cuvinte turnate în fraze lungi viguroase și strălucitoare ca marmora șlefuită, aforisme savante despre viață și moarte, despre tinerețe și bătrînețe, eternizînd în verb experiența lui de viață, gîndurile sale și nimic în afara acestei îndeletniciri nu-l mai interesa. Singurul lui crez era scrisul și convingerile sale filozofice se clătinau încurcîndu-se în veșnicele sale incertitudini și frămîntări. Accepta întotdeauna părerea interlocutorului său și, cuprins de o efervescență beție de cuvinte, reușea să exprime mai strălucitor, mai limpede, exact ceea ce voiau cei care-l contraziceau.

Nici acum nu era preocupat decît de vila primită în dar de la împărat și socotea în gînd cît avea să-l coste construcția fîntinii arteziene. Dar privindu-l din nou pe Nero, observă că de astă dată cuvintele lui nu avură darul să-l liniștească. Împăratul stătea cu capul aplecat pe spate, cu privirea pierdută în gol. Seneca se temea ca într-un moment de furie, împăratul să nu-i retragă favorurile oferite pînă acum. Văzîndu-l așa, filozoful își simți trupul cutremurat de un fior ; era fiorul fierbinte al fîtziei care-l rodea deopotrivă cu gîndurile, aprinzîndu-i flăcări strălucitoare în ochii arzători. Tuși încurcat.

— Ce bine ar fi dacă aș putea pleca, spuse Nero după o îndelungă tăcere. Dar numai barbarii trăiesc cu ideea că pot pleca mereu. Noi nu putem. Nici de aici din palat, nici din altă parte. De altfel purtăm în noi acel ceva de care am vrea să fugim. Durerea ne urmează pretutindeni.

— Cît de înțelepte îți sînt cuvintele, remarcă Seneca. Tocmai de aceea spun că suferința trebuie s-o birui în-lăuntrul tău.

— Cu ce ?

— Cu suferință. Amarul nu se lecuiește decît prin amar.

— Nu înțeleg.

— Suferința nu se lecuiește decît cu suferință, încercă el să-i explice. Vezi, astă iarnă a nins și mie îmi era frig în cameră. Mi se încrețise pielea de frig. Oricît m-am înfășurat în șalurile mele de lînă frigul îmi dădea tîrcoale mușcîndu-mi ca un lup înfometat mîinile. Nici să scriu nu mai puteam. Și am început să mă gîndesc la cauza suferinței mele. Am descoperit astfel că răul nu este în camera friguroasă, ci în mine. Îmi era frig pentru că doream să fie cald. Atunci am întors lucrurile. Am hotărît să doresc frigul, nu căldura. Îndată ce mi-a trecut gîndul ăsta prin cap mi s-a părut că în încăpere nu e destul de frig. Mi-am dat invelitoarele deoparte, mi-am azvîrlit tunică, am pus să mi se aducă niște zăpadă de afară, mi-am frecat trupul cu ea, am scos capul pe fereastră și am tras tare între dinți aerul tăios și rece al iernii. Dacă vrei crezi, dacă nu, nu, dar am simțit de îndată un val de căldură învăluindu-mi membrele înghețate și, după ce m-am îmbrăcat din nou, n-am mai simțit nici urmă de frig, am lucrat și am așternut pe hîrtie, așa, dintr-un foc, trei scene noi din *Thyeste*.

— Se poate, zise Nero cu un zîmbet încurcat, dar cum le-aș putea potrivi eu la ce simt ?

— Ia asupra-ți suferința, gîndește-te că vrei să suferi, zise Seneca.

— Dar eu nu vreau să sufăr.

— Sînt însă unii care vor să sufere ; să plîngă, să îndurē lipsuri și spun că sînt fericiți atunci cînd reușesc. Nu-și doresc niciodată altceva decît multe suferințe și mîhniri. Ar vrea mai multe chinuri chiar decît cele care

există pe lume, așa că dorul lor rămâne neîmplinit, rămâne o așteptare zadarnică. Asta nu-i împiedică să fie împăcați și liniștiți.

— Te gîndești acum la cei cu picioare negre — zise împăratul iritat — la aceia care nu se îmbăiază niciodată, la nespălații, urdușii, la păduchioșii care nu se piaptănă, la imputiți, la aceia care locuiesc sub pămînt și la maniacii care se bat demential în piept. Te gîndești la răzvrătiți, la dușmanii Imperiului Roman — evită să-i numească pe cei la care făcea aluzie. Pe aceștia îi disprețuiesc.

— Eu, spuse Seneca, sînt poet latin. Îi urăsc pe aceia care vor să întoarcă înapoi vremea spre epoca barbarilor, mi-e scribă de superstițiile lor stupide. Nu sînt cruci și topoare destule ca să-i extermin. Cred în zei. M-ai înțeles greșit — adăugă văzînd că Nero nu răspunde — am spus doar că trebuie să biruim suferința prin suferință.

— Dar o suferință nu încetează adăugîndu-i o alta, zise Nero. Nu există deci nici o ieșire. Și continuă ca și cînd i-ar fi venit o idee salvatoare. Ar trebui o vrajă.

— Există vrăjitori, spuse Seneca, vrăjitori despre care se spune că pot transforma omul în întregime.

— Nu la asta mă gîndeam.

— Citește tragediile grecești. Sînt îndoliate. Giurgiuri întunecate, ir pe rîni sîngerate. Se spune că scrisul ostioiește. Eu însumi mă pregătesc să scriu ceva despre mărețul tău tată. Îl voi înfățișa pe cel absolvit, alături de Jupiter și Marte. Dar nu-și putu încheia gîndul căci împăratul, sub imperiul amintirilor, se ridică brusc de pe scaun și, fără să-l salute, ieși trecînd neliniștit în camera alăturată.

Seneca mai întîrzie puțin așteptîndu-l, apoi plecă.

Nu-l văzuse pe Nero niciodată într-o asemenea stare. Образul său frumușel, îmbujorat de obicei, era acum brădat de cute adînci și strîmbe. Expresia feței lui era rău prevestitoare. Trebuie să fie ros de o suferință cumplită,

gîndi filozoful. Apoi îl cuprinse o senzație de teamă; avea clar sentimentul că greșise undeva și că ar fi fost mai bine să tacă. Știa de altfel că sfaturile nu prea folosesc la nimic.

Așa, tot gîndindu-se și clătîinînd din cap, ajunsese la poarta vilei sale. Îi cunoștea cezarului fiecare clipire a ochilor încă din copilărie și credea despre el, înșelîndu-se, că rămăsese același copilandru care îi asculta sfaturile stînd ghemuit dinainte-î.

Se pare însă că sufletul celor investiți cu putere e o lume de nepătruns.

V

ZBUCIUMATA NOAPTE A GENEZEI

După cină, Cezarul se culcă, încredințîndu-se fericitei mconștiențe a somnului. Adormi de îndată, dar după cîteva clipe sări în sus.

— Nu există o mîntuire pentru mine — gîndi — nici una.

Noaptea îl învăluia. Moale și catifelată, neagră ca păcura. Nu era o noapte ca celelalte, ci una nețarmurită, fără de sfîrșit, o noapte din acelea în care te împiedici și luneci, luneci în hău. Mai tîrziu i se întîmplă des să încerce această senzație. Se trezea și nu-și dădea seama unde se află și cît timp ținuse somnul, un an sau poate doar o clipă. Obiectele nu mai aveau contur, pluteau în gol, fereastra se apropia de pat, ușa era departe.

Își freca ochii, dar amețeala dăinuia totuși. De afară se prelingea o muzică simplă, atît de topită în liniște, în-cît o desluși abia după ce o ascultă îndelung.

Cînta cineva la flaut.

Muzicantul nu putea fi departe de palatul imperial. Chinuit de nesomn, relua mereu-mereu cu încăpăținare și perseverență fanatică, melodia simplă, alcătuită doar din câteva note.

Nero ar fi vrut să știe cine e flautistul. Privi printre coloanele porticului : nu zări pe nimeni. Muzicantul era nevăzut, ca și greierii.

Dimineața puse să-l caute pe flautist. Îi aduseră un tinăr egiptean de 19 ani. Nu-și cunoștea părinții. Părea fericit.

Îi puse întrebările cu ajutorul unui interpret.

— Cum te cheamă ?

— Eucareus.

— Ești muzicant în armată ?

— Nu.

— De ce cînti din flaut ?

— Îmi place.

— Cine te-a învățat ?

— Nimeni.

A doua noapte iar nu închise ochii, și îl auzi din nou cîntînd în întuneric.

— Ce fericit trebuie să fie, își spuse, zvîrcolindu-se în așternut.

Cădea pradă unui lung șir de coșmaruri. Apoi deschidea ochii în întunericul pustiu și retrăia întîmplări de demult.

Orbecăia pe străduțe și în camere uitate, cunoscute cîndva în copilărie. Locuise în casa veche a mătușii sale Lepida, drăguță și zvăpăiată. O casă cu scări strimbe de lemn și cu galerii întunecate. În grădină, ierburi înalte și flori ciudate se înălțau printre pietrele îngropate și dalele de marmoră spartă. Fusesse adus la ea după moartea tatălui său, cînd avea vreo trei ani. Acolo crescuse.

Locuia în cămăruța mică și întunecoasă, cu un dansator de la Circus Maximus — deșirat și lefter, cu gîtul lung, cu fălci ascuțite ; îi plăcuse grozav pe atunci : fusesse primul om care i se păruse cu adevărat interesant și demn de in-

vidiat, cu toate că cei din jur nu-l prea prețuiau. Mînca puțin, să nu se îngrășe. Seara făcea exerciții, acolo, în cămăruța aceea mică. Se urca pe scaune, se cățara pe frînghie și, cînd i se părea că băiețelul a adormit, dansa. Nero, care se prefăcea doar că doarme, îl privea din pătuțul lui, cu inima bătînd puternic ; nu știa ce semnificație au toate astea și păstra taina cu grijă. Pîndea seară de seară. Dansatorul se legăna, unduindu-și trupul ușor ca suflat de vînt, și, la lumina opaițului, brațele și picioarele se desenau uriașe pe pereți, contorsionate în mișcări capricioase.

Mai cunoscuse și o altă făptură ciudată, prietenul dansatorului, bărbierul. Așa își zicea, dar nu-l văzuse nimeni niciodată tunzînd sau bărbierînd. Trăncănea din zori și pînă-n noapte. Un nebun simpatic, care imita cîntatul cocoșilor, behăitul caprelor, șuieratul șerpilor. Era și ventrîlog, derutîndu-i pe ceilalți cu vocea lui „secretă“. Îi distra pe toți ; pe el îl iubea cu deosebire. Îl lua pe genunchi sau îl urca în cîrcă fugînd cu el pînă-n fundul grădinii. Nero se minuna de limpezimea cu care îi vedea acum pe cei doi prieteni din copilărie, a căror amintire o crezuse de mult pierdută. Se cufundă din nou într-un somn adînc. Sforăia zgomotos, îngreunat de o cină îmbelșugată și vorbea în somn. Se trezi țîpînd. De fapt îl sperie propria lui voce auzită în coșmar, bătăile puternice ale inimii care-i hubuiau în urechi. Ce noapte !

Se ghemui la capul patului și privi afară : nu cumva începe să se lumineze ?

Întunericul învăluia încă totul, în timp ce flautistul cînta dulce, nespus de dulce. Nero căzu pe pernă. Gemu. Printre dinții încleștați se strecurau gemete de fiară, scrișnete primitive transformate în oftat. O, de-ar putea cînta sau măcar urla ! Să urle atît de puternic încît să-l audă tot universul, spiritele adîncurilor, zeii înălțimilor, toți cei care dorm să se trezească și să vină aici să-l vadă pe el, nu pe el, Cezarul, ci pe el cel care cîntă, cel care urlă, cel care

zbiară, pe el cel cu glasul ca de tunet. Cu mintea cutreierată de obsesii, se zbătea întrebându-se ce să facă, de parcă ar fi trebuit să săvârșească cine știe ce faptă însemnată.

Sări, deodată, din pat.

Doi sclavi care făceau de pază în fața dormitorului aprinseră făclii și-l conduseră în *triclinium*.

Căscă și, cu toate că era sătul, ceru de mâncare. Își simțea gura amară. Vroia dulciuri ca să-și stimuleze sucurile.

Bucătarul aduse pe tăvi lungi, de sticlă, pești cu glazură, la care înotătorii și oasele erau din miez de nucă, pe tăvi de argint portocale cojite, înecate în miere, pe tăvi de aur felii subțiri de dovleac împănate cu scorțișoară și ghimbir plutind într-o spumă viscoasă. Nero răscoli spuma cu un bețișor subțire de trestie, apoi cu limba uscată linse plictisit bețișorul.

Nu-i era foame, nici sete, poftele i se năzăreau doar, răscolite și nesățioase. Simțea nevoia să bea. Sorbea potir după potir. Tot ce-l înconjura îi biciuia simțurile. Simțea mirosul sălbatec și crud al pernei din piele de crocodil. Își viri nasul avid în trandafirii de pe masă, mirosindu-i cu nesăț. Stătea singur la masă cu inima palpitând, emoționat și frământat, fără urmă de plictiseală. Stările sufletești se fugăreau una pe alta, privea torțele și jocul flăcărilor și orele treceau fără ca el să bage de seamă.

Încet-încet începu să se lumineze de ziuă. Apoi zorile de vară turnară o licoare vie peste toate lucrurile, inundând grădinile împărătești, și pretoriile, și movilele, și Cetatea.

— Vreau să rămân singur, strigă și intră în cancelarie.

— Și dacă se înfățișează oamenii pentru a fi primiți? Întrebă ușierul.

— Nu primesc pe nimeni.

— Nici obișnuiții oaspeți ai dimineții? S-a anunțat Agrippina, împărăteasa.

— Nu sînt aici.

— Burrus ?

— Am plecat.

Se repezi în cameră. Încuie uşile. Era atît de dornic de singurătate, încît îi alerga în întîmpinare. De afară mai pătrunseseră cîteva cuvinte latine. Îşi astupă urechile. Nu iubea această limbă aspră, soldăţească. Voia să audă elina, mereu numai elina.

Se concentrează mohorit. I se părea că dorinţa era gata să i se împlinească, i se deschidea o cale al cărei capăt nu putea fi departe. În jurul lui se învîrteau, învăluite într-o mantie moale de ceaţă, înfăşurate într-un ghem fierbinte, neîntrupate încă, cuvinte pe care trebuia să le supună şi spre supunerea căroră porni cu un gest de spadasin.

Îl cuprinsese o sfială de fecioară, i se tăie răsufarea.

Toată suferinţa de pînă acum, o suferinţă veche sau poate mai nouă, îl înfioră, şi se simţi cuprins de o emoţie pînă acum necunoscută. Tremura cu ochii scăldaţi în lacrimi. Plîngea de emoţie şi de aburii vinului şi cele două beţii se contopiră. Îl durea, suferinţa îl durea înmiit şi apoi deodată durerea încetă. Brusc, nici el nu ştiu cum, începu să scrie. Înşirui, unul după altul, rîndurile eline, hexametree potrivite exact. Apoi privi cu neîncredere ceea ce scrisese. Cîntări, cumpăni, îndreptă. Era întunecat, neînchipuit de întunecat, ca ucigaşul hotărit să înfăptuiască gestul definitiv care, o dată eşuat, se plăteşte cu viaţa.

Scrise despre Agamemnon, regele ucis de soţia lui, Clitemnestra. Şi despre fiul acestuia, Oreste, care-l plînge pe comandantul întors din bătălie, pe eroul asemănător zeilor, pe tatăl mort care se uita la bietul lui fiu cu obrazul palid, înşingerat, şi cu zîmbetul trist. Ceea ce înainte îi apăruse în ceaţă, acum se lumina, vâlul nebuloş ce îmbrăcase totul în mister începea să se destrame. Perdelele de ceaţă cădeau una după alta şi, în lumina puternică, se desluşeau figurile, se auzeau clar vocile. Şi întunecarea lui Nero începu, la rîndul el, să se risipească. Oroarea îl aţîta cu un sentiment plăcut, înfricoşarea îi dădea o stare de leşin dulce şi volup-

tuos. Sentimentul de siguranță îi creștea cu fiecare clipă. Avea limpede-n minte tot ce voia să spună. Trebuia doar să scrie mult, mult și repede.

Deodată își ridică privirea. Simțea că e gata, că poemul era conturat în tot întregul său. Aruncă trestia, luă alta, mai trase câteva linii. Incepu să zburde ca un copil care se joacă, se urcă pe scaun, gesticulă. Nu știa ce să mai facă de bucurie.

În fața ochilor lui zvîcnea o lumină puternică. Nu-i mai rămăsese decît să șlefuiască poemul. Isprăvi și asta, neînchipuit de repede. Apoi urlă cît îl ținu gura :

— E gata, iată-l, ăsta e — și contemplă tăbliile de ceară.

I se aduse în goană o cvadrigă în care se urcă din mers. Îl cuprinse o bucurie nespusă, o liniște adîncă, un orgoliu nemaipomenit. Alerga prin Cetate, pămîntul îi fugea de sub picioare și deasupra era cerul, șirurile de case zburau în lături, toate se mișcau frenetic, și vizitiul trebui să biciuiască armăsarii, să gonească mai iute spre acea viață altădată necunoscută și de neînțeles, care abia acum căpăta noimă, iar curentul stîrnit de galop îi mîngîia chipul proaspăt, îi răsflora șuvițele blonde ; neastîmpărul infinit al tinereții, presimțirea unui viitor plin de toate promisiunile îi umfla pieptul.

Cînd ajunse acasă, apucă să mai vadă și de treburile Imperiului. Primi pe Burrus și pe cîțiva patricieni. Și ordonă ca soldaților, la prînzul de a doua zi, să li se dea vin.

VI

NOVICELE

Bucuria i se înfiripă încet-încet, apoi prinse o formă deplină, rotundă, pe care izbuti s-o domine cu luciditate. Și cînd lucrul care îl bucura nu mai reuși să-i producă nici o

surpriză, simți nevoia să-l împărtășească și altcuiva. Trimise după Seneca.

Filozoful intră stăpînit încă de amintirea neplăcută a discuției anterioare. Îl salută ceremonios:

— Ave Cezar !

Nero, în schimb, se purtă prietenos.

— Nu-mi mai spune așa. Știi că nu faci altceva decît să mă rușinezi. Tu m-ai educat. Ție îți datorez tot ce am eu mai bun.

— Ești binevoitor...

— Consideră-mă ca pe un fiu, căci tu ești tatăl meu.

Și se îndreaptă spre el, sărutîndu-l cu smerenie filială.

Seneca ar fi dorit să-și ducă gîndul întrerupt pînă la sfîrșit. Nero continuă prietenos.

— Ce-ai mai lucrat ? întrebă. Spune-mi !

— Am terminat actul trei din *Thyeste*.

— Interesant, spuse cezarul, foarte interesant. Ți-a ieșit bine ?

— Cred că da.

— Aș vrea să mi-l citești.

— Te interesează chiar atît de mult ? întrebă Seneca, oarecum mirat, deoarece se întimpla pentru prima oară ca Nero să dorească așa ceva.

— Foarte mult.

Mai mult din bunăcuviință, Seneca se arătă mai întîi sfios și abia după aceea citi.

Nero se lăsă pe spătarul scaunului. Plictiseala îl cuprinsese încă de la prima scenă. Nu se putea concentra asupra cuvintelor, îi era cu neputință să-și îndrepte spiritul către întorsăturile pline de metafore și de vervă și, trăgînd cu ochiul la manuscris, pîndea împruținarea paginilor. Seneca citi timp îndelungat, în care, cezarul, urmărind cu interes doar firul propriilor lui gînduri își recita, cu ochii închiși și fără glas, propria-i poezie și își aștepta rîndul.

Cînd Seneca isprăvi lectura, Nero se ridică, își îmbrățișă maestrul cu un entuziasm jucat și îi strînse mîna cu neînmurită admirație.

— E o capodoperă — spuse — n-ai scris niciodată o lucrare atît de strălucitoare. E perfecțiunea întruchipată.

Seneca, îmbujorat de aceste cuvinte, obosit de lectură își ștergea sudoarea de pe față. Privirea îi rătăcea în gol ca aceea a unui om trezit brusc din somn. Trăia încă sub impresia puternică a frazelor sale răsunătoare. Găsi cu greu cuvintele simple, obișnuite, cu care să mulțumească pentru înalta apreciere.

Cezarul umblă nerăbdător de colo-colo, apoi spuse :

— Și eu — și își ascultă bătăile inimii — am scris și eu ceva. O elegie.

Seneca la început nu înțelese.

— Tu ? întrebă.

— Eu, răspunse Nero timid și neliniștit. Am încercat. Despre Agamemnon.

— Greu subiect. Ți-ai propus un țel cutezător. Dacă... Dar nici nu îndrăznesc să te rog... și totuși, dacă ai vrea, să mi-o citești.

— Te-ar plictisi.

Seneca se opuse cu gesturi teatrale.

— Nu, spuse cezarul, n-o pot citi. La ce bun? E lungă. Uite, ți-aș citi-o cu o singură condiție : dacă promiți că, îndată ce simți că te plictisești, îmi spui să renunț.

Și Nero începu să citească elegia despre moartea lui Agamemnon.

— Îți place ? întrebă el avid îndată ce isprăvi.

— Grozav !

— Fii sincer !

— Sînt sincer, spuse Seneca pe un ton puțin prea apăsător. Mai ales începutul.

— Așa simt și eu. Începutul mi-a reușit mai bine. Dar cum ți se pare sfîrșitul ?

— Și sfîrșitul e bun. Mai ales comparația aceea: noaptea care se aseamănă cu durerea.

— Da, spuse Nero, îmi place și mie.

Seneca își frecă obrazii de parcă ar fi vrut să șteargă pinza de păianjen a indiferenței ce se lipise de ei în timp ce ascultase cu răbdare compoziția lungă și găunoasă. Voia neapărat să fie măgulitor și entuziast.

— E o bucurie — adăugă Seneca, simțind că trebuie să mai adauge ceva — e o bucurie să vezi că a ieșit atât de bine de la început, de la prima încercare.

— Adevărat ?

— În acest gen, da.

— Nu e prea lung ?

— Nici gînd ! Cititorul trebuie pregătit, introdus în atmosferă.

— La nevoie pot s-o și scurtez, se oferi cezarul împotriva convingerii sale, minînd supunerea ucenicului dornic să smulgă noi cuvinte de laudă.

Și pîdea ca o vulpe.

— În poezie, capodoperă nu e fiecare vers în parte, zise maestrul, ci toate împreună, întregul.

— Deci să nu renunț la nimic ?

— Cel mult la ceva de pe la mijloc.

— La ce ?

— Poate — se bilbi Seneca, luînd manuscrisul și, cu gestul unui specialist experimentat, indicînd un loc — de aici.

— De aici ?

— Nu, zise Seneca, ar fi păcat, s-ar răsturna echilibrul compoziției. Și apoi, versurile astea au un ritm trepidant...

— Bravo ! Dragă tată... șase picioare... Care cobori... Pauza la mijlocul celei de-a treia silabe, explică Nero și începu să scandeze. Dragă tată, care cobori...

Acum nu mai voia să se audă decît pe sine, propria lui voce și poezie, pe care o reciti impresionat, cu ochii scăldați în lacrimi, cu vocea întretăiată de emoție, însoțind fie-

care cuvînt de intonații largi, învăluind totul în negura deasă a sentimentelor sale.

Era saturat, așa cum ne inundă uneori pînă la saturație, aburul și fumul propriului nostru singe, încercîndu-ne creierul, luîndu-ne ochii. Se temea cîmplit că nu le va plăcea celorlalți și nici lui însuși. Tocmai de aceea recita cu un plus de convingere pasajele mai slabe, căutînd să lase impresia că imperfecțiunea lor ar fi căutată. Recita cu toată ființa lui textul — știut atît de bine, încît se și plictisise de el — pe care își cheltuisese chinul multor săptămîni, versurile ce ajunseseră să-l scirbească, așa cum te scîrbește cămașa îmbibată de aburul murdar al trupului; încerca să scandeze în fel și chip, doar-doar va smulge uimirea celorlalți, simțînd însă în el adierea nefericită a eșecului. Nu fusese niciodată cuprins de o asemenea febră, de un asemenea fior, el, împăratul, stăpînul lumii, niciodată, nicicînd, nici înainte, nici după aceea. Se avînta pe aripile versului spre înălțimi și acolo, sus, se simțea cuprins de amețeală din pricina aerului tare al piscurilor. Inima îi bătea atît de puternic, încît abia dacă-și mai auzea propria-i voce. Avea totuși și puterea de a-l privi printre gene pe Seneca; acesta stătea pe un scăunel scund, urmărindu-l cu o atenție prefăcută și repetînd, cu buzele-i subțiri și nesincere, versurile.

Nici acum nu făcu nici o obiecție. Dădu aprobator din cap lăudînd ici și colo, poate chiar cu mai multă însuflețire decît ar fi trebuit. Dar cuvintele îi contraziceau privirea. Surprinzînd-o, Nero se bilbîi. Îl privea mai mult pe el decît manuscrisul. Știa acum că dascălul nu-i apreciază poemul, și știa asta mai bine ca oricare altul. Se apăra cu viclenie, auzînd doar pe jumătate cuvintele de laudă ca nu cumva să provoace sentința reală. Voia să prelungească această nesigurantă a simțămintelor știînd că după asta nu mai putea urma decît alunecarea în gol. Era trufaș, pătrunzător, cîud, totuși, la un singur semn, ar fi fost în stare să-i sărute bătrînului poet și picioarele.

Care ar fi putut să fie acel semn nu ştia nici el. Îşi închi-
puia ceva care să semene cu un val de căldură, năvalnic,
izvorit din ochii umeziţi şi care să-l inunde luminându-i
fruntea scăldată în sudoare şi mîngiind nemărginita du-
rere trăită şi închisă în versurile sale.

Acest semn, atît de aşteptat, atothotăritor, întîrzia să
apară.

Cînd, în sfîrşit, termină de recitat poemul a doua oară,
aruncă mîndru manuscrisul pe masă. Era mulţumit.

Apoi începuse să vorbească despre altele.

VII

GREATA

Trăi zile întregi aproape fericit, în extaz. Putea chiar să
şi doarmă. Îşi citea şi recitea opera, alinîndu-şi durerea. Se
privea în ea ca oamenii aceia urîţi, care-şi privesc adesea
obrazul în oglindă, dar numai în umbra înserării. Se temea
deocamdată de lumină.

Odată trezit din acest marasm delirant se simţi cuprins
de greaţă. Chinuit de dureri de cap se plimba buimac prin
încăpere, neîndrăznind măcar să se gîndească la versurile
scrise de el.

O dată, însă, recitîndu-le, gemu de ruşine.

Cît de sec, de gol suna fiecare vers. Ideea era învechită.
Epitetele păreau lipite, nuanţele erau confuze, lipsite de ar-
monie, sarbede. Cel mai tare îl îngrozea o monotonie insu-
portabilă, uluitoare, stridentă, care se furişase în fiecare
rînd, în fiecare silabă a poeziei. Cîndva visase că mînincă
nisip fierbinte, că i se uscaseră toată saliva şi nisipul îi scris-

nea între dinți. Acum îl chinuia un alt coșmar asemănător. Se învinuia de neghiobie, de prostie.

Se desfăta cu versurile lui găunoase și năuce, apoi, obsedat, o lua iar de la început. Scoase mijlocul, ceea ce produse un gol, așeză începutul la sfârșit și sfârșitul la început, răsturnă versurile, prefăcu hexametree în pentametri, apoi reconstitui totul, revenind la forma inițială, ca s-o ia iarăși de la început, fără credință, cîrpind, peticind : opera creștea devenind de zece, de douăzeci de ori cît fusese, ca un monstru care a crescut mult mai mare decît el și amenință să-l înghită. Se opri istovit. Acum nici să recitească nu mai voia. Lăsă totul baltă.

Se ridică palid și se gîndi la Seneca.

— Salvează-mă, strigă zbuciumat, cu nervii sfișiați, nu mai pot. Simt că m-am pierdut.

Seneca nu înțelegea despre ce era vorba. Atunci văzu că Nero ținea manuscrisul în mînă întinzîndu-i-l. Se așeză lingă el.

— Ei, încetișor, spuse, zîmbind cu bunătate.

Credea că pe Cezar nu-l mai preocupă poezia, că o uitase, așa cum o uitase și el.

— E proastă, spuse Nero, proastă, proastă.

Seneca zîmbea în continuare.

— Zîmbești ? întrebă Nero cu reproș.

— Ești îmbujorat, ai ochii tineri și arzători. E doar un norișor care umbrește soarele.

— Sint nemulțumit, spuse cezarul deprimat.

— Știu, spuse Seneca. De mult. Toți poeții sint la fel.

— Și ceilalți ?

— Bineînțeles, adăugă Seneca patern. Adică nu toți, numai cei buni. Cei proști sint întotdeauna siguri de el. Sint mulțumiți pentru că sint orbi. Cei buni, în schimb, văd greutățile, știu că între ceea ce au vrut și ceea ce au reușit e o distanță ca de la cer la pămînt.

— Vrei doar să mă liniștești, se tînguia Nero.

— Nū, răspunse Seneca, tu n-ai nevoie de asta. Crede-mă.

— Deci nu-i chiar așa proastă ?

— Nu, e — așa cum mă și așteptam — e excelentă. Pur și simplu excelentă.

— Să te cred oare ? spuse Nero, cercetîndu-l cu privirea fericit și neîncrezător.

Seneca îi ceru manuscrisul. Întinse mina, dar cînd îl atinse făcu, brusc, o mișcare de parcă ar fi atins un vierme umed și scirbos pe care i-l oferea cineva spre mîngiere. De fapt poezia era doar ne semnificativă, conformistă, abundînd în scene mitologice și în versuri răsuflete. Înțeleptul știa însă că nici poemul, nici discipolul său nu mai pot fi salvați. Pentru a face totuși ceva, se declară pentru prima variantă — era totuși mai bună — șterse doar cîteva rînduri. Apoi o citiră împreună. Erau încîntați amîndoi. Cezarul fremăta de bucurie.

— Am dreptate ? jubilă Seneca.

— Da.

— Îmi promiți că n-ai să te mai descurajezi ?

— Îți promit, bilbii Nero gîfîind. Dar, înțelege-mi suferința. Mi-a fost dat să aflu că poezia e sublimul, tot ce poate fi mai înalt și mai nobil pe această lume. E unicul lucru pe care merită să-l trăiești. El și nimic altceva. Îți mărturisesc că a fost singura mea năzuință. Și dacă n-aș fi demn de această noblețe — spuse privind dezorientat în jur — atunci ce rost aș mai avea aici ?

— Cît ești de modest, Cezar ! făcu Seneca, nu fără o umbră de invidie, care cuprinde de altfel orice scriitor cînd observă că și alții trăiesc bucuria unor elogii care le-au fost cîndva rezervate numai lor.

— Nu, nu sînt modest. Ascultă — îi spuse el confidențial lui Seneca — cînd am terminat, am ieșit să mă plimb. Caii erau înspumați. Totul era atît de frumos și de proas-

păt. Mi se părea că vara se împletește cu galopul meu. Era ca și cum mă avîntam în flăcări spre înălțimi.

— Ești un adevărat poet, spuse Seneca. Numai poeziile adevărate vorbesc astfel. Vezi, ai putea scrie ceea ce mi-ai împărtășit adineauri.

— Senzația aceea...

— Și ea, și tot ce gîndești. Tot ce țîșnește spontan în mintea ta. Fiule, ți se deschide un drum nebănuit : desăvîșirea. Ești tînăr. Adevărata artă e a bătrînilor.

Lui Seneca i se părea interesant ca tronul să fie în stăpînirea unui tînăr poet și faptul că, de la asemenea înălțimi, vorbele lui erau primite cu atîta atenție, îi mîngie orgoliul. Vedea desfășurîndu-i-se în față noi orizonturi. Legătura lui cu cezarul deveni zi de zi mai afectuoasă, mai caldă, mai definitivă. Dar patima crescîndă a lui Nero îi încurca planurile. Fiind unul dintre animatorii vieții publice, ar fi dorit să-l determine cu binele pe Cezar să fie blajin, înțelegător, iar prilejul i se părea deosebit de prielnic, deoarece poezia putea deveni un balsam pentru Nero și pentru cei nouăzeci de milioane de supuși ai săi. Acest strop de iubire pentru frumos era singurul lucru care-i lipsește lui Caligula și altor împărați.

Ideea îi veni la momentul potrivit. Seneca își învinse ultima îndoială și îi vorbi cezarului. Cu un aer sacerdotal, de parcă el ar fi stat pe tron.

— Ești într-adevăr, spuse Seneca, nu numai un poet, ci și un om foarte deștept și ai ales calea cea bună. Acum lumea a devenit în întregime a ta. Domnitorii nu fac decît să cîrmuiască, dar tu, asemenea lui Atlas, ții pămîntul pe umeri. Fără artă, realitatea e schiloadă. Nici înțeleptului nu-i e dat să fie atît de fericit ca poetul. El poate cel mult să preîntîmpine răul, în timp ce poetul transfigurează și răul schimbîndu-l în desfătare. Am trăit opt ani în exil, în Corsica, departe de Roma. Între stînci ascuțite și pleșuve și între barbari mai neciopliți chiar decît stîncile. Tovarășii

mei erau țințarii aducători de febre și vulturii creștelor. Dacă nu eram poet, pieream cu siguranță. Dar în singurătatea aceea, înspăimântat, închideam pleoapele și cutăreiam țărmurile visate. În clipele acelea nu exista, pentru mine, decât visul.

— Numai visul, șopti Nero uitându-se fix la bătrînul înfierbîntat care, suferind de oftică, ardea ca o torță.

— Stăpînește-i pe oameni, zise Seneca, iar cu poezia stăpînește-te pe tine. Mergi înainte. Scrie fără încetare. Adaugă mereu la opera ta cît o filă nouă. Nu te uita la ce e vechi, lasă-l să cadă, așa cum fac pomii care-și scutură frunzele uscate.

Nero îl asculta cu recunoștință. Bolnav incurabil, supus amăgirii...

— Să nu citesc ? întrebă el într-un tirziu.

— Nu, spuse Seneca alarmat.

— De ce ?

Înteptul se temea ca Nero să nu scape cumva de sub înrîurirea lui. Nu voia să descopere poeți mai mari decât el.

— Adică, adaugă el, puțin.

— Ce anume ?

Și Seneca reflectă, așa cum face medicul cînd e solicitat să prescrie un regim.

— Homer, spuse, și Alcios. Poate Pindar, Turtaios nu. Încă nu.

În cele din urmă își capătă onorariul de medic. Două sute de mii de sesterți.

— Și-apoi, făcu Seneca, ar trebui în primul rînd să-ți trăiești viața. Tu, de fapt, nici nu cunoști încă viața, izvorul tuturor experiențelor. Tineretea nu vede decât spuma, coaja și crustele, dar adîncimile nu le intuiește. De aici, de pe înălțimi, nici nu le poți pătrunde. Ar trebui să cobori puțin. Să le privești de aproape. Dar despre asta vom vorbi altădată.

— Da bilbii docil cezarul. Îndrumă-mă, spuse el vrăjit.

ȘCOALA DE LITERATURĂ

Împăratul lucra mult. Își ținea vergeaua de scris lângă pat și nota sirguincios, pînă și în puterea nopții, ceea ce îi trecea prin minte. Printre altele și o idilă despre Daphnis și Cloe și o odă închinată arcașului Apollo. Se apucă să scrie o tragedie care se așternea pe hîrtie cu o ușurință uimitoare.

Era foarte mulțumit de sine. Într-un an scrisese un număr de volume cu care ar fi putut să umple o bibliotecă. Își privea producția cu mulțumire și respect. Timpul și-l drămuia cu zgîrcenie și nu irosea nici o clipă, folosindu-le pe toate din plin, voind să urce spre culmile acelui unic scop pe care și-l propusese. Se cufundă în studii. Citea și uneori învăța pe de rost cîte o poezie, pentru a pătrunde mai adînc semnificația ei fertilizatoare. După lecții Seneca îl ducea la plimbare, îi arăta cîte toate, îi atrăgea atenția asupra unor amănunte care lui Nero îi scăpaseră pînă acum. Învățăcelul se arăta a fi destul de receptiv.

Mai tîrziu urma să continue singur drumul arătat de învățătorul său.

Însoțit de arhitecții lui ieșea la periferiile orașului, unde lucrările începute lincezeau. Dar în timpul consfătuirilor de lucru îi părăsea, punîndu-i pe sclavii care îi purtau lectica să-l ducă mai încolo, pe străzi și mai strîmbe și mai murdare, unde, îngrămădiți, oamenii sărmani trăiau într-o miserie de neînchipuit.

În canalele deschise se scurgea o zcamă murdară, iar pe străzile unde ghiogarii își ciomăgeau catirii, printre potcovării și birturi săpate în pămînt, zăceau în șanțuri, duhnind, puturoase hoituri de pisici și de cîini. Duhoarea îngrozitoare i se lipea de față. Măreția descompunerii îl înspăimînta și îl fermeca totodată.

Nero, care pînă acum privea viața cu o oarecare rețineră, dovedind doar un interes silit pentru ceea ce vedea, acum își opri caleașca.

Locuitorii cartierului își scoaseră capetele din bordeie și se retraseră grăbiți și înfricoșați de parcă deasupra lor s-ar fi deschis băierile cerului.

Nero îi privea observîndu-i. Lecția care îi fusese impusă se transformase într-o a doua natură. Mulțimea necunoscuților îl excita cu încărcătura ei de comori necunoscute, cu viețile lor grave și tainice, simțurile îi erau tulburate de curiozitatea chinuitoare de a ști ce se află înăuntrul sufletului lor. Cînd vedea cîte un cerșetor ascunzîndu-se în adîncul portalurilor îl urmărea îndelung cu privirea. O băbuță ghemuită la marginea unui șanț își pipăia picioarele umflate și acoperite de răni. Nero o privi și o întrebă :

— Doare ? și vocea îi trăda pe lingă o vagă emoție, îndrăzneala sfruntată a curiozității. Bătrîna îl privi un timp fără să-i răspundă.

— Trebuie că te dor tare picioarele ? zise împăratul mai tare, pendulînd între cruzime și compasiune. Ai vrea să nu te doară picioarele ? Ai vrea să poți fugi ca la douăzeci de ani ? Spune ?

Femeia nu-i răspunse nici acum, doar lacrimile îi șiroiau scaldîndu-i obraji.

— Nu plînge, picioarele mele sînt la fel, de aia umblu în lectică, zise Nero cu ochii strălucind șăgalnic și se depărtă.

Nu era prima glumă de acest fel, uneori urmărea patrulele pînă dispăreau enervate, neavînd de unde ști că pe urmele lor era însuși împăratul. Alteori lăuda uritele pentru frumusețe și le făcea pe cele frumoase să se creadă urite. Plăcerea de a le încurca pe toate îl făcea să ridă cu poftă.

Era considerat un bun cîrmuitor, cu toate că nu se preocupă de treburile statului. Lipsa de interes era luată drept blîndețe, plictisul drept bunătate. În locul său domnea

Agrippina, aceea care într-o vreme ascultase de după draperii dezbaterile Senatului, pe care acum îl prezida deschis, făcînd să depindă totul de ea și de amantul ei Pallas. Ei doi cîrmuiau.

La una din consfătuiri Seneca sugera că împăratul, cufundat în studii, ar fi bine să fie numit consul și astfel să fie atras să se ocupe de treburile țării. Dar Nero apărea rar la ședințele Senatului, chiar și după această intervenție.

Seneca se duse la el cu gîndul de a-i reproșa absența. Împăratul nu era singur, vorbea aprins cu doi indivizi destul de dubioși.

— Nu-l cunoști? îl întrebă pe Seneca arătîndu-l pe unul dintre indivizii care stătea în fața lui, cu șireturile atîrnînd, nepieptănat și murdar. Îi rosti numele: Zoticus.

Seneca îl privea.

— Și el e poet, spuse împăratul.

Zoticus, un tîngău îndesat, cu nasul turtit, cu ochii mijiți, îl privea cu spaimă și cu un respect deznădăjduit asemănător umilinței ciinilor. Se ridicase după cîte era de presupus din tagma meseriașilor.

Maestrul, cum era și firesc, nu-l cunoștea, poezi ca el umpleau Forum-ul cu sutele. Erau o adunătură de tavernă, pomanagii care n-au scris niciodată cărți și își citeau versurile acostînd trecătorii de pe stradă pînă cînd se găsea cîte unul să le tragă o mamă de bătaie.

— Fannius, îl prezintă Nero pe celălalt, ceva mai slab dar tot atît de scund ca și primul și îmbrăcat și el într-o togă la fel de ponosită. Individul abia îndrăznea să iasă din umbră. Tot...

— Poet? întrebă Seneca batjocoritor.

— Da, explică Nero, scrie poezii. Multe poezii.

Seneca, cuprinzîndu-i pe toți trei cu o privire, își dădu imediat seama de situație. Se părea că cei trei se cunoșteau de mult.

Acești doi gîndaci de pe gunoaiele canalelor romane și-au încrucișat întîmplător drumul cu cel al cezarului.

S-au furișat lingă el precum le era obiceiul și împăratului nu i s-au părut scîrboși. Se arătau a fi cît se poate de modesti și lipsiți de pretenții.

— N-am auzit de ei, spuse Seneca stingherit.

— A, sînt niște tipi grozav de bizari, zise împăratul, sînt cît se poate de originali.

Seneca încetă să-i mai privească atît de sever și înfrîngîndu-și repulsia, le zise :

— De ce nu spuneți nimic ?

Impresionați de prezența maestrului, Zodicus și Fannius amuțiseră. Și acum, la îndemnul lui, își mișcă doar buzele fără a putea articula vreun cuvînt.

— Nu așa, zise împăratul, vorbiți ca de obicei, cu îndrăzneală.

La acest îndemn cei doi țîngăi își dădură drumul. Începură să se hîrjonească și să se înjure vorbind în acel limbaj colorat al tavernejor, folosind stilul „literar“ al mahalalelor, stil în care fiecare cuvînt duhnea a ouă clo-cite.

— Îi auzi ? întrebă Nero rîzînd.

— Îi cunosc prea bine, dădu Seneca din cap.

— Ai să afli îndată și mai mult. Să-i vezi ce sînt în stare să facă pe stradă. Sînt grozav de hazlii. Vino și tu cu noi.

Nero fugea coborînd dealul deplin eliberat de orice crispă, clocotind de zburdălnicia tinereții. Chiuia, scoțea sunete ciudate din gitlej, bucurîndu-se de stridența lor. Seneca în urma lor gîfîia obosit. Zodicus și Fannius fugeau înainte.

Nu luaseră cu ei decît un sclav purtînd un felinar bă-tut în ținte de bronz care le lumina drumul.

Pe drum, trecători tîrzii se întorceau obosiți spre casă. Zodicus și Fannius au început să glumească salutîndu-i smerit. Bogații negustori de stofe sau fabricanții de vop-sele răspundeau cu amabilitate salutului lor apoi, după ce mai făceau cîțiva pași își încetineau mersul și se întorceau

curioși întrebându-se cine pot fi cei doi necunoscuți. Își frământau mintea în zadar și porneau bănuitori mai departe.

— Nu ți se pare interesant ? întrebă Nero care hohotea de ris cu ochii înecați în lacrimi. Parcă toți oamenii ar fi niște marionete. Și acum, banii de aramă, îi spuse lui Zodicus.

Zodicus viri mina în buzunar și scoase un ban. Îl zvîrli cu putere la picioarele patricianului care trecea tocmai, pe acolo, dindu-i aceleia impresia că îi scăpase din greșală. Patricianul privi în jur. Crezu că se înșeală, dar zărind banul chiar la picioarele lui, îl ridică și îl ascunse, urmîndu-și liniștit drumul, gîndind într-adevăr că banul îi scăpase din neatenție.

— Și mai grozav e, spre Nero, cînd vezi îndreptîndu-se spre casă o familie. Tatăl, mama, copilul și doica. Aia cînd aud zornăind banul se apleacă toți. Pînă și cei bogați. Sînt în stare să-l caute ore întregi. Și toți se bucură cînd îl găsesc.

Nero intrase și el în joc. Se încălzise într-atît, încît nu se mai putea opri. Aruncă bănuții la gleznelor unei nobile doamne care ieșise la plimbare cu respectabilul ei soț. Femeia îl puse la punct și Nero începu s-o tachineze, iar cînd femeia se răsti la el, o ciupi de bărbie și de piept. În bezna nopții, soțul îl snopi în bătaie pe împărat. A doua zi află că soțul jignit era senatorul Iulius Montanus.

După acest episod Nero nu mai ieși la aventuri nocturne decît deghizat.

Paris, actorul, îl machia și îl costuma. Uneori apărea ca soldat de rînd, încins cu o sabie scurtă, alteori ca edil, tribun sau vagabond.

În prima seară s-a îmbrăcat cu o tunică roasă și peti-cită, o pălărie de piele soioasă, ca acelea purtate de bir-jarii romani pe ploaie. Scurpă printre dinți și înjură virtos.

Mulțimea se înghesuia în jurul Circului Maximus. El se amestecă în mulțime. Zodicus viri două degete în gură

și fluieră strident în noapte. Din gheretele de lemn din jurul circului apărură ca la un semn prostituatele egiptene, grecoalice; fetele începură să danseze oferindu-și jalnicele grații. Zodicus alege o fată destul de deșelată.

— Pisicuțo, zise, stai să-ți spun o vorbă.

— Zeițo, o strigă. Fannius văzind că fata se depărtează.

Nero și Seneca rămaseră în urmă. Fata se întoarce la Zodicus.

— Ce vrei? îl întrebă nefiind obișnuită cu asemenea client de soi. Cunoscuse doar sclavi de cea mai joasă speță.

Vorbiră ceva. Nero simți o pornire de neînfrint și sări de lângă Seneca oprindu-se în costumul său de birjar soios chiar în fața femeii.

— Scumpo, șuieră după obiceiul lui Zodicus, n-am mai văzut o frumusețe asemănătoare. Și făcu un gest obscen învățat de la Fannius.

— Vorbește grozav, șopti Zodicus.

— Și cum se mișcă, îl laudă Fannius.

Fata dădu din umeri:

— Nu mă flata.

— Nu te flatez, răspunse Nero cu o voce necioplită și obraznică de birjar, imi plăci.

— Vii?

— Vin — cu tine merg pînă la capătul lumii.

— Cine ești tu? îl întrebă fata răgușit.

— Ori nu vezi că ai de-a face cu un căruțaș de soi? Stăpînul meu a crăpat astă noapte și acum sînt pe liber.

— Aș, de unde, nu ești birjar.

— Dar ce?

— Altceva, zise fata măsurîndu-l atent.

— Vezi, ai ghicit, zise Nero, eu sînt altceva. Și am să-ți spun adevărul. Sînt împăratul. Împăratul Romei.

Seneca era uluit. Ideile lui Nero i se părură neașteptate, surprinzătoare. Totul i se părea fără doar și poate plin de prospețime, de originalitate.

— Ești nebun, cumetre, zise fata, nicidecum împăratul romanilor. Ești un nebun. Și încă unul nebun de-a binelea.

— Așa o fi, se învoi Nero, dar nici tu, păpușico, nu ești ceea ce vrei să pari. Te-am zărit azi dimineată. Și nu tăgădui. Erai în templul Vestei. O, fecioară a Vestalei, iată-te unde ai ajuns...

Fata ridea în hohote. Ceilalți se adunară în jurul ei făcînd cerc în jurul glumețului și spiritualului birjar. Prietenii îl tiriră mai încolo pe Nero; de departe, auzindu-se fluierături stridente, situația putea deveni critică.

Aceste orgii se sfîrșeau de obicei în cîte o tavernă. Poeții consumau un vinars viscos, se îmbătau și adormeau care pe unde se nimerea, pe mese, pe jos, iar Nero și Seneca filozofau.

După un timp li se alătură și Paris.

O dată, după un spectacol, apăru cu o barbă aurită, purtînd un trident. Îl jucase pe Neptun.

Nero, beat mort, îi ceru recuzita. Își puse barba, luă tridentul în mînă și merse agale, prin boarea zorilor, cu Seneca alături, ca un zeu al mării.

Sub zidurile palatinului întîlni un cocoșat.

Cezarul îi tăie calea.

— De ce ești cocoșat? îl întrebă stăruitor.

Cocoșatul, auzînd întrebarea aspră pe care nimeni nu îndrăznise încă s-o rostască atît de necruțător, ridică din adîncul tristeții sale privirea spre el. Disprețuitor, voi să treacă mai departe.

— Oprește, urlă cel care întrebasese, și nu te mai fâli așa, îngîmfarea este virtutea proștilor. Vezi, eu nu sînt cocoșat și tot nu mă țin așa de fudul. Dacă spinarea omului se rotunjește puțin poate deveni cocoșat, așa că nici măcar nu-i mare scofală. Mîine îmi rup coloana vertebrală și pot să devin la fel de cocoșat ca tine. Du-te deci, cămilă sacră,

în pustiu și lasă nasul mai jos. Cocolașa e fără doar și poate un dichis, dar nu-i nici pe departe atât de frumoasă pe cât îți închipui tu. De altfel, nu e decât o chestiune de gust.

Abia se mai ținea pe picioare. Seneca îl susținu luîndu-l de braț. Sprijinindu-se de maestru Nero continua să vorbească fără contenire.

— Ascultă, îi zise lui Seneca, amețit de tot, mi-a venit o idee. Capul oamenilor seamănă cu nucile. Nu ți se pare ? sau mai bine zis cu ouăle. Ar trebui sparte și văzut ce e înăuntru — și rise.

Seneca rise și el.

— Și mai am o idee. De ce oare sînt toate așa cum sînt ? De ce nu e cerul roșu și stelele verzi ? Marea de ce nu e galbenă ? De ce nu pot zbura leii ? Și înainte de toate de ce nu nasc bărbații ? Bărbații bărbați și femeile femei.

Hohotea. Seneca se îngrozi privindu-l așa cum i se arăta acum, cu gura larg deschisă.

— De ce ? întrebă încă o dată cezarul rîzînd.

— Interesant, foarte interesant, spuse Seneca, dar acum ar fi cazul să te culci.

Acasă, sub impresia atîtor emoții, palid, Nero își amintea grozăviile din noapte neputîndu-se lămuri cine a fost cel în stare să le facă și cine este acela care le judecă acum. Simțea iar gustul amar al zădărniciiei, mintea îi era tulbură și îi era scîrbă de sine. Totul i se părea învăluit în ceață.

Un lucru era sigur, pleoapele îi erau umflate și acum și îl dureau, resimțîndu-se în urma ciocnirilor violente ; erau amprente lăsate de viață.

Scrutîndu-și conștiința, hotărî că toate acestea îi erau necesare și, cu elanul învățăcelului în ale literaturii, ah-tiat după fapte de viață, își repetă în gînd toate scenele văzute și trăite. A doua zi o lua de la capăt.

ARIPILE SE ÎNTĂRESC

- Lalage.
- Ce-i drăguță ?
- S-a întors oare ?
- Nu încă, drăguță.
- Du-te doică și mai vezi o dată.
- Mă duc drăguță.

Lalage, doica împărătesei Octavia, ieși pe coridor și se îndreptă grăbită spre apartamentul împăratului.

Simțea răsuflarea de mucegai și umezeală a coridorului cu arcade boltite apăsându-i pieptul. Ecoul pașilor ei răsună sumbru și amplificându-se în depărtare se prefăcea parcă în vaier. Întunericul domnea încă. Nici făcliile aprinse în mâinile gărzilor de veghe nu reușeau să des-trame bezna nopții. Dincolo de răsuflarea pîlpîitoare, în adîncul coridoarelor, se simțeau ascunse tenebre viclene.

Octavia rămase singură. Își aplecă capul micuț și brun culcîndu-l în căușul palmelor. Avea paisprezece ani. Se măritase cu trei ani în urmă. Trăia de atunci în palat fără să aibă voie să-i părăsească zidurile severe. Micuța fetiță-femeie își trecea ziua jucîndu-se cu marionetela, iar seara tremura de frică.

Doica reveni. Îi spuse că împăratul nu se întorsese încă. Octavia oftă.

- Nu mă iubește, spuse. Ți-am spus că nu mă iubește.
 - Să-ți spun o poveste ? întrebă doica.
 - De ce nu mă iubește ? zise Octavia. Spune-mi de ce nu-i plac ? Sînt urîtă ? Sînt mică ? Și se ridică în pat.
- Nepoata lui Augustus, împărăteasa, stătea în fața doicii și se lăsa privită. Ce-i drept era micuță, dar delicată și distinsă, cu trăsături desăvîrșite, semănînd cu o statuie.
- Ești frumoasă, drăguță, foarte frumoasă.

— Și cu toate astea nu mă iubește. Ce-aș putea face să mă iubească ? Să rid ? El spune că sint tristă. Să vorbesc ? El spune că nu știu să vorbesc. Nici pe Britannicus nu mă lasă să-l văd. Nu mi-am văzut fratele de un an. Ce-o mai fi făcînd el ?

Doica o mîngie, îi sărută mîinile.

Din sala de la catul de jos al palatului se vede galeria coloanelor, panorama grădinii imperiale învăluită în întunericul nopții. Jos, lângă fîntina arteziană, între tufele de smochin, ca în fiecare noapte, se auzea slab glasul unui flaut.

— Auzi ? întrebă doica.

— Iar cîntă cineva din flaut.

— Cît de vesel e, zise doica îngîmînd melodia.

— Cît e de trist, zise Octavia murmurînd aceeași melodie.

Ieșiră amîndouă și se așezară în galerie, ascultînd, asemenea roabelor închise în dosul gratiilor, cîntecul păsărilor libere. Plîngea cavatul și odată cu el plîngeau parcă și frunzele tufișurilor.

Octavia își sprijini coatele pe parapetul zidului și își lăsă gîndurile să zboare departe, legănate de dulcea unduire a melodiei. Văzu parcă aievea capul blond al cezarului, îi auzi parcă vocea, simțea că îl iubește din ce în ce mai mult.

Se întîlneau uneori la masă. Nero era întotdeauna obosit și nervos. Îi ocolea pînă și privirea. Îl neliniștea femeiușca asta fricoasă și înspăimîntată, cu mîinile și picioarele reci ca ale broaștelor, cu ochii veșnic plînși. O simțea stăvilindu-i parcă mișcările. Schimbau doar cîteva vorbe : „Împărăteasă... Împărate...” Apoi el se grăbea la prietenii lui, cărora li se plîngea că ea nu-l înțelege, că pe el nici nu-l poate înțelege un asemenea copil. Cum putea ști ea la urma urmei ce înseamnă un poet ?

Escapadele nocturne ale cezarului deveniră crunte. Într-o noapte, Nero găsi într-o gheretă de la periferia

oraşului un pitic urât şi strimb, şasiu şi timp, atât de slut, încît se amuză să-l ia cu sine la palat. Îl ferecă în lanţuri şi-l arată prietenilor săi ca să-i distreze. Îl chema Vanitius. Zodicus şi Fannius excelau noapte de noapte. Stringeau pisici şi cîini aruncîndu-i de pe podul Fabricius în Tibru, însoţindu-şi indeletnicirile cu răcnete atât de sălbătice, încît sculau lumea din somn şi alarmau gardienii de noapte care, incredinţaţi că se comite o crimă, soseau neîntîrziat la faţa locului, comandaţi de tribunul jandarmeriei.

Seneca nu se prea amesteca printre ei. Se ruşina de glumele lor odioase, dar nu îndrăznea să intervină. Lunile de vară şi le petrecea retrăgîndu-se la Baiae să-şi îngrijească acolo, la izvoarele termale, guta.

Cînd privirile cenuşii ale maestrului încetară să-i răscolească severe manuscrisele, căutînd zadarnic greşeli inexistente, cezarul răsufală eliberat parcă de povara grea a unei autorităţi apăsătoare. Îşi recăpătă siguranţa de sine.

Apoi începu să poarte la el, ca mascotă, pielea aceluiaşor şarpe care, copil fiind, voise să-l sugrume în somn.

Simţi din nou că face parte dintre cei aleşi şi că tot ce-şi pune în gînd trebuie să-i izbutească.

Eliberat, prinsese aripi şi le flutură spre înaltul nesfîrşit al cerului; gîndindu-se acum la îndoielile şi temerile încercate odinioară, îi venea chiar să rîdă. Scria şi mai mult ca înainte.

Despre Seneca gîndea că e un bătrîn pretenţios, „venenos şi înrăit“, care mîzgăleşte pentru uzul tineretului „scrisorile etice“, dar care în viaţă e laş şi imoral, flecar şi prolix, neavînd nici o scînteie din ceea ce se cheamă „poet“ în adevăratul sens al cuvîntului, din geniul care înlăturînd orice canoane, îndrăzneşte să dea frîu liber cuvîntului izvorît din senzualitatea sălbatică a demenţei. Zodicus şi Fannius îi împărtăşeau părerea. El, retorul, oratorul care îşi împodobeşte dramele de fabricaţie orală cu zurgălăii cuvintelor pompoase, cu expresii răsunătoare,

n-avea nimic a spune, totul fiind lipsit de conținut. Ce caraghios i se părea acum că se lăsase cîndva tras pe sfoară de acest bătrîn nebun și invidios. Și rîse de el.

— Tineretul are dreptate, strigă triumfător, nu bătrînul oficios ; în voi e crezul meu, prieteni, le zise tinerilor care, lăfăindu-se comod, răspîndiți prin grădinile palatului, se răsfățau consumînd sucuri răcoritoare.

Mare parte din cei adunați aici pretindeau a fi poeți. Tineri mîzgălituri, cu un trecut dubios, scriitorăși de duzină, gîndaci de tavernă fără premii care, profitînd de lipsa lui Seneca, invadaseră grădina.

Cezarul nu-i prețuia cine știe ce. Nu le cunoștea creația, nici nu-l prea interesa, ce-i drept, dar considera că unii dintre ei sînt înzestrați cu un distins simț artistic și cu o înaltă capacitate critică.

De livrarea poeziilor pentru curte se ocupau Zodicus și Fannius. Îi descopereau și îi transportau cu zecile. Ei se simțeau de-ai casei, mișcîndu-se peste tot în voie, făceau pe șefii în tabăra tinerilor, locuiau în palat, dîndu-i tot timpul tircoale împăratului. Zodicus se spilcuise, se spălă, se pieptănă, și își prinse sandalele cu cataramă de argint. Fannius purta togile dezbrăcate de împărat.

— Cred în tine, continuă împăratul, în tine Zodicus, nu de mult, ți-am citit *Arcașul Apollo* cînd ai plîns de emoție, și în tine, dragă prietene Fannius, care ai leșinat de emoție la auzul uneia dintre poeziile mele.

Toți îi defăimau pe bătrîni și îi ridicau în slăvi pe tineri. Nero, așezat pe un pedestal, între lămpioane și ghirlandele de flori, își înclină puțin capul blond, cîrlionțat și grăsun. Își luă lira cu care-și acompania versurile și se îndepărtă cu aceea înclinare ușoară a capului pe care o văzuse la marii artiști.

La sfîrșitul verii, Pontifex Maximus îi închină ca jertfă lui Jupiter Capitolinul poemul lui Nero despre moartea lui Agamemnon, încrustat pe o tăbliță de aur și

prima barbă a împăratului, pe care Nero o tăiaze și o oferise în dar zeului. închisă într-o cutie împodobită cu mărgele.

TREI POETI LA BAI A DE ABURI

Seneca reveni în oraș odată cu sosirea toamnei. Se afla de câteva zile la Roma și nu primise încă invitația cezarului. Nu știa ce să creadă. Adăsta, se necăjea, se revolta.

Timpul și-l petrecea însă cu folos, terminându-și drama despre Thyeste.

Dimineața devreme se duse la baia de aburi să-și continue aici tratamentul început la Baiae. Durerea străfulgerându-i când și când membrele, mergea sprijinindu-se în baston. Trecu pe Argiletum prin fața „librăriilor“ care prezentau noutățile literare, apoi se îndreptă spre Forum.

În fața caselor patricienilor, clienții se înghesuiau așteptând să fie primiți pentru salutul de dimineață. Era o dimineață splendidă. Soarele încorona cu galben portocaliu statuia lui Alcibiade din Forum, cel care a rămas veșnic frumos și învăluia cu o strălucire aurie trupul deșirat al lui Marsyas. Piața se popula încetul cu încetul.

În grupuri mai numeroase, sau singuri, bețivani noptatici se îndreptau spre casă, clătinându-se, cite un alcoolic se oprea în dreptul canalului și se apleca să verse. „Avocații“ tavernelor se adunaseră la locul lor obișnuit de întâlnire aproape de ceasul solar, și pledau cu gesturi repezite și cu perfidia înscrisă pe virful nasului. Sosiră și acei pierde-vară fără nici o ocupație, gură-cască, ce stăteau pînă noaptea târziu în Forum și, întrebați, nici unul n-ar fi putut răspunde cum își agonisește traiul.

Veniră apoi ceilalți, aceia care prin prezența lor dădeau viață și culoare acestei piețe : geambașii, misiții, cămătarii cunoscuți tuturor, negustorii care-și deschideau căscind dughenile. Un vagabond vindea chibrituri cu sulf în fața statuii lupoacei. Zarafii, contrabandiștii și bancherii, romani bondoci sau evrei uscățivi se așezară sub arcade pe băncile lor de piatră și începură să pălăvrăgească zgomotos.

Aerul se umplea de zumzetul obișnuit al zilei. Mirisme și duhori se încrucișau, mirosul merelor și smochinelor coapte cu aburul dospit al halelor de pește, într-un amestec bizar cu mirosul insinuant al dughenelor cu mirodenii. Seneca se cufunda parcă în acest zgomot, respira lacom mirosurile hibride și, în această binecuvîntată dimineață de toamnă, dulce-amăruie, simți din plin frumusețea vieții care se sfîrșește.

Cînd auzi răsunînd clopotul, semnalul de deschidere a porților băii de aburi, începu să se grăbească.

Trecînd pe lîngă templul lui Castor simți că picioarele îi prind parcă rădăcini. Privirea îi căzuse pe zidul unei case. Aici, printre mulțimea de inscripții cu care erau întotdeauna plini pereții Romei — articole noi de lege încrustate în bronz, pornografii lîngă anunțuri pentru camere de închiriat — cineva scrisese în vecinătatea unor desene obscene, cu cretă roșie, următorul distih :

„Nero, ciulește urechea ! Ce poate fi oare acest zgomot ?

„ Hohotesc pînă și zeii în țării, rîd de rimele tale,
mizerabil cioplitor de versuri ! ”

Pe obrazul lui Seneca apăru un zîmbet mirat. Apoi deveni serios și dădu muștrător din cap, de parcă s-ar fi întrebat în sine :

„Vai, aici să fi ajuns oare ? ”

Lipsise trei luni din Cetate. Încă nu se întîlnise cu nimeni, nu-și putea închipui ce se întîmplase. Știa oare

și alții ? Dar cum de s-a putut afla ? Lucrurile i se păreau de neînțeles.

În esență, poporul îl iubea pe Nero. Dăduse tuturor o piine imbelșugată, scăzuse impozitele, se îngrijise de luptele cu gladiatori, dăduse pină și patricienilor scăpătați rente viagere. Lumea era de părere că, după Caligula și Claudius, pe tronul Imperiului se afla un bun cîrmuitor. Pînă și aici în Forum se vorbea că tînărul Cezar n-a vrut să semneze condamnarea la moarte a doi tîlhari de drumul mare și cînd i se prezentase decretul a spus oftînd că ar prefera să nu știe să scrie. Nicăieri nu se aflau nemulțumiri. Acele cîteva familii cu sentimente republicane care păstrau încă amintirea timpurilor trecute se închinară și ele, sau se retraseră pe moștile lor din provincii. Seneca nu se putea trezi din uimire. Grăbi pașii, dorind să ajungă printre oameni, dorind să-și întîlnească prietenii, spre a putea vorbi cu ei.

Portarul, în haine portocalii, așezat la intrarea băii cu aburi, îi deschise, apoi fu primit de garderobierul care îi luă toga.

Un negru îi înmînă *Acta diurna*, „cotidianul“ oficial, pe care Seneca prinse a-l citi cu lăcomie. Agrippina, împărăteasa, urma să primească azi patru senatori. Despre Nero nu scria nici un cuvînt, urma un comunicat despre ședința consiliului. Se anunțau multe căsătorii, dar numărul divorțurilor le întrecea. Se relata un incident violent pe Campus Martius între doi filfizoni pentru o vestită doamnă „de lume“. Bîrfeli de culise despre Paris și, în fine, un mare articol despre Zodicus, renumit poet. Seneca scăpă sulul din mînă.

În jurul lui era un zgomot infernal, se scăldau vreo trei mii de oameni. Se putea distinge spulberarea apei de către gurile mari și mici instalate aici și clipocitul lichidului sugrumat în strimtoarea țevilor aductoare. Undeva departe se auzeau cîntînd cavale, era orchestra proprie a băii de aburi. Începuse concertul de dimineață.

Pe culoarele înguste care brăzdau în lung și în lat clădirea treceau în fugă servi, salariați ai băii, ducând tunici colorate, hainele celor dinăuntru sau se îndreptau cu castroane aburinde spre sala restaurant. În bucătărie duduiau plitele și bucătarii găteau și coceau de zor.

— Nu doriți nimic ? îl întrebă pe Seneca servul care-l conduse spre vestiar.

— Nu, răspunse el distrat.

Un cofetar aflat prin apropiere îl îmbie cu cofeturi.

Seneca se dezbracă și porni, gol, sprijinindu-se în baston, spre baie.

Îl căuta pe Lucanus, nepotul său, care trebuia să se afle aici, fiind ora lui obișnuită de baie, și pe ceilalți sperând să afle vești lămuritoare.

În prima sală, descoperită, boltită de cerul dimineții, se întindea bazinul rece, cu apa închis-verzuie, în care se zbenguiau trupuri albe. Aici înotau campionii, antrenându-se pentru întreceri. Alunecau pe sub apă cu ochii deschiși, scoțindu-și capetele la suprafață din cînd în cînd, ca să-și mai umple plămîinii uriași cu cîte o gură de aer. Cînd ieșeau din bazin și se așezau pe dale apa se scurgea de pe ei în picături mari, făcîndu-i să semene cu niște bocitoare din ochii cărora picură lacrimi. Retorul îi privi îndelung, fascinat, dar nu-i descoperi printre ei pe prietenii săi.

Traversînd o sală în formă de semicerc ajunse la bazinul cu apă caldută. În băi, leneșii își dezmiardau cu apă membrele moleșite, iar pe băncile de piatră maseurii și cei care mînuiau pomezile, sclavi castrați, îi frecau cu mînușile lor aspre pe oaspeții îmbibați cu ulei. Se vede că Lucanus terminase și operația asta. Seneca aruncă o privire în camera cu abur fierbinte. Dar în aburul dens nu distinse nimic. Oameni în pielea goală tușeau, hohoteau, țipau, dar limpede nu se putea distinge nimic. În sfîrșit se urcă la etaj și îi găsi pe cei căutați așezați într-un colț al camerei de odihnă.

Lucanus își terminase baia. Cu clăia lui de păr negru și zburlit, cu un halat stacojiu pe umeri, stătea lângă paturile de odihnă pălăvrăgind cu Menecrates cîntărețul și cu Latinus, admiratorul său. Acest copilandru entuziasmat și isteț, care prăpădise cu mare iuțeală toată averea părintelui său, chinuindu-și acum viața într-o mansardă sordidă, se găsea mereu în preajma poeziilor vestiți cărora le făcea curte.

— Iată literatura, strigă Seneca glumind cu o curtenie amabilă și îi salută.

Lucanus se grăbi să-l întîmpine. Își sărută unchiul pe gură, de două ori.

Seneca fusese primul care-l protejase cîndva. El îi descoperise talentul încă pe vremea cînd era un copil minune, pe vremea cînd își făcea încă studiile la Atena, îl adusese la Roma, la Curte și îl recomandase împăratului, a cărui bunăvoință și grație tînărul le și cîștigă. Deveni repede *questor*. Cu poeziile și expunerile sale cuceriră dintr-un foc simpatia femeilor și a literaților. Lucanus era considerat acum cel mai mare poet latin în viață. Nu trecuse mult de cînd primise, pentru poezia lui închinată lui Orfeu, marele premiu al literaturii. Strălucea de orgoliu și de conștiința propriei sale valori.

— Bine că te văd, zise sărutîndu-l încă o dată pe Seneca. Era un bărbat deosebit de frumos. Se născuse în Andaluzia, la Cordoba, și în vinele lui clocotea fierbinte sîngele hispan, același cu cel al lui Seneca. Părul lui cîrlionțat dădea ore în șir de lucru coaforilor ; își lustruia unghiile și folosea atîtea parfumuri și pomezii, încît era mereu învăluit într-un abur de miresme fine.

— Nu vreau să vă tulbur — spuse Seneca cu respirația întretăiată de oboseala scărilor urcate și se trînti pe un pat — continuați, și puse mîna pe o carte împrumutată de la biblioteca băii.

Lucanus, înfierbîntat încă de discuția pe care o purta, se întoarse spre Menecrates și Latinus :

— M-am uitat la ea și ieri, n-am putut rezista mai mult de cîteva rînduri. Azi nu se mai poate citi nici măcar atît.

— Sper că nu despre mine e vorba, spuse Seneca. Ii răspunseră rîzînd :

— Aș, de unde, despre Vergilius.

— Ah, mereu talul tău de bătaie, zise Seneca zîmbind și închise ochii.

— Și oare n-am dreptate ? întrebă Lucanus aprinzîndu-se.

— Înșiruire de litere moarte, versuri răsunătoare, poezie oficială, de stat, fără nici un suflu. E perimat, dar încă nu are nimeni curajul s-o spună.

— Poate cîntul patru să aibă totuși o valoare, zise Latinus cu o intonație respectuoasă.

— Acela despre iubirea Didonei ? întrebă Lucanus.

— Și *Bucolicele*, adăugă Menecrates ; și pe urmă el a scris : „Mai dulce val decît somnul“. Asta sună frumos.

— Are ceva idilic, pudic și ingenuu, se grozăvi Latinus.

— Așemeni unui bătrîn neînceput, zise Lucanus.

— Ca un moșneag știrb și rușinos, cu gropițe în obraji, peltic și cu degetul în gură. Doamne, cît îl urăsc !

— Mie îmi plac versurile lui despre lună, spuse Latinus.

— Sigur, luna cred că o iubea grozav, e doar astrul tilharilor, cum să nu, că doar e și el un hoț — un plagiator.

— E un poet abscons, îl întărită Menecrates.

— Știi, Menecrates, care e misterul lui ? Că n-are nici un rînd original. Că imită mereu pe cîte cineva. Citește-i pe Aristotel, pe Demostene, Xenofon, Lucrețius, Sofocle, Euripide, Pindar, Tucidide, Teophrast, Teocrit, mai ales pe el și atunci ai să vezi care îi sînt misterele.

— Se spune că scria numai noaptea, adăugă Latinus, a toate știutor.

— Ca borfașii, scăpără Lucanus.

— Cu cît mai deosebit e Horațiu, se corectă Latinus.
E cel puțin bărbat.

— Da, zise Lucanus, desigur, e bărbat. Un filistin încremenit. Era mărunț și grăsuliu. Cu respirația scurtă, cu poezii la fel de înecate ca și autorul lor. Nu au ritm și de culoare, ce să mai vorbim. De văzut n-a văzut nimic. Se spune că-l dureau ochii. Lirica lui, dacă mi-e permisă expresia, e urduroasă.

Latinus rîdea, Menecrates se duse la frizer să se tundă.

Apoi Lucanus se scutură brusc de căpușa cămășii fericitului și grăbi spre patul lui Seneca.

— Ce e nou ? întrebă Seneca iritat și precipitat.

— N-am vrut față de ăștia, șopti Lucanus. Mîine plec.

— Acasă ?

Pentru acești doi spanioli acasă însemna și acum Hispania. În Roma erau străini, se simțeau oaspeți sau cel mult cuceritori încununăți de lauri.

— La Cordoba ? repetă întrebarea Seneca.

Lucanus nu răspunse.

— Dar unde ?

— În Galia. Sau în altă parte. Orîunde. Am fost exilat.

— De ce ?

— De ce ? repetă Lucanus întrebarea. Cezarul.

— Imposibil, zise Seneca minunîndu-se.

— M-a chemat la dînsul. A fost concis. Mi-a interzis orice apariție în public. Știi, pentru Orfeu. Concurase și el pentru premiu și, cînd a văzut ce succes nemaipomenit am avut citind *Pharsalia* la teatru, nici n-a așteptat să-mi închei lectura, a șters-o motivînd că are ședință de consiliu. Adevărul e că n-a putut suporta. Am presimțit încă de atunci urmările.

— Dacă-ăș fi fost aici, spuse Seneca. Eu nu vreau altceva decît să lucrez. Mi-e totuna.

Nu departe de ei, cu cîteva paturi, mai încolo, stătea culcat un tînăr. Capul îi era înfășurat într-o compresă rece. Deschise ochii, frecîndu-i, și privi în jur. Scoase compresa de pe cap și se ridică.

Lucanus și Seneca se înclinară cu respect și prietenie recunoscîndu-l pe Britannicus, fiul renegat al împăratului Claudius. Era un tînăr imberb, palid și slab, visător și draguț, purtînd nimbul unei tăcute distincții. Modest, cald și deschis, se apropie de cei doi poeți și îi îmbrățișă.

Avusese o zi proastă. Britannicus suferea de boala copiilor. Acum era după o criză lungă de cîteva ore. După atac săptămîni în șir îl durea capul. Trăia retras, departe de treburile publice. Se ferea de oameni și de discuții, ocolindu-le pînă și pe cele despre Octavia, sora sa, soția cezarului.

Suporta cu răbdare, aproape cu o mută bucurie, orice umilintă și înlăturarea sa din demnitățile ce i se cuve-neau de drept. Prietenii literare însă nu le putea rezista. Era și el dintre aceia care își încercau pana. Pînă acum nu scrisese decît cîteva poezioare de două-trei rînduri și, întrebat, n-ar fi putut spune nici el cum se născuseră. Se zămisliseră aproape fără voia lui în ceasurile marilor amărăciuni, cînd, nemaiputînd nici plînge, se abandona în brațele durerii, lăsîndu-se purtat spre prăpastiile vuind de suspine răsunătoare. Nu se gîndise nici odată la aceste poezii. Zîmbea cînd i le aminteau prietenii îndemnîndu-l să scrie, și nu le citea decît în cercuri restrînse. Mîna lui subțire de copil, se odihnea pe o liră de aur făcînd cînd și cînd să-i tremure strunele și acompaniindu-se cu un fir de glas auriu, căci știa să cînte frumos.

Lucanus vorbea cu o încîntare febrilă despre compozițiunile lui, numîndu-l poetul viitorului. Seneca îl admira.

Acești trei poeți se întîlniseră acum, egali între ei.

Britannicus știa despre cine fusese de fapt vorba mai înainte.

— Acum nu mai are nici un motiv să interzică să i se spună „Barbă de aramă”. Își închipuie că e barbă de foc; l-a lăsat pe bărbier să i-o radă și i-a jertfit-o lui Zeus într-o cutie închisă. Dar l-a tras pe sfoară pe bietul Jupiter pentru că a alăturat perilor roșii și o poezie încrustată pe foițe de aur. Mă întreb cum de nu se teme de minia zeilor! Și ieri a fost furtună, Jupiter a tunat și, drept răspuns, și-a aruncat fulgerele pe pământ, în semn de opoziție, poezia părîndu-i-se o jignire, spuse Lucanus întorcîndu-se spre Britannicus.

Seneca rise discret.

— Fără îndoială, continuă Lucanus, Jupiter e expert literar. Iar Neptun a dezlănțuit ploile, să spele cu apa lor de pe tăblițe blasfemia turnată în versuri proaste.

Britannicus asculta cu atenție. În jurul buzelor îi stăruia farmecul tăcerii.

— Spune-mi te rog, îl întrebă Lucanus pe Seneca, nenorocitul ăsta a înnebunit de-a binelea?

— Așa se pare, zise Seneca, fabrică într-una versuri. Mie mi le citește într-una.

— Măcar de-ar avea un dram de talent, observă Lucanus. Dar eu așa ceva n-am mai văzut. Pînă și un birjar, un sclav sau un barbar lătrător are mai multă imaginație. E un adevărat miracol. Maschează lipsa de chemare cu un talent nemaipomenit. E cultivat și doct, și asta-l face să fie cu atît mai periculos. Personajele operelor lui sînt întotdeauna zei. Nu se dă mai ieftin. E de-a dreptul găunos și sec. Cînd îl doare burta se cheamă că-l vizitează zeitatea durerilor de mațe. Ei, eu versurile lui le ofer zeitelor Mephitis și Cloaca, care știți ce reprezintă.

Lucanus era parcă în flăcări. Ura răsuflata mitologie latină, tradiționalismul roman greoi, măștile și perucile. Ei doi erau în acest oraș aristocrați hispani, proaspeți și îndrăzneți, originali și feroci.

— Un barbar cochet, șuieră Lucanus continuînd, care scîncește și pe grecește. I-ați auzit versurile? „Tată drag

care cobori în brațele sălbatecului Hades..." Și aici începu să recite poezia tare, cu glas tunător de actor, cu o ironică emoție, și apoi suflînd pe nas.

— E vorba despre Agamemnon, interveni Seneca, dar în realitate s-a gîndit la taică-său — Domitius Ahenobarbus. A afișat-o și în Capitoliu.

— Bietul proconsul, îl compătimi Lucanus, a vrut fiul său să-l preamărească. „Tată drag care cobori..." Te plîng nefericit proconsul în brațele crudului Hades, dar te plîng mai ales pentru ghearele cu care te-a prins poetul hienă.

Vijîitoare tîmpenie. Cuvintele sînt parcă lipite cu pap mucegăit sau cu dospeală putredă.

— Voi nu le cunoașteți pe celelalte. Asta treacă-meargă. Dar acelea despre Apollo, sau despre Daphnis și Chloe. Nici măcar măsură nu au. Un nimic mieunat. Dacă stau să mă gîndesc bine, treaba asta nici măcar nu e chiar așa amuzantă — și fața i se întunecă — e chiar ceva îngrozitor.

— Da, adăugă Lucanus, e împotriva naturii și cumplit. Violență alienată. Știți cine e el ? Pe adevăratul poet l-au sărutat muzele, dar cu el lucrurile s-au petrecut altfel, n-a avut acest noroc. Se gîndi o clipă :

— Nero a fost acela care a sărutat muza pe frunte, a violat-o.

Britannicus, care asistase la convorbire fără să scoată o vorbă, zise cu blîndețe iertătoare :

— Lăsați-l, nu e decît un poet slab.

Lucanus dădu să deschidă gura spre a continua, dar Seneca îl trase iute de mîneca tunicii.

— Taci, șopti.

— Ce s-a-ntîmplat ?

— Privește — și arată spre un pat aflat ceva mai departe.

Pe dormeză stătea un individ suspect, pe care nu-l observaseră pînă acum. Era culcat și sforăia, cu plapuma trasă peste cap.

— Un detracat, zise Lucanus. E, desigur, beat. Nu-l vezi cum doarme? Devenită atenți.

În liniște, sforăiturile se auzeau puternic, chiar suspect de tare.

— Băgați de seamă, nici un cuvânt în plus, le spuse Seneca prietenilor săi.

Lucanus dădu din umeri și plecă însoțindu-l pe Britannicus la vestiar. După ei plecă și Seneca.

Dar înainte de a se îndepărta privi în urmă spre patul cu pricina.

Cine poate fi oare?! se gândi Seneca.

XI

FRAȚII

Cel care „chipurile“ dormea continuă să sforăie timp îndelungat. Nu îndrăznea să scoată capul de sub plapumă. După o vreme însă, când orice zgomot amuți și se simți în siguranță, sări de pe pat.

Era Zodicus.

Se îmbracă în pripă aruncându-și aproape hainele pe el.

Alergă într-un suflet spre palatul imperial.

Nero îl sorbea cuvintele.

— Seneca, Lucanus, Britannicus, zvirlea întretăiat, aproape bîlbîindu-se Zodicus.

Nero se opri asupra ultimului nume.

— Britannicus? întrebă rostind apăsător numele.

Îl puse pe Zodicus să repete ce cuvinte rostise acela.

— Atît? Nimic mai mult? El n-a fost deci batjocoritor?

— Nu, răspunse Zodicus.

— Afla doar, murmură Nero ; așa deci. Se întunecă : mulțumesc.

— Cuvînt cu cuvînt așa cum îți spun, zise zelos Zodicus și maimuțări vocea lui Britannicus cu un glas de parc-ar fi încercat un lup să behăie : „Lăsați-l, e un poet slab“.

— Am mai auzit o dată, îl întrerupse Nero înroșindu-se de furie.

Uită repede cele spuse de Britannicus cu toate că se necăjise grozav și vorbele lui îi răscoliseră nervii, punîndu-i singele în mișcare. În suflet însă i se înfipse bănuiala și durerea, îl rodea cumpăna grea a nesiguranței, care-l amețea. Acum nici nu pricepea încă semnificația aprecierii că e un poet slab. Habar n-avea ce anume îl făcuse pe fratele său vitreg să facă această apreciere. Încerca să găsească o explicație : îl durea poate că fusese înlăturat, sau trecutul, poate umilința, sau cine știe ce, poate că în secret îi rîvnea tronul. Totul era posibil.

Ce trebuie să facă ?

Lucanus va pleca în exil. Cu el problemele sînt rezolvate.

De Seneca nu-i păsa, îl cunoștea prea bine, știa că e așa. Nu-și făcuse iluzii. La un semn, își va renega părerea susținînd contrariul.

Singurul important dintre ei era Britannicus. Voi să-l vadă.

Se întîlnea rar cu fratele său. Britannicus trăia ca un condamnat, sub paza severă a educătorilor săi aleși și aspru supravegheați de curte. Pînă acum nu avusese nici un conflict cu micul prinț, în afara unei certe copilărești cu mulți ani în urmă, cînd acela îi sfidase „barba de aramă“. Nero îl iertă, și Britannicus, ca semn de recunoaștere a autorității fratelui mai mare, îl urmă la circ îmbrăcat într-o togă tivită, roșie, de copil, în timp ce Nero purta o togă bărbătească, albă, semnificînd victoria și se așeză zîbind lingă băiețașul imbujeat de rușine.

De altfel spionii de curte îi aduceau la cunoștință cezarului toate mișcărilor lui. Până acum nu raportaseră nimic suspect.

Știa că sufletul fratelui său e zdruncinat, și că înclinațiile sale îl îndreptau mai degrabă spre arte. Își petrecea timpul scriind, cîntînd și ciupind strunele lăutei. Așa i se spunea mereu.

Seneca îi atrăsese o dată atenția asupra poeziilor sale și el ceru atunci să-i fie aduse. Le citise. Poeziile erau foarte scurte, cu totul nepotrivite pentru recitare, aproape ermetice.

Acum însă citindu-le din nou, păli. Muzicalitatea, zborul ușor și melodios al cuvintelor i se părură fără asemuire. Părea a fi ceva foarte natural și de la sine înțeles și totuși miraculos. Scriitorul parc-ar fi înlănțuit aerul străveziu sau ar fi prins într-un joc capricios valurile veșnic zbuciumate încremenindu-le. Încercă să le găsească o cheie, dar nu reuși. Ar fi dorit să le poată pătrunde, dar se izbea de un zid care-i tăia calea.

La amiază, Britannicus fu adus în fața lui.

Nero îl primi stînd pe tron și purtînd pe cap cununa de aur. Voia să i se înfățișeze măreț. Purta o haină țesută cu fir de aur.

— Ave Cezar, îl salută Britannicus înclinîndu-se adînc.

Nero îl privi consternat. De cînd nu-l mai văzuse slăbise cumplit, rămînînd jumătate din cît fusese. Se vedea că-l mistuie boala. Pielea îi era ca pergamentul. Înfațișarea lui era demnă de milă.

Pe Nero îl fulgeră un gînd :

— Săracu', nici ăsta n-o mai duce mult, și își pipăi trupul sănătos și înclinat spre obezitate, apoi îi indică un scaun. Britannicus se așeză.

— Ce dorești ? îl întrebă Britannicus, natural, ca pe un frate.

Nero nu-i putu răspunde. Îl scruta doar, iar pe buze îi flutura, gata să izbucnească, aceeași întrebare :

— Ce vrei tu de la mine ?

Se priviră îndelung. Cezarul și poetul.

Nero spumegă o clipă. Își înghiți furia și hotărî nici să nu atingă subiectul care-l preocupa de fapt. Își domoli pornirea în fraze colorate și pompoase. Știa să se prefacă, era doar sămîntă de actor.

— Vreau — începuse să vorbească de la înălțimea puterii sale — să ne lege aceeași prietenie de altădată. Să-l iubești pe cezarul care te privește cu dragoste. Să înceteze neînțelegerile care ne despart, să uităm trecutul și supărările copilărești. Te primesc cu drag la curtea mea, Britannicus.

— O !

— Nu așa, vorbește-mi altfel, vezi, eu ți-am vorbit deschis. Vreau să fac dreptate.

— Da.

— Noi doi trebuie să pășim alături, zise Nero. În ceea ce te privește, am mari planuri de viitor. Îți stă deschis drumul spre a deveni demnitar, questor sau consul, pentru a-ți putea închina talentul strălucitor propășirii Imperiului. Sau vrei poate o colonie ? Nu trebuie să rostești decît un singur cuvînt. Bitinia ? Sau, de pildă, Siria ?

— Nu.

Nero simți că începuse prost. Mult prea de sus ; și coborî. Schimbă tonul încercînd să și-l apropie pe altă cale. Se pricepea să schimbe rolul de la o clipă la alta, fără treceri bruște ; știa să vorbească curent pe toate tonurile.

— Frate, zise cu o tonalitate mai caldă, reținută totuși, dragul meu frate, mărturisesc că nu-mi place izolarea ta. Claudius ne-a fost deopotrivă părinte. Al tău și al meu. Al tău după sînge, al meu după inimă. Ne iubea pe amîndoi. Ar trebui să-ți amintești ce-i datorezi lui și mie. De aceea nu-mi place că trăiești atît de retras și

nu-ți ceri partea ta din gloria muncii. În unele cazuri modestia înseamnă lipsă de modestie.

— Sînt bolnav.

— Știu — și se opri.

Nero îl văzuse pe Britannicus o dată în copilărie, la o serbare populară, apucat de o criză. Adunarea fusese imediat împrăștiată crezîndu-se că aceasta e un semn rău. Obrazul i se învînețise, vinele gîtlejului îi erau umflate de spasme și limba înțepenită în cerul gurii îl înăbușea.

Îl urmărea boala rea, „morbil dîmnezeiesc“, „mizeria sfîntă“ pe care romanii o numeau „maladia lui Hercule“, iar pe cel care suferea de această boală îl considerau blestemat și vizionar, nenorocit și în același timp fericit. Acum nici cezarului nu-i mai era milă de el, dimpotrivă, îl invidia puțin, pentru că i se părea interesant.

Apoi continuă :

— Și totuși n-ar trebui să mă lași așa în părăsire. Nu te-am văzut niciodată la întreceri, la serbări, la luptele cu gladiatori.

— N-am timp.

— Te înțeleg. Scrii. Te ocupi de literatură. Ei da, *ars longa, vita brevis*, cum zice Hipocrat, medicul grec care îi face muritori cu această sentință chiar și pe nemuritorii poeți. Simt și eu asta. Așa e, trebuie să ne grăbim. Ți-am citit versurile. Sînt rînduri care m-au cucerit, m-au fermecat. Ești un talent uimitor, Britannicus, un talent proaspăt și original. Ideea e limpede, forma și ritmul perfect. Interesant, și ție îți plac mai mult dactilele și anapestele decît iambul și troheul. Mie la fel. Am spus întotdeauna că iambii sînt jocuri copilărești. Vezi, în modul nostru de a gîndi, în concepția noastră despre artă există ceva comun. Ca și mine, ai scris și tu o poezie despre Apollo, pe urmă cealaltă în măsura asclepsiană, aduce palid cu începutul aceleia scrisă de mine despre Agamemnon. Desigur, e cu totul altceva. Și totuși, parcă ne-am înrudi și în poezie. Nu ți se pare ?

— Cum să nu !

— Am dedus din vorbele tale că disprețuiești viața publică, politica. Poate ai dreptate. Ceea ce făuresc oamenii, comandantii de armate, împărații, sînt lucruri trecătoare, arcurile de triumf se năruie și ei sînt dați uitării. Homer a murit acum o mie de ani, Sapho acum șase sute, Eschil nu mai trăiește de patru secole, dar ei dăinuie în amintirea noastră mai viu decît Cezar sau Augustus.

— Da.

— Trebuie să ne legăm cu pasiune de ceea ce simțim și gîndim, nu de ceea ce ne e dat să stăpînim. Eu, însămi fac la fel. Acum scriu o dramă despre Niobe. Lucanus a vrut să mi-o ia înainte. A aflat de pe undeva de intenția mea și a vrut să-mi șterpelească ideea. Se gîndea să-și prezinte opera la Pompei. L-am chemat la mine. Nu ca împărat, ci, firește, în calitate de confrate. I-am explicat că întrucît legea romană apără proprietatea particulară, pedepsindu-i cu asprime pe aceia care își însușesc un aș sau un condes¹ găurit, în domeniul creației spirituale trebuie să ocrotim valorile, mai de preț decît chiar aurul și mărgăritarele. A bombănit el puțin, a fumegat, dar la urmă mi-a dat dreptate. Îți mărturisesc că în general nu-mi prea pasă, dar de astă dată subiectul mi se potrivește grozav. Fiica lui Tantal, amețită de dorințe ostoite de tatăl ei, devine mama cea mai fericită, dînd naștere unor copii veseli și este pedepsită de invidia zeilor. Drama debutează bine. Lucrez la ea în fiecare zi. O scriu în latinește, ca să o înțeleagă oricine. Ce să-i faci, uneori chiar și marii maeștri trebuie să facă concesii. Am pus în scrierea asta toată știința mea. Pietrificarea se petrece mai spre sfîrșit, la scenă deschisă. Niobe încremenește de durere, tot actul nu e decît un vaier. Mama jefuită de copiii ei urlă asemeni naturii dezlănțuite. Se jeluie asemeni creștelor răscolite

¹ Monede.

de furtuni. Te obosesc? Pe tine te preocupă mai mult poezia cu acompaniament de lăută.

— Nu, nicidecum.

— E un domeniu în care ești strălucitor. Dramaturgia e nouă și pentru mine, e un teritoriu încă străin. Mă ațită și mă atrage, dar pasiunea cea mare rămîne cîntul, oda și epigrama. Am auzit că știi să cînți frumos și ești un mare maestru al lăutei. Și eu cînt. Terpnus, profesorul meu de lăută, un maestru grec de prima mină, mă chinuie în fiecare zi. Prind cîrcei la degete și îmi singerează unghiile făcînd exerciții. Nu-i nimic, arta cere sacrificii. Ieri am compus un cîntecel drăguț, cu acompaniament de lăută. Ți l-aș cînta dacă te-ar interesa. Sau să lăsăm mai bine pentru altă dată. Acum să încercăm să ne cunoaștem mai bine, Britannicus. Noi trebuie să fim aliați. Mînuim amîndoi condeiul, am putea să ne fim de folos unul altuia. Am putea să ne șlefuiм versurile împreună. Tu n-ai mai scris nimic în ultima vreme?

— Nimic.

— Îmi pare rău, mă interesează tot ce scrii. Trebuie însă să vii neapărat la serbările în aer liber. Sînt așa, un fel de serate literare restrînse. Vin numai cei aleși. Se țin în cerc închis. Ca de obicei, poeții și scriitorii citesc din operele lor. Nu trebuie să lipsești.

Nero se ridică de pe tron. Cununa de aur i se păru că-l strînge. O puse pe masă. Își aruncă mantia la pămînt. Rămase în tunică și continuă să-i vorbească aproape intim.

— Să nu mă înțelegi greșit. Am să-ți asigur un loc de frunte în desfășurarea programului. Primul sau ultimul. Cum ai să poruncești. Dacă dorești, eu n-am să cînt deloc, n-aș vrea să te eclipsiez, să te umbresc cumva. Cît de greșit mă înțelegeți voi toți cei din jurul meu. De fapt, în fața ta, nici nu m-am putut dezvălui după pofta inimii. N-ai habar cine sînt și mai cu seamă cine voi fi. Mă umilește această strădanie obositoare, de zi cu zi, a exercițiului, dar știu cît de nesfîrșit de lung e drumul spre desăvîrșire; iar

în sufletul meu slab rînesc și eu ca și tine să cuceresc cununa de lauri. Fac și greșeli. Stîngăcii are fiecare. Poate trebuie să mă mai șlefuiesc. Nici un artist nu e desăvîrșit de la început. Vai, dacă mi-ai cunoaște gîndurile și sentimentele m-ai îndrăgi cu siguranță, atît pe mine cît și versurile mele, pe care fără să-mi cunoști viața nu le poți înțelege. Dimensiuni titanice și orori răsunătoare. Și îndoielile mele, Britannicus. Ca plăgile putrede ale leilor în soarele arzător al Africii, buboale năclăite de puroaie galbene încununate cu cohorte fosgăitoare de vierni. Și cu toate astea nu mi-am pierdut cumpătul și nu mi-am ridicat glasul. Cezarul stă deasupra supușilor săi. Dar în artă nu există nici un privilegiu. Acolo sîntem egali. Poeti. Și eu și tu.

Britannicus se mișcă nehotărît pe scaun, dar nu spuse nimic. Îl privea doar în tăcere.

Nero se enervă, sîngele i se urcă la cap. Îl apucă un rîs disgrațios. Simțea fugindu-i pămîntul de sub picioare. Se apropie de fratele său.

Aproape că li se amestecă răsufllarea,

Apoi cezarul spuse doar atît, cu o furie reținută.

— De ce mă urăști tu ?

Britannicus încremenî.

— Nu te urăsc.

— Dar nici nu mă iubești.

— Te înșeli.

— Ba da, tu te simți deosebit. Simți că eu sînt cu desăvîrșire opusul tău. Și versurile mele sînt altfel. Așa cum tu nici nu le poți pricepe. Poate nici nu le apreciezi.

— Abia dacă le cunosc.

— Doar le recită toți, zise Nero jignit.

— Eu nu prea ies.

— Nici *Agamemnon* n-ai citit ?

— Mi s-a recitat o dată.

— Ești trufaș. Asta ți-e boala. Cît se poate de trufaș și de orgolios. Îți închipui că nutresc împotriva ta viclene

planuri de pierzanie ? Poate gîndești că nu-ți vorbesc cu sinceritate. Sau poate crezi că nici nu te consider poet ? Nu-i așa. Mi-e sufletul curat, nu cunoaște nici urmă de mîrșăvie. Eu te iubesc. Tu ești acela care nu mă iubește. Nu eu sînt rău. Tu ești cel rău.

— Se poate.

— De ce nu vorbești ? Dacă mă urăști spune-mi-o — scuipă-mi în ochi ura ta. Acum îți dau voie. Jur că nu vei fi pedepsit. Saturnalia, Saturnalia, strigă Nero asemeni preotului anunțînd cu brațele întinse începutul acelei sărbători în care sclavii îmbracă hainele stăpînilor lor și îi pot jigni cît vor. Să ne jucăm deci de-a Saturnalia — și începem să fredoneze o melodie voioasă, de sărbătoare.

Britannicus era uluit.

— Numește-mă „Barbă de aramă“, zise Nero, sau „Cap de jăratec“, ca odinioară, sau smulge-mi lobul urechilor, oriçe, dar nu fi perfid. Tăcerea asta n-o mai pot suporta — și își astupă urechile. Se agită nervos alergînd prin încăpere. Fruntea grăsună era udă de transpirație. Se opri.

— Tu ai un secret ! spuse dintr-o dată.

— Nici unul.

— Atunci ce tînuiești ?

— Ascult doar.

— Ascultî ? zise cezarul ironic. Completezi ceva. Voi trei. Vă cunosc prea bine. Seneca, Lucanus și cu tine. Împreună tot timpul, cînd vrei și nu vrei, și tînuiești, e plină noaptea de șoptele voastre, coaceți voi ceva, vă faceți semne în spatele meu, semne înțelese numai de voi. Știu, sînteți din același aluat, ocoliți vorbele drepte și vorbiți în șarade încurcate, filozofi zbanghii. Ia te uită, semănați chiar între voi. Acum îmi dau seama, toți trei. Aveți ceva foarte asemănător și comun în privire.

— Nu înțeleg.

— Te cred. Tu, de pildă, în aparență ești foarte liniștit, dar suferi într-una. Ai trăit o mulțime de dezamăgiri. Ce

ştiu eu, n-ai dobândit ceea ce ai vrut, eşti şi bolnav, aşa cum ai spus-o. Din interese de stat te-am ținut un pic cam strins, dar tu, viclean, te arăţi bucuros. Sau poate chiar eşti bucuros. Eşti un campion al suferinţei, asemeni celor făţarnici care stau neclintiţi sub pământ închinându-se dumnezeilor lor. Ştii la cine mă gândesc ? Asta ce înseamnă ?

— Asta ?

— Da, asta. Dacă te doare ceva tipă, urlă, zbiară sau vorbeşte măcar. Fără încetare, îndelung, mult, mult de tot, vorbeşte. Nu-i mai bine să vorbeşti ? Te uşurează. Dar tu aştepţi, cufundat într-o adîncă tăcere. Fiecare cuvînt al tău cuprinde atîta tăcere, încît capătă o greutate îndoită de îndată ce-l spui sau îl scrii ; atîta tăcere că zăpăceşti lumea cu ea. Şi asta tot în poeziile tale am observat-o. Fiecare vers, unul cite unul, coboară parcă dintr-un turn al tăcerii, palid şi semnificativ, tulburîndu-i pe toţi. Cum reuşeşti să faci asta ?

— Nicicum, bilbii Britannicus, adică, într-un fel.

— Am spus eu, ai un secret, cunoşti o vrăjitorie sau un descîntec pe care-l ştii numai tu singur. Sau poate îl ştiu şi prietenii tăi. Focul bengal aprins odinioară de aheeni ardea pînă şi în apă, nici valurile mării nu-l puteau stinge. N-au destăinuit nimănui secretul elementelor combinate de ei, căutam şi acum în van. Ţesătura purpurie a thuringienilor acum n-o poate imita nimeni. Azi purpuriul e atît de palid şi şters ca şi cireşile necoapte. Dezvăluie-mi taina, meşteşugul pe care numai tu îl cunoşti, acela al vrăjii cuvintelor.

— Nu ştiu ce vrei, spuse Britannicus şi, mirîndu-se, ridică din umeri.

— Tu suferi, fără doar şi poate, mult. Seneca spunea că marii poeţi suferă mult. Suferinţa îi pătrunde, le intră în sînge şi apoi, pe o cale necunoscută nouă, tainică, răzbate

în versurile lor. E un lucru pe care eu nu-l înțeleg. Pe urmă mai zicea că lor le place suferința. Ei vor să sufere. Pentru că nu putem vedea adevăratul chip al lumii decît prin suferință. Cine nu suferă e orb. Acela nu poate scrie. Spune-mi, e plăcut să suferi ?

— Plăcut, răspunse Britannicus, și adăugă precipitat : Neplăcut.

— E și plăcut și neplăcut ? Iar mă pui să dezleg șarade. Se vede că vrei să glumești cu mine. Și eu am suferit. Și sufăr și acum. Ca nimeni altul. Dar nu vreau să sufăr și nu vād la cel bun să suferi. Căci dacă aș ști măcar ce să fac cu suferința aș lua asupra-mi și mai multă. Învață-mă tu. Uite, ingenunchez în fața ta, mă tîrăsc la picioarele tale scîncind ca un animal. Îndură-te de mine și ajută-mă, frate.

Acum fratele se înduioșă și îl ridică cu blîndețe.

— Totul îmi aparține, strigă Nero furios și bătut din picioare. Chiar și ceea ce nu există.

Britannicus dădu imperceptibil din cap și gîndi :

— Te înșeli, aceea îmi aparține mie, ceea ce nu există este în întregime al meu. Al tău este doar totul, nimicul e al meu.

Se așternu o tăcere grea. Acum cezarul simți din nou apăsarea aceluia zid pe care-l simțea atunci cînd citea poeziile lui Britannicus.

— Ce pot să fac ? se frămînta apucat de un nou val de furie. Ești un farsor, un ticălos și un șantajist. Vrei tronul ? — și îl arată — ți-l dau, mie nu-mi trebuie. Dă-mi ceea ce-ți cer, pentru că ești în mîinile mele, nenorocitul ! Știu tot ce-ai spus despre mine. Știu tot, urlă. Ai spus că... Mormăi ceva în așa fel că nu înțelese nici el, nici Britannicus.

Dar fraza aceea nu voia s-o spună încă.

Apoi continuă, înmuindu-se brusc.

— Ți-o iert. Iert totul. A fost spus pe negîndite, a fost o prostie. Nu-i așa ? De ce nu spui nimic ?

Britannicus se sperie. Îl încerca acea vagă durere de cap dinaintea crizelor, cînd inima începea să-i bată neregulat și conștiința i se întuneca. Cu ochii holbați, alb ca hîrtia, cu mesajul tăcerii pe buze, cu ochii plini de vrajă, se uita incremenit la Nero. Nu răspunse. Această tăcere hipnotică îl dezarma pe împărat care, furios, din stacojiu cum era păli brusc, înmuindu-se.

Rămaseră multă vreme față în față, uitîndu-se fix unul în ochii celuilalt.

Nero îl scruta pe moștenitorul dezmoștenit, pe acela de la care luase tot ce i se purtea lua, coroana, fericirea, îl privea pe băiatul care nu-și dorea nimic și care îi era rival, pe acela care, nevoind nimic voia de fapt totul, pe martirul care se zbătea într-o mizerie mai mare ca aceea a exilului, pe ascultătorul tăcut, pe vorbărețul mut care se rezemă cu o mișcare obosită de spătarul scaunului devenind din ce în ce mai maiestuos, mai de nepătruns, mai misterios și care, cu cît era mai jefuit, devenea mai bogat. Dacă acela ar fi voit ceva, ar fi existat o cale de comunicare. Dar așa, era aerian ca vîntul.

Soarele apuse în grădina imperială. Cîteva raze tîrzii pătrunseră prin frunziș aureolînd cu o lumină de vrajă fruntea lui Britannicus, ființă care acum se contura în umbra sălii cu măreția unei apariții de dincolo de lume. Pe frunte i se desena, de neșters, încununînd-o o coroană de aur.

Nero îl privi și îl răbdă un timp, apoi pași apăsător așezîndu-se aspru în fața lui, acoperind jerba de lumină ireală ce se strecura în sală.

Atunci fața lui Britannicus se înegri prefăcîndu-se în cenușă și spulberîndu-se.

Era învăluit de umbra cezarului.

MEDICI LA CAPĂȚIUL BOLNAVULUI

Nero coborî în grădină. Obişnuia să adaste în amurg aici, pe lângă artezienele care umpleau aerul cu un praf răcoros şi alburiu de apă, născînd cu clipocitul lor himere de vis în sufletul sensibil al împăratului.

De aici se vedeau dealurile Esquilin-ului, locul unde nu de mult se întindea încă cimitirul sărmanilor, cu grădina de morminte neorînduite ale sclavilor, cu gropile comune descoperite, emanînd o duhoare care otrăvea în zilele calde aerul întregii cetăţi a Romei. Cum nenumăraţi oameni au căzut pradă malariei şi cum altarele ridicate zeiţei febrei n-au ajutat la nimic, Mecena hotărî să transforme locul într-o alee de promenadă. Acum se zbenguiau aici copii, aruncîndu-şi spre zări mingile triumphiulare, fugind după cercuri, şi rideau fetiţe care se jucau de-a v-aţi ascunselea prin tufişuri.

Pămîntului îi făcuse bine hrana şi răscolirile de atîtea secole. Generaţii de-a rîndul afinaseră solul unde creşteau acum din belşug arbuşti de toate soiurile, flori şi buruieni pe care grădinarii abia le puteau stîrpi. Lujere dolofane se tîrau pe pămînt, volburile se urcau pe coloane şi plantele agătătoare cu clopoţei şi cupele florilor se obrăzniceau spre membrele zeităţilor de marmoră. Din rămuriş se răsfaţa tumultul unor vieţi trecute şi pajiştile străluceau orbitor împodobite de culorile rubinului, ametistului şi topazelor.

Spre seară aerul devenea ameţitor, îmbibat de miresme. Petalele grase ale crinilor otrăveau aerul cu emanaţiile lor umane. La vremea asta pe dealul blestemat au fost văzuţi strigoi. Veneau aici vrăjitoarele desculţe, în rochiile lor negre, suflecate, căutînd mormintele părăsite, jertfeau sînge de ţap şi, scurmînd pămîntul cu ghearele lor lungi, căutau acele ierburî rare, de leac, din care pregătiseră odi-

nioară fiertura ce luase mințile împăratului Caligula. Li-niștea era străjuită de mirți și palmieri, petalele aprinse ale trandafirilor străluceau ici-colo ca focul continuu al felinarelor roșii. Cezarul se prăbuși pe un scaun. Privea această desfășurare mirifică și asculta șopotul apei ca întotdeauna în momentele de reculegere de dinaintea ceasurilor de creație, scufundându-se în zgomotul ritmic al valurilor spre a-și deprinde auzul cu armonia. Alcătuia în gând scene pe care le așternea apoi pe hîrtie. Dar azi nu reușea să-și adune gîndurile. Era amețit și avea o stare febrilă. Minteă îi era stoarsă. Nu-și putea imagina personajele de care avea nevoie. În fața ochilor îi apărea doar obrazul lui Britannicus, în urechi îi stăruia doar vocea lui Britannicus.

Nici azi nu-i era limpede ce se petrecuse între ei doi, acolo sus, în sală. Un lucru era sigur : nu purtase nicio-dată o luptă atît de crîncenă cu un om, în sine continua discuția, elabora răspunsuri către adversar, însoțindu-și argumentele cu cîte un gest demobilizator. Tremura din toate măduarele, cu toate că nici măcar nu mai putea reconstitui spusele fratelui său.

Cină fără poftă și după masă își concedie profesorul de lăută motivînd că e obosit.

Terpnus se prezintă și a doua zi tot degeaba. Bătrînul grec, care nu se trezea din beție decît atunci cînd puneă mîna pe lăută, îl sfătui pe împărat să bea puțin vin și sigur își va recăpăta puterile. Se dădu de exemplu pe sine. El toarnă în el de dimineată pînă seara și numai vinului îi datorează că poate cînta și că melodia se scurge parcă din degetele sale. Nero încercă, dar fără nici un rezultat. Își pierdu cu totul pofta de lucru și starea lui, în loc să se îmbunătățească, se înrăutățea.

Într-o zi observă că de fapt e bolnav, foarte grav bolnav, lucru care-l uimi cu atît mai mult cu cît nu avusese pînă acum nici o suferință și organismul lui robust rezistase de minune tuturor încercărilor. Nu știa cui să ceară ajutor.

În zei nu credeă, chiar îi jignise adeseori în societate rostind pe seama lor aforisme ce se voiau pline de haz. N-avea încredere nici în complicitățile zeilor, în medici. Cu toate acestea în timpul domniei lui deschisese pe Esquilin o facultate de medicină și pe Andromachus, urmașul lui Hipocrate, îl numi medicul curții. Acesta, împreună cu învățăceii săi, examinau mizeriile Romei. El însă nu lua toate acestea decât drept niște maimuțări caraghioase.

Tagma medicilor era răscolită de lupte intestinale. Metodicienii, care considerau bolile ca o manifestare a umorilor și le tratau cu regim alimentar și cu apă rece sau caldă, îi urau pe reprezentanții noii școli, grupați sub conducerea lui Athenaeus, originar din Atalla; ei afirmău că esențialul e psihicul și că totul trebuie început de la îngrijirea sufletului, ajungându-se astfel la vindecarea trupului. Cei din urmă, denumiți și pneumatici, îi considerău pe metodicieni vrăjitori. Ambele tabere se bucurău deopotrivă de disprețul lui Nero.

Cum starea lui deveni insuportabilă, se adresă totuși reprezentanților noii școli, unde vedea reapărînd vechile tradiții ale vrăjitorilor de odinioară.

Spre sfîrșitul republicii vrăjitorii trecuseră prin zile grele. Din Thesalia și Etruria îi goniseră cu miile pe drăgălașii care prefăceau spicele în scrum, mișcau clădirile din loc, ba mai mult, cu ajutorul zeiței Hecate se spunea că ar fi reușit chiar să momească luna pe pămînt. Apoi împăratul Caligula se împacă cu preoții și înapoie drepturile augurilor și ale haruspicilor și reintegră vrăjitoria în rîndul științelor medicale.

Nici Nero nu le făcu neplăceri vrăjitorilor. În Roma trăiau cu sutele medici magicieni egipteni, persani, greci, care-i adormeau pe bolnavi cu aburi, pentru ca aceștia să afle de la Aesculap secretul vindecării lor și vindecau bolnavul prin atingerea cu mîna și rostirea unor formule magice.

Nero se considera damnat și posedat. Se frământa în așternut zbătîndu-se în ghearele unor chinuri îngrozitoare. Cu mintea pustie de orice alt gînd, era obsedat de discuția purtată în sală. Trupul îi era scuturat de friguri.

— Nu sînt epileptic oare ? îl întrebă pe magul Simion, medicul egiptean, preotul altarului zeiței Isis, care cunoștea toate tainele papirusurilor, toate cărțile sfinte babiloneene, asiriene și arabe. Sînt adeseori amețală și limba năclăită — și i-o arată iritat.

Magul o privi. Nero avea un obraz grăsuliu și ochii strălucitori. Nu-l considera epileptic.

În schimb îi pipăi insistent capul. După credința lui, acolo se ascunsese spiritul rău care nu-l lăsa să doarmă și să gîndească ; dar nu-și dădea seama încă în care despărțitură se pitise. Mai ales sectoarele șaisprezece și șaptesprezece i se părură suspecte. După știința medicală egipteană, capul se împărțea în treizeci și două de segmente.

Vraciul se apucă să spună o formulă magică, veche de milenii :

— Ochii ți-i deschide Path, gura ți-o cască Saski, Isis va distruge germenii răului. Simți ?

— Da, zise Nero, dar gîndurile negre mă mai frământă încă.

— Atunci scuipă repede. Totul va trece, gîndurile rele vor ieși o dată cu scuipatul. Ți-e mai bine ?

— Parcă, puțin.

Curînd se arată o ușoară îmbunătățire a stării bolnavului.

La ordinul magului Simion i se puse pe piept bălegar de vită considerat în Egipt lucru sfînt, avînd proprietatea de a ușura sufletul.

Simion presupunea că pe Cezar îl bîntuie spiritele rele ale unui zeu persan Ahriman, și în timpul rugilor văzu chiar cum a ieșit din trupul lui un balaur ceva mai mărisor.

Balbullis, medicul din Efes, îl puse să mestece frunze de păducel ca să-i curețe sîngele.

Nero se conforma cu conștiinciozitate tuturor prescripțiilor. Dar cînd, într-una din zile se simți foarte tulburat, îl chemă totuși pe Athenaeus, pneumaticul.

În încăpere intră un grec blajin, zîmbitor și cu o barbă mare. Îl salută binevoitor. Apoi zîmbetul de pe față îi pieri. Se îndreptă din spate și deveni înfricoșător.

— Stai liniștit.

Împăratul era paralizat parcă; stătea nemișcat.

— Ești încremenit ca o stană de piatră.

Apoi îl așeză pe un scaun. Își puse arătătorul drept în fața ochilor lui.

— Ce-i asta ? întrebă medicul.

— Deget.

— Nu, asta e sabie.

— Sabie, biîlbii cezarul.

— Uite ce lamă ascuțită are — și îi atinse fruntea. Simțindu-i atingerea, împăratul tresări. Athenaeus prinse mîna lui Nero.

— Mă vezi ?

— Te văd !

Se acoperi cu o cîrpă galbenă.

— Acum mă vezi ?

— Nu te văd.

Se îndreptă spre un colț mai întunecat al camerei. Acolo desenă cu o cretă colorată o siluetă.

— Cine este ? întrebă medicul.

— Om.

— Uită-te bine la el. Ce simți ?

— Omul mă privește.

— Acum omul se îndreaptă spre tine. Îți spune să fii liniștit. Ești mai liniștit ?

— Da.

— Acest cuvînt — și îi șopti la ureche — moarte, nu-l mai poți rosti. În locul lui vei putea spune — îi șopti iar: viață.

— Da.

— Ce încheie viața ? Răspunde.

— Viața.

Un timp Nero stătu captivat, imobilizat, lipsit de voință, abandonîndu-se supus medicului care descria cercuri largi deasupra capului său. La un moment dat bolnavul începu să se neliniștească. Atunci medicul descrise mai vehement cercurile desenate în aer deasupra capului său și pe obrazul încordat, și mai cu seamă în jurul sprincenelor unde mușchii se zbăteau puternic. Se luptau crîncen amîndoi. Medicul îl mai apăsă o dată cu voința sa copleșitor de puternică, căreia nu i se putuse opune încă nimeni. Îl legă cu ea ca prins într-o capcană de lupi, așa că pentru o clipă prizonierul nu putu nici să se miște. Apoi Nero începu să se zbată tot mai puternic, încercînd să se elibereze de acele odgoane ale voinței celuiilalt, să dezlege nodurile de forță cu care-l supusese medicul. Își ridică brațul și își întinse capul. Lui Athenaeus nu-i veni să creadă. Trebui să recunoască totuși că acum avea de-a face cu o voință mai puternică decît a sa, cu o asemenea forță cum nu-i mai fusese dat să întîlnească. Păli, simțind parcă străfulgerarea unui curent magnetic. Se clătină și dădu înapoi.

— Nu pot, zise Athenaeus mînios, nu pot — și îi dădu drumul bolnavului supus cu atîta trudă.

Nero sări în picioare și, recăpătîndu-și toată limpezimea gîndurilor, arătă schița strigînd :

— Britannicus.

— Cine ? întrebă medicul.

— Schița aia, care mă privește.

— Taci, zise Athenaeus. Strinse sever din ochi, îl luă de mînă și îl culcă pe pat.

— Respiră puternic pe nas. Reține aerul. Numără pînă la șapte. Acum dă-i drumul, încet foarte încet, cu gura deschisă.

Se putea stăpîni doar în prezența magului, dar cînd ră-mînea singur răul îl apăsa și mai puternic. De aceea Athenaeus consideră necesar să-l țină sub puterea imperiului magiei chiar în absența sa și fabrică niște tăblițe cu in-scripții pe care scrise cu litere colorate cuvinte liniștitoare, fraze calmante.

Pe una din tăblițe scria cu litere albastre și galbene, cu-lorile liniștitoare :

SÎNT FOARTE LINIȘTIT.

Cezarul, culcat pe spate, trebuia să privească inscripția. Apoi sclavii îi aduceau o altă tăbliță, pe care bolnavul o privea cîteva minute. Litere roșii și albastre — culorile puterii — alăturîndu-se alcătuiau un dicton grec :

TOATĂ PUTEREA E A MEA.

Urma o tăbliță care iradia cu alăturarea sa de culori li-liachii și galbene, vraja frumuseții, spunînd :

MIE ÎMI ZÎMBEȘTE APOLLO.

Răspîndind veselie, literele verzi înlocuiau portocaliul scriînd :

ȘTIU SĂ CÎNT MINUNAT.

În fine, urmau litere purpurii reprezentînd siguranța și sugerînd cu o putere de neînvins :

SÎNT UN MARE POET.

Cezarul le privea lacom, apoi respectînd prescripția me-dicului, repeta șoptit textul de cîteva ori :

— Sînt un mare poet.

Cînd observă că sclavul vrea să-i schimbe inscripția, se răsti la el :

— Mai las-o.

Și citea bolborosînd :

— Sînt un mare poet.

Judecînd după rezultatele primelor ceasuri, tratamentul părea a fi mai eficient ca cel dinainte. Dar Nero tot nu

putea citi sau scrie. În schimb metoda îl făcu să devină superstițios. Acum toate lucrurile deveniseră semnificative. Vedeă un sens ascuns în tot ce-l înconjura. Dacă strănuta, sclavii fugeau să vadă ceasul solar, trecuse oare amiaza ? căci strănutul de dimineață era semn bun, în timp ce acela de după amiază dimpotrivă, semn rău. Renunța să părăsească palatul dacă din întâmplare toga i se agăța de un scaun sau se împiedica de vreun prag. Într-o dimineață se năpusti cu capul descoperit în templul lui Castor, șopti ceva la urechea zeității de lemn, apoi ieși în fugă din templu și pîndi cuvintele primului trecător întîlnit pretinzînd a recunoaște în ele răspunsul zeului. Îi era teamă de pisici, iubea cu atît mai mult albinele și furnicile, și mai ales leul, pe care-l considera cu deosebire un animal de bun augur, merse pînă acolo încît puse să i se așeze în fața patului un leu de marmură. Se zăpăcise de atîtea simboluri. Nu mai știa ce să facă și ce să spună.

Făcînd sub imperiul unui impuls de neînfînt tot felul de vrăjitorii, își atrăgea asupra sa noi și noi nenorociri, pentru înlăturarea cărora era nevoit apoi să facă tot felul de penitențe spre a le anula ; săruta de pildă o piatră mîrdară sau cădea în genunchi în văzul tuturor în fața unui ciine, îndepărtînd astfel cine știe ce deznodămînt tragic.

— Mă las păgubaș — spuse el medicului de curte, vestitului metodist, cretanul Andromachus — văd că tratamentul ăsta îmi face mai mult rău decît bine. Ție pot să-ți spun deschis. Este ceva în mine care sugrumă cîntul. Despre asta e vorba. Îmi ține glasul prizonier în piept și mi-a închis versul. Eliberează-mă.

— Nu e greu, răspunse Andromachus, totul depinde de regimul alimentar — pentru că el era adeptul fervent al teoriei regimului alimentar. Ce este omul ? Carne și sînge. Asta este. Sau, ceea ce consumi. Dacă îți schimbi regimul și trăiești după prescripțiile mele, ai să devii ceea ce dorești. Te voi face să fii fericit și să devii un artist genial, adică ceea ce ai fost.

— Sînt uscat, se plînsese cezarul, secătuit și incendiat lăuntric. Îmi simt umorile stătute. Mă mistuie o durere stearpă și mi-au secat lacrimile. Vocea mi-e slabă și lipșită de timbru. Auzi cum se miaună? Nu pot cînta, nici plînge. De la o vreme mi s-au tocit simțurile. Dă-mi-le înapoi.

— Ascultă-mă cu atenție și urmează-mi sfaturile. Nu mînca fructe, strică vocea. De la mere se alterează, nu mai mînca. Perele îți înecă pieptul și cîntărețul are mare nevoie de plămîni. Lasă-le neatinse pe farfurie. Să nu atingi caisele pentru nimic în lume, irită mucoasele inimii și distruge simțurile. Curmale, smochine, gutui poți mînca, dar numai cîte puțin, altfel sîngele îți va fi subțiat de o limfă dulceagă. Te simți de fapt foarte bine și totuși nu crezi nimic.

Nero îi urmă prescripțiile. După scurtă vreme zise :

— Sînt gras — și se lovi cu palma peste rotunjimile, pîntecului — vreau să fiu slab — și se gîndi la Britannicus.

De la o vreme împăratul se tot îngrășa urîțindu-se, căci de stat rămăsese mărunt și burta lăbărtată i se bălăngănea pe picioarele subțirate și ascuțite de copil, ca pîntecul unei femei însărcinate.

* Hotărîră regimul de slăbire. Cezarul acceptă bucuros orice chin și respecta conștiincios toate indicațiile. Mîncărurile care-i plăceau erau interzise la masa lui. Zile în șir nu mînca nimic, înghițind doar seara cîte o gură de apă fierbinte. Și dacă se întîmpla să participe la vreun chiolhan, îndată după masă își gîdila omușorul cu o pană și voma. Vomitorium-ul era mereu alături de masa lui, păstrat într-o cupă, și după fiecare îmbucătură lua și o înghițitură de apă. După un timp medicul îi prescrise și o ali-fie. Asta era pregătită de preoții egipteni și trebuia folosită după pilda berzelor și a păsărilor ibis, care se pigulesc cu ciocul lor lung.

Nero slăbea cu succes. Acum însă nu contenea să se vaite că îi piere trupul, că îi se surpă pieptul. Atunci Andromachus, ca să stoarcă voce din el, dispuse să îi se pună pietre pe piept. Trebuia să stea așa, trei ore pe zi, culcat.

Spre seară venea Terpnus și cu mare pricepere profesională îi dezvăluia secretele artei.

— Ești foarte palid, zise profesorul de canto, mănincă ceva.

— Nu. Să începem.

Nero n-ar fi putut minca pentru nimic în lume. Minat de dorința de a reuși, savura cu voluptate chinurile. Ochii îi se lipeau de somn.

— Poate ar fi bine să dormi puțin, zise Terpnus, care-l vedea adormind de-a-n picioarele.

— Nu, zise, să mai învățăm cîntecul ăsta — și înghiți o gură de apă fierbinte. Dacă ațipesc, trezește-mă.

— Cezar !

— Neapărat. Și dacă am greșit, lovește-mă peste unghii, bate-mă. Ai înțeles ? Uite, cu biciul de colo.

— Nu va fi nevoie.

— Progresez ? îl întrebă pe Terpnus privindu-l epuizat.

— Desigur, dar cîntecul ăsta nu merge încă. Degetul mic nu e destul de elastic. Și nici vocea nu e destul de curată. Ia lăuta în mînă. Mai cu forță. Fă după mine.

Terpnus începu să cînte.

Nero, cu degetele înțepenite, trăgea de coarde. Apoi brusc îi dădu drumul.

— Cine e ? întrebă clătîinîdu-se. Fixa un punct în neant.

Terpnus, care nu zări pe nimeni în odaie, îi făcu semn să se înșală.

Nero începu să vorbească foarte categoric :

— Tu ești ? Stai drept. Nu-ți întoarce privirea.

Apoi implorînd :

— De ce nu vorbești ? Vrei să mă înnebunești cu tăcerea asta ? Desfă-ți chipul firav din bezne, te văd doar și așa.

Apoi cu milă :

— Te compătimesc. Ești micuț de tot și te-aș putea strivi.

De spaimă Terpnus dădu pe gît o cupă de vin. Îl conduse pe împărat în camera lui și îl lăsă singur.

Nero se opri în fața patului și zise dînd dezaprobat din cap :

— Umbră sau nimic. Tu ești nimic. Eu sînt puternic.

Sclavii pîdeau pe după uși. Vocea împăratului se pierdu în suspine.

— De-ai fi mai puternic — continuă plîngînd — asemeni lui Heracles. Dar ești plăpînd. Nu te pot suporta.

O lungă pauză și continuă :

— De ce cînti într-una ?

Se trînti pe jos și se vaită fără contenire. Părul i se făcuse măciucă. Îi văzuse din nou chipul.

— Britannicus, urlă, te iubesc. Tu ești acela care nu mă iubește.

Se auzi cum scurmă podeaua, apoi înșfăcă un vas și-l trînti de perete.

— Ești un hoit, horcăi, un hoit.

Apoi totul încremeni pentru un timp. Pieri pînă și vocea. Împăratul se ridică și ceru să i se aducă făclii. Nu voia să doarmă. Se trînti pe pat, bău licoarea vomitivă și acum aștepta să-și facă efectul. Doi sclavi îi susțineau capul scaldat în sudori.

Mai tîrziu își așează pletroaiile pe piept slobozind un suspin și respirația îi deveni întretăiată sub apăsarea lor. Își mușcă fălcile. Obrazul îi era de o paloare mortuară. Suferința îi era impresionantă. Ochii rătăciți, febrili, obosiți.

Zorile îl găsiră veghind.

Cît poate dura suferința ? Atît cît o putem răbda. După aceea, depășindu-ne puterile, ne nimicește. Cei care, desperați, se zbat în ghearele suferinței, nu pierd niciodată această nădejde. Ei știu că în clipa în care suferința devine de neîndurat, încetează, luînd o altă înfățișare. Nimeni nu poate suferi mai mult decît omul.

Nero se chinui pînă în zori. Apoi brusc i se făcu ceva mai bine. Încetă să se gîndească la spaima lui, încetă să-și zgîndăre umilința în care sperase pînă atunci să găsească izbăvire și își îndreptă atenția în altă parte.

Se ridică în așternut. Își aminti de o bătrînă, Locusta, pe care i-o arătaseră în timpul uneia din escapadele sale, și care vindea în taină, în penumbra unei taverna, otrăvuri puternice, ucigătoare pe loc și fără să lase urme, preparate din ierburi și grăunțe numai de ea cunoscute. De atunci mulți căzuseră victimă fierturilor ei și autoritățile o închiseră după gratii.

În timp ce toți dormeau încă, Nero se îmbracă învăluit de întunericul zorilor. Îl chemă pe Iulius Pollio, tribunul, și îi ordonă să scoată zgripturoaica din închisoare, s-o trimită acasă și ordonă ca ea să-l aștepte în cocioaba ei. Apoi mai dădu cîteva ordine. Puse să se pregătească un prînz de gală la care să fie invitate oficialitățile, senatorii și militarii, poezii și Britannicus.

Apoi dispăru. Dimineața se arătă a fi senină și calmă. În așierea încărcată de melancolie și plictis oamenii se relaxau și zîmbeau. În vii, ciorchinii așteptîndu-și culegătorii se grăbeau să se coacă absorbînd fierbînteala ultimelor raze, iar în rubinul boabelor ghiceai, sub pielea subțire vinul călduț, licoarea dulce, gata să țîșnească. Cît cuprindeai cu privirea nu se zărea nici un nor. Era un copleșitor triumf al toamnei.

Pe jos, Nero grăbea spre periferie, călcînd apăsător pe caldarîmul străduțelor întortocheate. Îi era cunoscută aici fiecare casă, fiecare piatră, își trecuse cîndva o parte din viață în aceste locuri căutînd izbăvirea pentru prea plinul pe care nu-l putea rosti, căutase aici un refugiu din fața coșmarului văzut atunci acolo, în dormitor. Fusesse însetat de iubire, de multă, multă iubire. Pe atunci visa să facă din Roma o a doua Atenă și pe sine se visa mare poet. Dar totul căzuse baltă. Străzile erau neschimbate și el asemenea lor.

Lumina strălucitoare îl năucea. Privi în jur. Aceste ulițe văzute cîndva în învăluirea nopții îi aminteau primele sale poezii, ameteala debutului, speranțele fierbinți ale începutului. Umilînța reîntoarcerii aici îi făcea greață. Mergea amețit, împiedicîndu-se ca bețivii. Șanțurile erau mărginite de tufe de măselariță și pelin. Însăpămîntat, își pipăi obrazul nebărbierit de zile în șir, mîngîindu-și perii roșcovani, aspri, crescuți în dezordine ca mărăcinii pe marginea drumului. Povara gîndurilor îl copleși, începu să tipe, încercînd să stingă astfel răsunetul glasului lăuntric.

— Trebuie s-o fac, își repetă, e doar atît de simplu — și zimbi la gîndul că totul e atît de ușor. Apoi o luă la fugă, ajunse gonind așa la o cocioabă înecată într-o curte mustind de moroaie și de duhearea cociinelor de porci.

Împinse violent ușa și se trezi în fața unei babe cocîrjate. O recunoscu îndată.

— Dă-mi otravă, zise gîfîind ca un bolnav.

Locusta îi dădu ceva.

— Nu, zise, nu te cred. Asta e veche, n-are putere. Fierbe-o acum, în fața mea.

Femeia ieși și aduse rădăcini, apoi scoase din dulap un vas și o sticlă și prepară o pastă.

— O să fie bună ? întrebă cezarul.

— Bună.

— E ucigătoare ? Îmi trebuie una de la care să crape sigur. Sînt mai multe feluri. Le cunosc. Te fac să verși, îți strică stomacul și pe urmă îți revii. Asta ucide pe loc ?

— Pe loc.

— Vreau să văd.

Femeia aduse în cameră un porc cu păr cîrlionțat. Amestecă otrava în tărițe cu un bețișor și puse terciul în fața animalului.

Nero se săltă pe scaun și privi emoționat.

Porcul scurma cu ritul plin de noroi. Înfulecă cu poftă tărițele. Abia înghiți ultima îmbucătură că se și întinse pe jos.

— S-a terminat, zise femeia și rînji triumfătoare.

— Nu, zise Nero, mai grohăie încă.

Apoi porcul se liniști.

Cezarul se aplecă bănuitor. Brusc un ultim spasm zgudui piciorul porcului.

— Vai, strigă Nero, vai — și se lipi înspăimîntat de perete, de parcă ar fi văzut un strigoi.

— Acuma a crăpat, îl liniști femeia.

Un timp priviră amîndoi hoitul.

Porcul se întinse și încremeni.

— Ce scîrbos e, zise Cezarul scuipîndu-l, apoi îi trase un picior în burtă.

— Pocitule, spuse, pocitule. Te-ai sfîrșit — și rise fericit — te-ai sfîrșit.

Luă otrava cu el — multă, atît de multă că ar fi fost de-ajuns pentru o întreagă turmă de porci. Acasă în camera lui de lucru îl aștepta Zodicus.

— Deci la începutul mesei ? Întrebă.

— Nu, dădu Nero din cap, la sfîrșit. Lasă-l să se sature întii.

Cu piepteni și perii prinse în păr, înarmat cu forfecii și brice, intră săltăreț Thalamus, bărbierul curții ; făcînd nenumărate plecăciuni și piruete se apropie de Cezar și îi săpuni fața, începînd să-l bărbierească. Ținîndu-și ră-

sufierea îl bărbierea în jurul gurii, la rădăcina nasului, apoi cu fierul încins se apucă să-i aranjeze cîrlionții bălai și între timp flecărea într-una, sicilian vorbăreț, despre toate cîte le auzise în Forum, despre oratori, luptători, femei. Nero își privea obrazul în oglinda cu miner, îl nemulțumea faptul că pe obraz îi rămăseseră întipărite încă umbre ale obsesiilor nopților de veghe. Hotări să meargă la baie unde se spală. Voia să pară cit se poate de proaspăt și tînăr.

Zodicus ajunsese în sufrageria mare a palatului, așezată în aripa de vest, după ce o parte dintre musafiri se și adunaseră. Senatorii stăteau în grupuri admirînd această sală miraculoasă, mobilă, mișcată zi și noapte de un angrenaj complicat de mecanisme instalate la parter, iar sus, tavanul tapetat cu fildes înfățișa bolta cerească, cu toate stelele și constelațiile ei. Înceau să ghicească denumirea stelelor. Apoi de sus se răspîndi o boare parfumată. Militarii, Vespasian, Rufus, Scribonius, Proculus, se așezară lingă o masă și îl ascultau vorbind pe Burrus, comandantul gărzilor, care le explica ceva mișcîndu-și mîinile cu degete scurte. Zodicus îi salută pe senatori, apoi partidul militar, oamenii de credință ai împăratului și, traversînd sufrageria cu pași repezi, se îndreptă spre bucătărie, unde se interesă de vinuri.

Agrippina apăru dichisită, îmbrăcată prețios, strălucind ca un păun în bătaia razelor de soare. Purta o rochie liliachie și multe bijuterii de argint. „Cea mai bună mamă“, cum obișnuia să o numească tandru fiul ei, începea să încărunțească. Șuvițele argintii de la tîmple erau pieptănate cu grijă și meșteșugit ascunse de voaluri, ca să pară încă tînără, buzele ofilite și ele și le vopsea strident, doar cîrnurile revărsate și pieptul gras, desfăcut din decolteul rochiei, îi trădau amarnic vîrsta. Era înconjurată de băieți tineri, înalți, musculoși, blonzi și cu ochi albaștri, soldați de gardă ai regimentului german, singurii în care avea încrederea că o păzesc cu strășnicie.

Pe lângă zdrahonii ăștia micuții soldați latini păreau a fi bicisnici.

Înainta maiestuoasă, răspindind un aer festiv. Senatorii și militarii pe care îi detesta se înclinară reflex în fața ei. Simțeau că prin fața lor trece aceea care fusese împărăteasă, aceea care odinioară era purtată pe care de triumf spre Capitoliu, egală cu zeii. Era urmată de Pallas.

Se așază în capul mesei, Pallas se tolăni lângă ea și îi șopti la ureche că la acest ospăț fusese invitat și Britannicus. Agrippina se însenină, se bucura în sinea ei că nu va fi singură printre lingușitorii împăratului. El era singura ei armă împotriva nestăvilitului nesațiu de glorie al fiului ei. Nero năvăli spre sală însoțit de Seneca.

Octavia și Britannicus veniră împreună, însoțiți de câțiva militari. Prințul fu condus lângă Agrippina.

Nero intră grațios și se tolăni lângă Octavia. Obrajii bărbierii cu grijă răspindeau un parfum suav. În toga albă și cu părul coafat arăta ca un fante. Își prinsese o sticlă șlefuită în orbita stângă, căci cu ochiul acesta nu prea vedea bine și privea în jur scrutându-și oaspeții.

Îl căuta pe Britannicus pe care, emoționat, nu-l zărise de la început. Abia după ce-i trecu în revistă pe toți de câteva ori îl observă stînd lângă Agrippina, chiar față în față cu el. (I se strînse inima, nu și-l închipuia chiar atât de aproape.) Putea să-i supravegheze fiecare gest.

Părea absent, și printre curtenii dichisiți era aproape neînsemnat, cu părul lui negru tuns scurt și cu capul lui mic, părea chiar mărunț. Schimbă câteva cuvinte cu cei adunați acolo, apoi privirea îi alunecă goală peste toți și peste toate, oprindu-se cu dragoste asupra surorii sale.

Cezarul schimbă o privire cu Zodicus. Acesta stătea tolănit alături de Fannius, care discuta tocmai la capătul celălalt al mesei în compania unor poești de mahala. Dădu din cap, în semn că totul e în ordine.

În sufragerie intrară ospătarii, îmbrăcați în tunici albe, încinși cu cingători albe de pînă, aducînd aperitivele.

Nero mîncă mult, cu o foame de lup. Recupera acum frustrările lunilor precedente, eliberîndu-se de canoanele curei de slăbire; se sătură aproape numai cu aperitivele. Supse sucul stridiilor, gustă ridichile, măslinele și sparanghelul. Înghițea pofticios măduva de struț.

— Tu nu măninci? îl întrebă pe Britannicus. Sper că nu ești bolnav. De altfel arăți ceva mai bine, ai să-ți revii încetul cu încetul.

Octavia și Agrippina îi urmăreau cu atenție, una cu îngrijorare, cealaltă severă.

— Mănîncă, frate, poetul trebuie să fie bine hrănit. Numai zeii se pot ține cu ambrozie.

La capul mesii poetaștrii hohoteau de ris. Agrippina își ridică mîna mică și galbenă ca untul. Se făcu liniște.

— Nu-ți place năutul? întrebă Nero cîrcotaș. Sau vrei poate să guști caltaboși în sînge, fierbînți, cu cuișoare. Ți-i recomand. Întăresc vocea.

— E destul de puternică vocea lui, spuse Agrippina.

— Știu, răspunse Nero, dar n-are temperament.

— Căldura e mai de preț ca temperamentul, adăugă Agrippina.

— Tocmai de aceea trebuie să mănînce carne, continuă Nero încurcat și stingherit. Țiparii nu-i fac bine.

Nero ceru să i se aducă pîine ca să-și șteargă în miezul ei degetele unsuroase. I se aduseră pe o tavă felioarele de pîine cu coaja aurită. Un ospătar curăță de pe fața de masă de dinaintea lui firimiturile.

— Unde este Seneca? întrebă Agrippina care-și supraveghea întotdeauna cu atenție adversarul.

— S-a scuzat, observă cezarul întorcîndu-se către maică-sa. Marele nostru etician e bolnav, îl chinuie reumatismele. Și e și obosit. Acum și-a terminat de scris piesa. Mi-a trimis-o ieri.

— Cum o găsești ? se auzi vocea lui Fannius, care vorbea cu fălcile pline.

— E, spuse cezarul, în stilul lui. Multe locuri comune, mult avînt. Nu e opera vieții lui. De altfel e și bătrîn. S-a cam terminat.

— Ce titlu are ? se interesă Octavia mai mult ca să se afle în treabă.

— *Thyeste*.

— Ah, ah, șoptiră poezii.

— Știi, împărăteasă, cine a fost acest distinș domn ? o întrebă Nero pe Octavia.

— Nu.

— Dacă-mi permiți, am să te lămuresc. Bunicul său era Tantal. Din el se trăgeau.

— Din el, întări Fannius, din acela care a făcut friptură din propriii săi fii.

— Din acela, întări și Nero.

— Din vestitul bucătar ? întrebă Zodicus.

— Într-adevăr, confirmă Nero cu răceală în glas. Ei, dar ce-i drept, nici nepotul n-a fost mai prejos ca vestitul său bunic. Nu cunoști povestea ? Începe așa : Thyeste își sugrumă fratele vitreg — și îl privi insistent pe Britannicus.

Acum Britannicus era frumos, nespus de frumos. Ochii negri ardeau ca o flacără strălucitoare și molatecă. Asculta candid și liniștit relatarea cezarului, a cărei poantă o știa dinainte. Îl și plictisea vizibil.

— Asta nu-i decît legendă, preciză Agrippina.

— Legendă, spuse Nero, dar ce legendă — și își șterse de pe buze sosul rozaliu care împănase cu iz și aromă de mirodenii carnea de berbec. Berbecul îi plăcea mai mult ca bibilica fiartă-n lapte. Dați-mi sare.

Sără halca de carne, o luă în mînă și continuă :

— Thyeste era de altfel un băiat de treabă, doar că era puțin îndrăgostit. O ademeni pe soția fratelui său Atreus și îi făcu numeroși plozi. Frăține-său se cam

supără pentru trebușoara asta — și aici hohoti improșcînd vinul din gură — și aruncă femeia în mare. A procedat corect, nu ?

— Moralistii, spuse Zodicus, ar aproba procedeul.

— Și Seneca ? întrebă Fannius în toiul veseliei generale.

— Dar cu asta nu s-a încheiat încă, împărăteasă. Nici Atreus nu era chiar de colea. Și îl pedepsi pe fratele răz-bunător. Se împacă cu el de formă, îl invită la un ospăț. Pe platouri aburite îl ospătă cu cărnuri fragede. Thyeste se lăcomi înfruptîndu-se cu poftă. Atunci îi mărturisi că îi servise cu carnea propriilor lui fii.

— Cumplit, spuse Octavia.

— Actul de creație e un lucru cumplit, spuse cezarul adresîndu-se poeților, și nu e nici pe departe apă de tran-dafir. Însăși soarele s-a îngrozit și în spaima sa a doua zi a răsărit la Apus și s-a stins la Răsărit. Ce mănînci Burrus ?

— Mierlă, răspunse bătrînul soldat.

— Mierla mie îmi place cu piper — și privi impresionat platoul plin. Iată cum se sfîrșește cariera păsării cîntătoare.

Poeții rîdeau în cor ; Nero, ca să-și mărească succesul, adăugă :

— Dragul meu coleg, cîntăreț absolvit în slavă, te în-ghit. Cu dragoste colegială.

Apoi continuă istoria familiei lui Atreu urmărit de privirile muștrătoare ale Agrippinei.

— Ceea ce stimez la această nobilă și respectabilă familie era tocmai apropierea dintre ei. De pildă Thyeste întreținea strînse legături cu propria sa fiică. Din această legătură fericită se născu o fată pe care Atreus, fratele lui Thyeste, o luă de nevastă, așa, dintr-un fel de nebă-gare de seamă, fată care îi era fratelui său și fiică și nepoată dintr-o dată. Sau cum vine asta ? O las baltă

că am încurcat rădăcinile arborelui genealogic ce se întinde pînă în adîncurile Hades-ului.

Prinzul se apropia de sfîrșit. Se aduceau fructele și compoturile. Nero mîncă după pofta inimii mere, pere, caise interzise categoric de medicii lui. Acum însă nu-i păsa de voce și înfuleca, vorbea, vorbea fără contenire. Pe Zodicus, care-l privi nerăbdător așteptînd semnalul, îl opri. Voia să mai savureze situația.

— Indivizii ăștia aveau ochii mari, continuă el, mari și liniștiți, și în care nu puteai ghici nimic. De altfel și Agamemnon, cel despre care am scris versuri, se trăgea tot din ei. Versurile care i-au plăcut atît de mult lui Britannicus. Cum ai spus ?

Britannicus, care tocmai vorbea cu Agrippina, nu fusese atent.

— Ce dorești ? se precipită pe urmă.

— Era vorba despre elegia mea

— Da, spuse Britannicus.

— Adică ce părere ai tu despre Agamemnon.

— Că a fost un mare împărat — și nu spuse mai mult.

— Se vede că tu nu știi să vorbești, strigă Nero amuzat. Bea o înghițitură de vin, poate capeti glas.

Phytagoras aducea în carafe falernum-ul. Dar din cauza rădăcinilor de aloe și a altor mirodenii băutura se îngroșase ca mierea și trebuia răzuită cu cuțitul de pe marginile carafelor ; pusă în pahare se dizolva cu apă fierbinte. După obicei sclavii gustară vinul, apoi întinseră stăpinului lor pocalul ; făcură la fel și pentru Britannicus.

Nero îl privi uimit pe Zodicus.

Britannicus bău o înghițitură, dar licoarea pîrîndu-i-se prea fierbinte, ceru apă rece. Atunci Zodicus sări de la locul lui și își goli paharul în cupa lui Britannicus. Britannicus dădu licoarea peste cap.

Agrippinei, atmosfera i se părea încărcată și i-ar fi făcut plăcere să se încheie ospățul. Își curăța dinții cu o scobitoare. Nero își continua cu vocea ridicată expunerea.

— Agamemnon este împăratul despre care mi-am scris versurile...

Dar îl întrerupse un țipăt al Octaviei :

— Îi e rău — și arată spre Britannicus.

Britannicus mai sughiță o dată și capul îi căzu în furia de aur din fața lui.

„Ca porcul, gindi cezarul, la fel ca porcul.“

Și privi mulțumit cât era de palid.

— N-are decît o criză, spuse tare, e epileptic doar. Mai bea o înghițitură, frățioare. Nu vă alarmați. O să-i treacă îndată — încerca să le liniștească pe femeile care se ridicaseră îndreptîndu-se spre el.

Simțea toți ochii sfredelindu-l. Nici nu se clinti. Vorbi mai departe.

— Destul că familia asta vestită înfloreă.

Dar acum mulți se ridicară înspăimîntați de moarte.

— A murit, vociferau și ieșeau fugind din sală.

Octavia, ca o stană de piatră, privea capul fratelui ei care zăcea blind pe masă într-o veșnică nemișcare.

Dar ea nu îndrăznea nici măcar să plîngă. Agrippina, scoasă din minți, ieși tirînd-o pe Octavia după ea.

Trupul lui Britannicus fu scos din sufragerie. Apoi se porniră pe băut vinuri grele din Elada, Rhodos și Cipru, amestecate cu suc de curmale. Îl aduseră pe Vanitius piticul, îi scoaseră cătușele și îl îmbătară. Îi puseră o cunună pe cap.

Poeții se grupară în jurul cezarului, care, beat turtă, chiuia, bine dispus.

— Pasărea cîntătoare, spuse Fannius cu adresă la Britannicus.

— Da, da, spuse Zodicus, mierla — și imită fluierînd ciripitul mierlei.

XIV

ÎN CĂUTAREA UITĂRII

— În sfârșit, strigă Nero cu putere îndată ce rămase singur, în sfârșit, în sfârșit — și rise cu hohot, și se văită, și merse, și se așeză, și zîmbi, și plînsese, și simți mai ales un sublim sentiment de eliberare, și simți că de aici înainte nimeni nu-l mai poate tulbura, că i-a înfrînt pe toți.

Vai, cite greutăți i se ridicaseră de pe suflet, grele pietre de moară a căror apăsare o simțise strivindu-l, înăbușindu-l noaptea, îngreunîndu-i respirația. Acum în sfârșit se ușurase.

Acesta era primul lui mort. Nu și-ar fi închipuit niciodată că e atît de simplu. A mers uluitor de ușor și repede.

A murit imediat. Iar el s-a purtat atît de firesc acolo la masă, că i-a uimit pe oaspeți și acum se minuna și el. Ca și cum ar fi fost obișnuit, o clipă nu s-a descumpănit. Nici măcar atunci cînd i s-a spus că pe fața mortului apăruseră mici pete vinete, semne ale otrăvirii. Puse să fie acoperite cu gips iar înmormîntarea se făcu încă în noaptea aceea, pe o ploaie torențială, în fața unei mari mulțimi. Justifică în fața Senatului graba cu care organizase funeraliile spunînd că moartea fratelui său îl durea nespus și voise să-și scurteze suferința.

Acum Britannicus încetase să mai fie, nu mai era nici pe pămînt, nici în cer, nici sub apă, nicăieri.

Se mulțumi să contemple acest gol cu o încîntare zîmbitoare, cu o bucurie strîmbă, pentru că voia să se odihnească și îi făcea plăcere să nu se gîndească decît la ceea ce obținuse prin fapta sa.

Și ceea ce obținuse era un lucru uriaș, care intruchipa în sine totul : lauri și aplauze, liniște și celebritate, viața, într-un cuvînt, viața în întregul ei, viața care i se dăruia

cu atîta desăvîrşire încît aproape că nici nu ştia ce să facă cu ea. Să trăiască din nou, cu nesaţ, acaparînd tot ce i se oferă şi mai ales să scrie, să scrie fără nici o teamă, ca la început.

— Britannicus nu mai este, îşi mai spuse o dată.

Cît era de copilăroasă modestia lui, acea modestie pe care filozofi fătarnici i-o inoculasera şi pe care Seneca o hrănea cu grijă. Cînd se gîndea bine, vedea că oamenii sînt răi, mîrşavi şi invidioşi. De fapt ei îl dezamăgisera şi nu el se dezamăgise pe sine. El nu voia decît să facă bine, dar nu era lăsat să fie bun. Cu siguranţă răul nu era în el, unde căutase atîta amar de vreme să-l afle, ci în afara lui, în ceilalţi, în lumea care se închidea în sine şi refuza iubirea. Răul consta doar în faptul că nu observase asta pînă acum. Ordine trebuie făcută în firea lucrurilor care-l înconjoară, nu în firea lui. Căci încercările de pînă acum iată, se dovediseră zadarnice.

Smerenia nu-l trăsesese decît în jos, aici unde ancorase acum. Va trebui să se apere cu duritate. Puterea nu e făcută decît să apere valorile, ca trupul răsuflarea firavă şi puterea poate fi sublimă dacă e pusă în slujba unor ţeluri nobile. Şi există oare un ţel mai sfînt decît al său? Se va înconjura de un zid de oţel spre a se putea dedica nestîngherit creaţiei. Altfel, oricît de frumoase ar fi versurile lui, poetul moare.

Învăţase să vorbească răspicat şi tăios, pe un ton care nu admitea nici o controversă, într-un fel care strivea în mintea ascultătorilor orice idee, învăţase să stăpînească într-adevăr sufletele. Statul va asigura ceea ce lui nu-i stătea în puteri. Deveni atent la un partid, la altul. lucruri care nu-l preocupaseră pînă acum, observa oamenii care alcătuiau în ultima instanţă publicul poetului. Acum avu pentru prima oară sentimentul grandorii sale, sentimentul că e într-adevăr împărat şi era fericit că este împărat.

Nu-i iertă mamei sale cuvintele rostite la masă. Îi comunică printr-un ordin scurt că o lipsește de paza gărzii germane și că trebuie să părăsească de îndată palatul stabilindu-i-se reședința în palatul Antonia. Agrippina încercă să-l îmbuneze. Cezarul, care o primise în prezența unei gărzi înarmate, rămase neînduplecat. Își ridică doar capul și o privi cu o uitătură străină.

Se schimbase precum un actor care își schimbă costumul. Se îngrășase peste măsură. De când renunțase să-și mai chinuie trupul și mînca tot ce vedea cu ochii după pofta inimii, trupul îi era învăluit în pernițe de grăsimi așezate în rotunjimi rozalii pe piept și pe spate, iar sub bărbie i se adunase o gușă umflată.

Fața devenise parcă o mască, străină, oglindind aproape harul divin al conștiinței puterii, strălucirea siguranței de sine, expresie care avea darul să-i pună în încurcătură pe interlocutori.

Agrippina se retrase zdrobită.

În general, de peste tot veneau știri bune : din răsărit, de pe frontul Armeniei, din Siria, unde se rezolvaseră lupturile. Pajura romană își desfăcea aripile. Corbulo, care plecase cu cîteva legiuni adunate la întimplare să-i înfrunte pe armeni și pe părții aliați cu ei, obosit de retragerea fără sfîrșit a orientalilor vicleni, se hotărîse să treacă la fapte. Îi trimise acasă pe bătrîni, făcu recrutări în Capadocia și Galatea și cuceri Tigranocerta, ocupă Artaxale și, mobilizîndu-și trupele la o luptă deschisă, îl înfrînsă pe regele armean Tirades. Roma fu luminată festiv. Nero fu proclamat imperator.

Acum palatul în care locuia începu să i se pară strîmt. Puse să fie scoase statuile foștilor împărați romani și în fața galeriei coloanelor înălță o statuie a sa, un colos de bronz înalt de o sută de picioare, atît de uriaș încît îl impresiona și pe el cînd își privea imaginea reflectată. Își arse toate hainele purtate. Îmbrăca în fiecare zi o togă nouă, pe care seara o arunca. În bazinul său de baie aduse

de la douăsprezece mile depărtare, prin viaducte, apă mării, astfel că se putea îmbăia de-a dreptul în ocean : printr-un alt robinet făcu să aburească apa izvoarelor termale cu săruri sulfuroase de la Baiae. Luă în propriile sale mâini treburile curții. Lui îi dădeau acum raportul bucătarul, bijutierul, droghistul, responsabilul cu alifiile, croitorul, cizmarul. Alcătui un oraș complex, care îngloba sălile și galeriile palatului, pivnițele cu vinuri și criptele funerare ale familiei imperiale. În grădina lui se plimbau libere pantere și lei domesticiți și de lângă fiecare trunchi de copac îl privea un zeu.

Grija cea mai mare o acordă însă cabinetului său de lucru, pe care nu contenea să-l înfrumusețeze. Pereții îi căptuși cu sedef și pietre prețioase, iar deasupra mesei de scris așeză statui. Stătea aici cît era ziua de lungă. Numai că treaba nu mergea. Degetele îi erau țepene, bețișorul de scris îi scăpa din mînă.

Se frămînta întrebîndu-se care să fie cauza. Într-o zi îi apărui în față chipul unei femei : străvezie și palidă. Era chipul Octaviei.

— Ea e de vină, spuse tare, ea e vinovată de toate — și se miră cum de nu descoperise asta pînă acum.

Pe Octavia n-o iubise niciodată, nici o clipă măcar. Nici atunci cînd i-o dăduseră de nevastă. De atunci indiferența lui se transformase în scîrbă și avea un sentiment de jale ori de cîte ori se afla în preajma lui. Își purta părul negru, simplu, lins. Purta pe față ceva străin, ceva în stare să stingă orice pasiune. Vorbea sacadat, în fraze dinainte gîndite și privea rigid cu ochii ei mereu la fel de albaștri, răspîndind în jur o imensă proastă dispoziție.

Spre deosebire de contemporanele ei, ea se bucurase de o bună instrucție literară, așa că nu arătase niciodată prea mare interes pentru cele spuse de Cezar.

După moartea fratelui ei nu se mai arăta nici la masă. Minca singură în apartamentele ei. Iar dacă mergea printre oameni, se tot uita în urmă, de parcă ar fi avut

impresia că e urmărită. De obicei stătea în cameră, jucându-se cu marionetele ei, aliniate pe sofa, îmbrăcate în haine roșii și albastre și cu priviri la fel de inexpressive ca ale stăpînei lor. Pe astea le tot îmbrăca și le dezbrăca, le alinta și le cînta cîntecele de leagăn.

Copii nu făcea. În timpul lupercaliilor, cînd femeile sterpe erau gonite cu biciul în piața publică, cezarul o trimise și pe ea la ceremonial și însăși Marele Preot i-a atîns sexul. Dar nici asta n-o ajutase.

— E stearpă, spuse cezarul, și mă face și pe mine să devin sterp.

Nero nu cunoscuse încă femeile, știa doar îmbrățișările ei acre și gustul sărutărilor ei ofilite. Era sigur că datorită ei puterea lui viguroasă se irosea ; ea, care umbla stană de piatră rece prin palat, înghețînd în preajma ei pînă și aerul, dar mai ales flacăra lui, care din cauza ei nici să prindă vîlvălai n-a putut ; cezarul chema spre sine, cu toată ființa sa nemulțumită, bucuria. Se gîndea la iubirile care în mistuirea lor descătușează tot, ceea ce altfel rămîne încătușat, se gîndea la lîncezeala trupurilor călduțe, la febrele născătoare de fluid poetic. Ce-ar putea oare să-i ofere ea ? Făcu un semn de dispreț.

Despre treburile astea îi auzise adeseori vorbind pe Zoticus și pe Fannius, dar ei îl plictiseau. Poetii se tot repetau și îl șantajau deschis.

Își dorea un alt anturaj. Dorea să vadă în jurul lui tineri bine îmbrăcați, spirituali, capabili să-l distreze. Epaphroditus, secretarul lui, grec de origine, îi alese cu multă pricepere această societate, cu grija cu care ar fi alcătuit o listă de bucate, veghind ca oamenii diferiți adunați de el să se completeze unul pe altul. Paris, adoratul femeilor romane, reprezenta succesul. Doryphorus, scribul, frumusețea, Anicetus, sălbatecul matroz, fost profesor al cezarului, virilitatea, Senecio știa să bea, Cosinus să spună snoave, Cassius să risipască, Aenneus Serenus, o rudă a lui Seneca, era cel care știa să asculte,

prietenul tăcut indispensabil oricărei prietenii, cel care își cucerește dreptul la prezență prin fidelitate și spirit de sacrificiu, printr-o tăcută suferință, Otho era animatorul, ușuratorul curtezan al femeilor, cel care își povestea cu o scînteietoare vervă aventurile trăite pe cele două emisfere¹ ale lumii.

Cezarul se simțea bine între ei. Era o ușurare pentru el să-și treacă timpul printre acești oameni care, cu manierele lor nesofisticate, știau să trăiască plăcerea clipei spre deosebire de scriitorii invidioși care se tot bîrfeau între ei. Viața i se părea plăcută așa. Îi plăcea îndeosebi Otho, questorul, descendent al unei nobile familii de consuli, risipitor, departe de filozofi, mai epicurean ch'ar decît un șef de școală. Un zîmbet mulțumit îi flutura mereu în jurul buzelor pline și roșii. Spunea excelent glume cu înțeles ambiguu, adunate prin teatre, de pe la mimi. Era cumpătat la mincare și băutură, dar în dragoste se arăta a fi nesățios. Pe Cezar îl amețea de-a dreptul cu povestirile lui de alcov, aventuri cu fecioare necoapte și femei împlinite, respectabile neveste de senatori, brutărese, cizmărese și întregind imaginile cu murele candido și de nimica bănuitoare ale soților încororați.

O dată Epaphroditus aduse și femei. După ospaț, cînd sătui, oaspeții cezarului se întinseră pe pernele canapelelor în fața lor, fură aduse cele mai renumite frumuseți ale orașului. Fete cu renume, cunoscute de toată lumea, dar și neveste de patricieni, femei de neam bun, care fuseseră invitate în taină. Nero privea cu indiferență femeile, apoi ochii i se opriră asupra unei sclave care stătea ghemuită într-un colț, nici veselă, nici tristă și nici doritoare de a place ca celelalte care-i solicitau cochetînd

¹ Inadvertențele numeroase ale textului provin din informarea defectuoasă asupra epocii, ca și din voința autorului de a nu face un roman istoric, cît psihologic.

atenția. Ea stătea doar așa, cu ochii pierduți în gol. Era întruchiparea liniștii cuprinse în fertilitatea naturii.

O chemă la el. În îmbrățișarea ei cunoscă în sfârșit acea dorință hrănitoare ca miezul cald al plinii și ostitoare de sete ca apa proaspătă de izvor. Acasă îi făcu plăcere să o vadă pe Octavia și să știe în sinea lui că o umilise. Altă bucurie însă nici că avu. Îi plăcea femeia atît cît era lingă el, apoi o uita. Dacă încerca să se gîndească îi simțea prezența și asta îi dădea un sentiment de bine, dar numai atît. Acest dor n-avea decît un prezent fericit. Îi lipsea trecutul și viitorul.

— Asta să fie oare iubirea? îl întreba pe Epaphroditus. Unde sînt cuvintele înaripate? De ce nu mă vaîi sau cînt asemeni poeților?

Trăia în mijlocul prietenilor săi, pe care ajunsese să-i cam obosească. Îi era teamă de singurătate. Așa cum înainte îi plăcuse să se răsfețe în solitudine, acum se îngrozea de ea, simțea nevoia să-și audă continuu vocea, a sa ca și a celorlalți din jurul lui, îngrozindu-se că ar putea fi învăluit de liniște.

Epaphroditus trebuia să-l conducă pînă la patul său și să-i vorbească într-una, pînă cînd îl prindea somnul.

XV

O FEMEIE LA ORIZONT

Se ducea deseori la teatru.

Într-o seară se duse însoțit de Epaphroditus și Paris la teatrul Marcellus. Luă loc într-o lojă proeminentă, aproape de fosa orchestrei, și așezată în unghi față de avanscenă.

Teatrul era tixit. Trei etaje gigantice pline ochi cu oameni. Capete dure cu peri deși, cu părul ca sîrma, rî-

mani alăptați de lupoaice. La sosirea lui mulțimea sări în picioare salutându-l, întinzînd brațele spre el, strigîndu-i numele. Nero stătea fericit, scaldîndu-se în vîrtejul de glasuri, apoi întinse brațele spre galerii. Acum urletele se repetară. De asemenea cinstire nu se bucurase încă aici nimeni în afara lui Vergilius.

Cobori draperiile lojii ca să se poată întinde pe canapea. Paris și Epaphroditus se așezară lângă el.

Cum vremea marilor tragedii apusese, acum se jucau aici scenete mărunțele, claunerii care-i făceau pe spectatori să ridă, cîntecele cu acompaniament de caval sau pantomime cu dublu înțeles. Era tot ce putea suporta la vremea asta publicul.

Începu reprezentația.

În fața cortinei apărură doi actori. Unul simboliza grasul, altul pe cel slab. Se ironizau unul pe altul, mișcîndu-și limba în gură fără prea mult haz. La urmă se luară la bătaie. Galerile erau în extaz, teatrul se cutremura de hohote de rîs.

— E plicticos, spuse Nero, și mereu la fel. Ce mai e în program ?

Paris, care nu juca în seara asta, explica numerele următoare.

— Se pare că nu va fi nimic interesant. Antiochus și Terpinus vor interpreta un cîntec cu acompaniament de lăută. Au amîndoi adepții lor, dar nu sînt organizați. Îi auzi ?

Antiochus ieși pe scenă și fu întîmpinat deopotrivă cu aplauze și fluierături. Cele două partide se luptau între ele. Dar la un moment dat zgomotele încetară. Se făcu liniște.

— Apoi ?

— Apoi o pantomimă și la urmă apare și Pamanes. El nici nu mai contează. Săracu' de el stă toată ziua cu gura căscată la dentist și dinții tot i se împuținează într-una.

Decorul pantomimei înfățișa un munte cu un izvor. Fu aplaudat. Acțiunea se desfășura după rețeta bine cunoscută. Apăru Venus, după ea Vulcan în zale din cap pînă-n picioare și în hohotele nestăvilite ale mulțimii începu să o ciupească pe unde apuca pe zeița goală.

Nero încetă să privească scena, ridică draperiile lojii și preferă să privească mulțimea.

În fața lui se arăta Roma, orașul sălbatic care nu voia decît să ridă. În semicercul arenei se înghesuiseră oameni asudați, bărbați și femei de-a valma, fete și soldați înlănțuiți într-o intimă apropiere.

Sub lojă, în rîndul rezervat cavalerilor, observă o femeie care privea parcă spre loja imperială.

— Cine este ? îl întreabă Nero pe Paris.

— N-o cunoști ? Vine în fiecare seară. E Poppaea Sabina.

— Nevasta lui Otho ?

Se pare că femeia băgase de seamă că se vorbește despre ea. Își întoarse imediat ochii și privi spre scenă.

Purta un voal subțire, care-i acoperea fața pînă la rădăcina nasului, oferind privirilor doar gura sensibilă, arcuită a tristețe.

— Poppaea, repetă Nero, asta înseamnă păpușă. Păpușică, jucărie. Ce ciudat.

Își fixă privirea asupra ei. Trupul femeii vibra într-o dulce tihnă. Era micuță, durdulie, cu sîinii blajini, bărbie delicată și miini fragile. Frumusețea ei îl impresionează ca învăluirea unei boare amărui, pe care n-o pricepea întru totul. Părul îi era rar. Ca o coamă tristă și suferindă, galbenă ca și chihlimbarul. Părea cu totul împotriva firii.

— Parcă ar dormi, observă cezarul, sau parcă ar fi bolnavă.

— Maică, sa s-a iubit cu un actor, spuse Paris, și s-a sinucis pentru el. A fost și ea una din vestitele frumuseți ale orașului. Roma se dădea în vînt după ea.

Abunci femeia se întoarce și privi înainte. Își ridică pe neașteptate voalul. Mișcarea îi era voluptuoasă și ambiguă. Acum i se vedea fața.

— E întotdeauna atât de palidă ? întrebă Nero.

Farmecul adevărat al acestui obraz constă în vibrația nărilor fine și sensibile, și din acele neregularități care una câte una sînt defecte, dar toate la un loc se topesc într-o uluitoare și nedefinită frumusețe. Nici statuie, nici portret nu i s-ar putea face. Cît e de schimbătoare și diafană. Dacă îi privești gura mai îndelung descoperi că nu e amară ci provocatoare, poate amenințătoare chiar. Spațiul dintre nas și gură e foarte strîmt. Fruntea joasă răspîndește voluptăți înăbușite. Ochii îi sînt cenușii și adastă în ei reverii tulburi. Oasele delicate îi fac statura și mișcările cochete.

Privind-o nu se putea să nu ți-o amintească pe maică-sa și legendara frumusețe a romanticei curtezană, dar surpriza era mare pentru că ea era mai mult decît atît, mai impresionantă, mai emoționantă, răspîndind în jur razele calde ale unei veri coapte.

— Stă cineva lîngă ea, spuse Cezarul.

— Alytiros.

— Cine-i ăsta ?

— Actor. Femeia e moartă după artă.

— Cu siguranță nu e din Roma, spuse Nero, e grecoaică.

— Evreică, după cîte știu eu.

Cezarul medită.

— Și evreii se închină zeilor, sînt la fel de periculoși și agitați ca și creștinii. Tiberius a exilat din Roma patru mii de evrei.

— De ce nu se uită încoace ? întrebă iritat Nero.

Pantomima se terminase. Pe scenă apăru bătrînul cîntăreț ; el, care fusese cîndva idolul publicului, azi nu mai era decît o respectabilă ruină.

Cezarul privea insistent femeia. Paris, care o cunoștea, birfea în continuare :

— Primul ei soț a fost Rufrius Crispinus. Într-o bună zi l-a părăsit. Apoi s-a măritat a doua oară.

— Mîine vreau s-o văd, spuse cezarul.

Paris coborî în arenă. Se așeză lângă Poppaea și îi transmise invitația.

XVI

POPPAEA SABINA

Octavia înflorea. Ca un boboc alb tăiat din rădăcină și pus într-un pahar cu apă. Mort de mult, dar frumos încă.

Poppaea veni a doua zi.

— Am venit în taină, zise, nu știe nimeni că sînt aici. Nici Otho. Și înaintă sfioasă ca o fetiță speriată.

Nero își zise în sine :

„Dulce și ciudată. Dar cu totul deosebită de cea pe care am văzut-o ieri. De departe pare mai sofisticată, dar așa e simplă. Ai putea s-o crezi chiar sinceră.“

Sus, deasupra rădăcinii nasului femeii văzu cîțiva pistrii pe care la teatru nu-i zărise.

Rochia, dintr-o stofă vegetală chinezască, distinsă și prețioasă, era fără panglicuțe, fără podoabe. Nu purta nici bijuterii, nici corset. Sîinii i se ghiceau grațioși sub țesătura rochiei. Nu folosea farduri. Maică-sa o învățase că numai femeile de proastă speță își acoperau obrazul cu farduri ; și ea, descendenta unei vechi dinastii de curtezane, renunțase la cosmetice, asumîndu-și noblețea tradiției. Doar genele păreau vag desenate cu ceva negru și pleoapele umbrite cu o lumină albăstrie.

Se vede că se pregătise îndelung pentru această întâlnire.

Acasă luase cîteva picături dintr-o licoare excitantă prescrisă de medicul ei ca să fie proaspătă și fremătătoare, iar jos, în fața treptelor de marmoră ale palatului, cînd cobori din lectică, scoase dintr-o cutiuță o bobită de mirt și o strivi între dinți. Așa obișnuia să-și parfumeze suflarea.

Aștepta de mult clipa asta, deplin încredințată că ea va veni cîndva. De aceea se și ducea la teatru.

Acum strălucirea ce-o înconjura o ametea puțin, dar se stăpînea și îl privea pe împărat cu răceală.

Nero își simți inima bătînd cu putere. Ar fi vrut să spună ceva, dar își simțea gîtlejul uscat. Reuși să zică doar atît :

— Doamna mea, ia loc — și îi indică o sofa moale.

Poppaea, atentă la toate, nu se așează acolo, ci caută un scăunel îndepărtat și se ghemui pe el.

Simțiră amîndoi că gestul era provocator și cu totul lipsit de smerenie, dar înțelesesă tot atunci că atmosfera se schimbase apropiindu-i în ciuda aparențelor. Erau necrezut de aproape unul de celălalt.

Cezarul se bucura. Îi putea astfel vorbi pe un ton firesc.

— De ce nu-ți ridici vâlul ? Vreau să-ți văd fața.

Și cînd Poppaea își scoase vâlul :

— Altfel mi te-am închipuit.

— Te-am dezamăgit ?

— Te credeam puțin mai tristă. Ieri la teatru erai tristă. Și erai frumoasă.

Poppaea izbucni în ris. Vocea îi era gravă, pierdută undeva în dulceața caldă a sinilor, filtrată parcă prin moliciunea lor.

— Odată, spuse Poppaea suavă, m-am văzut în oglindă plîngînd. Am privit cum mi se rostogoleau bobitele de

cleștar ale lacrimilor pe obraz. Era ciudat. Lacrimile sînt sărate. Ca marea — ultimele cuvinte le spuse pe grecește.

— Tu știi grecește ?

— Mi-a fost aproape limbă maternă. Doica și învățătorii mei au fost greci. Și mama mea vorbea bine grecește.

Așa se desfășura convorbirea lor. Poppaea începea să spună ceva și cezarul era fermecat ascultînd sunetele acestei limbi literare, foarte la modă de altfel la Roma, însemnînd, pe lingă latina plată, și o dovadă de distincție. Își vorbeau, rideau și vorbeau iarăși ! Se fugăreau pe ape repezi, cu involburările dantelate ale pîraielor înspumate plutind în lotci împodobite cu flori și ascultînd parcă clipocitul dulce și melodios al apei.

— Nemaipomenit, zise cezarul plin de duioșie și cu ochii strălucitori de entuziasm. Tot ce spui tu e deosebit de interesant. Toate femeile torc la război, alăptează, se plictisesc și mă plictisesc și pe mine. Poate se tem de mine și ceea ce le lipsește este dezinvoltura. Văd că tu ești îndrăzneată, vorbirea îți este naturală și limpede. Cu tine mă simt bine, cu tine pot vorbi.

Poppaea se făcu a nu observa această amabilitate. Se închise în sine, apoi oftă, respiră de parcă ar fi vrut să spună ceva și tăcu semnificativ. Dar această liniște instalată între ei nu avu darul să devină neplăcută.

— Ești neliniștită, zise cezarul.

— Mă tem. Nu e nimeni aici ? și privi îngrijorată în jur. Apoi continuă tainic : Am venit într-o lectică închisă, pe străzi lăturalnice. Dacă ar bănuî măcar, ar fi cumplit.

— Cine ?

Poppaea nu răspunse.

— Uite, zise apoi, cum îmi bate inima.

Cezarul o atinse cu duioșie. În colivia pieptului micuța inimioară se zbătea furtunos.

Limba străină în care își vorbeau îi dădu curaj cezarului.

— Ești frumoasă, mărturisi Nero istovit, păpușa e oboșită, păpușa e bolnavă. De fapt, nici nu ești frumoasă. Ești deosebită. Dar mie tocmai de asta îmi plăci. Cum am ris eu întotdeauna de Venus, de zeița care deține titlul oficial al frumuseții, cît am disprețuit-o și am urît-o. Nu mi-a plăcut niciodată. Nici ea, nici celelalte. Minerva și Diana. Ele sînt ale mulțimii. Nimic simetric și linear nu poate fi frumos. Numai ceea ce este greu de definit și absurd este frumos, și tot ce e bizar. Așa ești tu. Cu sprîncenele tale micuțe și neliniștite, cu nările tale fre-mătătoare ca două pînze bătute de vîntul mărilor.

Pentru început Poppaea nu voia mai mult. Ea, care își supraveghease pînă acum toate gesturile, gîndind bine tot ceea ce spune și face, se ridică; își trase ușor mîna din mîna cezarului. Hotări că pentru azi era destul.

Spuse cîteva cuvinte nelămurite despre Otho, care o aștepta undeva, și oftă din nou. Trebuia să plece.

În cursul după-amiezii cezarul porunci să-i fie adusă, dar oamenii lui n-o găsiră acasă. A doua zi Poppaea trimise vorbă că e bolnavă. Abia a treia zi se putură întîlni din nou.

— Unde ai dispărut? zise Nero. Te ascunzi de mine și cînd, în sfîrșit, te găsesc, mă privești de parcă nu m-ai cunoaște, de parcă ai fi găsit pe altcineva în locul meu. Ce ochi mari ai! Acum sînt negri de tot.

Poppaea, înainte de a pleca de acasă își turnase o li-coare în ochi, și irisul, dilatîndu-se, îi invadase cristalinul.

Nero, culcat pe perne, cu ochii pe jumătate închiși, vorbea într-una.

— Ești o pasăre. O rîndunică. O rîndunică ușoară ca un fulg, sau poate un corb. Cu gheare și cioc puternic. Nu, ești altceva. Ești un fruct, sau un trandafir. Ești fruct! și spuse toate astea strigînd.

Apoi continuă:

— Te iubesc — și îi azvîrli cu putere acest cuvînt, ca pe un obiect greu — te iubesc.

Poppaea era așezată în fața lui. Îndărătnică, tăcută, liniștită. Se sprijinea cu coatele pe genunchi și cu palmele își strîngea capul în mîini, golit de gînduri. Se prefăcea a nu fi atentă, și nici interesată de cele ce auzea. Apoi mîngîie fruntea lui Nero ca și cum ar fi mîngîiat un copil scîncit.

— Liniștește-te, șopti, liniștește-te.

Apoi, după o pauză :

— Așa ; acum să vorbim și să gîndim cu înțelepciune. Am venit să-ți spun că noi doi trebuie să ne despărțim frumos, fără supărare, acum cît nu e încă prea tîrziu. Ce răst ar avea să continuăm ? Suferi și tu și nici suferința mea nu e ușoară. Păcat de noi. Ești atotputernic — și închise ochii ca o fetiță care-și dă importanță — dar imposibilul nici tu nu-l poți preface în posibil.

— De ce ?

— Din cauza lui.

— Otho ? tresări Nero.

— Din cauza lui, zise Poppaea, și din cauza ei ; și arată spre apartamentul împărătesei.

— Din cauza ei ? întrebă cezarul cu un gest de dispreț. Săraca, adăugă cu milă.

— Se spune că e frumoasă.

— Se poate. Dar pentru mine numai tu ești frumoasă, flacăra fierbinte, vis arzător. Mîinile tale sînt calde. Ale ei sînt reci. Și picioarele îți sînt calde. Și gura. Gura pe care nu ți-o cunosc. Cu iz de miere aromată. Asta am căutat — și se apropie cu buzele de ea. Dar Poppaea se dădu îndărăt.

— Nu. Împărăteasa e mai mult decît atît. E nepoata zeilor, sau fiica. Nici nu știu.

— Nu-mi vorbi despre ea.

— Ți e soție și e mamă.

— Da, zise Nero rîzînd, mama Grăhilor. Stearpă.

— Dar ea e strălucitoare și uite cît sînt eu de simplă.

— Vai, cît urăsc strălucirea ei. Strălucirea ei plicticoasă.

— Păcătuiești împotriva ei — ar putea să te facă fericit, spuse Poppaea cu răceală.

— Dar eu nu doresc să fiu fericit, înțelegi ? Fericirea mă face să sufăr. Știi povestea poetului grec ? Să ți-o spun eu. Poetul era bolnav, se ofilea pe zi ce trecea, nu putea nici mânca, nici dormi. Atunci s-a dus la un medic vestit. Poetul putea acum mânca și dormi, dar nu putea scrie și, văzînd asta, nefericitul poet fugi la doctor și îi spuse așa : „Mi-ai redat sărăcia, dar mi-ai ucis cîntecul, ucigașule“.

— Și ce-a făcut ?

— Și-a ucis medicul, șuieră Nero.

— Deci ce e fericirea ?

— Asta ! zise cezarul întristat.

— Ce, că nu ne putem iubi ?

— Ce știu eu, poate tocmai asta. Tu ești prezentă chiar cînd lipsești de aici. Nu mă părăsești nici o clipă. Ești mereu cu mine. Pentru veșnicie. Mă infometez și mă satur din asta, paharul pe care mi-l întinzi e gol și îmi potolește setea, refuzi să mă săruți și îmi pîrjolești buzele. Nu mă pot sătura de tine niciodată. De fapt, ceea ce nu se poate mânca nu potolește foamea.

Poppaea, care ascultase cu atenție, își înălță căpșorul deștept ca de șarpe, și zise cu hotărîre :

— Tu ești artist — și în glas i se citea admirația — tu ești poet.

— Da, zise Nero, ca un somnambul trezit la o clipă de luciditate și care nu știe unde se află și de ce e acolo și care, închizînd din nou ochii, își continuă mersul pe parapetul îngust și nesigur. Dar cîntul meu s-a stins de mult.

— Cîntă-mi mie ceva.

Nero găsi pe undeva o lăută și îi ciupi coardele. Sunele se răspîndiră surde.

Poppaea însă, ca un muzician încercat ce era, își continuă jocul pe coardele sufletului lui, pe coardele acestui instrument divin.

— N-ai scris nimic mai nou ?

— Nu.

— Te-ai lăsat pe tînjală. Păcat. Știu pe dinafară cîteva cîntece scrise de tine. Ai mulți dușmani.

— Mulți, spuse Nero înăbușit și se așeză aruncînd lăuta pe masă. Toți îmi sînt dușmani.

— E lesne de înțeles. Artiștii sînt invidioși, fiecare vrea să se înalțe deasupra celuiilalt. De ce îi lași ? Creația ta, cîntecele tale, sînt încă puțin cunoscute. Ai lipsit lumea de bucuria de a le cunoaște. Te-ai ascuns, nu te-ai arătat în fața oamenilor.

— Asta este.

— Pînă și publicul casei a fost restrîns și, după cîte știu, nu de cea mai bună calitate. Dacă te-ar putea vedea și auzi deodată toți, mulți, multe mii de oameni. Un artist nu se poate mulțumi cu un cerc restrîns. Ce-i drept, împărătesei îi place muzica.

— Ei ? Nu-i place.

— Interesant, zise Poppaea. Nici cavatul ?

— Nu. Dar de ce întreb ?

— Doar așa. Auzisem că... Știi, dar cîte nu vorbește lumea !

— Ce anume ?

— Să lăsăm mai bine, adăugă Poppaea.

— Nu, acum vreau să știu, insistă Nero enervat.

— Un flautist, zise Poppaea, despre care se spune că i-ar cînta ei. În taină. Dar cu siguranță nu sînt decît clevetiri.

— Cine este acela ?

— I-am uitat numele. Sau stai puțin. Mi se pare că-l cheamă Eucareus.

— Eucareus, întări cezarul, da, flautistul. Un tînăr egiptean.

— El, confirmă Poppaea.

— Își chinuie cavatul cît e noaptea de lungă. Cînta chiar aici, lîngă grădinile palatului. Nici să dorm n-am putut din pricina lui. Da, da, chiar sub fereastra ei.

— Se spune că e copil încă, zise ea schimbînd vorba.

Poppaea se pregăti să plece. Nero îi întinse un șirag de mărgеле.

— Nu, zise, eu nu port mărgеле, și i le puse în mină de parc-ar fi fost un pumn de pietricele din prundiș.

— Ce aș putea să-ți dau ?

— Pe tine, zise Poppaea brusc.

— Aspasia, Phryrne, Lais !¹ urlă Nero ca ieșit din minți.

— Poet, răspunse Poppaea și ieși strecurîndu-se ca o umbră.

Își coboară vâlul, pleacă. Otho o așteaptă. Sînt mulțumiți amîndoi. Dar Otho o gelozeste în continuare, căci banii îi sînt pe terminate și slujba de questor e subțirică. Deocamdată nu-i este permis să primească nimic de la cezar, nici mărgелеle, nici scumpeturi de aur. Ar fi o prostie să scape viitorul din mînă. Otho țintește spre o slujbă de guvernator. Poppaea către altceva. Mult mai sus.

Încă în seara aceea apartamentul Octaviei fu ocupat de gărzi. Soldații din gardă se puseră pe treabă. Înterogatoriul avu loc la lumina torțelor și fu cît se poate de scurt. Eucareus tăgădui și plînsе. Îl legară în cătușе și-l duseră la închisoare. Camereștele împărătesei nu făcură mărturisiri. Ba, auzind clevetelile rușinoase spuse pe seama stăpînei lor și văzînd soldații care voiau să le smulgă mărturisiri mincinoase, deveniră violente în răspunsuri și îi scuipară în obraji pe anchetatori. Octavia nu răspunse la întrebări. Nu putu să explice măcar de ce plîngea mereu în ultima vreme, deși anchetatorii insinuai că își plîngea iubitul. Văzînd toate acestea, cezarul hotărî

¹ Curtezane celebre din antichitate.

s-o trimită în surghiun. În dimineata următoare o duseră cu escortă militară în Campania.

Poppaea plecă într-o călătorie. Îl trimise însă pe Alityros la cezar cu o scurtă scrisoare, recomandându-l atenției sale ca pe o veche cunoștință, eminent actor care, cu ajutorul unei metode simple și verificate, a învățat sute de amatori secretele actoriei. Metoda lui Alityros era într-adevăr foarte simplă. Profesorul era încântat de tot ce spunea Nero, nu îi corecta greșelile, ponegrea exercițiile sterile ale predecesorului său, pe care-l numea bețivan bătrîn. Nero îl iubi de cum îl văzu și îl concedie îndată pe Terpnus.

Alityros o informă pe Poppaea de cele întîmplate. Atunci veni și ea.

Cu o seară înainte de a se porni se supuse unui întreg ritual de înfrumusețare. Își unse mîinile cu bale de crocodil spre a le face palide și străvezii, își aplică o mască dintr-un amestec de orz fiert și ulei diluat — rețetă știută încă de la maică-sa. O scoase abia în zori cu tampoane înmuiate în lapte cald. Apoi se îmbăie îndelung. Sclavele o uscară cu puf de lebădă, îi lustruiră unghiile și îi neteziră limba cu discuri din colți de elefant, spre a o face să rămînă catifelată și moale. Veselă, porunci să fie dusă la palatul împărațesc.

— Fiică a vechilor împărați, declamă Nero, articulînd teatral, cu o intonație maiestuoasă, cezarul te iubește.

— Nu, nu pe cezar îl iubesc eu, zise cu importanță, pe tine.

— M-ai făcut să sufăr, suspină cezarul.

— Am vrut să suferi. Pentru mine și pentru alții, poete. Lui îi ofer gura mea, micuța mea gură sîngerie. Se sărutară pînă la sufocare.

Poppaea se smulse din îmbrățișarea lui, apoi, luîndu-i mîna în mîna ei — intimă — îl ajută pe poet să coboare scările de marmoră.

Ieșiră în grădinile imperiale.

ZIUA TĂCERII

Roma, orașul colos, orașul zgomotului infernal, nu cunoștea odihna.

Era minunea lumii, alcătuită din răcnete neînăbușite, din voci omenești ce nu cunosc răgușeala, din zdrăngănit de fiare și dangăt de unelte.

Forfota începea devreme în zori, când brutarul mergînd din casă în casă își oferea cumpărătorilor prăjiturile proaspete, când lăptarul cu cîntecelul lui învechit îi scotea din așternut pe somnoroși. La aceste semnale se trezeau adormiții, se trezeau colibele sprijinite de coasta dealurilor, casele dărăpănate, pierdute în nori groși de praf, cu scările lor șubrede și murdare, cu proletarii odihnindu-se, în paturi murdare și pline de ploșnițe, alături de femeile lor și, înghesuiți de cîte cinci-șase plozi, aceia care dimineața își ostoiiau foamea mestecînd cîte un duminicat de piine neagră și acră.

Și ce învălmășeală pe străzi. În ateliere lărmuia munca. Ciocane, burghie, fierăstraie se-ntreceau huruind și zăn-gărind, certîndu-se parcă. În faptul dimineții birjarii amețiți cit pe ce să calce cîte un sclav grăbit înjurau grosolan, puștii și elevii cursurilor pentru gladiatori se luptau pe sub porticurile școlilor, bărbierii făcînd plecăciuni adînci ispiteau clienții cu idei năstrușnice, în cîrciumă se turtea nasul cîte unui client și el urla în hohotele de ris ale celorlalți. Pe la colțurile străzilor scamatorii, clauinii, imblînzitorii de șerpi și purcei declamau, întrecînd cu zgomotul pălăvrăgelii lor huruitul căruțelor.

Mulțimea nepăsătoare își vedea de drum : domnii în lectici și sclavii îndoiți sub poveri peste puterile lor. Dar aparențele înșală, nu toți cei care par domni sînt într-adevăr. Multe togi sînt purtate de indivizi suspecti, vînzători de moșteniri, excroci periculoși, cu buzunarele goale, dar

cu degetele împodobite cu inele cu blazon, cu care încearcă să câștige încrederea bătrînilor provinciali, creduli.

Străini sînt întotdeauna foarte mulți. Privind lumea de undeva de la etajul șapte, sprijinindu-te într-un cot, poți auzi amestecîndu-se cu latina obișnuită, sporovăiala pestriță a acestei adunături de metropolă, vorbirea tărăgănată, cîntată a grecilor, arabilor, egiptenilor, evreilor, maurilor, deosebită de intonația barbar guturală a parților, capadocienilor, sarmaților și germanilor.

Zgomotul acesta încetează numai în februarie, numai în timpul feraliei. Feralia era sărbătoarea morților, era ziua în care amûteau strigătele străzii, se închideau templele, magazinele, înceta muzica. Fiecare se gîndea la cei culcați adînc sub pămînt. Umbrele infernului, slobozite de Pluto, năpădesc orașul și făclii de smoală ard în cimitire și pe străzile unde sînt așezate mormintele unor oameni de vază.

În această zi a tăcerii Nero stătea singur în palatul său, retras în sala în care cîndva, cuprins de dăruire și de febra încrederii în sine, scrisese prima poezie. Nu primea pe nimeni. De afară se auzea răpăitul monoton al ploii de iarnă.

Trecuse multă vreme de cînd Britannicus își dormea somnul de veci în mausoleul lui Augustus. Pînă acum nu-l tulburase și cezarul scrisese chiar o poezie închinată noii lui iubiri. Alityros îi compuse muzica de acompaniament, iar Poppaea, considerată judecător, era încîntată de ambele creații.

Propria lui părere nu-l preocupa și greu ar fi putut să facă vreo apreciere a operei sale; el privea doar fețele celorlalți și se bucura de prețuirea pe care i-o arătau. Și totuși, azi îl frămîntau îndoielile la fel ca în noaptea aceea dinții cînd, neputînd adormi, tînjea după cuvinte.

În după-amiaza aceea cerul acoperindu-se de nori grei încărcăți de zăpezi, îl încercară gînduri negre.

Se neliniştea gîndindu-se la Britannicus. I se poveslise că în timpul înmormîntării ploaia spălase ghipsul de pe obrajii mortului şi petele violete, semne ale otrăvirii, apăruseră din nou. Nero era convins că azi spiritul lui, scăpat din adîncuri — o dată cu atîtea alte suflete — cutreieră palatul. Împins de curiozitate se duse în aripa de nord a palatului, acolo unde fusăseră apartamentele lui Britannicus.

Îndată după moartea fratelui său aceste săli fură sigilate şi de atunci nimeni nu avusese voie să pătrundă aici. Puse acum să se rupă sigiliile şi, urmat de un singur soldat, cezarul merse înainte.

— Cine e ? întrebă speriat de cum intră în sală.

Nu-i răspunse nimeni. Doar liniştea tulburată de rezonanţa vocii lui văluri un timp, apoi se aşeză din nou, devenind şi mai densă.

Aici totul rămase aşa cum fusese lăsat. De-a lungul peretului se întindea un pat desfăcut, pe o masă un pahar de apă băut pe jumătate, două scaune dintre care unul răsturnat. Aerul stătut al camerei păstra încă zăpuşeala toamnei trecute. După-amiaza tîrzie filtra aburii amurgului. Nero se opri gînditor. Privea patul pustiu care-şi aştepta în zadar stăpînul, masa, paharul purtînd încă pecetea buzelor, scaunul răsturnat într-un elan grăbit şi încerca să reconstituie din semne răzleţe un tablou înche-gat. Nu reuşea de fel. Căută semne noi. Într-o altă sală, cineva găsi spada fratelui său, avea numele gravat pe ea. Găsi şi o oglinjoară. Îşi privi strălucirea şi se bucură că-şi vede chipul. În afara garderobei nu găsi nimic. Multe sute de togi şi de tunici croite pe făptura lui puţintică şi tot atîtea perechi de ghetе cu carimbii înalţi şi catarame în formă de semilună sau încheietori din cureluşе aurite. Lui Britannicus îi plăcea să se îmbrace frumos.

Pe o măsuţă îi găsi lăuta.

— Ia te uită, spuse Nero cu un zîmbet aparte, a ră-mas aici.

Lăuta, un instrument rotund, ce părea viu, cu suflet sensibil, acoperită de praf, zăcea tăcută pe masă. Se scufundase poate într-o liniște și mai adâncă decât muțenia aceluia care o folosise cândva. Atît îi era de deplină tăcerea, încît aproape o puteai auzi.

Cezarul se aplecă asupra ei cu o curiozitate dementă. Întinse temător mina spre ea și îi ciupi coardele.

Răsunetul de aur al coardelor se răspîndi în sălile pustiite și, în această zi a tăcerii, acesta a fost poate singurul glas care a răsunat melodios și puternic în orașul îndoliat. Apoi vibrația se stinse.

Nero strînse sălbatic lăuta la piept. În spatele lui, asemeni unei nesfîrșite genuni, plutea veșnicia.

— Nu știam de ea, zise și o luă cu sine pitind-o în cutele largi ale togii.

În această zi, pe neașteptate, Seneca se pomeni cu o invitație din partea cezarului. Nu știa cum s-o interpreteze. De luni de zile trăia retras departe de curte, pretextînd o boală; ținînd să fie crezut, mergea șchiopătînd chiar în fața sclavilor săi. Nu se ocupa decît de campaniile militare ale Imperiului.

Uciderea lui Britannicus îi fu adusă la cunoștință chiar în ziua crimei. Îi îngheță singele în vine. Simți că acum va veni și rîndul său și păli.

Primul gînd fu să se înfățișeze împăratului. Își recunoaște vina, îi răstoarnă convingerile pe care i le inoculase cu atîta trudă, îl reține din căderea în care se angajase și... Ce avea să urmeze? Va suporta oare cezarul să i se spună îngrozitorul adevăr? Nu e prea tirziu oare? Continuă să-și depene gîndurile, așa, la modul său lejer, limpede, spiritual, același ca în scrisorile sale, convingîndu-se pe sine că nu-i vinovat de nimic, că n-a fost decît o unealtă în mîna sortii și că de altfel lucrul cel mai de preț la care nu trebuie să renunți niciodată este liniștea sufletească. Ajunse la concluzia că nu există nici o cale în afara capitulării.

Mai tirziu purtareea sa ambiguă devenindu-i o povară, hotărî să se mărturisească. Il acuză pe Britannicus de răzvrătire şi atitudine duşmănoasă. Apoi se convinge că de fapt Nero nici măcar nu-i un poet chiar atît de prost. Toate acestea şi le spunea cu glas tare în timpul plimbărilor sale prin grădină şi recunoscuse destul de repede că e profund convins de ceea ce nimeni nu poate fi mai convins ca el. Atunci trimise poetului, autor al *Niobei*, cu sufletul curat, dar şi cu intenţia de a destinde atmosfera, cununa de lauri. Nu primi nici un răspuns. Acum invitaţia îi produse o surpriză neaşteptată.

Seara tirziu porni spre palat.

Pe drum îl răscoliră presimţiri rele.

Întîlnea în cale oameni care, uzi pînă la piele, se întorceau de la cimitir orbecăind şi tuşind în întunericul dens al străzilor strimte. Era o seară urită şi sumbră, una din acele seri în care gîndul morţii te încearcă asemeni unei izbăviri.

Văzindu-l pe cezar se însenină. Nero era din nou plin de strălucire şi de bună dispoziţie. Nu-l salutase pînă acum niciodată cu atîta căldură.

— Te-am chemat ca să-ţi comunic hotărîrea mea : Îţi dăruiesc ţie şi lui Burrus moştenirea lui Britannicus. A ta va fi şi lăuta — şi i-o întinse.

Seneca era topit de bucurie. În ochi îi luceau scintei de nemărginit devotament.

— A fost un trădător, spuse, a uneltit împotriva puterii tale.

— Da, zise Nero sentenţios, printre dinţi, observînd cît de puţin îl cunoaşte Seneca : Dar tu eşti prietenul meu, aşa vei şi rămîne nu ? ! Şi îl îmbrăţişă.

Scăpase de lăută, observă însă că asta nu-l prea uşurase. Nevăzut, poetul continuă să-l chinuiască — glasul lui îl urmărea pretutindeni. Nero nu mai voia să se supună acestor chinuri. Înţelese că trebuie să accepte lupta,

să-l înfringă dovedindu-i că e mai puternic și mai bun și dovedind mai ales că fapta lui a fost îndreptățită. Acum recunoștea în sinea lui crima, ba chiar îl îmboldea un sentiment aproape plăcut al răspunderii. Era avid de succes. Nu dorea nimic altceva în afara succesului și nu-i păsa în ce mod îl va dobîndi. Poppaea avea dreptate; nu e cunoscut, nimeni nu-l știe. Era ars de dorința de a fi sărbătorit, de a fi numai el cel ascultat. Unicul. Uneori se și vedea acoperit de strălucirea succesului și i se lumina fața. Gîndul acesta îi răpise liniștea.

Acela care acum era învăluit în tenebrele neființei, veșnicul concurent, îl împingea cu sălbăticie înainte. Mai sus, mereu și mereu mai sus.

XVIII

APLAUZE

Poppaea avea metodele ei. Dispărea din cînd în cînd, fără nici o explicație și nu voia să răspundă nici unei invitații. Apoi relata, oftînd printre lacrimi, penibile discuții familiale, violente și dezgustătoare scene de gelozie. De obicei Nero obișnuia să trimită după ea.

Acum gîndul la succes îl absorbi într-atît, încît o și uită.

Poppaea se duse la Seneca.

Sună, îi deschise portarul. Pe cărăruia pietruită ce șerpuiește printre brazde de flori și gazon o întîmpinară prietenoși doi cîini albi. Vila luxuriantă o copleși. Paulina, tinăra nevestă a bătrînului poet, împodobită cu cercei și inele cu diamante strălucitoare, citea așezată la umbra coloanelor corintice ale peristilului.

Seneca stătea în grădină și lucra așezat la o masă de fildeș.

— Maestre, zise Poppaea, iartă-mă că te tulbur și poate îți gonesc muza.

— Vai, răspunse Seneca cu un zîmbet blind de bătrîn cavalier galant. O muză nu o poate tulbura pe cealaltă. Acum sînt două — și îi oferi un scaun.

— Oricînd aș veni te-aș reține, am să rămîn deci acum pentru că știu că muza îți este oricum mereu alături...

— Ești cît se poate de drăguță. Cu ce îți pot fi de folos ?

— Iată despre ce e vorba. Vreau să-l fac să apară pe scenă.

— Pe cine ?

— Pe el.

— Pe el ?

— Da, zise Poppaea. De la o vreme e foarte neliniștit. A și făcut nenumărate aluzii. Asta se cuvine a fi înțeles. Prietenii lui, poeții, îl plictisesc. Ar vrea să se prezinte în fața unui public numeros.

— Poate chiar pe scenă ?

— S-ar putea.

— Pe care ?

— Nu știu, m-am gîndit la teatrul Bulbus. E plăcut. Dar micuț. Sau poate la Marcellus, e cochet. Poate la teatrul Pompei. Este însă foarte mare. Cîți spectatori incap ?

— Patruzeci de mii.

— Nu, acolo nu, zise Poppaea și zimbi. Îmi înțelegi gîndul.

— Pe deplin, spuse Seneca.

— Pentru asta am venit la tine. Să punem la cale totul. Trebuie să evităm orice surpriză. Știi bine cum e Roma. E batjocoritoare, brutală și prost crescută. Și cezarul o consideră un oraș barbar. Pe scurt, spectatorul trebuie să fie pregătit.

— Așa-i, zise Seneca pe gînduri, pot să-l antrenez și pe Burrus ?

— Desigur.

Seneca își pocni palmele și la semnul lui apărură mai mulți sclavi în tunici, cu brațele dezgolite. Trimise pe unul dintre ei după Burrus.

— Și ce-ar vrea să prezinte publicului? întrebă Seneca.

— Fără îndoială poezie. Ultima sa poezie. Acea despre o bacantă.

— Despre femeia cu părul de culoarea chihlimbarului? zise Seneca înclinându-și curtenitor capul spre Poppaea.

— Despre ea, răspunse Poppaea strimbându-și imperceptibil buzele. Într-o togă verde. Masca și-a și pregătit-o. Reprezintă obrazul meu. Mă gândesc că ar trebui să-l prezinte cineva publicului. E vorba doar de câteva cuvinte. Gallio ar fi dispus. Crezi că e potrivit?

— În orice caz. Ia stai — și Seneca se gândi puțin. Acum vor fi Juvenaliile. Sărbătoare hotărâtă în calendar de el. Sărbătoarea închinată amintirii bărbii sale. Juventa e zeița tinereții și așa mai departe. Cred că i-ar suride și lui ideea. Ar fi un bun prilej să-și facă debutul.

— Bine. Îngrijește-te tu de ceilalți actori. Paris să nu lipsească în nici un caz. Publicul îl iubește și țin la el mai ales femeile. Poate ar fi bine să apară și Alityros, pe el îl iubește cezarul.

Sosi Burrus. Coborî din lectică gemînd, căci demult, într-o bătălie, își rănise piciorul și acum de la o vreme îl dureau.

Era sumbru și prost dispus. De la data crimei abia dacă mai vorbea. Pentru că nu renunțase la toate onorurile depunîndu-și investitura în mîinile cezarului, îi era silă de sine, își ura anturajul, care clipă de clipă îl înfunda mai adînc în mocirlă, în așa fel încît nu se mai putea descurca din îțele unde se încurcase. Oftă și își scoase coiful. Pe frunte îi rămăsese o dungă roșie.

— Să trecem poate la masa cealaltă, aici e prea mult soare. Și gazda își conduse oaspeții la umbra răcoroasă a

frunzișului, unde era așezată o masă asemănătoare de fildeş. Splendoarea vilei lui concura cu palatul cezarului. Peste tot statui, basoreliefuri, tablouri, rarități adunate de un bătrîn colecționar de artă. Averea lui Seneca era cotată la vreo trei sute de milioane de sesterți. Ciștiga mult și își valorifica banii în Britannia, împrumutându-i cu dobânzi mari.

— Va trebui să asiguri ordinea, îi spuse comandantului trupelor de gardă, cezarul va apărea pe scenă cu prilejul Juvenaliilor.

Obrazul Poppaei devenise suav și visător în penumbra înserării, Burrus o privi întrebător și emoția îl sufocă pe bătrînul soldat, oprindu-i cuvintele în gîtlej.

— Ar dori, continuă Seneca, ca totul să decurgă fără incidente. În ultima vreme au fost multe acte de indisciplină în circuri, în arene și la teatre, actorilor li s-au strigat multe obrăznicii. Săptămîna trecută unul dintre ei a fost bătut pînă la sînge.

— De ce ? întrebă Burrus.

— Spectatorilor li s-a părut prea înalt, zise Seneca, dar mîine o să-l scarmene pe cel scund. Deci nu ne putem permite nici un fel de experiment. Cred că regimentele de gardă vor putea menține ordinea.

— Cîți spectatori vor fi ? — se interesă Burrus.

— Vre-o zece mii.

— Atunci am nevoie de cinci mii de oameni. Un legionar la doi spectatori. Cu săbii și cravașe. Ca să-i poată astîmpăra pe gălăgioși. Așa totul va decurge în ordine.

— Da, zise Seneca și întrebă zîbind către Poppaea : și restul ? Vreau să spun și restul e aranjat ? E rezolvat ?

— Nero — zise Poppaea, care tăcuse pînă atunci, pronunțînd direct numele cezarului cu atîta ușurință de parcă i-ar fi fost soție — Nero — mai spuse o dată, cu atîta hotărîre încît cei doi bărbați care o ascultau o priviră cu uimire și respect — dorește să nu i se facă nici o favoare. El dorește să apară în fața publicului nu ca Cezar, ci ca

Artist. Și ca să fie așa se va înscrie în rindul concurenților, își va arunca bilețelul cu numele în urnă și își va aștepta rindul, în ordinea extragerilor.

— Eu cred că în interesul spectacolului ar fi bine totuși să punem unele lucruri la punct. Aplauzele de pildă, zise Seneca.

— Soldații mei pot aplauda, zise Burrus.

— Pentru nimic în lume, zise Poppaea, ce-i drept, ei au palmele aspre, dar pentru ca să aplaude nu sînt suficiente palmele. Sclavii nu au habar cînd trebuie să ridă sau să plîngă.

— Să ridă nu e nevoie ? se interesă Burrus.

— Nero, preciză Poppaea, se va prezenta ca interpret de tragedie. Asta da, asta ar trebui aplaudat și încă în așa fel, încît să nu se observe nici un aranjament. Avem nevoie de oameni deștepți, care să dea tonul. De patricieni.

— Eu pot să vorbesc cu cîțiva prieteni, propuse Seneca.

— Nu așa mă gîndeam eu, explică Poppaea. Noi le vom plăti osteneala. Sînt o mulțime de nobili scăpătați cărora nu le-a mai rămas ca semn al distincției lor de odinioară decît pălăria. Rătăcesc cu sutele prin Forum, mai nenorociți decît sclavii care hoinăresc fără căpătii pe malurile Tibrului. Ca îndemnizație de protocol vor primi patru mii de sesterți de căciulă. De ce n-ar cîștiga și ei ? Nu li se cere decît să-i învețe pe aplaudatori cînd să înceapă și să termine aplauzele. La un semn. Căci trebuie să fim atenți : el este deosebit de deștept și sensibil. Doresc ca succesul să fie dovada aprecierii unui gust ales, rafinat. De pildă, după versetele de efect, aplauzele nu trebuie să izbucnească imediat. Trebuie o pauză, ca și cum mulțimea emoționată și-ar reveni greu din uluire ; abia după aceea aplauzele trebuie să izbucnească, dar atunci să răsunе puternic, îndesat, sacadat și de nepotolit. Am să indic eu unde și cînd, dar trebuie să fim atenți să nu se prelungească peste măsură. E penibil cînd aplauzele se sting treptat și cîteva palme rătăcite se mai frămîntă atin-

gîndu-se răzleț. Ne cuprinde atunci o senzație de pustiu și dorința de a le auzi răpăind din nou sau regretul că au izbucnit vreodată. Mi-au spus-o scriitorii și Alityros. Deci sfîrșitul aplauzelor trebuie să fie la fel de ferm ca izbucnirea lor. Unii pot încălca regulile politetii și, înfruntîndu-i pe soldații care răspund de ordine, netemîndu-se de cravașe, pot striga cîteva cuvinte spre scenă, nu multe, cîteva doar, nu cuvinte pătrunse de respect, ci de extaziată încîntare. Să bată din picioare, să simtă divinul artist în nările sale mirosul prafului. Nu i se va întîmpla nimic. Dar toate astea o să le discutăm, amănunțit. Aplaudatorii să vină la palatul imperial. Vor putea repeta acolo.

Poppaea spunea toate astea cu continuitate, cu grație, cu proștețime. Burrus abia dacă pricepea ceva. Seneca însă era din ce în ce mai uluit, mirarea crescîndu-i cu fiecare frază auzită. Cînd Poppaea termină ce avea de spus, bătu hitru din palme. Aplaudă.

Sclavii aduseseră lectica. Poppaea își trase vâlul, urcă, și porunci ca sclavii să grăbească pasul. Se vede treaba că mai avea multe de pus la cale.

Seneca și Burrus rămăseseră în grădină. O vreme tăcură amîndoi.

Apoi Seneca vorbi :

— Știi ce s-a petrecut aici ?

— Cezarul va deveni actor, zise Burrus minunîndu-se.

— Nu, grăi Seneca, Poppaea va deveni împărăteasă.

XIX

DIVINUL ACTOR

După miezul nopții, Zodicus și Fannius, afumați de aburul vinului, treceau prin grădina palatului îndreptîndu-se spre poartă.

Cînd ajunseră la capătul clădirilor, cam la vreo jumătate de oră de mers de la apartamentele cezarului, auziră un zgomot puternic.

Unui sclav, proaspăt întors de pe cîmpul de luptă, care ducea pe o tavă de argint un păun fript, i se păru trecînd pe acolo că aude iar strigătele de luptă ale parților și buibuitul căruțelor blindate. De spaimă scăpă tava cu păun cu tot pe jos.

— Tună ? întrebă Fannius.

— Aș, de unde, zise Zodicus, se antrenează.

Apoi ciuliră urechile și ascultară.

— Încă odată, strigă o voce, mai repede și cu mai multă căldură. Asta nu e extaz.

Uraganul de aplauze se porni din nou.

— Acum e bine. De început începi tu, acolo, în marginea aia. Și la lumina feștilor de ulei, în imensa sală de la etajul întii al palatului, se distingeau clar gesturile largi ale organizatorului.

Era un patrician înalt, cu părul argintat de fire cărunte. În fața lui erau așezați, îmbrăcați în togă, tineri bine dispuși. Indivizi gata de orice, înrăiți și hulpavi, care în puținii ani ai vieții lor s-au înfruptat din amoruri vinovate și bani agonisiți pe căi dubioase. Unii ieșiseră pe coridor să bea vin, alții își suflau în palmele care-i usturau, răcorindu-se.

— Încă o dată, se auzi vocea, și palatul se cutremură de zgomot.

— Asta e la sfîrșit, restul e desigur gata învățat, zise Zodicus. Mîine Nero va apare pe scenă.

Sărbătoarea Juvenaliei începu dimineata devreme. În această zi Roma căpăta o înfățișare nouă. Nimeni nu se ducea la lucru. Frontoanele caselor erau împodobite cu ghirlande și coroane de flori, orașul era cîntăcit de cortegii vesele, însoțite de muzicanți, în chioșcurile ridicate pentru festivități mîncarea și băutura se împărțeau pe gratis, lumea se plimba pe care împodobite cu flori.

Nero nu primea pe nimeni. Voind să-și cruțe vocea, de zile întregi tăcea milc. Își înfășurase gîtul într-o basma de lînă și stătea ghemuit cu Alityros alături.

— O, lume fericită care petrece ! scrise pe o tăbliță de ceară neavînd voie să vorbească. O, artist nefericit care-i face pe alții să petreacă — și îi întinse actorului tăblița. Alityros îl aprobă dovedindu-i marea sa înțelegere.

Cezarul ieși în galeria coloanelor voind să privească mulțimea.

Un falus uriaș purtat de un car alegoric, construit din lemn de smochin, era urmat de preoți și vagabonzi, de femei onorabile și prostituate cu părul despletit, urlînd în extaz. Pe arene, tinerii își tăiau prima barbă aruncînd-o în foc și arzînd-o. Urmau apoi cursele de trăsuri și lupte de gladiatori. Nero nu participa la jocuri. Își economisea forțele pentru spectacol.

Imediat după masă fu cuprins de o agitație febrilă greu de stăpînit. Umbla neastîmpărat de colo-colo cu fruntea scaldată în sudori. Simțea că pentru el această zi era hotărîtoare. Urechile îi ardeau, fața căpăta treptat o paloare verzuie. Apoi îl cuprinseră fierbințelile schimbate iute în frisoane, dorea cînd cald, cînd rece, dar nu îndrăznea să schimbe nimic în jurul lui, temîndu-se să nu-i facă rău frigul sau căldura. Febra îl ardea, apoi îl apucară crampele sfișîindu-i stomacul. Și nu se liniști pînă nu porunci să fie dus la teatru.

Teatrul era pustiu încă, reprezentația începea abia seara, după consumarea focurilor de artificii și a jocurilor de lumini.

Îndată ce ajunse intră în vestiarul din spatele scenei și se trînti pe o canapea. Peste puțină vreme sosi și Poppaea, care era palidă și părea emoționată.

— Vai, zise Nero, apoi duse mîna la gură arătînd că îi este interzis să vorbească și scrise pe o tăbliță de ceară că îi e frică.

Se temea în mod deosebit de regulile de concurs pe care fiecare concurent era obligat să le urmeze întocmai, altfel era eliminat din competiție și nu putea candida pentru premiu. De pildă, în timpul interpretării cîntecului, scuipatul era interzis și concurentul își putea șterge sudoarea numai cu marginea tunicii. Mîngîindu-și fruntea își tot repeta aceste reguli. Suflatul nasului era cu desăvîrșire interzis, și asta îl cam îngrijora, pentru că avea puțin guturai.

— Nu te teme, zise Poppaea.

— Să trimiți vin pe scenă, scrise pe o tăbliță, galben de Samos și roșu de Lesbos. Să fie cald. Nu cald, adăugă pe tăbliță, călduț.

Nero ieși pe scenă să dea personal ordine. Își plimbă ochii prin sala care se căsea goală spre el, neagră și amenințătoare.

— Sînt sfîrșit, notă pe tăbliță revenind în vestiar, simt că am să leșin de teamă.

— Curaj !

— Controlează dacă mi-au anunțat numele. După cine îmi vine rîndul ?

— Ești al patrulea.

— E convenabil ?

— Cel mai convenabil.

— Cine mai cîntă ?

— Alityros și Paris.

— Și înaintea mea ?

— Bătrînul Pammanes.

Nero zîmbi.

Afară în stradă bubuia focurile sărbătorești, ardeau lampioane.

— S-ar putea să ai tu dreptate, Poppaea. Juriul a fost tras la sorti ?

— Chiar acum, toți cei cinci membri ai săi.

— Sînt severi ?

— Nu, sînt nerăbdători să te asculte.

— Cred însă că mutrele le vor fi foarte severe.

— De fel.

— Nu doresc nici o concesie, scrise, să nu se facă favoruri.

În fiecare clipă scria cîte altceva pe tăbliță și dispozițiile îi erau cît se poate de contradictorii. Nero se încurca în propriile sale gânduri. Își învîrtea ochii arși de febra emoției și privirea îi era de o adîncă tristețe. Se apropie și prinse febril mîna Poppaeaei, strîngînd-o convulsiv.

Ca să ia parte la festivități Lucanus se întoarse din exil și trase în mare taină la prietenul său Menecrates, care-i povesti cele întîmplate și îl prezentă prietenului și oaspetelui său pretorul Antisius. Pretorul îi purta cezarului sentimente asemănătoare cu ale gazdei, fiind și autorul a numeroase catrene foarte reușite despre cezar. Hotărîră toți trei că ar fi păcat să piardă un asemenea spectacol și deciseră să meargă cu orice preț la teatru. Veseli nevoie mare, porniră la drum.

La intrarea teatrului văzură înghesuindu-se o mare de oameni. Toți voiau să pătrundă înăuntru. Înfierbîntați de petrecerile de peste zi, oamenii se împingeau, se certau cu portarii, arătînd bucățelele de fildeș sau tăblițele de plumb — bilete de intrare — năclăite de sudoarea pumnilor în care fuseseră strînse toată ziua în așteptarea evenimentului. Se iscă o mare îmbulzeală. În înghesuială fu strivită o mamă cu un prunc în brațe, dar peste cadavrele lor se îndrepta spre intrarea în teatru, scoțînd strigăte de luptă, o nouă hoardă de asalt. În nici un chip nu era ușor să pătrunzi înăuntru. Cei care prezentau biletul de teatru erau mai întîii examinați de soldați cu ajutorul unei fascicule de lumină și abia după aceea li se dădea voie să intre.

Unui tînăr însă i se deschise calea. Nu fu nevoie nici măcar să-și arate biletul, făcu doar un semn. Era Zodicus, care avea un loc rezervat lingă lojă la toate specta-

colele împăratului. Cei trei prieteni reușiră să intre strecurându-se repede în spatele lui.

Lucanus și prietenii lui se înghesuiră alături de sclavii supravegheați de soldați, la al treilea etaj, la galerie. Mașina infernală se dezlănțuise, recuziterul zornăia pietricelele, prăvălea bolovanii, semnale ale începerii spectacolului. Pe scenă dansară fete din Andaluzia și Egipt. Apoi veni rindul concurenților.

Ținând seama de prezența cezarului, actorii se întrecuau în această seară, concurând parcă pentru marele premiu al celei mai proaste interpretări. Ce-i drept nu le-a fost prea ușor, pentru că de pildă Alityros, primul dintre cîntăreți, a cîntat cu bună știință atît de fals, încît toți au pus sub semnul întrebării onestitatea participării lui la concurs. Paris și-a ratat pur și simplu numărul. Pammanes în schimb, care ar fi vrut să epateze, i-a întrecut pe amîndoi, reușind să fie cel mai ridicol dintre ei.

Înainte să înceapă al patrulea număr se ridicară cortinele și urmă o lungă, foarte lungă pauză. Spectatorii băură apă și își doreau o gură de aer proaspăt, pentru că teatrul era supraîncălzit și nici florile presărate peste tot nu reușeau să înghită răsufllarea stătută a atîtor oameni.

În fața orchestrei luă loc Marele Preot cu augurii și haruspiciile, apoi senatorii osteniți de treburile zilnice și un mare număr de soldați întorși din campanii, printre care se afla și Rufus, Scribonius, Proculus, precum și Vespasian sosit tocmai dintr-o campanie de recunoaștere și care, frînt de oboseală, abia-și putea ține drept capul încărînit.

Mulțimea se agita neliniștită, toți așteptau. Dar soldații de gardă erau vigilenți. Îi priveau încruntîndu-se pe nedisciplinați, întrebîndu-i de-a rîndul: „Care nu vă place?” Plesnetul biciului înăbușea pe loc cîte un chicotit. Copoi își ascuteau urechile.

— Nu zbierați, strigă la etajul trei un soldat african destul de nătîng, răcnind mai tare ca cei pe care ar fi vrut să-i potolească.

— Acum urmează el, îi șopti Lucanus lui Menecrates. Puși copios pe glumă, cei trei erau în așteptare stăpînindu-și cu greu risul.

Dar el întirzia.

Cortina fu ridicată. Începea reprezentația.

Galio, actorul, apărui în avanscenă și nu spuse decît atît :

— Urmează Domițius.

— Cine ?

— Domițius, repetă el.

— Cezarul, cezarul, strigară, Domițius, Domițius.

Publicul fremăta surd. Acest nume, care pînă acum fusese interzis cu desăvîrșire, pronunțarea lui fiind aspru pedepsită, se referea la originea indoielnică a împăratului.

— Nero, Nero, spuseră mai mulți. De ce Domițius ?

Gallio se înclină zîmbind.

— Pe scenă va apare poetul și nu cezarul.

— Auzi ? îi spuse Antisius lui Lucanus.

Această smerenie măguli publicul, care începu să aplaude frenetic.

Scena mai rămase cîteva clipe goală, apoi începu defilarea.

Pe scenă își făcură intrarea soldații de gardă cu săbii și coifuri, tribunii și la urmă comandantul regimentelor de gardă.

— Uite cît e de trist sărmanul Burrus, oftă Lucanus.

Apoi apărui un bătrîn temător, orbit de luminile strălucitoare ale scenei. Fața îi era subțire ca hîrtia. Privea încurcat în jur. Era emoționat.

— Seneca, horcăi sufocat Lucanus, dragule bătrîn, bătrîne Seneca. Nici nu-mi vine să cred că el e aici, la comedia asta.

În sfârșit scena fu traversată cu pași măsurați de un aprod. Mergea solemn, purtînd pe o pernă de mătase lăuta cezarului, pe care o depuse pe altarul lui Dionysos.

Publicul era atît de agitat, încît Pammanes, societarul știrb și chel al asociației dramatice, se duse în cabina împăratului și, căzîndu-i în genunchi, îl imploră să nu mai întîrzie, căci nerăbdarea publicului poate să periclitaze succesul. Și, de altfel, după regulament, între primele numere pauzele prea lungi sînt interzise.

Clătîindu-se pe picioare, Nero porni spre scenă sprijinit de Poppaea.

Înainte de a pași pe scenă mai bău un pahar de ulei dospit cu ceapă tocată ca să-i întărească glasul.

— Iată-l, zise Lucanus, și toți trei se aplecară să-l vadă.

Priveliștea ce li se oferea nu era nici pe departe comică cum se așteptaseră, ci mai de grabă uluitoare și de spaimă.

Cezarul stătea în mijlocul scenei pe niște catalige uriașe astfel încît părea mai înalt decît toți cei din jurul lui. Purta coturni cu catarama de aur și o togă verde, dichisită cu stele aurii. Lumea privea cu gura căscată îmbrăcăminte fastuoasă. Costumul era completat cu o mască de pinză înfățișînd chipul Poppaeaei și pletele ei blonde de culoarea chihlimbarului îi cădeau pe frunte. Cezarul transpira virtos sub meșele zburlete de păr. Aer nu primea decît pe pilnia mică și pocită a crăpăturii reprezentînd buzele, gaură făcută să amplifice cîntecul, să-l trimită pînă la cel mai îndepărtat rînd de scaune. De pe brațe îl atîrnau panglici colorate. Silueta îi era burdușită de îmbrăcăminte bogată.

— Îngrozitor, spuse Lucanus, uluit de priveliște, îngrozitor.

Poppaea observa totul de după perdelele lăsate ale lojii imperiale.

Cînd pași pe scenă, lui Nero i se făcu negru înaintea ochilor. Nu vedea nimic și i se păru că sala e la fel de pustie ca mai înainte. Apoi se porni o furtună asurzitoare de aplauze. Orb și surd se clătina pe picioaroange, făcîndu-le să sune sec pe scîndurile scenei. Inima îi bătea să-i spargă pieptul. Frisoanele care-l bîntuiseră în cabină îl făceau să tremure din ce în ce mai tare. Ar fi dorit să poată leșina, să cadă grămadă, să poată uita de tot și de toate. Sub mască nasul îi ardea, fruntea îi șiroia de apă și nu îndrăznea să-și șteargă sudoarea, gîtul i se uscăse. Curiozitatea și instinctele pe care le simțea animalic dezlănțuite de partea cealaltă a scenei, valul de interes care se îndrepta spre el din sală îi dădură curaj. Făcu un pas înainte.

— Ascultați-mă, zise cu vocea întretăiată de emoție.

Interpreții de obicei nu spuneau nici un cuvînt, ci începeau de-a dreptul să cînte, așa că această introducere ului lumea, mai ales că cei mai mulți nu știau cum s-o interpreteze. Nero își aminti brusc că a călcat regulamentul de concurs. Emoția îi crescuse, se mișca de colo-colo fără nici un rost, apoi, mînat de curajul desperării și gîndind că fie ce-o fi, zise :

— Am să beau o gură de vin, o înghițitură doar și apoi am să vă desfăt cu vocea mea plăcută.

Mulțimea fu cucerită de această limbuție timidă, pe care o interpretă ca apropiere. Se porniră aplauzele. Lucanus, acolo sus, la galerie, își sîngeră aproape palmele aplaudînd. Un soldat îl privea încruntat.

— Nu e voie să aplaudăm ? îl întrebă.

— Încă nu, răspunse soldatul sever.

Cezarul își bău vinul și din sală se auziră strigăte :

— Să-ți fie de bine.

Nero se înclină, își luă lăuta și începu să cînte.

Vocea de clapon răsuna mai voalat și mai subțire ca de obicei, iar flautiștii din orchestră se străduiau amarnic să-l susțină. Cînd își pierdea suflul îl urneau din loc. Ritmul și-l acordau după el, cînd mai repede cînd mai

înceţ. Cînd lua cîte un ton fals, stîrnea o asemenea hărmălaie, încît nu se mai auzea nimic. Cîntăreţul o luă de mai multe ori de la început. Orchestra speriată o luă şi ea, făcînd eforturi desperate, pînă cînd pe undeva reuşea să se acordeze cu el. În fine, nesfîrşitul ditiramb închinat bacantei se încheie.

Aplaudau toţi. Lucanus, Menecrates, Antisius, gale-riile, poporul, soldaţii, preoţii, senatorii, garda de pe scenă, actorii, Burrus şi Seneca.

Tunetul de aplauze era susţinut de strigăte entuziaste. Aplauzele reuşiseră de minune şi şeful aplaudatorilor era fericit. Furtuna nepotolită de aplauze ameninţa să dărîme teatrul, şi aşa destul de şubred. Mulţimea entuziasmată îl inunda pe poetul sărbătorit cu panglici colorate şi coro-niţe. Prieghetori cu aripile în flăcări zburau spre scenă ciripind de spaima morţii.

Lumea era în delir, toată asistenţa urla, răcnea, şuiera.

Nero era uluit, nu se aşteptase la o asemenea reacţie. Sub mască ochii îi erau incendiaţi de fericire. Făcu un gest înfrigurat, apoi, surescitat, îşi smulse masca arătîndu-se mulţimii, descoperindu-şi faţa, voind să se scalde parcă în valul de succes care-l inunda. Aplauzele se dez-lănţuiră frenetice. Nero privea mulţimea în delir, oceanul de capete care se agita şi ochii i se umplură de lacrimi, de lacrimi de candidă şi sinceră emoţie copilărească.

— Ah, gemu, mulţumesc, vă mulţumesc mult de tot — şi plîns — nu merit atît.

— Sublimule, strigă unul dintre aplaudatori.

— Poporul, el este sublim — şi căzu în genunchi închinîndu-se măreţiei poporului, desfăcîndu-şi braţele şi împărţind cu gesturi largi sărutări.

Publicul continua să se agite. Cerea un cîntec nou. Nero ezita. Privi spre juriul care se ridicase în picioare şi-l aplauda, apoi, mîndru, fără să se incline măcar, părăsi scena. Nu acordă nici un bis.

Năucit se duse în vestiar. Cămăruța era tixită de oameni care aplaudau aducîndu-i sărbătoritului cununi de lauri, coroane împletite din crengi de măslin și brad. Ținîndu-și masca în mînă și ștergîndu-și sudoarea, Nero ajunsese în vestiar trecînd printre senatorii, scriitorii și artiștii aliniați în așteptarea lui.

Nu știa să-și ascundă bucuria. Văzînd mulțimea de admiratori își disimulă sentimentul de triumf, mimînd frica și înghițindu-și lacrimile de extaz se văicărea cu falsă modestie :

— A fost prost, cît se poate de prost.

— N-ai auzit aplauzele ? Continuă și acum, răspunseră toți într-un glas.

— Ce de cununi și ce de flori, observă așezîndu-se. E dens aerul, mă înăbușă, adăugă și făcu un semn să se arunce florile.

Pe Paris, stînd mut de admirație într-un colț, îl observă primul.

— Paris, tu ai fost grozav. Azi ai cîntat minunat. Te-am ascultat. (Mîntea, nu ascultase pe nici unul dintre concurenți.) Ce glas, ce interpretare. În zadar, tu ești artistul, nu eu, bietul de mine, care îmi încerc, chinuîndu-mă, puterile. Nu-mi spune nimic. Eu știu bine ce sint. Azi am pierdut premiul. N-am nici o scuză. Am făcut multe greșeli, n-am respectat regulamentul concursului, intrînd și ieșînd. Am și vorbit, și masca am scos-o de două ori. M-am cam pierdut cu firea. Poporului însă i-a plăcut. Simt limpede că i-a plăcut. Nu-i așa că au aplaudat ceva ?

Deveni atent și auzi că în sală se mai aplauda încă.

— Alityros, continuă întinzînd mîna spre actor, și tu, Pammanes, da, și tu ai cîntat minunat. Nu e cazul să faci pe modestul. Cînd te privesc pe tine mi se zugrăvește în fața ochilor chipul unei vieți cinstite închinată unei nobile dar chinuitoare îndeletniciri artistice. Cununa e a voastră, o meritați cu toții. Un lucru e sigur, eu voi fi scos din

concurs. Luați astea — și le întinse câte o cunună — lauri pentru artă. Totul vă aparține, pină și inima mea.

Știrile aduse de vestitori de pe scenă spuneau că, după apariția cezarului, juriul hotărî o pauză retrăgîndu-se să discute cele întîmplate, mai ales că li s-ar fi părut un sacrilegiu să apară altceineva imediat după el.

Nero privea înspăimîntat golul din fața sa. Gîndul i se învîrtea în jurul celor mai cumplite nenorociri. Se gîndea că îl vor face poate de rîs pentru greșelile lui, interzicîndu-i pentru totdeauna să mai apară în fața publicului; și cum asta nu i se prea părea convenabil, se ambală într-atît în aceste idei, încît voi să se retragă din concurs. De concurența lui Pammanes nu se temea, nu era o forță. Alityros era foarte tînăr și, după cîte se spunea, cucerise premiul cu un an înainte. Putea fi vorba despre Paris, dar nu e sigur că a cîntat mai bine ca el. Artistul susținea că nu, zicea că avusese o zi proastă. Ca să-și mai potolească nervii cezarul spuse anecdote, dar nici el nu era atent la ele. Apoi, zbătîndu-se între speranță și disperare se odihni un ceas, alături de Poppaea și Paris, luptîndu-se din greu cu leșinul și lăsîndu-se îngrijit de Andromachus, care încerca să-i ostoiască răul. Într-un tirziu, juriul decise.

Hotărîrea juriului spunea că trebuie să mai iasă o dată pe scenă, pentru că un artist de o asemenea talie nu poate fi apreciat la o singură ascultare și comisia ținea ca hotărîrea ei să fie nepărtinitoare, exactă și sigură. Nero se îmbracă din nou și, cum treaba asta dură cam mulțisor și pe scenă în timpul ăsta nu putea să apară nici un alt actor, publicul era cam dezorientat.

Se apropia de miezul nopții, multora li se făcuse somn și ar fi dorit să plece, dar ușile erau zăvorîte și soldații primiseră ordin să nu plece nimeni.

Pentru a doua apariție pe scenă cezarul îmbracă o togă largă trandafirie și cizme înalte, care-i acopereau și pulpele. Acum se purta mai degajat, intrînd în scenă făcu o plecăciune adîncă închinîndu-se juriului, și, în timp

ce cînta, nu-și luă ochii de la el. Interpretă una după alta câteva din creațiile sale proprii : Agamemnon, Arcașul, Apollo, Daphnis și Chloe. Fiecare recitare fu urmată de aplauze. Aplaudatorii își făceau datoria cu nădejde, dar fapt de netăgăduit era că spre sfîrșit, cu toată strădania lui Burrus și a celorlalți supraveghetori, o lăsară mai moale. Zgomotul nu mai era atît de plin ca înainte, furtuna bogată, izbucnită cu furie se transformă în rafale, la început abundente, apoi cu opriri și în fine cu izbucniri sporadice ca picăturile sărace de ploaie pusă pe stat. Nero opri aplauzele cu un gest. Nu le simțea nevoia. Important era textul, textul pe care-l citea el, de bunăvoie. Se încălzi. După un ceas ceru o pauză dar, voind să onoreze spectacolul dădu ordin să i se aducă cina în fosa orchestrei și mîncă acolo. Cînd termină de mîncat, după miezul nopții, continuă să recite neobosit. Nimeni nu știa cînd se va sfîrși reprezentația. Domni în vîrstă, de o distinsă cultură, cu studiile făcute cîndva în tinerețea lor la Atena, își exprimau cu glas tare nemulțumirea cu privire la lungimea spectacolului. Declarară întîmplarea ca fiind rușinea Romei, singurul loc din lume unde se poate de altfel petrece așa ceva.

Se plictiseau cu toții, aceia care luaseră lucrurile în serios deopotrivă cu aceia care le luaseră în rîs de la bun început. În mintea oamenilor își făcuse loc deznădejdea. Cum li se părea că se termină, cum începea un cîntec nou. Nu era nimic de făcut și oamenii încrucișară armele rezistenței predîndu-se plictisului care plana lățindu-se cenușiu deasupra lor.

Vespasian, așezat în primul rînd de scaune, ațipi. Capul uscățiv și slăbănog căzu într-o parte. Visa tocmai că spectacolul se terminase de mult, că el ajunsese acasă și se întindea în patul lui moale. Se trezi brusc înghionțit cu brutalitate. Doi ostași din gardă îl scoaseră din sală. Îl dușeră într-o cămăruță strîmtă, un fel de vestiar transformat acum în camera gărzii. Un centurion de gardă îl

anchetă, îl legitimă și după o severă amenințare îi dădu drumul ținînd seama de vîrsta lui înaintată.

Vestea se răspîndi în public și acum fiecare se temea să nu ațipească, fiecare își rugă vecinul să-l ciupească dacă vede că l-a furat somnul. Ochiul tuturor se străduia să rămînă deschiși. Unora li se făcu rău din cauza căldurii. O femeie născu. Cei mai îndrăzneți, prinzînd curaj și voind să ajungă negreșit acasă, cădeau la pămînt întinzîndu-se țepeni și se lăsau duși afară ca morții. Teatrul semăna cu un oraș asediat.

Lucanus, Menecrates și Antisius nu se plictiseau însă. Acolo sus la înălțimea aceea ameteătoare se distrau de minune schimbînd priviri cu înțeles la fiecare vers, vorbindu-și din ochi. Lucanus nu simțea nici o părere de rău că-și primejduise viața întorcîndu-se fără învoire din exil. Distracția care i se oferea merita din plin orice sacrificiu. Palmele i se umflaseră de atîta cît aplaudase, răgușise de atîtea răcnete. Și cînd cezarul, cu o ultimă plecăciune, își sfîrși cîntecul, simți parcă o părere de rău. Ar fi dorit ca distracția să mai țină un pic.

Juriul se ridică și, fără să se mai consulte, cel mai vîrstnic dintre ei, un bătrîn respectabil, vesti cu o voce tremurată, dar destul de tare, că premiantul absolut al concursului este Nero, și pe dată îi și încununară fruntea cu lauri. Astfel înfruntă el furtuna de aplauze, epuizat și copleșit, istovit, inundat de un uriaș val de fericire, stînd înmărmurit minute în șir, pentru că aplaudatorii se depășeau acuma la urmă, întrecîndu-se pe sine.

Primilor spectatori care ieșeau din duhoarea sălii li se păru că se luminase de ziuă. Peste tot lumini strălucitoare. Focurile sărbătorești ardeau încă, flăcări verzi pe Aventin, roșii pe Palatin, flăcări strălucitoare arzînd pe dealuri și în văi, încîntau ochiul.

În vestiar Nero îi săruta de-a valma pe actori, consolîndu-i că le va veni și lor rîndul să ia marele premiu. Azi a fost el cel ales pentru că în a doua parte a programului

a reușit să scoată tonalități încă neatinse pînă acum de nici un alt cîntăreț, iar ultimele lui poezii i-au impresionat pe toți, emoționîndu-i la culme. În clipele astea era amabil și curtenitor cu toți cei din jurul său. Trimise celor care părăseau tocmai sala coșulețe cu smochine și curmale egiptene și aruncă cu pumnii bănuți de aur în mulțime. Nu voia să se ducă la culcare. Se urcă într-o trăsură trasă de zece armăsari și se amestecă în mulțime. Era înconjurat de sclavi care fugeau purtînd torțe aprinse.

Tibrul era parcă în flăcări și pe corăbii ospetele se dezlănțuiseră. Mulțimea înfuleca de zor, alintată de fete despuiate așezate de organizatorii cu dragoste de oameni și rafinament artistic alături de nevestele senatorilor, alături de brave matroane romane. În piețe, flautiștii suflau de zor. Dansul se pornise cu furie și din porunca cezarului nimănui nu-i era permis să stea deoparte.

— Sinteți cu toții egali, striga Nero, la fel ca-n epoca de aur. În numele artei, al sfintei și nemuritoarei arte — și aplauda cu foc.

Zodicus și Fannius îi erau mereu alături. Ei îi demascau pe cei ce nu voiau să se prindă în joc preferînd să se ascundă pe undeva prin spatele mulțimii. Pe aceștia îi aduceau de mină în fața împăratului și, ca pedeapsă, îi sileau să danseze în plină lumină cu perechea pe care le-o alegea cezarul. Doamne de neam, ca să evite rușinea, își puneau măști. Dar Zodicus și Fannius aveau grijă să le smulgă, spre mulțumirea mulțimii. Petrecerea se încinse, cheflili chiuiau și răcneau sălbatic. Acum se petrecu și povestea cu Aelia Catella, matroana octogenară, respectabilă patriciană, greu încercată de soartă prin pierderea în lupte cu părții a celor doi fii și a celor trei nepoți ai ei. Ea, cu mintea tulburată parcă, s-a smuls din mulțime, îndreptîndu-se spre cezar, și-a ridicat fustele arătîndu-și pulpele ofilite și, scoțînd ciudate sunete nearticulate, s-a pornit pe un dans îndrăcit, prinzîndu-se în joc cu un sclav. Mul-

țimea hohotea de râs iar Nero, făcînd o plecăciune, îi sărută mîna.

Spre dimineată, femeile ca și bărbații erau deopotrivă amețiți, buimaci. Cezarul se culcă. Lumea se răzleți. Această noapte damnată se îneca într-o dimineată învăluită în cețuri groase, coborîte din munți. Negura, ca zdrențele murdare, atîrna deasupra orașului. Aerul era îmbibat de zgură și fum. Trecătorii călcau în picioare cununile de lauri, striveau ultima suflare a crengilor rupte în ajun, zdrobeau cu pasul lor greu florile muribunde. În unele locuri băltoacele de vin aduceau cu smîrcurile de după ploaie. Un elefant rătăcit de stăpînul lui năvăli în Forum, se tolăni în fața unei statui și începu să mugească prelung.

Seneca, într-o lectică, se îndrepta spre casă.

În dreptul templului lui Jupiter se auzi chemat scurt, dintr-o altă lectică.

— Seneca !

— Lucanus, zise bătrînul uimit, scoțînd capul dintre perdele.

Și se priviră adînc de parcă s-ar fi întîlnit undeva în străfundurile pămîntului două suflete care, cîndva, sus, într-o altă viață, se iubiseră.

De mult timp Seneca nu mai știa nimic despre Lucanus. De multă vreme încetase să mai primească scrisori și nu pricepea cum ajunsese aici, din asemenea depărtări, el, exilatul. Întîlnirea i se părea ireală, ca o vedenie a acestei nopți tulburi. Se frecă la ochi. Coborî din lectică. Zorile le luminau chipurile. Fețele le erau cenușii, dar lucide.

— Ce zici de asta ? întrebă Lucanus izbucnind în ris. Hohoti îndelung.

Își aplecă pe pieptul, pe inima bătrînului poet, capul scuturat de ris.

— Vai, zise Seneca, mie mi-a pierit risul.

— De ce ? Vrei să spui că n-a fost magistral : jocul, poezia, cîntecul, totul ?

— Nu, răspunse Seneca cu glasul frânt de osteneala vîrstei, tu nu l-ai cunoscut înainte. Eu l-am crescut doar. Ar fi trebuit să-l vezi la cincisprezece ani, cînd învăța, cînd avea un crez, cînd avea un ideal. Ca atîția alții. Ca tine, ca mine. Și unde a ajuns. Tu nici nu-ți închipui cît de jos a putut să cadă — și arată spre pămînt.

Ochii i se umplură de lacrimi și lacrimile ca două pîrîiașe firave îi brăzdau fața tristă și lipsită de viață.

— Sărmanul, spuse, și se urcă plîngînd în lectica lui.

XX

VICTORIE

Cezarul dormi pînă tîrziu spre amiază. Se răsfață într-un somn dulce, odihnindu-și lenevos mădularele.

Cînd deschise ochii, soarele se ridicase de-a binelea pe bolta cerului; se lăsă mîngiat de razele jucăușe care îi aduceau aminte de fericitele dimineți ale copilăriei. În jurul lui zăcea mulțimea de cununi și trofee cîștigate cu o seară înainte.

Le privi cu ochii proaspeți după somnul odihnitor. Simțea plăcerea lîncedă a trezirii după un somn adînc și îndelung, cînd trupul ți-e asemeni fructului copt care se desprindea firesc de creanga lui, nedorind nimic, prelungindu-și doar răsfațul în belșugul împăcării.

Părul cîrlionțat îi cădea în dezordine pe frunte. Acum părea de-a dreptul frumos. Așa, cu cămașa desfăcută, din care i se vedea gîtul trandafiriu și pieptul spîn, era asemeni unui tînăr mulțumit de sine, un artist realizat, care savurează amintirea succesului gîndindu-se la îndelungatele strădanii care i-au amărit zilele jertfite luptei pentru cucerirea gloriei.

— Ha, ha, rise, ha, ha — și își simți gitlejul mingăiat de dulceața sunetelor și mai hohoti încă o dată și încă o dată pînă se plictisi.

Dădu din picioare tăvălindu-se pe patul imens, simțea nevoia să cheltuiască cumva surplusul de energie ce i se adunase în trup. Apoi constată că lumea nu e chiar atît de rea cum i se păruse și că în genere oamenii sînt cumsecade, dacă știi să te porți cu ei. Afară primăvara azurie și încinsă răspîdea petale gingașe în lumina strălucitoare a soarelui. Era amîțit de beția izbînzii și se întreba de ce bijbiise atît de mult printre tenebre.

Epăphroditus anunță pe vizitatorii de dimineată tulburîndu-i reveria matinală. Veniseră în număr mare să-l felicite pentru succesul serii trecute. Șase tăblițe de ceară se umpluseră cu înregistrarea numelor lor.

— Nu primesc pe nimeni, zise Nero căscînd, sînt epuizat. De ce mă deranjează? Nici unul din ei nu mă interesează.

Dar cum fericirea avea darul să-l îmbuneze citi lista cu numele celor înscriși. Se opri îndelung la fiecare nume.

— Otho? Ce-ar putea să vrea? Pe el îl primesc.

Otho începu cu lingușelile obișnuite, dar cezarul desluși pe obrazul lui o umbră.

— Nu cumva s-a întîmplat ceva? îl ispiti.

Prietenul șovăia și, nehotărît, revenea mereu la aceeași chestiune. Zise că își schimbase concepțiile filozofice, nu că ar putea jura pe credința lui stoică, dar epicureenii uită că nu-i stă oricui la îndemină filozofia lor costisitoare. Într-un cuvînt mijloacele lui s-au împuținat, cămătarii îl string cu ușa, miine poimiine i se epuizează și domeniile. Apoi vorbi despre o vilă pe malul mării care i se oferea spre cumpărare, dar el nici că se putea gîndi acum la așa ceva.

Nero înțelese imediat unde bate Otho, îi scrisese ceva pe o tăbliță, i-o întinse adăugînd că n-are decît s-o schimbe la tezaurier. Otho se opuse la început, apoi acceptă. Era

o sumă mare, mult mai mare decît cea la care se aşteptase el.

— Altfel ? schimbă cezarul vorba interesîndu-se cu bunăvoinţa celui mulţumit, de treburile celuiilalt.

— Nici o noutate.

— Vechea gaşcă ? Anicetus, Senecio, Annaeus, Sere-nus. Vă mai vedeţi ?

— Foarte rar.

— Vreo aventură ?

— Nimic.

— Vreun chefuleţ ? făcu Nero cu ochiul, amuzîndu-se la gîndul că stă de vorbă cu bărbatul încornorat şi neştiutor.

Otho, cu capul plecat, zise aproape şoptind :

— Nu, nimic deosebit. Adică — şi căzu pe gînduri — sînt îndrăgostit.

— A !

— Da.

— De cine ?

— Cum de cine ? Otho zîmbi : Sună cam ciudat, de nevestă-mea. După ce am încercat de toate, gustînd şi blonde şi brune şi roşcovane, m-am întors la ea. Pocăit şi cu o iubire nouă. Tu nu poţi să înţelegi asta. Căsnicia are şi ea vîrstele ei şi vine şi aceea cînd vechea dragoste învie şi îmbracă un chip nou. Tot ce ţi s-a părut pînă atunci obişnuinţă, devine nou şi emoţionant ca păcatul. Am redescoperit plăcerile de odinioară, parfumul trecutului, şi l-am acceptat ca pe un cîntec de lebadă. Aşa mi s-a întîmplat. După ce m-am plictisit deopotrivă de ochi albaştri şi căprui îi admir pe cei cenuşii, care închid în culoarea lor bogăţia tuturor nuanţelor. Vezi, îi visez ochii cu emoţia unui adolescent. Sincer să fiu, vila de care ţi-am vorbit se leagă de acest vis. Ne plictiseşte oraşul şi vrem să-l părăsim. Praf, zgomot, case cu etaj. Să trăieşti undeva de parte, într-o linişte străvezie, cu somnul dezmiardat de

susurul valurilor, să privești turmele de oi și păstorii, să te scalzi și să te săruți.

Afară, pe stradă, zgomotul unei căruțe încărcate cu traverse de fier întrerupsese pastorală improvizată.

Nero asculta doar cu o jumătate de ureche. Nu credea nici un cuvânt. Și apoi, era convins că Poppaea nu-l iubește decît pe el.

— Eu apreciez mai mult orașul. Roma și Atena. Zgomotul, strălucirea, purpura și zdrențele — și cu aceste vorbe își concedie prietenul.

Otho se grăbi spre tezaurerie să-și obțină suma.

Trecînd prin anticameră observă că era ticsită de delegații, mai ales de cele ale cercurilor artistice, venite să-și felicite noul, neîntrecutul și nobilul coleg. Actorii de dramă, cîntăreții și clăunii vorbeau care mai de care tare și cu siguranță de sine. Se vedea după felul cum se mișcau că ei sînt cei favorizați, în timp ce bieții cetățeni, amărîți și desperați petiționari ajunși aici după o minuțioasă percheziție, ca nu cumva să poarte ceva asupra lor, așteptau din zori, neștiind dacă le va veni vreodată rîndul la audiență. Îi priveau cu smerenie pe artiști, fiecare cuvînt și gest al acestora pîrîndu-li-se misterios. Într-adevăr, era greu de spus dacă aceștia trăiesc cu adevărat clipa sau interpretează doar un rol. Jocul le intrase înrat în sine, încît vocea li se deformase și gesturile erau așa de parcă ar fi interpretat tocmai o scenă.

Unul din actorii teatrului Pompei, cel care-l interpreta de obicei pe Hercule sau pe Jupiter, măsura asistența cu ochi circotași și cu sprîncenele strînse în unghi. Oamenii cu membrele amortite de atîta stat, cu nervii încordați gata să plesnească, intrară în vorbă cu artiștii. Puneau întrebări despre cezar și pe căi ocolite încercau să cîștige bunăvoința și protecția celor ce-l cunoșteau. Văduva unui senator povestea cu lacrimi în ochi cum fiul ei umblă în zdrențe. Lîngă ea se vîlcărea un moșneag. Lucrase, timp de douăzeci de ani, la atelierul de purpură imperială, acum

se betegise și l-au dat afară. Venise să ceară un ajutor ca să-și poată întreține nevasta neputincioasă. Le arăta tuturor brațul anchilozat ridicându-l și însoțindu-și mișcările cu gemete. Artiștii făcură cerc în jurul lui studiindu-i mișcările, din față, din spate, din lături ca pe cine știe ce raritate demnă de stimă. Cel care-l intruchipa pe Hercule și Jupiter hotărî să imite aceste mișcări stingace dar deosebit de reușite, la primul prilej, cînd va juca rolul bătrînului Priam.

Secretarul introducea, pe rînd, delegațiile. Întîi pe reprezentanții teatrului Pompei, apoi pe cei de la teatrul Marcellus și Bulbus, urmați de delegațiile asociației flautiștilor și pe aceia de la Asociația Ceterașilor.

Ar mai fi urmat la rînd reprezentanții dansatorilor și jocheilor dar, brusc, cezarul suspendă audiențele pentru că cineva bătuse la ușa secretă a cabinetului său.

Intră Poppaea, pe care n-o mai văzuse din ziua spectacolului.

Succesul de ieri îl simțea pe bună dreptate și al ei. Acum se îndrepta spre el de parcă ar fi urcat treptele propriului ei tron.

— Mă iubești ? întrebă agresiv.

— Te iubesc, răspunse Nero.

Obrazul cezarului era mai limpede, mai destins. Ne-hotărîrea și amărăciunea dispăruseră. Poppaea simțea că au fost înlăturate din calea ei toate piedicile.

— Ceterașul meu, și îi acoperi gura cu o sărutare oferindu-și prin ea întreaga dulceață a trupului ei. Iar după ce-l sărută : Ești obosit ?

— Nu, zise cezarul. Ba da. Puțin. Și-se așeză.

Poppaea nu înțelese.

— E oare un miracol ? întrebă cezarul. Ah, știi, lumina aia parcă mă mai orbește și acum. Și aplauzele îmi mai răsună încă în urechi. Sînt copleșit de fericire. E ca o licoare dumnezeiască, ca un ospăț divin. Sînt beat și sînt sătul.

Cezarul era mulțumit cu atât cât primise, altceva nu-l mai preocupa.

— Ai reținut tot ? Ai văzut tot ? Ai auzit lumea, juriul, poezii care-l complimentau pe cezăr, dar îl invidiau pe artist, îngălbenindu-se de ciudă, neisprăviții. Adunătură de nenorociți. Ar vrea să mă calce în picioare, dar eu mă țin tare. Nero a învins tot și pe toți. Nici măcar înfrângerea partilor n-a fost o asemenea victorie.

O luă de mină și o conduse la grămada de cununi și i le arătă una câte una. Apoi îi vorbi despre gândul următoarei lui apariții pe scenă, dar altceva nu spuse.

Pe Poppaea abea dacă o băgă în seamă. Nu se umilea și nici curte nu-i făcea, o sărută doar bărbătește și o suse cu dragostea lui.

„Să fi greșit oare ? gândi Poppaea. Eu i-am aranjat succesul. L-am aplaudat. Și acum...”

Deocamdată se părea că pierduse jocul. Ea, care organizase acea seară, se străduise, plătitise aplauzele, observa uluită că cezarul o dorea mai puțin ca înainte.

— N-a fost nimeni pe aici ?

— Ba da, Otho.

Poppaea îl trimisese înainte, ca vestitor, ca să-i deschidă drumul. Întrebă cu vocea tremurândă :

— Ce-a vorbit ?

— Ca de obicei. A flecărit. De toate.

— Și despre mine ?

— Și despre tine.

Nero se întoarse din nou la cununi. În schimb Poppaea izbucni :

— Vezi, de asta am venit. Nu mai pot trăi așa. Mă prigonește, mă pîndește. În taină i-a pus pe toți să mă urmărească.

— Zău ?

— Da, și mă tem de el. Cîteodată mă privește atât de ciudat. Nu zice nimic, mă privește doar. O să mă omoare.

— Otho ? zise Nero disprețuitor. Îl cunosc doar, e prea laș.

— Dar mă ia cu el. Vrea să mă ia de aici, de lângă tine, vrea să mă ducă undeva la mare. Salvează-mă, strigă Poppaea.

Apoi schimbă tonul :

— Nu mă lăsa cu el. Ține-mă lângă tine. Eu nu-l iubesc. Te iubesc numai pe tine, pe tine.

Plîngea cu sughituri. Pe obraz îi curgeau lacrimi frumoase, lunecoase, care se îngrămădeau strivindu-se de buze, lacrimi nefirești, meru cuibărite în ochii ei, ca risul sau minia. Cezarul privea cu superioritate aceste lacrimi.

— Nu mă iubești, suspină Poppaea, ăsta-i adevărul. Acum, cînd te iubesc atît de mult, și ești mare, primul în lume. Nu mă mai iubești. Știu, simt, Părăsește-mă, zise, nu mă părăsi. apoi continuă fără nici o logică : Am să plec pentru totdeauna și n-ai să mă mai vezi niciodată, ba nu, rămîn aici la picioarele tale, în zadar vrei să mă alungi.

Nero o lăsă să plîngă și să se jelească la pieptul lui pînă cînd oboseala o doborî ca pe o fetiță somnoroasă.

Femeia asta scăldată în lacrimi nu era deloc dezagregabilă. Sentimentul că o amețise și pe ea succesul lui ținea de victoria lui și acum ea îi aparținea total. O împacă șoptindu-i cîteva cuvinte. Îi închise gura strivindu-i buzele cu buzele lui. Apoi, triumfător, o pofti să plece.

S-ar fi ocupat cu plăcere mai îndelung de ea, dar azi timpul liber îi era măsurat. Se duse la Uniunea cîntăreților din Roma, deveni membru al ei și își înscrise numele, Lucius Domitius Nero, în catalogul lor. Era o îndatorire regulamentară în urma căreia colegii de breaslă trebuiau să-l privească de aici înainte nu ca pe un amator, ci ca pe un artist, unul de-ai lor. Subvenționează asociația cu o sumă mare de bani.

Aici îl întîmpinară alte delegații. Trimiși ai unor ținuturi îndepărtate din răsărit, și alții din insulele grecești,

care îl rugară să apară și la ei, căci poporul dorește să-l vadă și să-l audă pe divinusul actor.

Un praetor oferi un milion de sesterti pentru o singură reprezentație.

— Imposibil, se eschivă Nero strângându-i recunoscător mîna praetorului, toate zilele îmi sînt ocupate. La urma urmei nu mă pot împărți în mii de bucăți.

XXI

BUMERANGUL

Zorile întunecate de burniță și ceață murdară o găsiră pe Poppaea ghemuită în fața oglinzii.

Ochii îi erau încercănați. Obrazul botit de nesomn.

Dacă ar fi văzut-o acum careva dintre aceia care-i admirau frumusețea uluitor de bine îngrijită, prospețimea înfrigurată arborată în loja teatrului, s-ar fi speriat și s-ar fi gîndit cu siguranță la sacrificiul imens, la investiția de voință și osteneală pe care le cere frumusețea, mereu oferită ca dar spre încîntarea altora.

Halatul pe care și-l pusese sărind din pat în fugă îi căzu de pe umeri dezvelind goliciuni ofilite. În sala răco-roasă o trecură fiori. Își simțea spatele strîns în gheara rece a unui curent și mișcările îi erau convulsive. Se pieptănă cu mișcări violente, nemaștiind cum să-și ostoiască iritarea, își făcu de lucru cu părul ei puțin și subțiratic, omorîndu-și nervii în gesturi mărunte și repezite. Furioasă îl smulgea, rupîndu-și șuvițele, și pieptenul i se umpluse de smocuri galbene. În cap, sferă neliniștită și ciufulită, sublim fruct al naturii, rod de cucută otrăvită al frumuseții, i se luptau gîndurile născînd planuri noi, mereu altele.

— Claunul, mormăi tremurînd, claunul. Nu e decît un cabotin. Se vede că mi-am greșit puțin socotelile.

Nero nu înțelesese mesajul ei secret. Nu i se supunea, și astfel dorința ei rămînea neîmplinită. Era pentru prima oară, în viața ei, înfrîntă de un bărbat. Altfel, pînă acum ar fi trebuit să fie împărăteasă. Cum de i s-a putut întimpla totuși ?

Ar fi voit să și-l apropie și iată că și-l îndepărtase. Se vede că fapta i-a fost lăcomă și pripită, că gîndul urmărit s-a întrevăzut într-un chip nedorit. Nu așa trebuia procedat, și iată acum totul trebuie luat de la început.

Cînd se luminează de ziuă Otho intră în camera ei.

— Cum stai ? întrebă ca de obicei.

Poppaea se chircise pe scaun.

— Nici cum.

Otho ridică din umeri.

— Ai stricat totul, zise Poppaea.

În timp ce se îmbrăcă o apucau accese violente de furie pentru toate nimicurile. Pe femeia care o ajuta o zgîrie cu un ac și din pielea brună țîșniră picături de sînge rubiniu.

După ce se îmbrăcă, Poppaea stătu ore în șir în fața oglinzii, studiîndu-se. Asta era de fapt truda ei. Își privea mișcările necunoscute încă îndeajuns, își observa tremurul și zvicnirile spontane ale genelor, supunîndu-le voii ei spre a le folosi ca armă de cucerire la nevoie.

Observă că după un timp își poate mînuî fața după dorință. Oglinda nu reflectă doar ci și schimbă, astfel că ea, actrița conștiincioasă, nu se sustrăgea niciodată acestui exercițiu zilnic, acestei confruntări matinale și nu se pornea la drum decît atunci cînd știa că trupul îi este supus și ea stăpîină pe toate farmecele strînse ghem ca otrava în vîrfurile acului.

Acum știa ce are de făcut. Nu i-o spunea mintea, ci o simțea cu toată ființa ei, cu fiecare nerv, pînă și cu vîrfurile degetelor, în buricele lor îmbibate parcă de farmece ame-

țitoare. Dacă pînă acum îi oferise prea multă siguranță, acum i-o va clătina puțin, atît doar cît era nevoie. Trebuia țintit departe. Cu îndeminare, așa cum aruncă prestidigitătorii bumerangul la circ, cu putere, dar la urmă cu o mișcare fină, abia vizibilă, de retragere, astfel ca săgeata să se întoarcă de unde a pornit. Aruncat astfel, bumerangul revine întotdeauna.

Lectica o duse pe Campus Martius în galeria împodobită cu coloanele lui Octavian ; locul unde se plimbau de obicei doamnele distinse și domnii eleganți. În fața teatrului lui Marcellus se întâlni cu Menecrates, care o invită în vila lui.

Poppaea îi căuta acum pe artiștii și scriitorii pe care îi neglijase în ultima vreme, dar în mijlocul cărora se simțea cel mai în largul ei.

Aici află cele mai proaspete birfe literare.

Seneca, de cînd se împăcase cu cezarul, își părăsise cercetările științifice și scria asemenea favoritului său numai versuri.

Lucanus, după spectacol, reuși să plece fără a avea neplăceri, înapoi, în exilul său.

În schimb Antisius o încurcase. Citise la o cină catrenele sale ironice despre cezar, fusese arestat și dat în judecată pentru *les majestate*. Toți erau siguri că Antisius va fi condamnat la moarte. Senatul a ținut o ședință furtunoasă. Thrasea, bătrînul și îndrăznețul senator, împreună cu partidul său s-au constituit în apărători ai poetului; ceilalți însă, lingușitorii, erau pentru pedeapsa cu moartea. La urmă i-au încredințat cezarului dreptul de a hotărî. Nero l-a refuzat, reîncredințîndu-l Senatului ; s-a mulțumit să-l exileze doar pe poetul care l-a numit pe el „bețivan nebun“. La urma urmei cezarul nici nu se prea simțea jignit, de fapt toți poeții sînt bețivi și un pic scrîntiți.

Nero era măreț, darnic, bun și îngăduitor. Succesele repurtate la Roma și în provincii îl zăpăciseră cu totul.

Mergea în turnee însoțit de o caravană de o mie de căruțe, lăuta și măștile îi erau cărate de soldați. Se înălța pe culmile succesului. În școli versurile lui se predau alături de cele ale lui Virgiliu și Horațiu și micuții învățăcei toceau sirguincioși moartea lui Agamemnon. Ca autor clasic n-avea rival. Iar onorurile primite le înapoia tuturor în bani, a căror valoare nici că o mai cunoștea. Lui Doryphorus, care îi transcrisese poeziile, i-a plătit două milioane și jumătate de sesterți și, când i s-a atras atenția, spunându-i-se că e cam mult, a dublat suma, însoțindu-și gestul cu un suris bizar.

Poppaea era drăguță cu el, îi merita iubirea, a și sărutat-o de câteva ori dar, în timpul convorbirilor cu ea, tonul lui era izbitor de simplu și firesc. Ea îi relata îndosebi discuțiile auzite în cercurile literare.

— Lucanus a scris un poem mai lung, se spune că e foarte frumos ! Ai auzit ceva de asta ?

— Cum e ?

— Mie mi-au arătat un fragment. E pătruns de un suflu larg, eroic. Versuri de capodoperă. În general place. Mai sînt și cîțiva poeți tineri de care se leagă multe speranțe. Un nou Vergilius. Și un Pindar latin.

Nero nu se aprinse.

— Și Seneca scrie multe versuri, adăugă Poppaea.

— Bunul și dragul bătrîn, se răsfață Nero.

Poppaea se angajase într-o luptă grea. Cezarul nu mai invidia pe nimeni, se lăfăia doar în trufia lui.

O dată Poppaea observă așa, ca în treacăt :

— Ieri am auzit o poezioară despre marea de mixandre. Cîteva rînduri doar.

— Da, zise Nero cu o puternică emoție în glas bănuind despre ce este vorba. Cine a scris-o ?

— Britannicus. Cred că e rămasă de la el.

— E frumoasă ?

— Dacă e frumoasă ? Și ridică din umeri — e mai degrabă ciudată.

Nero privea de parcă ar fi văzut stafii ridicându-se din morminte. Se uită atent la Poppaea. Acum o asculta cu atenție.

— Da, ciudată. Pentru că e destul să o auzi o singură dată și nu o mai poți uita. Fără să vrei o tot repeți în gând.

— Numai că e lipsită de vigoare, adăugă cezarul.

— E așa cum era el, firavă și palidă. Un cîntecel bolnav și nobil.

— Nu ți se pare că așa ceva trebuie să piară cu timpul? Se bucură de un moment de succes apoi se destramă ca o boare.

— Se poate.

— O creație sănătoasă, robustă, valorează mai mult — înseamnă viitorul și nemurirea. De ce nu răspunzi ?

— Sinceră să fiu, nu mă prea pricep — și amuți brusc.

Nero vorbi :

— Știu la ce te gîndești. Ți spui că eu n-am scris nici odată asemenea lucru. Da, la asta te gîndești.

— Da' de unde.

— De ce o spui așa șovăielnic ?

Poppaea privi în gol undeva peste capul lui Nero.

— Și eu am scris despre mare, în versurile mele valurile se zbat furioase și versul spumegă. Cunoști poezia ?

— Da.

Nero simțea disprețul Poppaeaei, și o ura pentru asta, dar singur nu-și mai putea continua drumul. Trimitea zădărnice după ea și Poppaea venea. Îl manevra, clătinîndu-i încrederea în sine, apoi încetișor, cu mîini viclene, îi drămuia din cînd în cînd și puțină prețuire. Acum nu mai lupta singură. O sprijinea poetul dispărut, cu amintirea sa îndepărtată, el era tainicul ei sprijinitor.

Înfruntările lor se înecau în sărutări caraghioase, lipsite de bucurie și mulțumire.

Uneori îl chemau pe Doryphorus și-i cereau cite un manuscris pentru că Nero și Poppaea citeau adeseori împreună versuri.

Doryphorus continua să copieze stihurile lui Nero, din nou și din nou în multe variante grafice, pe pergament și pe hîrtie, cu roșu aprins și negru, cu litere minunate, înșirate ca măgelele. Această multiplicare îi dădea cezarului senzația că lucrează. Dar de lucrat nu prea lucra. Poetul zilei încetase să scrie. Își citea versurile vechi și trăia din capitalul spiritual adunat odinioară.

Scribul era un grec, cu două capete mai înalt decît cezarul, să fi avut vreo douăzeci de ani. Intra modest, aureolat de gravitatea tinereții sale, și se retrăgea tulburat.

— Cine e ? întrebă Poppaea.

— Nimeni. Scribul.

— E bine făcut băiatul — și începu să răsfoiască filele manuscrisului. Și scrie frumos. E întotdeauna atît de timid ?

— De ce întrebî ?

— Mi-a atras atenția. Am văzut la Atena o statuie: îi seamănă.

Mai mult nu vorbiră. Apoi, la o nouă întîlnire îl chemară iar. Acum insistă Nero, el a ținut să-l cheme.

Doryphorus a predat sfîș un manuscris. Mîna i se împiedică undeva și mîna fierbinte a Poppaeaei căzu în mîna tînarului grec zăbovind ca într-un somn citeva clipe. Apoi mîinile, după o frîntură de vis, se treziră despărțindu-se speriate și mîhnite.

— Neîndemînatecul, spuse Poppaea după ce ieși Doryphorus.

Într-o dimineață Poppaea apăru singură în cancelaria cezarului. Strîngea versurile lui Nero, voia să găsească exemplare noi, pentru că cele vechi se jerpeliseră în turneele fără sfîrșit și Nero le și epuizase.

Doryphorus, șeful cancelariei, roși. Marmora albă deveni marmoră trandafirie, statuie elegantă cu ochi albaștri și exaltați.

Căutară alături, ore în șir. Doryphorus era tăcut. Își simțea bătăile inimii gîtuindu-l. Totul părea un coșmar. Poppaea găsi un motiv să-l țină lângă ea și apoi îl duse în grădină. Ea întreținea conversația. Mergeau alături pe aleile frumoase, pe lângă lacul imens, în apropierea răco-roasă a copacilor umbroși și a statuilor, alit de firească de parc-ar fi mers așa unul lângă altul de cînd lumea. Poppaea, fără să-l atingă, se mlădie spre el. Doryphorus își simțea trupul pirjolit de trupul Poppaeaei, călca ametejit sprijinindu-se de o creangă de măsline.

Nero îi zări de la fereastra unui etaj. De zile în șir aștepta cu voluptate această întîmplare. Își inchipuisese scena în mii de variante și iată acum avea tabloul de groază care îl chinuia în ceasurile de neliniște.

— Îl iubești? o întrebă pe Poppaea.

— Pe cine?

Nero îi șopti la ureche, femeia izbucni în ris.

— Pe puști? și rise cu poftă.

— Ce-ați vorbit? De ce sînteți mereu împreună? Nu e prima oară. S-a mai întîmplat. Noaptea stă în fața casei tale plîngînd și îți stropește pragul cu parfumuri. Pe cap poartă o cunună de trandafiri. V-ați pierdut mințile? Știu că te-ai întîlnit cu el în taină în casa ta. Am să pun să fie adus aici, ți-l dau ție, iubiți-vă, aici sub ochii mei. Dar spune-mi adevărul. Uită-te în ochii mei.

Poppaea îl privi în adîncul ochilor, deschis, cînstit, sincer. Privirea ei îl intimidă. Nu văzu în ei decît că nu poate desluși nimic. Ochii femeii erau pustii ca sticla.

Ea nu-l mai întîlni pe scrib. De altfel devenise de prisos să-l mai vadă. Dar cezarul nu se liniști. Îi observa pe amîndoi și i se părea totul dubios. Făcea îndepărtate asociații de idei, trăgînd concluzii grave din vorbele și faptele lor obișnuite, asociații ce se încurcau răsucindu-se

în ghemotocul încilcit al bănuielilor. Dacă le-ar fi putut crăpa țestele și le-ar fi putut privi gândurile poate ar fi deslușit ceva. În fața cancelariei puse sentinele, observatori dintre oamenii lui de încredere și i se părea deosebit de suspect că nimeni nu raportează nimic necurat. Se hotărî să-i pîndească el însuși. Travestit, o urmărea pe Poppaea și o dată stătu toată noaptea în fața casei ei, cu toată ploaia torențială de afară. Pîdea lumina lămpii care se aprindea, se stîngea, pîdea zgomotele cernute prin ușile masive. Nimic, nimic, nici o urmă.

O dată, cînd Poppaea îl aștepta în cabinetul său, se ascunse după o perdea.

Femeia stătea cu capul plecat. Fața îi era imobilă. Era simplă și nepăsătoare.

În sfîrșit Nero ieși de după draperie.

— Sînt aici, zise.

Poppaea țipă.

— Ce vrei ?

— Mărturisește tot.

— Nu mă chinui, zise Poppaea, sînt în mîinile tale. Dă ordin să măucidă.

Nero se gîndi.

— Nici atunci n-aș afla nimic. Nu, tu trebuie să trăiești.

— Trebuie să trăiesc, plînsese Poppaea, dar e mare lucru că mă vezi. Ieri am trecut pe podul Fabricius. Mă chinuiau gînduri ciudate. Rîul e adînc, curentul iute. O clipă e totul. Nu mai pot răbda, și îmi frînsese mîinile.

— Tu suferi ?

Poppaea lăsă pleoapele în jos.

— Îngrozitor.

Acum Nero se temea că ea se va sinucide și atunci totul se va termina. Absența ei îl scotea din sărite. Noaptea tîrziu trimise după ea. O aduse în palat.

— Spune ceva, zise obosit.

— Să ne despărțim.

— Nu, nu pleca. Rămii aici. Asta vreau. Așa am să pot îndura suferința. Trebuie să plănuim totul împreună. Să plecăm împreună într-o călătorie. Aici o să ne înăbușim de căldură. Nici să gîndești nu poți în aerul ăsta.

În Roma zăduful era așa de mare, încît orașul trăia noaptea, ziua dormeau toți. Mulți sclavi au murit pe stradă de insolație. I-au străpuns razele de soare asemenea unor sulite înroșite în foc.

Nero și Poppaea pleacă la Baiae, la încîntătoarea stațiune mondenă unde, colorată și gălăgioasă, se răcorea aristocrația Romei, milionarii paraziți și pe lîngă ei o adunătură de pierde-vară.

Stațiunea o luaseră în stăpînire cheflii zurbagii care, cu serenadele lor nocturne nu-i mai lăsau să se odihnească pe bieții bolnavi de nervi sau de reumatism ce căutau dintotdeauna aici lecuirea betesugurilor lor, la izvoarele termale și în apa mării. Aceștia se refugiaseră acum în camerele modeste din orașele învecinate, unde își vedeau liniștiți de sănătate.

Acum își petreceau aici vara, plictisindu-se, patricienii care în bătaia soarelui se făceau mai negri ca sclavii lor de culoare, fabricanți, negustori și printre ei o familie putred de bogată care, în timpul războiului cu parții, furnizase chingi și hamuri armatei și acum închiriasse vestita și somptuoasă vilă a lui Luculus. Feciorii lor, plesnind de sănătate, fetele lor delicate și nevestele lor lăbărțate, priveau marea tolăniți la soare, desfătîndu-se cu valurile ei de care nu te poți plictisi niciodată și pe care filfilau pinzele portocalii, rubinii, ale iolelor și se zbenguiau bărcuțe mărunte căptușite cu perne și răsfățuri. Vislași veseli, barbați și femei, se încumetau pe valuri dispărînd în larg.

Pe apă pluteau ghirlande de trandafiri. Hetăire egiptene și din Grecia roiau în vilele bogătaşilor, crescîndu-le faima. În mare se aruncau atîtea parfumuri, încît apa spumega și sughita răscolindu-se și în timpul fluxului scuipa mirosurile străine pe plajă.

În amurg crengile de dafin și mirt foșneau însuflețite de hirjoana și suspinul sălbatec al îndrăgostiților. Vila împăratului se întindea adânc în apa mării, care se mișca în sus și în jos pe scările de marmoră.

Aici se stabili Nero cu Poppaea după două zile de călătorie.

— Te simți mai bine ? întrebă Poppaea.

— Mai bine.

— Odihnește-te puțin, spuse și apoi tăcu îndelung.

Se așezaseră pe terasa deschisă a galeriei coloanelor, de unde se vedea cerul și marea, pînă adînc în larg, cu foarte depărtatele sale unde albe. Cei veniți la odihnă cinau după baie la lumina lămpilor.

Zăduful era încă înăbușitor. Poppaea scoase din gențuța ei un șarpe și-l înfășură în jurul gitului, ca reptila rece să-i răcorească singele.

Amîndoi erau obosiți.

Veniseră în aceeași caleașcă, chinuiți de drumul lung, de discuțiile fără vre-o soluție, de sărutările în care și-au topit buzele nu o dată, dar care din nou, sterpe, n-au reușit să-i apropie.

Acum le făcea bine să tacă și să privească cerul verde ca merele necoapte topindu-se în apa care-și pierdea culoarea.

— Sîntem singuri, rupse Nero tăcerea.

— Da, răspunse Poppaea, în palat nu puteam fi nici odată singuri. Acolo ne supravegheau.

— Cine ?

— Toți. Nu ți se pare că din cauza asta ai suferit nu de mult ? Așa nu se poate face dragoste. Dar tu ai luat o hotărîre — și îi mîngîie mîna.

Nero medita.

Poppaea urmă cu un zîmbet calin :

— E adevărat că te-a lăsat să pleci ? Agrippina ? Se spune că nu poți să faci nici un pas fără acordul ei.

— Eu ?

— Tu. Acum ai fost învoit. Băiețelul, bunul și ascultătorul băiețel ! Poppaea vorbea alintindu-se matern. Era mai în vîrstă ca Nero.

— Nu-ți mai încrunta sprîncelele, semeni cu furiosul Jupiter. Nu-ți stă bine. Vai, dacă te-ar vedea mama ar suferi, ai jigni-o. Doar nu te supără că te laud ? Toți te admiră pentru această dragoste filială și cred că poezii viitorului îl vor proslăvi pe Nero înfățișîndu-l ca imaginea perfectă a devotamentului filial, care i-a sacrificat totul mamei sale. Liniștea, viața și chiar tronul.

— Asta nu e chiar așa.

— Dar cum, nu s-a așezat ea pe tron ? Cînd au venit ambasadorii s-a așezat pe tron înaintea ta și ei i s-au închinat.

— Da. De atunci a încetat să mai locuiască în palat. Și nici gardă nu mai are.

— Da, zise Poppaea absentă de parcă ar fi plictisit-o discuția, numai că palatul Antonia a devenit mai important decît palatul imperial. Tu poate că nici nu bănuiești. Puțini sînt sinceri cu cezarul. Ca mine pot vorbi numai aceia care îl iubesc pe Nero, nu pe Cezar. Ce-i drept, ea soldați nu are, pentru că, de fapt, toți soldații sînt ai ei. În taină, cu fire nevăzute, a împînzit lumea și acum domnește din umbră cu ajutorul celor care-o înconjoară. Și tot ceea ce se întîmplă se leagă în realitate de numele ei. Tribunii, aedilii, praetorii, fac primul drum la ea, nu la tine. O cunoști cît e de meschină și hrăpăreată. Se spune că a strîns o avere, are atîta aur încît îl poate înșira pînă la capătul lumii. Pe Pallas l-a dat afară. În locul lui s-au adunat alți zece ca el. Luptătorii ei sînt femei, vajnice amazoane prezente peste tot și furii dezlănțuite care răspindesc știrile. Faci ce vrei, dar astea trebuie să le știi, altfel devii ridicol.

Eu aud tot ce se vorbește. Pe tine te numește lumea împărăteasa Nero, iar pe ea Agrippina cezarul Romei.

— Aș, de unde.

— Ba da. Sau privește banii — și îi puse o monedă de aur în față — o vezi, ea este pe efigie. Și aici, pe partea cealaltă, tu. Cu o mutră infantilă. Tu rămii mereu infantil.

Nero se uită la monedă.

— Ar fi bine să privești lucrurile în față, zise Poppaea. Acum, când tu ai ieșit consul a doua oară, alături de Piso, ea a leșinat. Nici atât n-a putut suporta.

— Dar ce vrea, de fapt ? întrebă Nero, mirându-se.

— N-am idee. Nici măcar nu-i important. La urma urmei e o chestiune de concepție. Dacă ți-e mai bine așa, lasă lucrurile cum sînt. Nu toată lumea este făcută să dețină puterea. Unii se simt mai bine tocmai atunci cînd sînt manevrați. Tu ai pesemne alte preocupări.

— Sînt artist, răspunse Nero.

Poppaea zîmbi.

— De ce zîmbești ?

— Mă face să zîmbesc că Agripina îl scutește pe artist de ostenele domniei. Dar în același timp pe poetul pe care-l aplaudă o lume întreagă ea nu-l apreciază. Amintește-ți numai seara de la teatru. Agrippina nici n-a fost acolo, demonstrativ. În seara în care toată lumea ți s-a așternut la picioare ea s-a ținut deoparte. Fiica lui Germanicus, cu sîngele ei de origine divină, se rușinează puțin de prietenia fiului ei cu muzele. Ar dori să încetezi să scrii versuri, indeletnicire care te sustrage unor preocupări serioase și îți periclitează tronul. Tronul ei, de fapt.

— De unde știi ?

— Nu-i un secret pentru nimeni.

— Cînd mă întorc acasă — spuse Nero hotărît, și acum era înspăimîntător — am să-i vorbesc.

— Dar să n-o superi. Să-i vorbești cu menajamente. N-ar suporta un ton mai aspru. Sărmana, suferă mult.

— De ce suferă ?

— Din cauza lui Britannicus. L-a iubit mult. În timpul feraliilor era în mausoleu. I-a adus o cunună. O cunună de lauri.

Era târziu. Lumina verzuie a lunii cutreiera marea, se scurgea pe trunchiurile copacilor și scălda obrazul rece, ca de smaragd al Poppaeaei, care vorbea.

În depărtări se auzeau chiotele și glumele grosolane ale bețivilor care se înjurau în parte. Apoi se așternu liniștea. În noaptea adincă a sudului se auzea doar țîrîitul greierilor.

Se aduseră lămpi și în galeria de coloane se întinse masa pentru cină. Poppaea intră în vilă să se schimbe. Nero rămase singur în noapte. Cele auzite i se învîrtejeau ca un ghemotoc nebulos în minte și nu știa ce să facă. Se chinuia frământîndu-se și privind în gol. Ar fi vrut să continue convorbirea și buzele i se mișcau. Limba și gîndul i se bălăbăneau între un da și un nu. În sfîrșit, Poppaea reveni.

Își puse o rochie largă și suplă, prin care i se ghicea feeria trupului — de fapt rochia era făcută să sublinieze voluptatea goliciunii. Era fascinantă și bizară, neobișnuită în tunica ei brodată cu floricele mărunte, tunică asemănătoare celor purtate de curtezane. Încă de cînd se așezară să mănînce li se tăiasse pofta. Îndepărtară castroanele și își apropiară paharele. Băură pahar după pahar. Poppaea bău mult, dar nu se îmbătă. Era lucidă și era divină.

Cum lumina prinse să-i obosească, Nero puse să se ia lămpile și acum vorbeau învăluți în beznă; undeva sus luna lumina cu o flacără de depărtată stafie. Strălucirea ei rece stringea într-un clește înghețat timplesle împăratului.

— Ce să fac deci? întrebă cu limba împleticită de tăria licoarei din pahar.

— Tot la asta te gîndești? Nu face. Nu te înfrunta cu ea. Tu o iubești. O adori. Despre asta se vorbește atît de mult. Amintiri vechi. Nu trebuie să te frămînti clocind

atita gîndurile ; hotărăște-te. Supune-i-te. Urmeaz-o, ingenunchează în fața ei. Poate te iartă.

— Dacă nu mi-ar fi mamă, spuse Nero, oftînd, aș ști ce să fac.

— Dar îți este mamă și tu ești fiul ei. Și rămii în vecii-vecilor fiul ei. Atunci la ce bun toată comedia asta ? Ea nu mă iubește pe mine. Mă va urî cît trăiește și te va urî și pe tine din cauza mea. Îi stau în cale. Dacă plec, totul se poate aranja.

— Nu pot face nimic, spuse cezarul amărît.

— Desigur. Împacă-te și cheam-o înapoi pe Octavia. Nero se înfioră.

— Da, pe ea, continuă Poppaea — sau eu sau ea, și se ridică în picioare îndreptîndu-se. De ce ți-e teamă ? Trebuie să alegi, altfel nu se mai poate. Pe mine nici poporul nu mă iubește. Pe Octavia o compătimesc, micuța nevinovată care a suferit în exil — cum se aude — a fost bolnavă, a durut-o gîtuțul ca pe copii, dar acasă a știut să se dezmierde cu flautiști egipteni. Se revoltă împotriva ta pentru cruzimea cu care te porți cu ea. Nu primește destulă hrană, a slăbit, miaună ca o pisicuță. Într-adevăr, e neomenos. Ia-o înapoi, cheam-o aici. Apoi tot ce a fost să înceapă de la început. Ai să auzi iar flautistul. Noapte de noapte.

— Taci, strigă Nero, să nu mai vorbim — și o împacă năpustindu-se asupra ei cu toată forța lui bărbătească.

Așeză trupuşorul ușor în brațele lui. O strîngea desperat, se agăța de ea cu deznădejde ca de singurul lucru sigur într-un haos desăvîrșit.

Și băură iar. Vinul roșu se revărsă pe tăblia de marmură albă a mesei. Poppaea se juca răsîndînd băltoacele și desenă, întinzînd dîra de licoare cu degetul, după obiceiul mondenelor romane, o literă. Litera D mare.

— Doryphorus, urlă Nero, amantul tău.

Poppaea șterse pata.

— Dionysos, răspunse, zeul nostru, zeul iubirii.

Nero o zvîrli cu o pornire sălbatică din brațe. Poppaea îl pocni cu mîna umedă de vin peste obraz.

— Pisică sălbatecă — și Nero se năpusti iar spre ea.

Poppaea se adăposti lingă o coloană în colțul celălalt al galeriei. Se apără cu ghearăle. Nero avea ochii în flăcări.

— Nebunule, zbieră Poppaea și se înfruntară ca două răpitoare puternice, ca două sălbătăciuni furioase.

Nero izbucni în ris. Poppaea era uluită.

— Rid, gîfii cezarul, pentru că mă gîndesc că aş putea pune să ți se taie capul.

Se chinuiră îndelung. La urmă, însă, se împăcară. Gemînd de voluptate se contopiră într-un sărut lung și amar, găsind pentru o clipă ostoire nervilor încordați, gata să se rupă. Apoi rămaseră amîndoi triști.

Poppaea nu spusese decît atît :

— Miine dimineață am să mă întorc acasă — și plecă.

— Am să plec și eu cu tine — și fugi după ea. Se fugăriră — damnați — urmărindu-se unul pe altul.

— Se luminează de ziuă, observă Poppaea în surdină.

Noaptea trecuse sterilă și iată, se apropiau zorile. Începu să sufle vîntul. Apa deveni plumburie, apoi cerul împrumută culoarea apei îmbrăcînd nuanțe străvezii, stîcloase și împingînd cu furie negurile. Celor doi îndrăgostiți li se făcu frig în îmbrăcămintea subțire, dar nu se mișcară. Priveau de acolo, de sus, de la etaj, dezlănțuirea furtunii.

Oceanul urla neputincios la picioarele palatului, mușca treptele de marmoră sărînd pînă la marginea de sus, asedia pereții. Spume îmbăloșate își fugăreau crestele albe. Un val ajuns pînă la intrarea în vilă se izbi de coloane prefăcîndu-se în pulbere. Altul înaintînd palmui Satiriconul de marmoră, așezat pe soclul său ca un chefliu ațipit cu plosca de vin în brațe. Acum părea că, strănutînd, scuipa și fornăia apa sărată care-l inundase. Totul era în miș-

care. Cei doi așezați acolo sus, cu fețele boțite de veghe, aveau sentimentul că se zvîrcolesc pe coverta unui vas, chinuiți de răul de mare.

Nero era copleșit de această priveliște. În zori marea agitată i se părea că sîmăna cu o hetairă smintită, care urlă și se zbate sălbatic dimineța, înainte de a-și strînge smocurile de păr răsfire în dezordine, dar presărate cu pietre prețioase prinse în uriașele șuvițe albastre. Marea se zvîrcolea parcă în patul văduvit de somn și nu se putea liniști, plîngea și se văita ca femeile sterpe chinuite de golul pîntecului neroditor. O clipă încremeni parcă, apoi se izbi de maluri în spasme turbate.

XXII

DILEMA

Dimineța porniră împreună la drum. Priveliștea, văzută la venire li se mai oferi o dată, dar pe ei nu-i mai emoționa. Cuvintele rostite atunci nu le mai spuneau nimic acum. Nu aveau nimic de discutat. Stăteau plictisiți în caleașcă. Tăceau. Căseau și tăceau.

Lui Nero o ceață deasă îi învăluia mintea. Simțea că n-a rezolvat nimic, că n-a lămurit nimic și că drumul făcut fusese cu desăvîrșire de prisos.

Primi să-l vadă pe Doryphorus. Dorința nu-l mai pîrjolea, din toată dragostea lui rămase doar turbarea geloziei, așa cum din simțirea artistică nu-i rămăsese decât setea de glorie.

— Ce ai? se răsti la el. Obrajii ți s-au topit. Și pe urmă ce fel de scris e ăsta? Îți tremură mîna? — și îi aruncă manuscrisul. Scribul plecă amărit și cezarul îl văzu cum traversează grădina, îndreptîndu-se spre biroul lui cu bratele atîrnate inert, cu capul plecat.

Apoi îi păru rău că terminase cu el atât de scurt în loc să-l ancheteze. Trimise după el, dar tinărul plecase.

Cezarul se lupta cu sine. În urmărirea vedenia unor scene scabroase și, cu toată strădania lui de a izgoni vedeniile, grupuri obscene reveneau mereu și mereu ca să-i biciuiască suferința ; de fapt, împotriva voinței sale era nevoit să privească propriile sale născociri. Și toate scenele vedeniilor aveau doar doi protagoniști : Poppaea și Doryphorus. Nici dacă acel lucru îngrozitor, de care se temea atât, s-ar fi întâmplat sub ochii lui, n-ar fi fost așa de inebunit. Poppaea îl lăsă singur, așteptînd ca timpul să facă să încolțească cuvintele semănate de ea la mare și să le vadă prinzînd rădăcini.

Nero alergă la maică-sa. Împărăteasa exilată locuia în palatul Antonia, nu departe de palatul imperial. Era înconjurată de spioni care-i comunicau cezarului și lui Seneca, celor care-i jefuiseră puterea, toate mișcările. Pentru moment Agrippina nu putea spera decît într-un viitor mai luminos. Avea și ea iscoadele ei... Aceștia se întîlniseră cu oamenii cezarului și se observau unii pe alții. Dar pentru moment nu obținuse încă nici un rezultat. După moartea lui Britannicus își pusese toată nădejdea într-o legătură cu Octavia, o alianță cu adepții neamului lui Claudius, care să o readucă pe Octavia, iar cu ajutorul acesteia ea să-și reia puterea ce-i aparținuse cîndva. Poppaea însă zădărniciise totul. Fiul ei îi scăpase din mîini. Acum știa că pe el nimic nu-l mai poate opri și singura ei dorință era ca el să coboare mai repede pe pântă.

Serile se aduna la ea o numeroasă societate de femei care șopteau că în curînd la tron vor fi mari schimbări. Trebuia să se ivească doar prilejul potrivit. Dar acest prilej rămînea întotdeauna undeva departe.

Sosirea lui Nero o ului. Veni la ea, ca odinioară, în timpurile fericite, fără suită de soldați, neînarmat.

— Vreau să mă odihnesc aici la tine, spuse cezarul și se culcă pe sofa.

Agrippina se așază lângă el și îi culcă capul în poala sa. Își legăna fiul, îl privea pe el, cel rupt din trupul ei. Cu miinile ei fine, înțelepte și bine cunoscătoare de viață acoperi ochii cezarului ferindu-l de orice priveliște. Se aplecă deasupra lui umbrindu-l cu pieptul ei imens.

— Fiule, șopti, fiule.

Nero se abandona. Îi asculta vorba care-l înviora și îi readuse de undeva gustul uitat al laptelui. Simțea acea liniște care ne învăluie numai în apropierea mamei atunci când în preajmă se arată vre-o primejdie. O vedea uriașă, ca în nopțile de odinioară ale copilăriei, când, bolnav, îi cerea să bea. Iar Agrippina își recunoștea copilul, singele ei dulce pentru care mersese atât de departe, încît acum, reconstituindu-și în minte deznădăjduitul drum pe care-l parcursese, se sperie ea însăși.

I se ruga duios, încetișor.

— Octavia, spuse, Octavia ! De ce ești supărat pe ea ? Suferi numai din cauza ei. Întreaga Romă plînge de mila ei. Și Senatul se frămîntă să o readucă. Dacă ar fi așa, toate s-ar liniști și toți am fi fericiți.

Capul lui Nero, cu mintea destrămată, se agita în poala Agrippinei, iar ea îl învăluia în mrejele farmecelor ei, încătușîndu-l. Apoi îl plimbă în lectică. Mergeau culcați alături, sușotind cu încredere, ca altă dată, de mult. Îl ținu lângă ea zile în șir.

Seara se așeza cu mișcări impunătoare în fața lui, ea, care-l urcase pe tron, ea, mama. Își roșise obrazii, își trăsese șuvițele neastîmpărate pe frunte și îl îmbrățișa sărutîndu-l. Apoi își oferi sărutărilor lui buzele și sinii, îi căzu la picioare privindu-l ieșită din minți, cu ochii șiroind.

— Cheam-o înapoi, îl ruga, cheam-o.

Nero deveni atent ca și cum ar fi auzit un ecou îndepărtat și cunoscut, Poppaea îl rugase la fel :

— Cheam-o înapoi, cheam-o înapoi.

Nimeni nu ştia ce se întâmplă la palat. Nero se tot plimba în trăsură cu maică-sa şi se liniştea sub ocrotirea ei. Cu un suris convalescent pe buze aproba totul.

Intr-una din zile, în timp ce stătea şi îşi răsfoia cărţile, ajunse pînă la el o larmă infernală.

În Forum se spunea că Octavia fusese adusă înapoi şi instalată în taină, într-o aripă îndepărtată a palatului.

Pe dată se formară grupuri care discutau evenimentul sperînd unele schimbări. Cîte un grup pornea spre palat să-l aclame pe cezărul care se arătase îndurător şi să o salute pe împărăteasa care se bucura de îndurare. Demonstranţii înlîniră în drumul lor alte grupuri formate din curioşi şi agitatori. Se contopiseră şi acum se rostogoleau în valuri spre palat.

Puhoiul se umfla devenind fioros. Pe unde trecea sfărîma, pustia, distrugea statuile Poppaeaei şi ridica, în locul lor, încununate, statuile Octaviei.

Nero asculta zgomotul cu sentimente incerte. Nu se lămurise încă asupra faptei sale şi o şi regreta. Nu spera însă nimic bun.

Afară, garda se angajase într-o busculadă. Înceau să reprime cu sabia mulţimea care năvălea în palat urcînd scările de marmură şi încercînd să ajungă la cezăr. Brusc uşa încăperii lui se dădu în lături. În faţa cezarului stătea Poppaea. Fără vâl şi cu părul în dezordine.

Se vedea că fugise şi ajunsese aici pe jos, trecînd cu riscul vieţii prin mulţimea care se înghesuia. Gîfîia.

Această femeie prigonită, a cărei viaţă o revendica strada, şi care năvălise aici, smulsă, descompusă, ca o adunată de pe drumuri, îl dezlănţui. După o îndelungată despărţire, frumuseţea ei îl impresionează cu o forţă nouă. Îl cuceri.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Poppaea cu un ton acuzator şi revendicativ.

Nero stătea vinovat în faţa ei.

— Bilci, spuse Nero. Poporul joacă teatru. O răzvrătire, o demonstrație. Asta se întâmplă.

Se auzi muzică. Flautiștii cântau sub ferestrele palatului. Se azvîrleau flori.

— Asta e pentru ea. Flautiștii au acum într-adevăr de ce se bucura, rise Poppaea.

Apoi mulțimea vui, se auziră cîteva fluierături și se porni o ploaie de pietre.

— Și asta e pentru mine, păli Poppaea.

— Ba pentru mine, bilbii Nero.

— Pentru mine și pentru tine, pentru noi, care sîntem pierduți, căci, după cum vezi, vor să ne piardă. Vorbesc, fără ocolișuri, de două femei, „cea mai bună mamă” și „cea mai bună soție”.

Nero se prăbuși într-un jilt.

— Eu plec, am venit doar să-mi iau rămas bun. Dar tu nu poți pieri. Nu-i poți lăsa să-ți ia viața. Nu-i poți lăsa. Pe Octavia au introdus-o aici, mîine poate îi vor aduce și un cezar, spuse Poppaea.

Nero asculta atent zgomotele de afară. Vuietul se stingea, apoi soldații de gardă anunțară că mulțimea se împrășteie.

Cezarul o reținu pe Poppaea și, după ce trecu pericolul, o așeză lângă el.

— Ți-am prezis-o, spuse Poppaea amărită. O știam. Ți-am spus-o, dar tu n-ai vrut să mă crezi.

— În cine să mă încred oare? se văicări Nero.

— În mine, rosti hotărît Poppaea.

— Dacă promiți...

— Promit...

— Că niciodată...

— Niciodată, zise Poppaea ca el.

Cezarul se potoli și prinse mîna femeii.

— Ai avut dreptate, numai tu ai avut dreptate și numai în tine pot avea încredere. Abia acum văd — și își holbă larg ochii — îi văd pe toți așa cum sînt. Dacă aș

putea să te văd și pe tine, dulcea mea, și dacă asta nu m-ar dura.

— Ce ?

— Că te iubesc atît.

— Și de ce nu vrei să fii pe deplin fericit ? întrebă Poppaea aspru. De ce te temi de fericire ? De marea, de totala fericire ?

Nero o îmbrățișă și își sprijini de ea capul ametit.

— Fă ce vrei cu mine, spuse obosit. Apoi : Încă în ziua de azi o voi trimite înapoi pe Octavia și adăugă : Pandataria.

Pandataria era insula condamnaților la moarte. O jucărie ucigașă și mocirloasă, unde exilații piereau repede.

— Și Otho ? întrebă Poppaea. E și el aici. Scapă-mă, se rugă cînd el se sprijini de pieptul ei.

Nero îl numi pe Otho guvernator al Lusitaniei și acesta plecă cu mare pompă.

Din ziua aceea în palatul Antonia garda fu îndoită, astfel că Agrippina nu se putea mișca de fel. Aștepta doar în izolarea ei, cu fața întoarsă spre bezna nopții ce-o învăluia.

Pentru orice eventualitate purta la ea un junghier și, așa cum se obișnuia în genere în cercurile bune, lua din flaconașul păstrat cu grijă, bine ascuns deasupra inimii, strecurat în cutele tănuite ale tunicii, un antidot pentru otravă înainte și după fiecare masă.

XXIII

UNIUNEA CÎNTĂREȚILOR DIN ROMA

Uniunea cîntăreților din Roma ocupa pe Via Appia nu mai mult de două camere la etaj și, cu ani în urmă, fusese folosită de artiști numai ca loc de întîlnire, unde

își puteau discuta problemele profesionale. Se vindeau aici, la un preț mai avantajos ca în oraș, coarde și carcase de instrumente. În unele seri ceterașii se adunau în odaia sărăcăcioasă și cinau împreună umplându-și burțile mereu flămînde cu ciorbă de burtă și fasole acrită cu oțet, beau vin și cîntau.

Acum Uniunea devenise locul cel mai somptuos și cel mai frecventat din Roma. Ocupase catul de jos, se întinsese pe tot etajul și loc tot nu-și găsea. Numărul membrilor se mări și deveni un loc atît de căutat, încît se transformă aproape în centru al vieții culturale, trăind ziua și noaptea într-o continuă agitație. Și viața asta atît de intensă se vedea și în exterior. În locul mobilelor modeste se lăfăiau acum sofale cu nenumărate perne moi, scaune aurite și statui umpleau colțurile. Vizitatorilor li se ofereau mîncăruri calde, aperitive gustoase, roadele bogate ale pămîntului și apeii.

Acum și cîntăreții se îmbrăcau mai îngrijit, purtau pălării și togi, pentru că trebuiau să se acomodeze mediului : militarilor, patricienilor și negustorilor care le vizitau localul din ce în ce mai des.

La început aceștia veneau doar cîte unul, întimplător, sau sub pretextul că ar căuta pe cineva. Acum locul le devenise al doilea cămin. În schimb intrușii preluaseră manierele casei, ale cîntăreților, literaților și lingviștilor. Vorbeau cu dezinvoltură, pe un ton neglijent, împrumutat de la poeți, și nu le mai păsa de ținută. Se găseau și dintre acei care beau dimineța apă cu chimen spre a-și colora fața cu o paloare interesantă. În decursul timpului burghezii și poeții se armonizară asemănîndu-se și se simțeau bine împreună.

Vanitius, piticul, stătea cocoțat undeva lingă ușă, la locul său devenit obișnuit. El era oaspetele permanent al Uniunii. Venea dimineța devreme și pleca noaptea tîrziu, printre ultimii. Nu mai făcea giumbușlucuri la masa cezarului, ci se distra el de giumbușlucurile pe care i le

faceau lui alții. Avea foarte mulți bani și cinstire și își purta cu demnitate cocoșa datorită căreia își cucerise un loc în societate printre privilegiați. Cei care intrau pe ușă prima plecăciune i-o făceau lui. În fața lui stătea așezată o masută cu bucate bogate și băuturi alese, care rămăneau aproape neatinse. Nu mai era nici însetat, nici înfometat. Era înconjurat de vinătorii de slujbe care-l linguseau spunând că pentru el un cuvânt bun la locul potrivit e o nimica toată, dar el știa să se scuture de lingusele lor. Vocea îi era subțire și era cât se poate de tăcut.

După-amiaza începeau jocurile cu zaruri. O lume pestriță se aduna la mesele de joc. Din paharele de fildeş zarurile aruncate zornăiau fără încetare, cu toate că miza obișnuită de un as se ridica aici la patru sute de sesterți și uneori era și mai mare, după posibilitățile jucătorilor. Deocamdată în sală nu se jupuiău între ei decât câțiva scriitorășii ciufuliți. Mai tirziu însă atmosfera se încingea și se pornea adevăratul joc. Soseau câțiva poeți de la o vreme foarte cheltuitori, câțiva actori mai buni, printre care și Antiochus, jucător pasionat, și, așezându-se la masă, își răsturnau aurul din pungă. Aici el se bucura de mare cinstire. Salariul lui anual la teatrul Marcellus era de șase sute de mii de sesterți.

În sală se auzeau exclamațiile jucătorilor, observațiile lor în timpul jocului.

— Cîine, spuneau ei, ai aruncat cîinește, ai pierdut.

— Venus, se auzi un glas izolat, o aruncare divină. Am ciștigat.

Sophocle, poetul, un omuleț pipernicit, strînse de pe masă o grămadă de bani, căci era mereu în grațiile norocului și avea un fel al lui de a răsturna zarurile, știință pe care nu voia s-o arate nimănui. Grecul acesta cu ochii fără pleoape, mereu roșii de veghe, se lăuda că e neam din neamul marelui tragic al antichității, și oricine, după cum credea sau nu afirmația asta, necontrolabilă, așa îi cădeau zarurile. De altfel asta era singurul bun al său și

din asta trăia, căci nici la cîntat nici la scris nu se prea pricepea, sau în orice caz nimeni nu-i citise vreo poezie și vorba nu-l prea arăta a fi scriitor. Mîntea de stîngea, ridicîndu-și arborele genealogic pînă la cer. Era lacom și egoist.

Lîngă el stătea *Tranio*, societar al teatrului *Bulbus*, actor neînsemnat, al cărui rol de seamă în distribuție era să imite din culise lătratul ciînilor; și cum nenorocirea lui era cunoscută tuturor, el forma un cuplu ideal cu norocosul său prieten. *Sophocle* nu-l ajutase de ani de zile, dar prietenia lor rămînea la fel de strînsă.

Mai tîrziu apărea *Bubulcus*, multimilionarul, negustorul de stofe, care găsisese aici drumul spre casa cezarului, devenind furnizorul curții, și de atunci furase o asemenea avere, încît se putea măsura cu cei mai bogați burghezi din Imperiu.

Avea cinci case, la Roma și Sabinum, o vilă înconjurată de măslini, cu lac și livadă, domenii nemărginite pe care creșteau turme de oi dătătoare de lînă, holde întinse pe care arendașii le arau și-le semănau. Nenumărate erau cirezile lui de vaci, turmele de porci, hergheliile. Nu-și mai putea ține socoteala averilor. De cînd îl eliberase cezarul, nu mai muncea și palmele lui de sclav bătucite și aspre, învățate să frămînte bălegarul, se subțiaseră; doar unghiile roase pe degetele boante, prin care acum se înureau nenumăratele milioane, îi mai aminteau originea. Fruntea îi era teșită, sălbatecă, impulsivă. Ochii i se mușiaseră însă într-un zîmbet blajin și încerca să fie amabil cu interlocorii săi. *Obrazul* îi era masiv ca al hipopotamilor din apele Egiptului.

Pe un trup fără nici o noimă atîrnau hainele cele mai scumpe, iar degetele îi erau țepene de inele și pietre prețioase. Se străduia în toate felurile să țină pas cu vremea. Deși abia știa să citească și nu pricepea boabă grecește, își alcătui o bibliotecă uriașă, întinsă în mai multe încăperi, mobilată cu rafturi din lemn prețios de cedru. Cum-

păra de-avalma manuscrise vechi și incunabule legate în piele, unicate existente în Forum la frații Sosius, librarfi lui Horațiu. În palatul său făcuse un teatru particular, unde apărea pe scenă și el și nevastă-sa, care studiasc dansul cu Paris și urmase la școala lui Zodicus. Fiii lui învățau la cursurile ținute de Fannius, la uniunea cîntăreților, curs la care elevii citeau versuri și uneori veneau și poeți cu renume să-și citească ultimele creații. În acest mediu, datorită căruia ajunsese la bunăstarea de acum, Bubulcus lăsa orgoliul deoparte și, amintindu-și ce dato-rează scriitorilor, era prietenos, umil și modest.

Intră în sală însoțit de Gallio, actorășul, de altfel amant al nevesti-si — și cu Latinus, recunoscut pentru alesele sale gusturi literare. Li se făcu o primire de mare cinste. Jucătorii de zaruri, oprind jocul pentru o clipă, se ridicară în picioare, și Vanitius însuși își ridică ochii, altfel nepăsători.

Sophocle, întreprinzătorul descendent al tragicului, care fără doar și poate avea o mare aplicație pentru asemenea lovituri dramatice, sări de la locul lui, îl luă de braț pe Bubulcus și îl conduse la masa de joc. Tranio îi admiră prospețimea și tinerețea. Florus îi laudă inelele. Phornio avu o găselniță și îi aruncă în cap o hazna de vulgarități, care-l distrară pe negustor. Toți îl invitau la masa de joc. Gașca asta nu-l lasă să-i scape și îl invită la masa la care joacă curtea lui obișnuită, alcătuită din lingușitori și profitori.

Aici sta și Fabius, sărmanul scrib, tată al unei familii numeroase, cel care copia zilnic rubrica de știri oficiale din *Acta diurna*. Aici sarcina lui era aceeași de ani de zile, să urmărească zarurile lui Bubulcus, să ofteze cînd cad prost, să zîmbească atunci cînd sint cîștigătoare. Era un adulator neîndemînic, care se mulțumea ca, atunci cînd deschidea gura, să spună vreo prostie, iar Bubulcus să-l onoreze cu un ghionț, dat spre mulțumirea celor de față. Dar pentru atîta lucru Fabius nu se supăra și ră-

mînea la locul lui. Aștepta răbdător pînă cînd, ca premiu de consolare, îi pica o monedă cu care să-și plătească cina. Bubulcus își arunca banii cu socoteală, își cunoștea oamenii, cunoștea pulsul pieții, știa cît face fiecare în ochii cezarului. Dărnicia lui era sever orientată după acest cod. În schimb Crispus, uscățivul negustor de uleiuri, era nou-venit în societate. Ajunsese de curînd în cercurile artistice prin mijlocirea cărora spera să ajungă furnizorul curții. Era stîngaci, timid și total neorientat, astfel că îl considera pe Zodicus la fel de mare scriitor ca pe Seneca, așa cum pe Tranio îl credea actor de talia lui Paris. Era fericit cînd se oprea vreunul să stea de vorba cu el, și de asta, ce-i drept, nu avea a se plînge. Era și el înconjurat de trîntori și nici unul nu se sfia să-i ceară pe șoptite cîte un împrumut. Crispus îi satisfăcea pe toți cu amabilitate. Bietul negustor de uleiuri, cu cumsecădenia sa, părea un copil rătăcit în această lume aflată în grația muzelor.

Acum asta era o lume deosebită de aceea de odinioară, cînd actorii făceau parte din rîndul sclavilor, erau prigonîți, biciuiți de cei puternici și nici un cetățean onorabil nu s-ar fi gîndit măcar să-și mărite fata cu vreunul din ei. Acum aproape toți erau liberi. Ceea ce vechii împărați consfințiseră prin lege, apărînd integritatea morală, își încetase valabilitatea. Se năștea o eră nouă, în care instituțiile artistice de stat prindeau puteri cunoscînd o mare înflorire. Aedilii, organizatorii jocurilor mai bine zis, țineau aproape în fiecare seară audiențe ca să se poată întîlni cu persoanele marcante ale uniunii și nici un înalt funcționar nu scăpa prilejul de a se arăta aici, unde cezarul venea la cină după spectacolele de teatru.

Zodicus și Fannius apăreau seara, după terminarea orelor de la școală, în fruntea unui grup gălăgios. Venea zburîndu-se, zburînd și cu miinile și cu picioarele, Py-lades, mimul care preda la școala lor cursurile de dans și scrimă. Avea mulți elevi, mai ales printre senatori. Nu de mult, Nero, la o sărbătoare, îi pusese pe senatori să-și

încrucișeze săbiile cu gladiatorii ; și pentru ca un asemenea eveniment să nu-i prindă nepregătiți, își antrenau trupul încercînd să-și mlădie și să-și dezmoștească mădulele întepenite de bătrînețe.

Somitățile erau încă Zodicus, maestrul de poezie, și Fannius, profesorul de recitare și cînt. Adepții roiau în jurul lor inundîndu-și maestrul cu întrebări.

Lentulus, un mic proprietar modest care, ajuns în pragul bătrîneții, hotărîse să se dedice poeziei și studierii poezilor, se mai afla încă sub influența lecției și îl rugă pe Zodicus să-i mai explice o dată cele cuprinse în prelegere. Noțiunile nou auzite la această expunere l-au istovit și, în timp ce maestrul vorbea, el se gîndise la familia lui, la nevastă, copii, animale și nu s-a putut concentra. Era din cale-afară de sîrguincios, dar în zadar, mintea îi mergea prea încet.

— Aș putea învăța numai dactilii, oftă.

— Și e așa ușor totul, răspunse Zodicus, și trecîndu-și degetul mare peste buricele degetelor, scandă și numără hexametrii.

— Da, spuse timp Lentulus și își pipăi și el degetele.

Încăperea era plină de zgomot și inundată de lumină. Crispus, blajinul negustor de ulei, după ce pierdu la o singură aruncare o jumătate de milion, se ridică zîmbind blajin. Bubulcus rezista încă.

Zodicus și Fannius nu se amestecară cu lumea. Se așezară deoparte lingă o coloană și stăteau de vorbă.

— Abia dovedesc, spuse Zodicus. Iar șase patricieni. Vin tot mai mulți.

— Eu am să ridic taxele de școlarizare, zise Fannius, azi m-au asaltat pur și simplu, vor să învețe scrima mai ales babalicii.

— Și fac progrese ?

— Nu prea, răspunse Fannius rizînd malițios.

Amîndoi erau umflați de bani și de stimă, dar bine dispuși nu erau.

Prietenia acestor doi oameni era sudată de invidie. Împărteau aceeași sfință gelozie față de oricine ar fi reputat vreun succes și în general dezaprobau tot ce era bun și limpede. Numai că și între ei se priveau cu aceeași ură sălbatică. Zodicus suferea că lui Fannius îi merge bine, iar Fannius nu suporta succesele lui Zodicus. Tocmai de asta își petreceau tot timpul împreună, pîndindu-se și știind că, de îndată ce se despart, gura le e sloboadă să se murdărească unul pe altul. Așa s-a făcut că au devenit Castor și Pollux.

În viață strinseseră puțină dragoste și puțină cinstire. În tinerețe Zodicus alergase de colo-colo prin Forum și sușotea la urechile trecătorilor poezioare sentimentale, cu mielusei zburdalnici și turturile lingușitoare, dar nimeni nu voia să-l asculte. Rîdeau de el sau îl ghionteau, gonindu-l departe. Și asta n-a uitat-o nici măcar acum, cînd cezarul îl ridicase atît de sus. Era dornic de răzbunare și, cum era invidios pe toți cei veseli și fericiți, răsplătea răul trăit fără să-și aleagă victimele. Fannius cărase cîndva, pe vremea cînd era sclav, pietre cu spatele, își rupsese coatele și măduarele strivite îl dureau furîndu-i somnul. Nici el nu putea ierta. Horcăia de fericire ori de cîte ori auzea sau putea spune ceva rău pe seama cuiva. O nemăsurată nefericire și josnicie zăcea în sufletul acestor doi locuitori scunzi și grași ai Romei. În ochi însă le pîlpiia trist o veche sete de dragoste, adînc îngropată în cenușă, dar care scînteia de fiecare dată cînd cineva îi lăuda sau le dădea măcar iluzia prețuirii.

Erau triști.

— Vine ? întrebă Fannius.

— Ce știu eu ? răspunse Zodicus iritat.

Și acum, cînd cezarul abia dacă accepta să-i primească, gîndul lor îi era închinat în întregime. Aceasta însă le era rușine s-o recunoască pînă și între ei doi.

— Cînd ai fost la el ? ispiti Fannius.

— De curînd, acum am mult de lucru, evită Zodicus.

— Și eu, și apoi joacă tot timpul.

— Da, spuse Zodicus strimbându-se fericit. Umblă mereu cu Paris. L-a pus să apară pe scenă la teatrul Marcellus și la Bulbus. L-am văzut.

— A fost bine ?

Zodicus rise.

— Oribil. Ridicol. Nimeni nu-l ia în serios. La urma urmei nu-i nimic de capul lui.

— Nimeni, repetă Fannius pe un ton grav și disprețuitor. Numai noi l-am umflat făcând din el o personalitate.

Limba lui picura venin. Înghițea fierea cu scîrbă, strimbându-și obrazul.

Apoi se iscodiră îndelung, se observară unul pe altul nevoind să-și recunoască înfrîngerea, faptul că picaseră din grațiile cezarului.

— Azi pe ce scenă apare ? se interesă Fannius.

— La teatrul Pompei — nici nu m-am dus, se strîmbă Zodicus.

Callicles apăru ca de obicei însoțit de trei femei. Cu Lolia, care, deși amanta lui Bubulcus, nu-l însoțea niciodată și, după cum se spunea, bogatul negustor o ținea doar ca pe un capriciu monden — și cu două hetaire egiptene cu fețișoarele lor decolorate încadrate de șuvițe de păr negru-albăstrui și cu un suris specific, care le arăta strălucirea albă a dinților. Callicles preluă ceremonios vâlul femeilor. Toți se întoarseră spre el cu o anume seninătate amabilă, pe care el o răsplăti cu un gest larg.

Era de origine latină în ciuda numelui său cu rezonanță elină. În tinerețe stătuse mult la Atena și, în vorbă ca și în obiceiuri, era elenizat. Purta un dispreț nemăsurat statului militarist latin, considerîndu-i ridicolă agresivitatea singeroasă și lipsa grosolană de sensibilitate artistică. Era fragil, avea păr puțin și îl purta bine îngrijit, cu o cărare pe mijlocul capului, corectînd-o uneori cu degetul mic. Purta o togă roasă, de culoarea ametistului, pe

care însă o drapa cu măreție, de parc-ar fi fost un patrician. Mulți îl luau drept actor, scriitor, balerin, și el nu era nimic din toate astea, ci toate la un loc. Ascundea în sufletul lui amărăciunea unei vieți sfărîmate și nobila lui lipsă de scop îi era zugrăvită pe obrazul brăzdat de șanțuri adînci, de la gură pînă la nasul care parc-ar fi plîns și acum visurile frumoase de odinioară. În ochi îi mocnea un jăratec negru, profund și tocit, ca în ochii păsărilor bătrîne.

Și din tot ce viața sfărîmase într-un răstimp de patru decenii, el prefăcea cu o măiestrie uluitoare în minunăție, și sfărîmăturile sublime le împărțea cu dărnicie. Flecări pe grecește. Turuia despre tot ce-i trecea prin cap, despre încălțările femeilor, despre cosmetice, poezii, iubiri imaginare trăite cu prințese egiptene ai căror strămoși se odihnesc sub piramide, despre potlogăriile poezilor și obiceiurile oamenilor de stat, despre tot felul de lucruri amestecate și care celui ce-l asculta i se păreau însemnate numai pentru că el le spunea cu atîta foc, încît păreau aieva. În acest lăcaș al artiștilor el părea singurul artist adevărat, el, cel care nu se recomanda ca atare.

Toți se uitau în gura lui.

Crease un limbaj nou, din cuvinte străvechi folosite de scriitorii antici agrementate batjocoritor cu jașgonul de noapte folosit aici. Era țepos, uneori acid și crud. Îi zeflemisea pe toți și în primul rînd pe sine, poate ca să cucerească simpatia celorlalți. Marele sentimentalism cui-bărit în sufletu-i delicat, neliniștea lui dulce de odinioară se acrise, vinul se prefăcuse în oțet. Dar vinul își păstra încă buchetul și tăria.

Femeile care-l înconjurau îl urmăreau cu atenție. Vorbea cu glas plăcut și catifelat. Lăuda panglicile galbene cu care-și înflorea Poppaea picioarele, legîndu-și sandalele aurite.

Uneori își intrerupea vorba observînd cîte o femeie care trecea pe lingă el.

— Încântătoare, îi arunca femeii, gingașă, complimentă fetele cu o exagerată curtenie, însoțind complimentele cu un zîmbet moale.

Răspindea laudele de parc-ar fi fost niște trandafiri fără valoare. Era superficial, dar drăguț.

Apoi își continua vorba :

— Oh, suspina, la Atena femeile purtau văluri în culori pastelate. Cînta cu capul puțin dat pe spate. Atenienele au încheieturile delicate și mlădioase.

Bău puțin pentru că iubea vinul și privi trist în fundul paharului.

— Foarte trist, adăugă cu capul lăsat.

— Ce ?

— Foarte trist. Azi am văzut o femeie romană în tunică de lînă. Era grasă și gîfîia. Oare asta nu e trist, doamnele mele ?

În spatele lor, la masa cu zaruri, jocul lîncezea. Bubulcus se ridicase și poezii își împărțeau banii. Sophocle mai organizează un asalt împotriva negustorului.

— Artiștii, spuse Calicles cu un gest nespus de bizar al mîinii, Sophocle, strănepoții marelui poet. Iată o nouă scenă din Oedip. *Oedip la Roma*.

Bubulcus se îndreaptă către femei.

Calicles — care-l numea vulgar „Burduhănosul“ și îi descria în fel și chip pieptul păros, picioarele crăcănate și capul umflat — acum, în preajma sacului cu bani, se apropie de el și îl privi cu smerenie, căci admira oamenii bogați.

— Adonis, zbură vorba lui către el.

— Poftim ? întrebă negustorul care nu știa cine e Adonis.

Calicles nu era în stare să lingusească, pentru că, deși se credea șiret, nu cunoștea oamenii și niciodată nu știa să-și ascundă disprețul față de cei pe care ar fi voit să-i cîștige. Ce-i drept nici nu căpăta nimic și își ducea zilele învățîndu-le pe hetaire grecește.

Toți rideau de negustor, iar Callicles încercă să iasă din încurcătură explicându-se :

— E un băiat bun și serios, spuse arătându-l pe Bulbus, pășește hotărît spre țintă. Ca Mercur cel înaripat, și adăugă : Să nu mă înțelegeți greșit.

Acum, ferindu-se parcă, se apropie de el și Zodicus. Simțea nevoia să audă zilnic o răutate la adresa lui Fannius și Callicles era gata să-l servească prompt și conștiincios, ceea ce îi servea cu reciprocitate și lui Fannius despre Zodicus.

— Și Nero ? îl întrebară amândoi pe Callicles.

— El e cezarul, spuse acesta cu admirație.

— Dar poeziile lui ?

— Are mâini moi, căptușite cu pernițe, continuă Callicles.

— Și totuși ? îl ispiteau poeții care îi cunoșteau părerea.

— Anacreon, spuse Callicles, el a fost un mare poet — și își goli paharul — dar el n-a fost Cezar — și se uită în jur ascunzându-și zîmbetul care îi lumina doar ochii.

Sări de pe scaun și grăbi spre bucătărie pentru că era și mîncăcios. Îi plăceau bucatele gustoase și vinurile alese. Aici intră în vorbă cu una din fetele care spălau vase. Destul de îngălată, ce-i drept, dar foarte frumoasă. Callicles scoase o sticlută și îi turnă fetii parfum pe ceafă. Lichidul îi curse pe spinare și o făcu să țipe, iar el, seducătorul amant al fetelor de împărat, sărută sclava sălbatec, pe gură, și o numi zeiță. Apoi se întoarse la cele trei hetaire.

— Vom minca supă de mierle ; adineauri singerau încă sub tăișul satirului minunatului nostru bucătar vreo două mii de exemplare — și conduse femeile spre sufragerie.

Sufrageria era împodobită cu trandafiri. Trezoreria Imperiului cheltuisese numai pe trandafiri opt sute de mii de sesterți, și asta pentru că cezarul era așteptat aici.

Nero stătea tolănit lângă masă. Venise după spectacol și părea ostent. În ultima vreme, la cererea poporului, trebuia să apară foarte des și el cînta, recita la circ, la teatru, apărînd aproape în fiecare seară; poporul trebuia mulțumit ca să uite că se răzvrătise. Înainte de cină își arunca o perlă în vin și o bea — după cum spunea înghițise un milion. Apoi simțea că perla îi împlinește vocea și îi toarnă străluciri sîdefii în ochi.

Îl înconjură actorii care jucaseră cu el și acum îl distrau. Mai tîrziu aburul vinurilor grele îl făcu să se simtă ca între camarazi. Gallio îl imita pe știrbul Pammanes, Alityros pe Tranio, Lucius pe Phanium, Phanium pe Porcius, iar Porcius pe Alityros. Intrau în rol și o duceau așa toată seara. Nimeni nu mai era el însuși — fiecare devenise altcineva. Antiochus, care nu participase pînă acum la acest joc, se ridică brusc și îl imită pe marele actor pe care nu îndrăznise nimeni să-l imite pînă acum, pe concurentul său, vestitul Paris. Era transfigurat de o spaimă tragică, șoptea, pentru că așa obișnuia el să șoptească marile scene și făcea gesturi înspăimîntate cu miinile. Era atît de asemănător cu cel adevărat, încît Nero se prăpădea de ris.

Cînd distracția era în toi, intră Paris. Veselia ajunsese la culme. Rideau de cei doi Paris, de cel adevărat și de cel mimat, care acum stăteau față în față.

În schimb Paris era speriat și agitat. Se îndreptă către Nero și îi șopti la ureche.

— Conspirație.

Nero înțelese gluma.

— Îngrozitor, îi șopti ca răspuns și, cum era un bun actor, păli.

Apoi îl privi deschis pe Paris, rîse și îl bătu pe umeri.

— Bine jucat, rise, întinde-te și bea.

Ei doi, marele actor și cezarul erau prieteni buni și își permiteau deseori asemenea glume. Se întreceau aproape în a se înșela unul pe celălalt cu veridicitatea jocului. Nu se mulțumeau cu idei de moment, pregăteau situațiile, le construiau, continuau păcăleala zile în șir. O dată, când chefuiau, Paris aranjase să fie anunțat că hoții i-au prădat vila. Auzind vestea, începu să plângă, să-și smulgă părul din cap, plecă în grabă și multă vreme nu se arată în fața cezarului. Apoi îi descrie amănunțit, cu lacrimi în ochi, cum i-au răsturnat hoții încăperile și desperarea îi era atât de mare, încît Nero, milos, îl compătimi; el se lăsă compătimit, dar cînd Nero își dădu seama că fusese păcălit se supără. Furios anunță că Paris este expulzat pentru gluma lui necuviincioasă și trebuie să părăsească imediat orașul. Artistul se pregătise să pornească în exil cînd trimise să-l cheme înapoi, anunțîndu-și victoria, pîntru că și el glumise de fapt. Cei doi actori, gustînd gluma, se îmbrățișară. Amîndoi erau mulțumiți și rîdeau.

Nero îi turnă el însuși lui Paris, dar paharul rămase neatins.

— Nu, şușoti încet, acum nu e glumă.

— O faci magistral, spuse cezarul, mai bine ca oricînd. Paris era obosit. Nero se ridică scrutîndu-i obrazul.

— Nu joc, spuse Paris și o cută adîncă apărută în jurul gurii confirmă adevărul celor spuse.

Coborîră împreună și urcară în lectică. Rămași singuri, Nero încercă să-l determine să înceteze jocul. Începu să rîdă, dar curînd risul îi îngheță pe buze.

— Rebellius Platus, spuse Paris, din neamul lui Augustus. Pe el vor să-l urce pe tron.

— O!

Paris continuă iritat :

— Au cîştigat o parte a Senatului. Îndeamnă armata să se răscoale. Au luat legătura pînă şi cu regimentele de gardă. Au toate firele în mînă. Şi în fruntea lor.

— Cine ?

Paris făcu o pauză, de parcă n-ar fi voit să continue. Apoi spuse :

— Agrippina.

— Ea ? strigă Nero. Mama mea — şi muşcă amarnic pernele lecticei — mama mea, mama mea însăşi — şi ca un tigru sfîşia perna cu dinţii.

XXIV

FURTUNA

Ajuns acasă continua să repete în neştire :

— Mama mea, urla, mama mea !

Amintirile îl năpădiră vechi, din copilărie şi mai noi, dulci şi cumplite.

Seneca, venind la consfătuirea convocată în toiul nopţii, era calm.

El cunoştea cel mai bine această femeie, fusese ani îndelungaţi iubitul ei. Dădu trist din cap.

— Ea să fie ? îl întrebă cezarul.

— Ea, răspunse Seneca.

— Şi ce e de făcut ?

— Ceea ce e în interesul statului, răspunse Seneca cu voce ridicată.

Agrippina nu recunoştea nimic. Nici speriată nu era. Fusese împărăteasă de trei ori. Ştia bine ce înseamnă să stăpînească. Pe oameni îi dispreţuia profund. Era deşteaptă şi se apăra cu îndrjire.

Stătu severă în fața lui. Vinele gîtului îi erau întinse, umerii bărbătoși tremurau. Stînd așa, ascultă pînă la capăt acuzațiile. Apoi spuse doar atît :

— Nu-i adevărat.

Îl privea mîndră pe cezarul infuriat. Era fiul ei. Era frumos. Era puternic. Acum gîndea la fel ca atunci cînd îl urcase pe tron : Să mă ucidă, dar să domnească. Cînd însă începu să o ancheteze, strigă la el :

— Nero ! îi spuse pe nume ca în copilărie, atunci cînd îl certa, și își încruntă sprincenele stufoase.

Patrulele cutreierau orașul. Noaptea la lumina torțelor soldații pătrunseră în mai multe locuri, dar nu-i găsiră pe vinovați, iar cei bănuți își dovediră nevinovăția. Toate urmele dispărură. Agrippina jongla cu o mîină de mare maestru.

Atunci cînd nu mai fu nimic de făcut, îl luară la rost pe comandantul regimentelor de gardă. Îl acuzară pe Burrus că ar fi avut cunoștință de conspirație. L-au tîrît în fața cezarului și l-au anchetat. Bătrînul soldat răs-pundea demn și aspru. Încadrați de părul cărunț obrajii îi erau purpurii.

Ieși din palat pîrjolit de rușine și urcă pe cal. Îi venea să fugă, să se îndepărteze cît mai repede de locul acesta și calul său drag îl înțelese și îl duse. Îl cuprinse o tristețe apăsătoare.

Mergea acum agale și privea natura ce părea să-l mîngie cu nepăsarea ei, privea pămîntul, tufișurile, copacii, prietenii dragi și sinceri ai soldatului, de care el se apropiase pe măsură ce se depărtase de oameni. Pămîntul, șanțul, tufele sînt ascunzători, copacii piedici, în timp ce oamenii sînt de nepătruns.

Începuse să slujească din vremea lui Caligula și, ca adept al cezarului, luase parte la nenumărate campanii. Era devotat și și-ar fi dat viața chiar și pentru un fleac. Nu-și cruțase sîngele niciodată, nu ținea prea mult la viață. În timp de pace însă, soldatul poate aluneca și pe

un mușuroi. Eroismul e fără rost și e pierdut între nenumărate intrigi și interese contradictorii, care-l prefac într-o unealtă oarbă, sfărîmîndu-l. În tevatura asta se simțea cu totul dezorientat. Indoiala plana acum și asupra lui, ca asupra tuturor. Îi era milă de cei care-și trăiau viața azi și se bucura de bătrînețea care-l apropia de mormînt. Gîndea că nici un om cîstit nu-și mai poate găsi locul aici, în cloaca asta.

Fără să fie strunit, calul îl duse drept la tabără, la garizoana ce se întindea la picioarele Romei, acolo unde erau așezate trupele. Făcuseră de atîtea ori împreună acest drum, încît calul îl găsisese instinctiv. Un mercenar așezat pe jos mîncă pîine de orz. Centurionii împărțeau ordine pentru a doua zi, catîirii trăgeau carele de luptă. Pe Burrus îl emoționează vederea acestui tablou atît de familiar și respira cu nesaț aerul iute și bărbătesc al garnizoanei.

Se îndreaptă spre tabăra cavaleriei, acolo unde flutura drapelul albastru. Pregătirile pentru stingere erau în toi. În ureche îi răsună nechezatul cailor. Îngrijitorii își țeșeau și își lustruiau armăsarii uriași, cu care plecau la război. Se așează pe un scaun. Pe drum treceau solemn militari bătrîni, viteji pe care îi cunoștea după nume din bătăliile de odinioară sau novicii venind de pe terenurile de antrenament înarmați cu săbii groase sau toporiști scurte, arcașii și țințașii, tineri, la fel de tineri cum fusese el la început, și care, prin toată ființa lor, însemnau înnoirea armatei și continuitatea veșnică și nestinsă a latinității. Coifurile le umbreau fețele tinere, voioase și sănătoase, platoșele le strîngeau pieptul puternic.

Burrus îmbrățișă cu o lungă privire de adio armata nemuritoare a nepăsătoarei Cetăți și se emoționează gîndind la imensitatea Imperiului Roman, ale cărui hotare se întindeau din Britania pînă în Moesia, din Galia pînă la hotarele Daciei, din Hispania în Achaia. Doar o bănuială vagă îi șoptea în aceste clipe inimii lui însingurate că to-

tul e trecător ; și ochii lui care nu cunoșteau g̃ustul sărat al lacrimilor se împăienjeniră.

Pe ici, pe colo, se aprindeau focuri. Începură să sune goarne și soldații se îndreptau spre bucătăriile de companie și apoi se duceau să se culce. Curînd somnul învălui tabăra. Dar el nu se culcă și mintea îi era cutreierată de imagini de demult. Cu ani în urmă, venise deseori pe aici cu cezarul, străduindu-se în zadar să-i trezească interesul pentru îndeletnicirile militare. Pe Nero nu-l interesa decît jocul, și îl părăsi curînd pe bătrînul militar. Trăiau despărțiți și iată că acum amîndurora le sunase ceasul în același timp.

Vîntul scutura copacii, se adunau nori grei de furtună. Tunetele cutreierau cerul de la miazănoapte spre apus mugind amenințător și înfundat. Burrus luă asta drept semn rău. Era descendentul unui străvechi neam de militari. Pînă și străbunicul său udase cu sîngele lui pămîntul patriei și el, în mijlocul acestui neam fără credință își păstrase curat crezul său cel dintîi și cel de pe urmă, același cu al străbunilor săi. Semnul ceresc îl zguduî. Oftă îndurerat. Apoi se duse în cortul său și îi scrisese cezarului scurt și aspru scrisoarea prin care cerea să fie eliberat din funcție.

Furtuna nu se potolea. Se zvîrcolea fără să se poată elibera din chingi, zbuciumîndu-se, și aerul era înăbușitor. Cerul vuia fără încetare. Jos, la orizont, sclipeau trăznete mici și fulgerătoare.

În dormitorul său Nero stătea de vorbă cu Poppaea.

Poppaea nu mai părăsise palatul, bîntuindu-l cu certitudinea unei stafii.

Încercările prin care trecuseră și îndoielile care-i însoțeau îi cam zdruncinaseră. În noaptea sufocantă care cotropise grădina îngreuindu-i aerul cu valuri groase de praf, respirau amîndoi greu. Palatul li se părea dușmănos.

— Poate ar fi bine să ne culcăm, decise Poppaea.

Se culcară alături pe pat. N-aveau chef nici măcar să se acopere : stăteau așa, dezgoliți. Tăcură îndelung. Apoi Nero vorbi :

— Dormi ?

— Nu.

— De ce ?

— Ei ! oftă Poppaea.

Se răsuceau fără somn, fără liniște. Așternutul le ardea trupul. Nu puteau nici să doarmă, nici să se iubească. Ca două trupuri neînsufletește scrutînd bezna.

Erau înconjurați de spaime dezlănțuite.

— E sub pază ? întrebă Poppaea.

— Cîte trei ostași la fiecare ușă.

Poppaea se ridică în capul oaselor.

— Nu ne aude nimeni ?

— Nu.

— Aș vrea să vorbesc. Parcă e mai bine cînd îmi aud vocea.

Nero se așează pe marginea patului. Poppaea se întinse din nou. În întunericul odăii se zărea ceva alb. Era strălucirea trupului ei, palid ca umbra lunii printre nouri.

— Asta n-o să se termine niciodată, spuse, mi-a furat și somnul.

Nero tăcea.

— În zadar, oftă Poppaea, așa va trebui să pierim.

— Dacă mi-ar da cineva măcar un sfat, izbucni Nero. Nu-mi pasă ! Orice sfat, de la oricine. Dacă cineva mi-ar spune : fă așa. Aș face. Dar așa, e de netrăit.

— Și totuși trăiești.

Nero căzu pe gînduri.

— Renunțarea la tron. Asta ar fi o rezolvare. Aș pleca în Rhodos. Aș cînta.

— Aș ! îl întrerupse Poppaea, și eu ?

— Tu ai veni cu mine.

— Da, și eu la ce să renunț? La tine? Pentru că ea asta vrea. La viața mea? Pentru că ea asta dorește.

Întimpinară zorile așa, alături, unul lângă altul.

— Privește, spuse Poppaea, arătînd spre palatul Antonia de unde se vedea cernîndu-se o lumină slabă, nici ea nu poate dormi.

Nero privi într-acolo. În colbul des se unduia o rază de lumină.

— La ce s-o fi gîndind? întrebă Nero.

— La ce? La tine, la mine. Acum ne-a venit nouă rîndul. Tu.

— Eu?

— Sigur că tu. Poți fi sigur. E mai isteată ca tine. Are și experiență. A avut trei bărbați. Primul a fost tatăl tău, Domitius Ahenobarbus.

— Tatăl meu, șopti Nero.

— Despre cel de-al doilea, un patrician bogat, toată lumea știe că a murit otrăvit de mina ei. Îi voia averea. Iar Claudius, bietul, ceruse de băut.

— Asta am văzut-o și eu, o întrerupse Nero.

— Atunci? strigă Poppaea încît Nero abia putu să o potolească. Ce aștepți?

Nero se azvîrli pe pat.

— Ea a fost începutul, urlă. MAMA. Ei îi datorez că sînt. Și ei în datorez că sînt aici și ceea ce sînt în această noapte întunecoasă.

Poppaea se azvîrli lângă cezar, părul i se desfăcu și se revărsă despletit. Tăcea plîngînd mut, fără lacrimi și fără glas.

Cezarul privea nemișcarea femeii. O chemă pe nume, dar ea nu răspunse.

— Ce ai? se rugă el. De ce nu vorbești? Nu auzi oare?

Nero, ai cărui ochi se deprinseseră cu întunericul, vedea distinct în lumina palidă răspîndită de goliciunea femeii. Poppaea zăcea aproape neînsuflețită, inertă. Spasme

mărunte îi cutreierau trupul fărîmiţîndu-l, epuizîndu-l, apoi se transformă în stană de piatră. Ochii larg deschişi priveau ficşi.

— Unde te holbezi ? spuse Nero. Ce fixezi aşa strîmb ? Şi-a pierdut minţile ! urlă îngrozit.

Încercă să o reînsufleţească, încercă să o încălzească sărutînd buzele răcoroase care-i primeau îngheţate suflarea caldă.

Trecu multă vreme.

— Nefericiţi, spuse Nero. Vai, cît sîntem de nefericiţi !

Poppaea suspină adînc, îşi venea în fire. Dar obrazul stîng îi era încă ţepăn, lînced.

— Odată — şopti Nero scrutînd-o şi căutînd parcă umbre vechi în apele tulburi ale acestui obraz în care citea frăţietatea nefericirii lor — odată şi eu zăceam aşa pe un pat. Îmi amintesc : nici eu nu puteam dormi, ca tine acum. Noaptea întregă n-am făcut decît să aştept venirea dimineţii.

Poppaea deveni atentă.

— Şi ?

— Şi se luminează de ziuă. Eram pesemne la fel. Apoi...

— Ce-a fost apoi ?

— O altă zi. Prînzul. Britannicus.

Şi tăcu din nou.

Apoi Poppaea întrebă hotărît :

— Şi e mai uşor după aceea ?

Nero lăsa să treacă timp.

— Nu ştiu.

— Dar te linişteşti, îl ajută Poppaea.

— Aşa ceva, spuse Nero. Linişte. Şi... tăcere. Amorţeşti.

Se întoarseră faţă în faţă, se priviră ochi în ochi, se apropiară gură lîngă gură, aşa încît vorbele unuia se lipeau parcă de buzele celuilalt. Acum şi feţele le semănau. Amîndouă frămîntate şi pustiite de întrebări. Buzele lui Nero articulară scurt :

— Dar...

Poppaea îi opri vorba pecetluind-o cu o sărutare apăsată, împrumutînd ființei lui fierbințeala ei înfrigorată.

Apoi, fără a-și mai spune vreo vorbă, simțiră că gîndurile lor cutreieră aceleași tărîmuri.

— Bine ? susură Poppaea încet, aproape ca o suflare.

— Bine, repetă cezarul.

Furtuna se zvîrcolea încă în aer. Se agăța disperată de măslinii din fața palatului, le întorcea frunzele făcîndu-le să pară o clipă albe ca niște femei uriașe mișcîndu-se în togi albe. Pe boltă se fugăreau nori prăfoși.

Dar ploaia nu se putea dezlănțui.

XXV

CEA MAI BUNĂ MAMA

Se gîndiră la mai multe soluții.

Nero nu voia otravă pentru că scotea pete pe fața mortului și i s-ar fi dat de urmă. Poppaea îl sfătui să se împace aparent cu ea. Și cezarul o ascultă. Lăsă baltă petrecerile și își cheltui toată energia ca s-o împace și să-i recîștige încrederea de odinioară. Îi dădu înapoi pînă și garda personală. Îi săruta mîna ori de cîte ori se întîlneau. Își juca rolul ca un actor desăvîrșit.

Anicetus, comandantul flotei marine din Niseum, construi o galeră liburnă ale cărei cabine de jos erau căptușite cu plumb pentru ca, odată ajunsă în larg, să se sfărîme și să o scufunde astfel pe împărăteasa mamă. Agrippina însă, bănuitoare, refuză să călătorească pe vas și abia la întoarcerea din larg reuși cezarul s-o determine să se urce pe el ; iar cînd nenorocirea se întîmplă, Agrippina atinse malul înotînd. Toți trei erau desperați. Poppaea

dărimă peste patul împărătesei tavanul dormitorului, doar doar o va ucide. Nici încercarea asta nu reuși decât să îngreuneze situația atentatorilor.

Apoi Anicetus luă o hotărîre. Cu puțin înainte de miezul nopții, însoțit de doi soldați, pătrunse în vila Licrinum unde împărăteasa făcea pe bolnava. Sparseră ușile și străinii pătrunseră cu forța și cu mult zgomot în dormitor.

În față mergeau Oloaritus și Hercules, doi marinari vinjoși, în spatele lor venea Anicetus.

Marinarii erau înarmați cu vîsle, iar Anicetus ducea cu sine o sabie.

Doar flacăra slabă a candeliei resfira bezna nopții.

O sclavă, fetiță încă, adormită lângă patul pe care fusese pusă să-l vegheze, se trezi speriată și ieși strigînd din cameră.

— Du-te, zise cu dispreț Agrippina, rămînînd singură și știind prea bine ce-o așteaptă.

Nu spuse nimic și nici să se umilească nu încercă, ridică doar brațul drept ca scut de apărare deasupra capului. Dar călăii se temeau. Trăiau cu credința larg răspîdită că ar fi o vrăjitoare aflată în bună prietenie cu spiritele tărimurilor de dincolo. Atentatorii stăteau încremeniți.

— Ce vreți ? întrebă ea.

Atunci Oloaritus sări la ea și o lovi în creștet mînuind vîsla cu toată puterea. Împărăteasa mamă ameți.

Îi mai rămase însă destulă putere să se ridice din pat.

Ieși din așternut și îl privi pe Anicetus în adîncul ochilor pînă ce sabia prinse a-i tremura.

— Străpunge-mă aici, urlă cît o ținea gura ridicîndu-și cămașa, aici unde s-a zămislit Nero.

Atunci comandantul o răpuse cu o singură împunsătură.

Atît de puțină încredere avea Nero în reușita atentatului, încît jucă pînă și în seara aceea. Juca rolul lui

Oreste, matricidul, și cu toate că se pregătise puțin pentru rol, reuși atât de bine, încît publicul îl aplaudă sincer încîntat.

Apoi se retrase cu Poppaea, așteptînd la o vilă din apropiere.

Stătuseră de multe ori așa, așteptînd mereu același lucru, mereu cu încordare, mereu împreună, mereu cufundați în întunericul des al nopții. Acum însă așteptarea le era deznădăjduită. Se înșelaseră de atîtea ori, de atîtea ori gustaseră amărăciunea dezamăgirii.

Cezarul își azvirli masca pe masă. Nici nu se schimbă, rămase în costumul de spectacol, cu coturnii pe el și îmbrăcat în mantaua grecească.

— Așteptăm în zadar, spuse amărit.

— După cum a plecat, nu s-ar părea. Era infierbîntat. Știi bine cît de mult o ura.

— Ar fi putut să fie aici, să revină.

— Încă nu, spuse Poppaea, vila e departe.

— L-au prins, se îndoi Nero, poate l-au și ucis.

Și totuși credința că Anicetus reușise se întărea, pentru că altă dată, cînd dăduse greș, se întorsese degrabă și raportase. Ceas de ceas deveneau mai neliniștiți.

Nero porunci gărzilor să nu lase să pătrundă în vilă nici o femeie. Se temea că Agrippina va veni aici să-l caute. Apoi își aminti că ea ar putea veni și travestită în bărbat, purtînd chiar masca lui Anicetus, la o adică.

— Atunci o străpung, urlă agitîndu-și sabia.

Se așază în poziție de luptă, încercă să dueleze, își căută o ascunzătoare pentru cazul cînd mamă-sa l-ar ataca însoțită de soldați înarmați.

Poppaea pîndea zgomotele, de afară nu se auzea nici o mișcare.

— Cine se aude umblînd în noapte ?

— Nimeni, răspunse Poppaea.

— Parcă aud pași, spuse cezarul. Pașii ei.

— De unde ? Sînt ai sentinelilor.

Sentinelele își făceau rondul mergînd încet.

Era o noapte liniștită. În depărtări se auzea slab murmurul mării. Pe bolta cerului străluceau stele mari și luminoase.

Anicetus înainta singur, călare. Fu oprit în fața vilei, legitimat, anchetat și abia după aceea fu lăsat să intre în vilă.

Nero, înspăimîntat, de teamă să nu fie recunoscut de cineva care ar intra, își puse repede masca.

— S-a făcut ? întrebă Poppaea.

Anicetus dădu liniștit din cap.

Apoi ceru vin și dădu peste cap, pe nerăsuflete, o carafă plină. Îi era tare sete.

— A murit ? îl ispiti Poppaea.

Anicetus dădu din nou din cap.

— Nu se poate, strigă Nero de sub mască. N-a murit. Voi n-o cunoașteți. Ea continuă să joace. Ea, cu genele ei lungi, știe să se prefacă adormită. Își închide doar ochii, devine palidă și nu respiră. De cîte ori n-am văzut-o așa. Apoi hohoti îngrozit. N-a înecat-o nici apa, s-a tîrît ore în șir pe fundul mării și a ieșit, ea n-are nevoie de aer. Nici oceanul n-a putut s-o înfrîngă. Arată-mi sabia.

Pe sabie nu se vede nici o urmă.

— Trăiește, spuse Nero, trăiește și va veni aici. De atunci a avut tot timpul să pornească.

— Palatul e păzit de soldați, spuse Anicetus, și împrejurimile sînt păzite. Sînt soldați cită frunză și iarbă.

— Dar cine a rămas lingă ea ?

— Oloaritus și Hercules.

— Numai doi ? Îi dovedește ea pe ăștia.

— S-a terminat pe loc, repetă Anicetus, eu am străpuns-o.

— Nu cred, se îndoi cezarul. Vreau s-o văd.

Anicetus și Poppaea întrebă deodată :

— Tu ?

— Da, eu, spuse Nero. Acum. Mă duc s-o văd, adăugă cutremurat și zîmbînd de spaimă.

Poppaea se culcă să doarmă în sfârșit un somn liniștit, să se odihnească după ceasurile îndelungi de veghe.

Nero și Anicetus porniră. Caleașca zbură cu ei în noapte. Vila de la Licurnum era înconjurată de trupe. Nero intră.

Între timp Agrippina fusese așezată pe pat. La căpătii îi ardeau făclii, sfârșind în tăcere.

Pe Nero liniștea din jur îl impresionează.

— Mamă, șopti, sărmana mea mamă, și se aplecă deasupra patului.

Cadavrul era mare. Uriș ca un munte, și îi domina pînă și acum pe toți cu violență.

„Ce frumoasă e, se miră Nero, nici n-am băgat de seamă că e atît de frumoasă. Mîna — și îi ridică mîna caldă încă — e delicată și catifelată. Și brațul e proaspăt, aproape tînăr. Dar umerii sînt bărbătoși și sfărîmați. Aici i-a sfărîmat visla. Păcat. Ochii — îi privi în adînc — ochii sînt haini. Anicetus, de ce taci ?“

— Ce să spun ?

— E drept, tu nici nu-ți dai seama ce s-a petrecut aici. Toată tragedia neamului Atreu e o nimica toată pe lîngă asta. Iar eu stau, stau aici și privesc.

Se ridică de lîngă pat, se îndreaptă de spate și se uită cu ochi reci la cadavru.

— Să cîntăm, spuse, și începem să cînte. O, a mea mamă și al meu tată, fiu al vostru Clitemnestra — Agrippina și Agamemnon — Domițius, orfanul vostru Oreste, actorul dezlănțuit și poetul sălbatic ce v-ar putea jertfi ? Iată doar lacrimi și cîntece. Și suferință, veșnică suferință. Mama își dăruiește fiul cu viață ca acesta să o dăruiască morții. Acum sînt achitați. Pentru că mama, așa cum spun cîntecele păstorilor, îi dăruiește fiului moartea, odată cu viața. Să strigăm puțin, frăților, să strigăm să audă și urechile surde ale mortului și să vadă ochii lui orbi, pe care s-a așezat negura întunericului veșnic. Fie ca drumul tău să te ducă în brațele lui Hades, tu, care te-ai răzvrătit im-

potrivă-mi, călău care m-ai făcut să înfloresc și m-ai ucis. Căci eu am murit de mult. Sint doar o nălucă însetată de sînge și zugrăvită de razele lunii. Nu mi-e teamă de tine. Tu ești cumplită. Dar eu sint mai cumplit. Te binecuvîntez, șarpe drag. Și acum plec : Stînci zbătîndu-se în valier, riuri înlăcrămate, focuri arzînde cu vilvătăi vin spre voi.

Voi să pornească, dar se opri brusc.

— Au venit și astea ? spuse uimit.

Totul la fel ca acolo. Cuvînt cu cuvînt. La ușă furii dezlănțuite cu crengute în mîini. Și Eriniile. Cu plete cărunte și însîngerate. Stăteau ghemuite pe prag. Numai că ele în loc să bocească rideau.

— Asta vă interzic. Să nu mai rideți. Lăsați-mă să plec, lupoaicelor. Tragedie, spuse răgușit, tragedie, tragedie.

Afară trupele salutară cu trimbițe plecarea cezarului.

— Să înceteze trimbițele, spuse iritat.

Cînd ajunsese din nou la vilă era însă întuneric. Intră neînsoțit.

Se opri în mijlocul încăperii. Se mai auzeau încă trimbițașii.

— Ce-or fi trimbițînd ? se întrebă scîncînd.

Apoi spuse aproape rugîndu-să dezarmat :

— Să înceteze trimbițele.

Voia să ajungă la Poppaea, care dormea în una din camerele din interiorul vilei, dar cum nu cunoștea vila, tot bițblind pe întuneric se împiedecă și căzu. Rămase așa întins pe jos. Nu voia să se ridice. Își smulse masca. Fața îi rămase descoperită și el și-o pipăi multă vreme în beznă.

Cînd începu să se lumineze de ziuă îl găsi Poppaea : stătea ghemuit pe jos, cu capul întins înainte, cu ochii pironiți în gol. Alături de el zăcea masca. Mîinile îi mîngiau convulsiv podeaua.

— Ce faci aici ? întrebă Poppaea speriată.

Cezarul încercă să vorbească, dar limba înțepenită nu putu articula nici un cuvânt. Căuta un punct de sprijin de care ținându-și gândurile răvășite să poată reconstitui lucruri de mult uitate. Mina continua să i se miște spasmodic, zgiriind parcă pe podea litere.

XXVI

LECȚIE DE POLITICĂ

Nero, pe care pînă acum nu-l preocupaseră visele, visa deseori nimicuri fără însemnătate care continuau să-i frămînte mintea, treaz fiind, zile în șir.

Nu-și visa mama. Ea nu îi apărea niciodată în somn. I se năzăreau doar întîmplări mărunte a căror semnificație adevărată n-o putea desluși decît el.

Una din statuile din jurul teatrului Pompei cobori de pe soclul ei și încet, foarte încet, început să pășească; avea fruntea de fier scaldată în sudoare. Altădată se făcea că orbecăia într-un coridor lung și întortocheat căruia nu-i dădea de capăt.

I se părea că aceste vedenii se datorează apropierii de mare, locului, care se părea că nu i-a uitat încă mama și hotărî să părăsească vila. Se întoarse cu Poppaea la Roma.

Ajuns aici nu căută nici distracții, nici prietenii. Stătea ziua întreagă nemișcat, privind în gol cu liniștea alienaților.

Cu Seneca a fost sincer. Îi spusese privindu-l cu ochii larg deschiși :

— Pe mama mea, spuse încet, am pus s-o ucidă pe mama mea.

Pronunță cuvintele silabisit, rar, foarte limpede, gustînd cu plăcere ceea ce mărturisea.

Încă de mic lui Nero îi plăcea să spună cuvinte murdare, a căror pronunțare să-l umilească, dar niciodată nu se desfătase într-atît umilindu-se.

Seneca era înfiorat de cele ce i se înfățișau. Înarmat cu toată înțelepciunea lumii și tot nu-l putea privi nepăsător pe acela pe care-l crescuse el, pe fiul său spiritual, pe învățacelul care la urma urmei făcuse primii săi pași pe tărîmul poeziei sub oblăduirea lui.

— Și, bilbii cezarul, visez. Visez mereu. Numai de n-ar exista visele. Și dacă n-ar trebui să văd chiar și cu ochii închiși. Dar nu pot închide decît ochiul ăsta, pe cel care vede visele nu — și se cutremură.

Seneca închise ochii ca să nu-l mai vadă pe cezar. Nu voia ca, pradă emoției, să devină înțelegător. Nu voia să se lase impresionat. De altfel și el privea tulburat în urmă și poetul din sufletul lui recepționa cuvintele rostite adineuri de cezar.

Apărîndu-se, se închise în sine.

— Să analizăm faptele, spuse cu o figură indiferentă. Nero nu-l ascultă.

— Mi-am ucis mama, gemu.

La Roma matricidul era considerat crima cea mai gravă. Pompeius adusese o lege severă, încă în vigoare. Criminalul, împreună cu un cîine, un cocoș, o viperă și o maimuță era băgat într-un sac de piele cusut la gură și era aruncat în mare. Nero văzuse o dată un asemenea vinovat. Condamnatul îmbrăcat într-o togă cenușie, era condus spre mare. Îi atîrnaseră un clopot de gît și de picioare îi prinseseră tălpi groase de lemn să nu spurce pămîntul matcă ; iar lictorii îi biciuiau trupul cu nuiele de prun.

Această imagine îl urmărea pretutindeni.

— Să lăsăm asta, spuse Seneca vîind să-i ușureze suferința, să judecăm în liniște cele întîmplate.

— Mi-am ucis mama.

— Dușmana Imperiului, explică Seneca neclintit. Nici măcar n-ai ucis-o tu. Ea singură a făcut-o. N-a făcut decât să se sinucidă cu mina altora. Răul poartă în sine germele propriei sale nimiciri. N-ai de ce să te chinui.

— Nu înțeleg.

— Nu poate tăgădui nimeni, spuse maestrul, că agita Senatul împotriva ta, că avea relații cu opoziția, din care-și făcuse o suită, mereu prezentă pe lângă ea, că ar fi vrut să scindeze puterea împărătească cuvenită numai cezarului, adică ție. Acestea sînt faptele și sînt toate dovedite.

— Totuși, bilbii Nero, crimă.

— Crimă ? vorbi Seneca încruntînd sprîncenele ; spune mai bine : interes de stat și atunci ai să zîmbești. Nu trebuie să te sperii de un cuvînt. Cuvintele în sine sînt întotdeauna înspăimîntătoare, cu tîdvele pustii. Le lipsește fiorul de viață, fiorul singelui cald, omenesc, care le dă sens. Gîndește-te ce s-ar fi putut întîmpla dacă ar fi fost altfel. Ea ar fi uneltit mai departe, armata s-ar fi scindat, ar fi izbucnit un război civil, armata și cetățenii s-ar fi măcelărit între ei. Așa ar fi fost mai bine ? Încearcă să recunoști cînstit : te-ai fi simțit mai bine dacă în locul unei vieți ar fi pierit cu miile iar Palatinul și Capitoliul ar fi fost acoperite de grămezi de cadavre ?

Nero se gîndi puțin.

— Se spune, zise înfricoșat, că după asta o femeie ar fi născut un șarpe și că ar fi plouat cu sînge.

— Povești pentru copii — ridică din umeri Seneca, el se ocupa doar și cu studiul naturii — femeia nu poate naște șerpi și din cer nu poate curge sînge. Trebuie să crezi în realitatea pe care o vezi cu ochii tăi. Și realitatea e mai cruntă decât năzărelile astea, dar oricum e mai li-niștitoare.

Se aplecă spre el și îi șopti aproape la ureche :

— Nu ți se pare curios că de cînd e lumea nimeni n-a îndrăznit să rostească răspicat că nu e voie să uciți ?

Unii filozofi, pe bună dreptate, încearcă să ne stirpească instinctele. Dar nici ei nu afirmă că trebuie să-ți dăruiești inima jefuitorilor și să mori. Te poți apăra, îl poți chiar ucide pe hoț și asta se cheamă legitimă apărare. În genere se lasă întotdeauna o portiță prin care crima, strecurându-se, își cucerește dreptul ei sfânt de existență. Unele apără interesul public, altele interesele Imperiului și dacă nu e nici una nici alta, crimele sînt justificate prin ideea de pedepsire a hoților. E totuna. Crima se dovedește a fi astfel necesară. Cu toate că noi, oameni slabi, înțelepți aparținînd oricărei școli sau curent filozofic, gîndim că ar fi mai bine să trăim fără vărsări de sînge. Dar nu se poate, pentru că în om sălășluiesc contradicții pe care nu le putem depăși decît prin forța armelor.

— Și cei blajini ?

— Ei sînt adevărații ucigași, pentru că sînt fătarnici și lași. Ei nu îndrăznesc să recunoască slăbiciunea lor omească, și să-și asume răspunderile grele și triste ce decurg de aici. Ei nu strivesc nici o gîză și lăcrimează pe cadavrul unei păsărele. Dar sînt gata să profite de toate binefacerile ordinii care derivă organic dintr-un măcel și o teroare neîncetată. Ei nu sînt decît lași. Lasă pe alții să săvîrșească muncile murdare închizînd ochii, ca și cum nu s-ar întîmpla toate în folosul lor. Pentru că nici ei n-ar alunga pentru nimic în lume călăul care-l ucide pe hoț. Închisorile au fost de cînd lumea pline și ei, nevinovații, s-au tot văicărit. În ceea ce mă privește, eu îi consider pe toți nevinovați. Pînă și pe cel mai mare răufăcător. Pentru că îl înțeleg și îl judec în raport cu condițiile lui de viață, cu situația lui și consider justificate și necesare faptele lui, pentru că altfel nu cred că le-ar face. Din alte considerente filozofice, eu cred că nu există vinovați și nimeni n-are dreptul de a condamna. Eu, de altfel, nici cu prețul vieții nu mi-aș asuma o asemenea răspundere. Dar un și mai înalt precept filozofic spune, dimpotrivă, că vinovați există, că trebuie chiar să ai grijă să

existe, pentru că trebuie să condamni. Și din păcate, aceia pe care oamenii îi consideră vinovați în baza unor principii întâmplătoare și schimbătoare după vreme, trebuie să sufere osînda. Ei sînt țapii ispășitori care asigură tihna vieții celorlalți.

— Însăimîntător, spuse Nero speriat de limpezimea lucrurilor.

— Nu este însăimîntător, replică Seneca hotărît, nu-i decît omenesc. Sau să numim ceea ce este omenesc însăimîntător? Istoria nu cunoaște îndurare. Am văzut că lași care s-au temut să făptuiască și n-au știut să-i reprime pe răsculați au făcut întotdeauna mai mult rău omenirii decît aceia care au vărsat sînge, repede, și la timpul potrivit, conștienți de scopul lor, asemeni medicilor care-și salvează bolnavii punîndu-le lipitori pe trup. Vinovați sînt întotdeauna visătorii, apostolii blîndeții și bunătății, pentru că ei construiesc în neant și cred în lucruri care în închipuire sînt sublime, dar o dată devenite realitate au o cumplită forță de distrugere. Piatra nu va fi cu nimic mai ușoară dac-am s-o numesc fulg și nici omul mai bun dacă am să-l numesc zeu.

— Asta-i adevărat, spuse Nero.

— Deocamdată e o certitudine, oftă Seneca. Să ne ucidem deci. Cel mai puternic îl înghite pe cel mai slab, ca peștii. Gladiatorul mai îndemînic îl străpunge pe cel mai neîndemînic, glasul poetului mai bun îl face să tacă pe al celui mai slab. Și asta așa va fi mereu poate și după multe, multe secole. Nu cred în progresul proorocit de unii filozofi. Omul primitiv mergea în patru labe, eu zbor în calească, cu mare viteză, pentru că am descoperit axul și roata. Dar asta nu înseamnă progres. De fapt amîndoi facem același lucru : mergem. Progres ar însemna să ne putem înfrînge pe noi înșine, aici înăuntru, ca să ne rezolvăm conflictele prin bună înțelegere, să ajungem acolo încît doi frați care au de împărțit o moștenire să nu se urască de moarte pentru un plus de o sută de sesterți.

Dar așa ceva nu cred că va reuși să înfăptuiască vreodată omenirea.

— Ce este adevărul ? întrebă avid Nero.

— Adevărul ? Vai, nu există adevăr. Adică există atâtea adevăruri câți oameni sînt. Fiecare are adevărul lui. Dar ele nu ajung să se armonizeze niciodată, ele se contrazic. Dar din toate adevărurile astea se poate alcătui o minciună strălucitoare, înțeleaptă și rece ca marmora, pe care oamenii s-o numească adevăr și alcătuirea acesteia este menirea ta. Înțelege că noi cei care filozofăm nu știm hotărît ce este bun și ce este rău. Zgîriem hîrtia, încărcînd-o cu aceste gînduri, îi învățăm pe cititori spre a-i îmblînzi, dar n-avem nici noi vreo certitudine. Căutăm întotdeauna pe cîte cineva care să acționeze fără să gîndească, politicieni care să-și asume curajos răspunderea unei crime fără de care măcelul ar fi general. Fă tu răul necesar și vei deveni binefăcătorul omenirii. Ai toate libertățile. Nu există lege, fii tu legea. Și nu există morală. Tu ești morală. Răsuflarea ta hotărăște cum să-și ducă traiul milioane de oameni. Nu te lăsa înspăimîntat de îndoieli mărunte. Nu sînt demne de tine, cel chemat să stăpînești. Și mai ales nu confunda arta cu politica, care consideră lipsa de aservire nu o virtute, ci o necinste. Dacă am să strig cu burta plină că mi-e foame încă pot fi un poet bun, dar voi fi fără doar și poate un prost politician. Cel care se viră în politică atît de dezinteresat nu poate fi decît un ipocrit și prost pe deasupra și n-are ce căuta în treaba asta. Și tu nu ai a te supune decît propriului tău interes și propriei tale vreri. Numai așa urmezi o cale bună, și numai așa vei considera drept ceea ce vrei să înfăptuiești.

Pe Seneca îl cucerise propria lui vervă. Își trecu mina peste fruntea încinsă de fiorii febrei.

— Cezare, spuse, cezare, nu te mai frămînta. Nu te recunosc. Ceea ce ți-am spus eu acum sînt lucruri știute instinctiv de toți politicienii de la facerea lumii încoace.

Privește portretele cezarilor și statuile oamenilor de stat din Forum. Fețele lor boțite și ridate, cutele adânci, urmele nopților de nesomn de pe frunțile lor, turnate în slava bronzului sau pietrei îți spun că au crescut toți în această credință, că au cunoscut josnicia nemăsurată a oamenilor, lăcomia, venalitatea, lașitatea și nehotărîrea din care au avut a alcătui divinul, neasemuitul. Poeții nu cunosc decît cerul. Ei, în schimb, cunosc acest pămînt cu toate noroaiele și scîrnele sale.

Oratorul era în elementul său, își făcea acum vechea lui meserie. El, cel care îi dăduse lui Nero primele lecții de poezie, încerca acum să-l întoarcă spre faptă, să-i deschidă gustul pentru un lucru de care odinioară îl îndepărtase. Îl călăuzea cu grijă, pas cu pas. Simțea că merge pe un drum bun, că vorbele lui prind rădăcini. Nero era atent. Seneca, însă, simțea nevoia încă unui asalt.

— Iată de ce mă miră îngrijorarea ta demnă de un sclav, dar nu de tine, continuă el. Cine este ucigașul? Fiecare muritor. Ieri mergeam pe jos pe Ianiculum. Întîmplător nu mă gîndeam la ale mele, ca de obicei, îmi terminasem lucrul pe ziua aceea și capul îmi era limpede. Mă uitam vesel prim-prejur. Deodată văd o caleașcă în goană, în timp ce pe drum o bătrînă neputincioasă, n-avede n-aude, abia se tîra. Țip la ea și bătrînica se fe-rește. I-am salvat viața. Dacă n-aș fi terminat de scris puțin înainte scrisoarea etică despre afecțiune și blîndețe, aș fi fost probabil preocupat și caleașca ar fi lovit-o mortal pe bătrînica. Aș fi fost oare ucigașul ei? Nimeni nu poate răspunde acestei întrebări. Fiecare dintre noi trăiește într-o cumplită încurcătură de îte. Viața, moartea și chiar soarta țării țin nu de fapte distincte, ci de o în-lăn-țuire de fapte. Dacă nu mi s-ar fi așezat o muscă pe nas, mîine ar fi izbucnit războiul, și dacă nu înghit acum nu-mai o gură de apă, peste o clipă îmi ia casa foc. Viața nu trebuie păzită cu mare strășnicie dacă vrem să ne-o păs-trăm. Și asta e de o mie de ori mai valabil pentru stăpî-

nitoni. Aruncă-ți conștiința în colbul drumului. Adevărații stăpînitoni n-au avut de-a face niciodată cu ea. Nu te supune spaimei. Fiindcă, de fapt, acum, numai asta te supără. Iulius Cezar a ucis mai mulți oameni nevinovați decît cei mai fioroși tilhari care își petrec acum zilele în celulele închisorilor la un loc. Asta nu l-a împiedicat însă să-i dicteze liniștit scribului său lucrarea despre războiul cu galii. Iar după campanii singeroase dormea un somn dulce ca un prunc. Ii disprețuia pe oameni, dar aceștia nici că meritau altceva. S-a prins în lupta cu viața și a și ținut la greu. Capul pleșuv, încununat cu lauri din statuia asta respectabilă pe care o vezi aici știa să se strecoare, să lingusească și să fie viclean, să se plece și să tacă. Cînd era aedil a construit, apoi a dat mîna cu Senatul, pe urmă a luat parte la conspirația lui Catilina, dar în ultima clipă lipsit de bărbăție, și-a părăsit tovarășii. Cicero, avocatul lui, l-a scos cu greu basma curată. Dacă puneau atunci mîna pe el, n-ar fi fost decît o victimă anonimă pe lista celor executați. Apoi vezi cît de duplicitar a fost în tot ce a făcut. În exil a învățat bine ce înseamnă puterea și cum se dobîndește. Spunea că este aristocrat, strănepot al lui Venus, dar se asocie cu poporul ca să poată domni. Nu credea în nici un zeu, dar s-a ales preot al mai multor zeități. A cucerit Britannia și cu aurul jefuit a cumpărat sufletele locuitorilor Romei. Relele mici sînt cotate întotdeauna ca nemernicii, cele mari, niciodată ! A îngrămădit astfel un noian de fapte despre care nu știi dacă sînt bune sau rele, știi doar că au fost mărețe. A strîns ghem toate contradicțiile omenești prefăcîndu-le în adevărate arme pe care le-a folosit în interesul lui și apoi din toate astea și-a construit faima pe care azi n-o mai judecăm, ci o slăvim doar. Nu s-a lăsat strivit, deși toți se uniseră împotriva lui, și a avut putere să lupte, pentru că știa încotro merge. Pentru că știa că el este legea și morala pămîntului care poate acționa liber în afara oricărei legi și morale. Spun acum niște lucruri

pe care m-aş sfii poate să le scriu, dar care cuprind toate învăţăturile unei vieţi îndelungate. Ți le dau ție. Foloseşte-le pentru viaţă. Învaţă să judeci şi păstrează măsura minuind armele înțelepciunii. Fii şi tu Cezar.

Seneca prinse convulsiv mâna lui Nero care stătuse jos pînă acum şi tocmai se ridica. Oratorul avea sentimentul că-l pusese pe picioare.

— N-ai altă soluţie, repetă, sau să trăieşti sau să mori. Şi dacă nu vrei să mori, atunci trăieşte. Numai despre morţi spunem că sînt buni şi simpatici. Mai mică ofrandă ca moartea nu acceptă de la noi semenii noştri pentru a ne recunoaşte.

Nero era senin, îi era capul limpede. Consolarea lui Seneca îi dăduse aripi.

Seneca îşi îmbrăţişă mulţumit fiul spiritual, deşi vedea că Nero nu se născuse nici poet, nici politician. Pentru că în artă era crud ca un politician, iar în politică sensibil ca un artist. Gîndea despre el că este un scriitor prost şi un politician prost. Pentru moment însă repurtase un succes.

Cezarul porni cu paşi sprinteni. Dar de cînd se despărţi de maestrul său şi pînă ajunse în încăperea vecină, îi sunară din nou trîmbiţele în urechi.

XXVII

PURTĂTORUL DE CVADRIGA

— Acum te pot lua de nevestă, îi spuse plictisit Poppaei.

Poppaea era în sala tronului. Îi aruncă o privire la fel de plictisită.

— Ai să fii împărăteasă, repetă Nero fără nici un chef.

Se gîndea la acea clipă dintîi cînd o văzuse, la nestăpînita lui dorință de a o avea, și la cît i se păruse atunci de ușor totul. Poppaea se gîndea la lupta ei continuă; ajunsese acum la capăt. Nici unul dintre ei nu simțea bucuria deplină a izbînzii. Altfel și-o închipuiseră.

Poppaea se urcă pe tron. Deveni o împărăteasă delicată, semănînd cu o artistă, pierzîndu-și făptura puțină în jîlțul imens, zîmbind cu zîmbetul ei de floare, acolo, pe locul unde înainte stătuseră capete încruntate de femei, amintind pe zămislitorii lor cu frunți late, amintind cîrmuitori severi și plini de bărbăție. Ea era pe deplin femeie. Dar suplețea ei nu contrazicea măreția și distincția era mai firească decît a celorlalte. Știa să spună multe printr-o simplă înclinare a capului. Te făcea să simți mereu că e om și ea și, prin asta, vraja pe care o răspîndea de acolo, din înălțimi, devenea mai puternică.

Nu-i mai păsă acum atît de mult de frumusețea ei ca înainte. Nici să fie atît de proaspătă ca altădată nu mai simțea nevoia; plictisul și moleșeala răspîndeau de pe culmile puterii un farmec deosebit. Și pe urmă, succesul e cel mai bun apărător al frumuseții și ea își păstrase de minune formele. Dormea mult și trăia liniștit. Era amabilă și accesibilă cu toți și astfel cuceri dragostea tuturor, căci fiecare vedea în ea numai femeia, mereu și peste tot aceeași, capabilă să limpezească întotdeauna lucrurile și să liniștească pretutindeni orice tulburare. De altfel era și ostenită de atîtea frămîntări. Ceea ce obținuse nu i se părea prea mult. Rezultatul nu justifica atîta luptă și atîtea speranțe. După scurtă vreme nici nu o mai impresiona că e împărăteasă, i se părea firesc de parc-ar fi fost de cînd lumea.

Nero o găsea fermecătoare cu felul ei de a îndulci și lumina severitatea casei împărătești romane. Își petreceau mult timp împreună. Dar de vorbit nu prea vorbeau. Despre trecut nici un cuvînt, viitorul nu-i mai preocupa. Mai mult vorbea cezarul, care abia acum ar fi avut nevoie

de sprijinul ei. Poppaea se rezema plictisită de spătarul unui jilt.

— Poezia mea, spuse cezarul.

— Ah, da, poezia ta.

— Succesul meu.

— Ah, da, succesul tău.

— Planurile mele.

— Ah, da, planurile tale.

Ar fi dorit să se mai și plîngă, dar nu încercă decît o singură dată. Îi povesti un vis și, încetîșor, căutînd mîngiere, o întrebă ce poate însemna. Poppaea i-o reteză însă scurt spunîndu-i că nu-i bine să te preocupe lucruri dintr-astea.

Vechii lui prieteni de pahar, tovarășii de glume, îmbătrîniseră în chefuri și se răspîdiseră în lume care încotro. Otho era guvernator în Lusitania, Zodicus și Fannius țineau școli, dușmanii îi deschiseră proces lui Seneca și îl acuzau de cămătărie. Cezarul privea cu brațele încrucișate cum se înecă învățătorul său în valuri tulburi de apă murdară. De altfel, Seneca oricum nu putea să vină să-l vadă; slăbise și îmbătrînise atît, că zăcea nemîșcat ore în șir în umbra grădinii lui și trăia cu totul retras.

Lumea era cît se poate de plicticoasă, pe dinafară ca și pe dinăuntru. Nero încerca să schimbe cîte ceva pe ici pe colo, realizîndu-și unele visuri din tinerețe. Grădinarii lui se străduiau să creeze o floare nouă din mixandră și trandafir, care să fie ca mixandra dar să aibă parfumul trandafirului. Apoi împereche vulturul cu porumbelul și, pentru că se săturase să tot vadă marmoră roșie și albă, amestecă în ea verde și albastru și își căptuși galeriile. Numai că și așa totul i se părea sărăcăcios.

Nici măcar teatrul nu era cel de odinioară. Ei mai jucau ce mai jucau, dar mulțimea nu prea mai venea la spectacole. Prefera să-și petreacă timpul în aer liber, pe pajiștile verzi, unde viața era adevărată, la circ, unde

ii plăcea să vadă gladiatori însingerați și curse emoționante, spectacole care trezeau pasiuni și îi împărțeau pe spectatori în tabere de neîmpăcat. Trecuse moda actorilor. În locul lor grația publicului o cuceriră purtătorii de evadrigă¹, feciori neciopliți, deveniți răsfățați ai poporului, tineri care minau urmăriti de aplauze frenetice, populari și ei și caii lor, mult mai populari decât oricare dintre poeți.

Nero se antrenă și el și începu să mine. Cu toate că trupul îi era puhav, cu toate că era inapt pentru exercițiile militare, învăță cu sîrg și reuși să obțină unele rezultate.

Întîi își încercă forțele cu un echipaj de doi cai, dar la jocurile Pythiei apărură cu patru și mai tîrziu, la întrecerile de la Istmos apărură cu un echipaj de șase cai.

Fu înconjurat de jochei gălăgioși aruncînd banii pe care organizatorii li-i puneau la îndemînă cu sacii. Cezarul participînd la antrenamente și curse se fortifică, se bronză, pe fața arsă de soare îi apărură pistri mari și prinse să semene cu ceilalți. Un jocheu mărunț și vinjos preocupat de cai și trofee, simțîndu-se bine și în largul său numai cuprins de beția vitezei stînd în picioare, în carul lui, cu obrazii arși de sfichiuirea vîntului.

Simțea nevoia acestei ameteți, a acestei emoții barbare pe care i-o inspira cerul liber ; altfel liniștea îi sfîșia nervii, și nu suporta să rămînă singur în vreo încăpere. Simțea o bucurie deplină cînd trăsura lui ușoară zbura pe pistă și cînd bidiviii lui înaripați înaintau ca fulgerul, abia atingînd pămîntul. Îl priveau uluiți patru sute de mii de oameni așezați pe scaune, cățarați pe acoperișuri și pe copaci, în fața circului, pe terenul dintre Palatin și Aventin. Erau clipele lui de destindere. În fața ochilor nu vedea decât pete colorate : albastru-cerul, verde-pajiștea, negru-pămîntul. Și o pată uriașă de culoarea pielii, topite la un loc, fețele oamenilor, amestecate toate într-o uriașă față de

¹ Vehicul ușor, cu două roți, folosit la cursele de cai.

sfinx : mulțimea. Aici vedea și hăuri, gurile, din care se îndrepta spre el un urlat pe cît de încurajator pe atît de amenințător, care-i cerea imperios să învingă. Stătea țeapăn în trăsura înaltă pînă la mijloc, era încins cu hamuri, avea un cuțit la briu ca să poată tăia curelele în caz de pericol. Pîndea încordat clipa cînd se deschideau porțile legate cu frînghii și se arunca batista albă pe teren, semn al deschiderii cursei.

Respira greu, cu gura deschisă ca o gaură neagră. Lingă el era o bigă și mai departe două cvadrigi. Aceștia erau adversarii lui. Cu ei trebuia să-și măsoare forțele. Îi măsură încruntat pe jochei. Căii aveau nervii încordați la maximum. Ascultau zgomotele cu urechile date pe spate, cu ochii rotindu-li-se injectați în orbite.

Apoi încordarea aceasta irupse într-un vuiet năprasnic în clipa cînd se dădu semnalul de plecare. Cezarul era și el în rînd cu ceilalți, zbura ca dus de vînt, asemenea prafului care-l învăluia. Nisipul se ridica în valuri, urechile îi vijiiu, mulțimea urla în extaz, suită pe băncile de lemn. La un moment dat oamenii îl zăriră. Alerga în fruntea echipajelor într-o tunică scurtă, verde, cu mînecele suflecate, el, omul partidului celor verzi, cezarul, și i se vedeau brațele grăsulii ținînd strîns hăturile și fruntea încruntată pe care stătea adînc încrustată hotărîrea de a învinge. Nu departe de el alergau echipajele în tunici albe, roșii și albastre, reprezentanți ai celorlalte trei partide. Proprietarii trăsurilor de curse erau nervoși. Iar poporul care îi părăsește întotdeauna pe învinși, trecu în întregime de partea lui și acum din toate gîtlejurile se auzea ca un vuiet doar numele lui.

Zburau trăsurile și el era încîntat de succesul său fără egal. Mîna pe lingă un zid scund care împrejmuia terenul, apoi, la marginea unui șanț întorcea și la o coloană unde multe echipaje își frînseră gîtul simți o furnicătură dulce urcîndu-i spre creștet. Dar el se angajă în curbă trecînd ușor spre terenul deschis. În goana asta

cumplită simțea întreaga zvîcnire a vieții și înaintea ochilor îi stăruia imaginea dragă a tatălui său încununat pe fruntea tinăra cu lauri ciștițați la curse.

Terenul trebuia înconjurat de șapte ori. Turele erau marcate de șapte delfini, sus, deasupra porții și de cîte ori echipajului i se împlinea un rond dispărea cîte un delfin. Vehiculele mergeau acum aliniate. El se îndoi, întinzîndu-se asemeni cailor care-și mușcau zăbala, nechezau orbiți de oboseală și praf, cu crupele strălucind de sudoare. Concurenții, uitînd că se întrec cu cezarul, înjurau grosolan și erau la fel de nervoși ca și înainte de start. Cele patru biciuști pocneau cu ardoare. Mulțimea se îmbulzea, pasiunile dezlănțuite se transformau pe alocuri în păruială.

Se apropiau de sosire. Acum trăsurile treceau printre statui și crengi și urma ultima rundă, fatală, nespus de periculoasă. Să te desprînzi înaintînd, era tot atît de periculos ca și a rămîne în urmă, pentru că poporul era în stare, în dezlănțuirea lui, să-l calce în picioare pe cel ce ar fi îndrăznit să-i înșele așteptările. Osiile încinse scîrțiau. Trăsurile zburau aproape împinse de pîrjolul emoției publicului. Lui Nero, care privea fără să vadă, ochii îi ieșiseră din orbite. Căii se speriaseră, dar el îi stăpîni cu o mișcare puternică și îndemînică, neașteptată și pentru sine. Călcă primul linia de sosire.

— Eheu, strigă scos din minți, eheu ! și își reveni abia cînd îl dezlegară din strîmtoarea hățurilor.

Căii — zece pur sînge africani —, tremurau de încordare și oboseală, el însuși se putea ține cu greu pe picioare.

— Ce-i asta ? își întrebă secretarul și arăta spre linia de sosire. Acesta e visul, linia asta albă de cretă ? bilbii.

— Acesta e, răspunse Epaphroditus.

— Chiar acesta, repetă cezarul pipăindu-și creștetul. Eu am alergat, totuși după ceva, spuse ameitit, privind în jurul său ca unul care nu știe unde se află, unde a nimerit. Am zburat, spuse. Ca Icarus. A fost divin.

Pe pîntecul burduhănos tunica i se umezise de sudoare și răspîndea un miros neplăcut.

În timp ce se schimba i se vedea trupul puhav și diform acoperit cu pete grăsoase, maronii.

Însoțit de Epaphroditus se urcă într-o lectică.

Tăcea. Fața îi era îndărătnică. Ochii injectați.

Ajuns acasă coborî singur în grădină. Se opri în fața statuii lui Jupiter. Vorbi îndelung și tihnit cu chipul dăltuit în piatră al mării zeități.

— Am învins, îi spuse încet. Cununa e acum a mea. Dacă m-ai fi văzut. Dar tu, orgoliosule, nu mă vezi pe mine. Nu vrei să mă vezi. Sau poate te supără că sînt mai măreț ca tine ?

Se îndreptă și privi cu conștiința atotputerniciei sale către zeul zeilor. Ar fi voit să poată dezlănțui furtuni, fulgere, să poată arăta că e și el atotputernic ca Jupiter.

Nero rosti în șoaptă un cuvînt și i se umplură urechile de tunete. Apoi închise ochii și îi deschise iar și i se păru că în jurul lui cerul e brăzdat de fulgere.

— Ai văzut ? îi spuse statuii.

XXVIII

RIVALUL

În ultima vreme Doryphorus nu prea mai avea de lucru.

Cezarul nu-i mai dădea poezii. În locul hexametrilor copia acum devize economice privind cheltuielile pentru serbări, devize pe care deseori casieria Imperiului le refuza, neavînd din ce plăti.

Serbările și petrecerile înghițeau tot, iar ceea ce trimiteau provinciile pierea în cîteva săptămîni mistuit de orașul flămînd. Ar fi fost nevoie de bani, de foarte mulți

bani, dar nimeni nu ştia de unde să-i ia. Toate templele Asiei mici şi Greciei erau pustii, fuseseră jefuite de soldaţi. Bogaţii, deopotrivă cu cei lipsiţi de mijloace, gemeau sub povara grea a impozitelor. Poporul, care-l aclamase pe cezar, spre primăvară nu mai avea ce mânca şi vapoarele cu cereale întârziău să sosească. Străzile erau întesate de cerşetori care îşi arătau rănilor scărboase în faţa templelor, pe poduri, iar vagabonzii fără căpăţii se înmulţiseră într-atît, încît roiau în cete.

Veni apoi o zi cînd se înălţă deasupra Capitoliului stindardul roşu, semnul războiului. Dintre provincii prima se răzvrăti Britannia, iceenii şi trinaboroţii în fruntea cărora era o uriaşa femeie blondă, cu lancea în mină, Boudicca. Burrus nu mai trăia, murise într-o zi, pe neaşteptate. Răsculaţii îl înfrînseră pe Paullus Suetonius, nimiciră legiunea a noua şi abia apoi se instaură cît de cît ordinea.

Scribul stătea în birou, ştia totul, dar nu-i păsa de nimic. Îşi plimba ochii obosiţi de pe hîrtii spre pereţii palatului unde o ştia pe Poppaea.

Ceea ce înmugurise cîndva în sufletul lui acum înfloreă. Fiecare zi avea evenimentul ei. Închipuiri îndrăzneţe, întîmplări niciodată petrecute, aventuri fericite sau triste, mici supărări şi dulci împăcări, născocite spre a-şi putea popula pustiul vieţii. Era o ţesătură a lui, o canava pentru care nu avea nevoie de nici un adaus al realităţii. Cu Poppaea nu vorbise decît atunci, demult, în grădină. Nici nu-şi dorea altceva. Îşi apăra dorul de noi încercări. Şi totuşi îndrăzneă seară de seară să se plimbe pe acolo, pe malul lacului, pe drumul acela unic, şi avea sentimentul că făptuieşte o nelegiuire, că se dedă unui desfrîu şi se mira că ceilalţi nu-l arată cu degetul şi se întreba cum de nu observă nimeni păcatele lui.

Din cauza aceasta era din cale-afară de temător şi reţinut cu oamenii. I se părea că toată furtuna sufletului său se vede întipărită pe faţă şi că oamenii ştiu totul despre gîndurile lui. În realitate nimeni nu ştia nimic.

Poppaea abia dacă și-l mai amintea. Trecea uneori cu lectica pe lângă el, dar nici nu-l băga în seamă. Alteori îl privea totuși, căutînd undeva în amintire fața acestui necunoscut. Atunci Doryphorus, știindu-se cu gânduri vinovate, roșea. Grăbea pasul și se făcea că n-o vede.

Poppaea, în schimb, se plictisea. Preoteasă a iubirii, după ce gustase totul în viață, nu tinjea după îmbrățișări. Dar poate tînărul acesta ar fi interesat-o totuși. Văzînd ce ardoare ascunde în suflet poate s-ar mai fi scăldat o dată în freamătul grăbit al unei ultime primăveri. Ar fi întins mîna și, cu ochii închiși, și-ar fi oferit sărutărilor tinere și fierbinți trupul, pînă la umeri, pînă la gît. Dar iubirile tinereții sînt sortite să rămînă mute.

Doryphorus se răsfacea mult timp cu jocul lui. Se prefăcea a fi îngîmfat, nu vedea pe nimeni în juru-i.

Dar cînd trecură săptămîni și luni și n-o putu vedea pe Poppaea, intră de-a dreptul, fără nici un șiretlic, în palatul imperial, el, cel care în dragostea lui timidă tremura pînă și la ideea unei întîlniri.

Sentinelele îl lăsară să treacă, îl cunoșteau doar.

La început nu se întîlni cu nimeni. Trist, continuă să meargă în neștire prin sălile palatului. Era atît de amețit, că uitase să-și încheie pînă și cataramele ghetelor.

Mergea și nu știa prea bine ce intenționează să facă.

Se opri într-una din încăperile în care vorbise cîndva cu Nero și cu Poppaea. Zăbovi respirînd cu toți porii un parfum din alte timpuri. Porni apoi ca și cînd ar fi căutat ceva, orbecăind din încăpere în încăpere pînă ajunse în dormitorul unde dormea Poppaea.

Aici fu puțin descumpănit, apoi căzu grămadă la picioarele patului și izbucni în plîns de parc-ar fi stat în cimitir veghind, la mormîntul deschis al celei mai dragi ființe din lume. Tot amarul strîns în inima lui, tăcută atîta vreme, izbucnea acum eliberîndu-se. Fără speranță și fără vreun scop anume Doryphorus întîrzia la picioarele

patului cu toate temerile înserării care se furişau în cameră.

Seara Nero îl găsi lângă pat.

Furia i-a fost ca fulgerul de-o clipă, căci în clipa următoare doi sclavi îl şi ţineau strâns legat pe îndrăgostit.

— Aici, le spuse Nero sclavilor.

Cei doi îi întinseră ceva. Doryphorus ştia ce este. Îşi umplu gura şi mesteca lacom trup din trupul morţii ce i se oferea. Apoi se întinse încet lângă pat.

Nero o aduse pe Poppaea.

— Cine este acesta ? o întrebă zîbind.

— Nu ştiu, un băiat.

— Nu-l cunoşti ?

— Nu.

— Gîndeşte-te bine.

— Ah, îşi aminti Poppaea, scribul. Cel care îţi copia poeziile. Parc-aş fi vorbit o dată cu el. Şi adăugă : în grădină.

Poppaea îl privea. Părul i se resfirase pe fruntea tinăra. Brusc, zăririle i se deschiseră largi şi înţelese tot ceea ce scribul nu îndrăznise să-i spună.

— Şi de ce ? îl întrebă pe Nero.

— Pentru că a intrat aici.

— Sărmanul, spuse Poppaea cu sinceră părere de rău. Era tristă şi indispusă.

— Ce-ai făcut ? spuse ea pentru sine.

— L-am pedepsit.

— N-ar fi trebuit s-o faci, adăogă Poppaea şi se întoarse scirbită.

Scirba o simţea pentru prima oară, pînă acum îl dispreţuise doar.

— L-ai iubit ? întrebă Nero.

— Nu l-am iubit, răspunse ferm.

— Atunci ?

— E păcat.

Cuvintele îi erau deznădăjduite, îl molipsi și pe Nero. Cezarul voi s-o îmbrățișeze, dar Poppaea se feri cu capul plecat.

După cele întâmplate ea se gândi mult la tânărul dispărut.

Nero simți că se pripise încărcându-și conștiința. S-ar fi bucurat să nu se fi întâmplat nimic.

— A fost obraznic, spuse mai mult ca să se liniștească

Continuă să alerge la curse. Norocul însă îl cam părăsi, ba chiar se întâmplară unele nenorociri. Luă startul greșit, căzu în teren deschis din trăsură și își sparse capul. A fost și fluierat. El în schimb nu recunoștea nici o concurență. La curse, uneori oprea celelalte trăsură cu un singur gest și se declara învingător.

Într-o zi se întoarse acasă foarte supărat. Sosise ultimul și nici juriul nu putuse să facă nimic. În desperarea lui puse să se spargă statuile învingătorilor care împodobeau circul. Poppaea îi reproșă absențele lui îndelungate de-acasă. Nero nu răspunse, bătea mărunt în masă cu biciușca lui.

— Termină, spuse Poppaea.

— Ce ?

— Totul. Vezi că nu e de tine. Și adăugă plictisită :
Vezi că ești învins de fiecare dată.

Nero nu-și credea urechilor.

— Cine este învins ?

— Tu, zise strîmbîndu-și buzele. Zău că e de risul lumii. Toți rîd.

Nero credea că Poppaea glumește și că va reveni imediat.

— De tine rîd, spuse, da, de tine, și arată spre cezarul care stătea în fața ei îmbrăcat în birjar, cu biciușcă, cu cizme țintuite, înalte pînă la pulpe.

Rîse îndelung și batjocoritor.

Altădată cezarul era cel care deschidea atacul.

— Ai plîns ?

— Nu.

— Ești tristă, îi spuse Poppaeaei scrutindu-i obrazii. — Doryphorus ?

— Dar de unde ! răspunse Poppaea, el nu mai este printre cei vii și tu poți fi deplin liniștit.

Acum Poppaea putea face ce voia cu el. Era cu totul în stăpânirea ei și ea era întărită de Doryphorus, aliatul ei, iubitul ucis, ca altă dată de mult de Britannicus, poetul ucis.

Nero se zbătea între imaginea celor doi morți. Era atît de chinuit de frică, încît refuza să meargă între oameni. Vedea peste tot spioni, în slujba unei conspirații. S-ar fi predat singur dac-ar fi știut cui, doar să-și poată recîștiga liniștea. Avea senzația că e urmărit de persoane suspecte. El, împăcat cu soarta, aștepta cu voluptate să fie prins pe la spate, apoi să fie tirît cu forța, undeva spre destinul care trebuia să se împlinească. Dar trecătorii nici nu-l băgau în seamă.

Suferința care-l rodea cel mai tare era că nu putea vorbi cu Poppaea. Nu rămînea decît să o împace cumva. Dădu ordin să fie ucisă Octavia.

Pe Octavia, la șase ani o măritaseră cu Claudius Silanus, apoi, cînd împlini paisprezece ani, deveni soția lui Nero. Își pierduse și tatăl și fratele în împrejurări triste, apoi urmă viața în exil, patru ani de teamă și lacrimi printre străini. La vîrsta de optsprezece ani, pe insula mizeriei, încetară pentru totdeauna suferințele vieții ei.

Capul îi fu adus în Roma, Poppaea voi să-l vadă. Chipul îi era palid și trist. Părul negru îi era lipit de frunte ca atunci cînd trăia. Ochii îi erau deschiși.

Poppaea o privea cu ochi răi, lung, cu ură. Capul răbdă un timp, apoi, obosit de înfruntare, închise ochii.

Și Octavia mai muri o dată.

RĂSCOALA

Pe Tibru sătea gata de plecare spre Londoniu un remorcher încărcat cu țesături, haine, încălțări și de-ale gospodăriei pentru poporul sărăcit și rupt al Britanniei încercate de război.

Imediat ce plecă vasul, la mal ancoră o corabie încărcată cu butoaie și burdufuri pline cu vin din Grecia. Viața portului se înviora. Se auzeau fluierături, iar în magazii oamenii începură să mișune. Hamalii fugeau înapoi și încolo încărcăți cu greutate, negustorii zbierau la ei așteptând nerăbdători descărcarea mărfurilor. Mai încolo, la lumina torțelor, se descărca o galără care adusese țesături de bumbac din Alexandria și mirodenii egiptene. Portul era înțesat de orientali, care priveau orașul ce se întindea în fața lor și cu ajutorul tălmăcilor încercau să se înțeleagă cu romanii. Era lumea pestriță a provincialilor, disprețuită pînă și de cerșetorii Cetății.

Noaptea învăluia totul în manta ei. Nu se vedea decît strălucirea apelor Tibrului, desenat ca un S mare, și li-căririle citorva oloinițe.

Mai tîrziu sosi încă un vas, care îi aducea la Roma pe marinarii flotei din Misenum.

Săriră de pe vas în dezordine, injurînd gălăgioși. Pe mal marinarii se adunară în grupuri de cîte trei, cîte patru și porniră înlănțuiți spre oraș.

Sosirea lor nu vestea nimic bun. Fețele le erau zgîriate și purtau urme de mușcături. Pe grumajii înegriți de soare le atîrnau mărgele de sticlă, mascote, care îi apărau de urgia furtunilor, urechile le erau găurite de cercei. Brațele vînjoase erau tatuate cu semne reprezentînd ancore, vapoare. La marină nu se ducea decît golănimea, cei a căror avere nu atîngea 1 800 de sestreți, ceilalți serveau

la pedestrași sau la cavalerie, unde serviciul militar era mai ușor.

Doi marinari vinjoși, unul ceva mai înalt, celălalt mai scund, așteptau vaporul la capătul punții de debarcare.

— Ei, se adresează cel înalt unui matroz care sărise pe punte, ce noutăți ?

— Nimic, răspunse și plecă strins îmbrățișat cu un june palid și bolnăvicios, căruia îi strîngea mina subțire.

Acum opri cel scund un marinar :

— Încotro camarade ?

— Afară.

— Ei, dar nu te mai grăbi chiar așa, spuse prinzîndu-l de braț. Sînteți din flota din Misenum ?

— De-acolo.

— Spune, întrebă cel înalt, ce ați mîncat la prînz ?

Marinarul strîmbă din nas :

— Ca de obicei : pește sărat cu oase multe și piine de orz.

Cel înalt și cel scund riseră :

— Dar vin n-a fost ? întrebare.

— Vin da. Apa mării.

— Dar carne ?

— N-am mai văzut de săptămîni. Doar carne de om.

Riseră toți trei.

— Bani ai ? îl întrebare.

Dădu din cap că nu.

— Deci nici solda nu v-o mai plătește ? Ehei, sînteți nebuni de legat dacă-l mai serviți pe cezar.

Cei doi fură înconjuțați de o grămadă de marinari.

— Ei, fraților, vreți să beți și să mîncăți ? Luați fiecare cîte o monedă de aur — și împărțiră fiecăruia cîte un ban. Mergeți și distrați-vă. Pentru că este totuși cineva care vă poartă de grijă. Îl cheamă Piso. Să nu-i uitați numele, Calpurnius Piso.

Marinarul cel înalt lămurea în chip asemănător un alt grup.

— În timp ce marinarii flămînzesc — zise el — ce porcărie, Nero se îmbuibă.

Marinarii se răspîndiră infundîndu-se în circiumioare, iar cei doi agitatori se retraseră în întunericul magaziiilor. La lumina unui opaiț riseră bucuroși și complici. În haine marinărești, cu centuri și berete, față în față, stăteau Zodicus și Fannius.

De cînd bunăvoința cezarului nu le mai renta, trăiau bine și obțineau venituri grase din asemenea treburi. Erau în cîrdășie cu aristocrații nemulțumiți, interesați să lămurească poporul că de fapt el este cel nemulțumit. Nu se putea spune că treaba le mergea prea ușor. Deși poporul trăia cu mijloace modeste, nemulțumit nu era, pentru că se simțea stăpîn încă pe străzi și la arene. Vorbele patricienilor și senatorilor nu-i interesau. Amintirea republicii era atît de depărtată, că o și uitaseră. Bătrînul soldat care tot mai găsea cîte ceva pe fundul sacului de campanie, auzind vorbele agitatorilor își scutura nemulțumit căpățîna în care nu încăpea nicicum gîndul răscoalei. El, de cînd se înrolase în legiune, la optsprezece ani, se obișnuise doar cu viața de ostaș și voia și el să-l servească pe cezar asemenea tatălui său, care servise douăzeci și cinci de ani, apoi părăsise armata ca veteran.

Zodicus era mulțumit de rezultatul strădaniei sale din ziua aceea. Porni grăbit, împreună cu Fannius, pe străzi întortocheate. Se îndrepta spre casa senatorului Flavius Scaevinus, acolo unde se adunau noaptea conspiratorii la sfat.

De fapt nu era neapărat nevoie să se adune noaptea, dar conspiratorilor le plăcea oblăduirea tainică a nopții. Li se părea mai emoționant și mai romantic. Luaseră ca model conspirația împotriva lui Iulius Caesar, copiindu-i fiecare mișcare și gîndindu-se prea puțin la ceea ce ar fi vrut să înfăptuiască. Se mișcau teatral și procedau la fel.

Sclavului din fața porții, pe care-l cunoștea de mult, Zodicus îi spuse, dîndu-și importanță, doar atît :

— Prieten bun.

Apoi intră într-una din săli însoțit de Fannius. Aici era locul de întâlnire al conspiratorilor.

Se opri după obiceiul lui în mijlocul sălii și, ridicând brațul drept, încremeni ca o statuie.

— Răscoală, zise apoi.

— Cassius ! strigară spre el mai în glumă, mai în serios.

El era Cassius.

Iar Fannius era Brutus. Purta o toporișcă la sîn și de cîte ori venea aici o scotea și îi juca strălucirea în bătaia luminii :

— Conspirație, șopti răgușit. Marinarii sînt înfomețați, hîrîi Zodicus. Să acționăm.

— Să acționăm, repetă Fannius.

Nu prea erau băgați în seamă. Conspiratorii se sfătuiau destul de deprimați.

Piso, căpetenia conspiratorilor, un aristocrat putred de bogat, care investise o groază de bani în această acțiune, stătea cu fruntea îngîndurată în mijlocul adunării peștrițe cu care se asociase la un moment dat din vanitate. El nu era de fapt un adept al ideilor republicane. Îl ura însă pe Nero și voia neapărat o schimbare. Cu timpul însă scăpase hăturile din mină și acum era ca într-o capcană : n-o putea lua nici înainte, nici înapoi și nici pe loc nu mai putea rămîne. Nu știa încotro va fi tirît de curent.

Cei care i se asociaseră gîndeau la fel. Erau cavalerii, aristocrații nemulțumiți că scăzuse puterea Senatului și își spuneau cu voluptate în acest cerc părerile pe care nu le putuseră spune în Senat. Dar de îndată ce-și vărsau focul, elanul și hotărîrea de luptă le scădea.

Flavius Scaevinus, cel în casa căruia se ținea adunarea, era deosebit de prudent. El era întru totul de părere că domnia lui Nero trebuie răsturnată, dar cîntărea fiecare cuvînt și tremura într-una de frică. Puse cu mare so-

lemnitate să i se scrie testamentul și se pregătea deschis pentru atentatul care se tot amîna. Africanus Quinctianus și Tugurinus, care fuseseră cîndva prietenii lui Nero, acum furnizau conspiratorilor date compromițătoare despre el. Acești moderați erau în majoritatea lor oameni bogați și cu putere și se răsculau de fapt rîvnind la avuții și puteri și mai mari.

În această noapte avu loc o mare dispută între aripa extremistă a conspiratorilor, cei care se declarau hotărîți republicani și voiau să acționeze imediat, și între adepții lui Piso. Se susținea cu violență că Piso zădărniciise într-un fel de neînțeles și neașteptat atentatul. În urma unei înțelegeri acesta îl momise pe cezar la Baiae, Nero venise în casa lui neînsoțit de gardă, dar Piso, în ultimul moment, a împiedicat atentatul spunînd că e nedemn pentru un patrician roman să înșele încrederea oaspeților săi și că un asemenea gest e împotriva legilor ospitalității.

— N-a sosit încă vremea, se apăra el șovăielnic. Pe cine să ne sprijinim ?

— Pe forțele noastre, îi strigă cineva de la capătul celălalt al mesei, unde vocifera partidul revoluționar.

Acolo stăteau în mare parte ofițeri printre care Lucius Silanus, comandantul, Sulpicius Asper, un centurion al regimentelor de gardă, Lubrius Flavus, tribun al poporului și Foenius Rufus.

Cel care luase cuvîntul întrerupîndu-l pe Piso se ridică în picioare ; abia acum se văzu deslușit cine este. Era Lucanus, care se așezase între doi militari. Auzînd despre conspirație venise palid și tulburat din exil. Obrazul lui frumos cîndva, era acum brăzdat de cute adînci. Acel foc lăuntric al unui crez care îi lumina odinioară chipul se stinsese, lăsînd în urmă doar cenușa urîl. Puterea și dorința arzătoare de a-și răzbuna viața distrusă era singurul lui țel. Ardea de minie.

Altfel, părea obosit. Își terminase departe de Cetate marea lui operă, începută cu ani în urmă. Dar *Pharsalia*,

care începuse prin a-i glorifica pe împărați, care în ultima carte îl preamărea pe Pompei, ajunse apoi să-l defăimeze pe cezar, denunțându-l ca ucigaș și cocoțându-l în virful mormanelor de cadavre. Poetul devenise republican convins, unul dintre aceia care ar fi vrut să redea Romei vechile libertăți.

— Mercenarii nu se răzvrătesc, continuă Piso, trăiesc în castru, între tranșee, așa cum au trăit și pînă acum cu nevestele și copiii lor. Li se dă și de mîncare.

— Și poporul ? întrebă o femeie cu voce puternică.

Era Epicharis, o libertă cu părul tuns scurt, bărbătește, cu obraji cărnoși și roșii și cu mîini și picioare zdravene ca ale unui căpitan de cavalerie. Lucra de multă vreme în fabrica de nave din Misenum, unde îi îndemna pe marinari să se răzvrătească, zugrăvind-le în culori revoltătoare nelegiuirile lui Nero.

— Poporul, răspunse trist Piso, nici nu vrea să audă de noi. Se îmbulzește la curse și aplaudă. Și din păcate nu pe noi ne aplaudă. Numărul celor care nu au de lucru nu este încă destul de mare. Sintem bine informați. Vopșitorii, țesătorii, brutarii, navigatorii, plutașii, dulgherii, măcelarii, negustorii de ulei, lucrează și o scot cumva la capăt.

— Dar paricidul poate trăi nepedepsit ? spune Lucanus.

— Poporul, replică Piso, nu crede că el este ucigașul.

— Incendiatorul Romei, adăugă Lucanus.

— Toată lumea știe, lămuri Piso, că povestea asta am născocit-o noi.

— Ce așteptăm ? întrebă Lucanus cu ură.

— Timpuri mai prielnice, răspunse Piso moderat.

Partidul de extremă se ridică și îi măsură lung pe revoluționarii moderați.

— Așteptăm, șuieră Lucanus, să ne ucidă pe toți.

Nu se putea stăpîni și adăugă :

— Trăiască Republica Imperială.

Clocotind, îi privea încruntat și cu ochi răi.

— La urma-urmei ce vreți ? strigau moderații.

— Trăiască cezarul ! spuse batjocoritor Lucanus acompaniat de hohotele de ris ale partidului extremist.

Simțeau toți că de fapt cele două partide se dușmănesc mai mult între ele decât îl urăsc pe cezar. Era limpede că atât Silanus cât și Piso îl iubeau mai mult pe Nero, decât se puteau suferi între ei.

— Așa nu se poate discuta, spuse Piso și apoi vorbi îndelung. După el urmă o altă cuvîntare și în replică o alta. Frumosele cuvîntări ale vechii oratorii latine, cu construcții bogate de frază, cu propoziții lapidare, încărcate de o pasiune fierbinte, se făceau auzite îndată ce revoluționarii se adunau în grup.

Dar partidul extremist nu se mulțumea cu atât, revendica o acțiune iute și hotărîtă. Voia ca la sărbătorile închinat zeitei Ceres, cînd Nero va fi prezent în circ, consulul Lateranus să-i înainteze o petiție, așa cum îi prezentase una Metelus lui Iulius Caesar, iar ceilalți să i se închine asemeni lui Brutus, Casius și Casca, și apoi să-l ucidă. Erau urmăriți de năluca vechilor întîmplări.

— E prea devreme, repetă Piso.

— E prea tîrziu, țipa Epicharis, trebuie acționat mîine sau chiar azi.

— Dacă nu se va găsi nici un cetățean al Romei care să o facă, atunci am să-l ucid eu însumi pe mizerabilul poetastru, se însufleți Lucanus.

— Trebuie să ne asumăm această răspundere, strigă Epicharis. Natalis, unul dintre moderați, libert al lui Seneca, pe spinarea căruia se îmbogățise, luă cuvîntul și întrebă batjocoritor :

— Unde e Seneca, el nu se manifestă fățiș ?

— E bolnav, i se răspunse.

— O boală de care el se folosește cum îi convine.

— Stă acasă, adăugă Natalis, și filozofează. Și o să se alătore cu siguranță partidului învingător.

Lucanus se aprinse de minie :

— Să tăceți, strigă, el este poet, n-are a face cu nimeni și cu nimic. N-are a face nici cu noi, nici cu voi — și păli.

Se sperie de stridența propriei sale voci și se rușină de faptul că talentul său pătimaș îl împinse către această adunătură mîrșavă și scîrboasă, cu care se amestecase părăsind curtea cezarului, care era de altfel la fel de mîrșavă și scîrboasă. Ce-ar avea oare de căutat un poet într-o tabără politică, oricum ar fi ea ? Își reluu foarte abătut locul. Nu se mai simțea poet. Își simțea viața atît de lipsită de valoare, încît ar fi fost gata s-o sacrifice, fără să ceară vreun preț, oricărui partid politic.

Ambele partide îl revendicau deopotrivă pe Seneca. Cu toate că el era absent și nu avea legături cu nimeni, numele lui, mare și aureolat de stimă, era prezent pe toate buzele și era rostit pretutindeni în șoaptă.

Zodicus și Fannius tăceau. Se tolăniseră pe pat și urmăreau atenți cele ce se petreceau, nefiind în stare să cîntărească exact starea lucrurilor. De aceea erau reținuți și nu făceau nici o remarcă. Dar cînd elanul general se mai potoli, pășiră pe acel tărîm luncos pe care se simțeau siguri. Noii Cassius și Brutus se așezară lingă Piso explicîndu-i amîndoi cît de mult se osteniseră, ce mult mai rămăsese de înfăptuit pentru ca starea de spirit a poporului să se mențină agitată, pentru ca izbînda revoluției să fie asigurată. Piso își scărpină înțeleapta chelie și își pregăti punga. Știa bine ce vor să spună cei doi.

Acum adunarea începu să se răzlețească. Nu hotărîseră nimic demn de atenție și în afară de Zodicus și Fannius toți se întrebau la ce bun își pierduseră vremea.

Lucanus îi privea mirat.

— Cine sînt ăștia ? îl întrebă pe Subrius, tribunul regimentelor de gardă.

— Poeți.

Lucanus ridică un umăr.

— Cine ?

— Republicanii, revoluționarii.

Lucanus ridică acum și al doilea umăr.

— Când îi văd pe ei — și îl îmbrățișă pe tribun — atunci simt pînă în adîncul ființei mele că eu nu sînt poet. Și dacă ei îl urăsc pe Nero, atunci eu îl iubesc.

Conspirația eșuă lamentabil. Unii spălară putina de teamă. Alții adormiră. Epicharis, revoluționara cea grasă și entuziastă, scuipa de scîrbă uitîndu-se la ei.

Lucanus nu mai putea decît să rîdă.

Cînd toți erau gata de plecare, din curte intră agale în încăpere un cîine, un animal uriaș, roșcovan și înalt. Se vedea bine că era dulăul preferat al stăpînului casei, căruia îi ajungea pînă la briu. Lucanus, după ce îi privi îndelung blana roșcovană, strigă :

— Nero !

Ceilalți strigară insuflețiți de data asta, cu toții la unison, noul nume al cîinelui.

Dar aceasta a fost singura clipă de înțelegere între ei.

Încă în noaptea aceea, în timp ce se îndrepta spre periferii, unde locuia într-o biată cămăruță închiriată, Epicharis fu arestată.

Nu se opuse. Nu vorbi. Nici în închisoare nu scoase o vorbă.

Soldații o bătură sfărîmîndu-i oasele, din obrajii creștați cu sabia, din nas și din gura stîlcită sîngele îi curgea valuri, dar nu-i putură smulge nici o mărturie. Buzele acelea atît de înfocate, care rostiseră nenumărate cuvîntări lămurind marinarii, obosiseră parcă vorbind și, pierzîndu-și rostul, acum, în închisoare, rămaseră mute. După o vreme se spînzură în celula întunecoasă. Tăcerea pe care și-o asumase o încunună cu o veșnică tăcere, care nu putea fi tulburată de nimeni și de nimic.

Piso, în schimb, se sinucise și atunci totul ieși la iveală. Sclavul care stătuse de pază la intrare, cel care-i lăsase să intre pe Zodicus și pe Fannius, se duse la Epaphroditus.

Stăpînul lui, Flavius Scaevinus, fu arestat. Apoi veni și rîndul lui Natalis și după el căzu toată conspirația, în afara lui Zodicus și Fannius, care-și luară tălpășița din timp.

— Seneca, bilbiau toți.

Și acum, numele lui se auzea peste tot. Complotiștii îl implicau știind că scriitorul era bun prieten cu cezarul și sperau să-și ușureze astfel vina.

Cavalerii și aristocrații se denunțau unii pe alții și ceea ce nu-și putuseră spune la adunările lor își azvîrleau acum murdărindu-se și denigrîndu-se. Numai cîțiva dintre membrii partidului extremist se purtară cu demnitate. Militarii, a căror profesie era moartea, nu se făcură de ris, păstrîndu-și onoarea pînă la capăt. Sulpicius Asper muri după ce își scuipă disprețul în obrazul cezarului. Mulți fură măcelăriți chiar pe locul unde erau arestați. Lui Lateranus nu i se permise nici măcar să-și îmbrățișeze copiii, tribunul îl strînse de gît cu mîinile lui în propria lui casă.

Nero se dezlănțui frenetic. Descoperirea conspirației, la gîndul căreia se îngrozise înainte, acum îi dăduse aripi. Putea măcelări cu conștiința curată, putea lua măsuri severe și dădea tot felul de porunci. Acum se simțea limpezit, știa în sfîrșit ce are de făcut.

Inchisorile erau pline stup și cu toate că nu mai era loc în ele, se tot aduceau noi și noi arestați. În afara spionilor de profesie, acționau și sclavii și libertii care se răzbuunau uneori pe stăpînii lor, denunțîndu-i pentru cîte o palmă încasată cu zece ani în urmă. Orașul era înghețat de spaimă. Ziua-n amiaza mare casele erau tăcute ca-n miez de noapte. Nu se putea vorbi nici cu ferestrele și ușile zăvorîte ; pînă și pereții aveau urechi.

Pe stradă se prelingea cîte o umbră. Nu se știa dacă e o victimă care se teme fiind urmărită, sau se strecoară

spionul pîndindu-și prada. Dar s-ar fi putut să fie și una și alta în același timp. Cel care vorbea dădea de bănuț, cel care tăcea era și mai suspect. Ocară adusă cezarului era moarte, lauda lui, lingușirea erau la fel de periculoase deoarece se năștea imediat gîndul că ai ceva de acoperit.

Sute și sute de oameni își pierdeau viața, plătind astfel faptul că undeva prin pod zăcea aruncată sub straturi groase de praf vreo statuie sfărîmată a lui Brutus sau Cassius. Unii erau omorîți dacă se presupunea că treceau cu capul plecat prin fața statuiilor.

— Să fie exterminată toată aristocrația, să rămînă numai poporul, spunea cezarul.

Nero era fericit și vioi, în timp ce oamenii erau triști și stăteau ghemuiți în odăile lor, la fel de nefericiți cum stătuse cezarul odinioară.

— Cine a mai rămas ? îl întrebă pe Epaphroditus.

— S-au pocăit toți, răspunse secretarul.

— Să decurgă totul firesc, spuse, totul e să te obișnuiești. Atunci nici moartea nu e înspăimîntătoare. E în asta vreun miracol ? Obrajii pălesc, inima încetează să bată. Și ce miracol e în asta ?

Secretarul scruta adînc obrazul cezarului și citea pe el extazul emoției artistice.

— Dar e foarte interesant, adăugă cezarul, poate e singurul lucru interesant din lume. Și cîteodată e chiar hazliu. Cîte unul dintre ei își dă duhul cu atîta importanță și demnitate, că-mi vine să și rîd. Sînt și alții, deosebiți. Aceștia înțepenesec și atunci simt că se naște undeva ceva, un început fără sfîrșit. Fiecare mort e un chip cioplît, o statuie. Nu crezi oare că ucigașul e un dăltuitor ? Eu gust viața abia acum, abia acum știu cît sînt de puternic, așa cum n-a știut-o pînă acum nici un cezar. Nimic nu-mi este oprit — și făcu un gest larg.

Își pregătea și își drămuia voluptatea. Pe senatorul Thrasea Poetus îl ura pentru că nu venea la teatru și nu se manifestase în senat. Îi intentă un proces și, după debateri îndelungi și minuțioase, îl condamnă sub motiv că fața îi era încruntată ca a unui învățător. Alteori totul nu era decît străfulgerarea unui gînd. Îi venea o idee și trebuia înfăptuită imediat. Lepida, mătușa care-l crescuse și pe care o iubea mult, se îmbolnăvi și bătrînica ceru să i se trimită un purgativ; Nero îi trimise o otravă puternică. Guvernatorul Egiptului îndrăzni să se îmbăieze în cada împăratului și în cîteva clipe fu mort. Domiția, cealaltă mătușă a lui, trebui să piară pentru că el rîvnea la vîile ei din Baiae și Ravenna.

Îi plăcea să-i privească pe morți. Cadavrele stăteau aliniate în fața lui și el căuta să vadă ce se ascunde în ele, în ochii deschiși și în creieri. Dar în zadar, nu găsea nimic.

O dată petrecea cu aristocrații. I se păru curios că Scyllas era atît de cărunt. Plecă excitat, apoi puse să i se aducă la palat capul acestuia, însă fără trup.

— Cît e de cărunt și acum, spuse mirîndu-se.

Cînd i se aduse capul lui Rubellius Plautus zîmbi.

— Ce nas mare are, spuse, și asta pare și mai caraghios acum.

Nu-și putea înfrîna această curiozitate mistuitoare, nu putea stăvili dorința acestui joc și continua.

Uneori, seara, ieșea pe drum însoțit doar de cîțiva soldați, ca altădată, în tinerețe, și îi oprea pe cetățeni.

Se oprea în fața primului întîlnit.

— Mori, spunea, oricine ai fi — și îi implînta pumnalul în inimă.

Necunoscutul se prăbușea în praf.

- Sint nevinovat, spunea; dindu-și sufletul.
— Știu, răspundea cezarul, este cu atît mai interesant — și privea atent cum se stinge necunoscutul ucis.

XXX

SENECA

Seneca fu eliberat din închisoare. I se dovedise nevinovăția. Au constatat chiar praetorii că nu luase parte la conspirație. Se virise doar, fiind ca de obicei nehotărît. Martorii erau însă împotriva lui. Unii dintre ei afirmau că atentase chiar la tron.

Înțeleptul primea cu răbdare toate acuzațiile. Nu se aștepta la nimic bun din partea oamenilor. Recunoscuse întotdeauna puterea răului și a nemerniciei și nu i se opuse nici acum, cînd era victima ei. Și neavînd cum lupta împotriva calomniei, prefera să tacă.

Primul drum îl făcu la cezar. Deși pacea și liniștea împăcării îi coborîseră în suflet, se simțea dator să-și prelungească zilele. Nu se justifică, nu încercă să-și dovedească nevinovăția. Învățase și el că adevărul nu e întotdeauna cea mai potrivită armă pentru apărarea vieții. De multe ori tocmai cînd avem dreptate trebuie să mințim. Drumul spre scopul urmărit e mai scurt așa.

Ca să-și asigure restul zilelor, îi oferî lui Nero toată averea lui, casele, obiectele de artă, spunînd că e bătrîn și obosit și că vrea să trăiască în sărăcie.

Nero refuză.

— Mai bine mor eu, răspunse.

După o detenție îndelungată Seneca ajunse acasă deprimat. Paulina îl aștepta în grădină.

Cînd îl văzu, izbucni în lacrimi. În închisoare, lui Seneca îi crescuse o barbă, pe care n-o pieptănase niciodată. Părul i se lipise în şuvițe lungi și năclăite de creștet. Hainele îi erau neîngrijite.

Soția poetului se apropie de el, îi sărută fruntea încrețită și ofilită ca un fruct uscat. Se așezară apoi amîndoi în grădină.

Stăteau la măsuta aceea de fildeș unde stătuse cîndva cu Poppaea, înaintea primei apariții pe scenă a cezarului. Toate celelalte măsuțe din grădină rămăseseră la vechiul lor loc.

— Să-ți pregătesc baia ? întrebă Paulina cu dragoste.

— Lasă, făcu semn Seneca.

Murdar și amărit privea în gol. Trăia de multă vreme așa, renunțînd pînă și la cea mai mică bucurie pe care i-ar fi oferit-o viața. Renunțase pînă și la plăcerea simplă a unei băi înviorătoare. Dormea pe un pat tare, nu minca decît rădăcini, carne niciodată, de teama să nu fie otrăvit, și medita ziua și noaptea.

— E mai bine așa — și își privi soția.

Paulina îl privea și ea. Privirea ei radia o iubire credincioasă pentru acest bătrîn, idol pentru toți, pentru ea mult mai mult, bărbatul pe care îl prețuia și îl iubea neșpus. Gesturile îi erau înțeleghătoare și blînde.

— E mai bine așa, să te desparți de viață cu încetul. În fiecare zi cîte puțin, spuse poetul.

Seneca, gălbejit de bătrînețe, stătea sub crengile unui copac, îngălbenite de vreme. Îi era puțin frig. Sîngele lui fierbinte de spaniol se răcise, abia dacă mai picura prin vine. Doar soarele-l mai încălzea.

— Asta e ceva ce ar trebui încercat acum, să reușești să zîmbești blind și simplu ca toamna. Ca toamna care și-a încrucișat armele.

Paulina îi luă mîinile încercînd să i le încălzească puțin cu ardoarea trupului ei tînăr. Acum pe bătrîn îl încălzeau, împreună, femeia și razele soarelui.

Vorbi mai departe și soția îl asculta cu smerenie.

— N-ar trebui să ne agățăm prea tare de viață, așa e dureros să te desparți de ea. Asta am învățat-o în tinerețe de la niște evrei sectanți. Dacă cineva vrea să-ți ia ceva al tău, e mai înțelept să-i dai singur lucrul rîvnit. Iată de ce m-am chinuit în tinerețe renunțînd la mîncare și la somn și mărturisesc că n-am simțit niciodată bucurie mai mare. Păreră de rău simt doar pentru că n-am continuat așa. Crede-mă, nu există desfriu mai deplin decît postul și veghea. Nici nu-ți închipui ce vise ametoare te bîntuie cînd veghezi, ce gusturi rafinate combină foamea, gusturi cu care te saturezi fără să ți se aplece. Acum cînd nu le mai mănînc savurez într-adevăr gustul stridiiilor. Asta e adevărată lăcomie. Și n-ai dreptate, Paulina dragă, oferindu-mi perne moi și fiindu-ți milă de trupul meu, chinuit atunci cînd mi-l îndrept pe scîndurile tari. Eu, care în curînd voi odihni în cel mai prost pat dintre toate, unul față de care orice zdreanță e caldă și moale, nu fac decît să încerc să mă obișnuiesc cu ceea ce mă așteaptă în viitor, ostoidu-mi conștiința care mă poate mustra pentru multe.

Femeia nu prea înțelegea ce vrea să spună, dar nu-l tulbura. Seneca își încreți fruntea uscată și cu pielea înegrită și continuă :

— Da, da, pentru destul de multe și căzu pe gînduri. Cum a început oare ? se întrebă frămîntîndu-se. L-am iubit, l-am iubit foarte tare. Așa a început. Cu asta au în-

ceput toate minciunile, toate stricăciunile. Așa încep întotdeauna toate relele.

Paulina voi să spună ceva, dar Seneca o opri cu blindețe.

— Da, iubirea m-a tras în jos. Căci numai iubirea, o mare și nemărginită iubire, te poate degrada și îndepărta de țelul tău.

Apoi sporovăi mai departe, fără nici o părere de rău.

— Am fost cîndva, de mult, tînăr. Părul îmi era des și aspru, trupul vînjos, vorba fierbinte. La Roma m-a dus tatăl meu, care, în dorința lui de a parveni, a dorit să las înțelepciunea deoparte și să învăț filozofia. Eu m-am supus. Am devenit celebru și bogat. Cît de frumoasă mi se părea pe atunci Cetatea. Îmi plăcea gloria și, pe urmă, devenisem iubit. Cînd treceam pe Campus Martius întorceau toți capul după mine și mă răs fătau. Eram un prea fericit copilandru, venit din fierbîntea Spanie, un puști latino-hispan care se afirma adept al filozofiei pitagoreene. Desigur, îmi susțineam teoriile filozofice mai ales în fața femeilor frumoase. Și ele ascultau prelegerile mele. Pînă și Iulia Livilla, sora lui Caligula. O dată, după o expunere, îmi ceru să-i explic mai pe îndelete o chestiune de etică pe care n-o înțelesese prea bine și apoi ne-am plimbat alături într-o lectică. Plimbarea asta m-a costat opt ani din viață, căci m-au exilat în Corsica. A meritat oare? Acum mi se pare că da, pentru că amintirea e foarte frumoasă.

Blînda și delicata soție a poetului asculta fără nici o urmă de gelozie. Iubea în ființa lui acest trecut bogat și necunoscut, farmecul lăsat în sufletul lui de femeile minunate și tainice de odinioară, succesele lui care, după

atitea furtuni, deveniseră și ale ei. Seneca se lăsă prins de mrejele aducerilor aminte.

— Astfel am intrat în vîltoarea vieții care m-a în-lănțuit cu milioanele ei de ițe și n-am mai avut scăpare. Am vrut să vin înapoi în Cetate. Scriam celor puternici scrisori, mă linguseam pe lingă niște trențe de libertți, pe care-i disprețuiam de fapt, dar îi rugam să pună un cuvînt bun pentru mine la cezar. Iar ei m-au ascultat întru pie-irea mea. Mai bine m-ar fi lăsat să pier acolo. Singur, dar neîngenunchiat.

Și închise ochii :

— Azi văd limpede tot ce s-a întîmplat. Sînt adunate aici toate cîte le-am trăit, toți cîți i-am cunoscut, femei, scriitori, actori, și chiar eu cel care am fost. Sînt și umbre mai mari. Agrippina. Ea e cea mai puternică. Apoi copiii, Nero, cu căpșorul lui bălai. Toate astea sînt aici, dar pa-lide, acoperite parcă de un vîl. Dar în pieirea vieții este și ceva dulce, ceva liniștitor.

În închisoare au rîs de mine, mărturisi Seneca. Mi-au imputat lucrările în care proslăvesc sărăcia și m-au în-trebat de ce sînt bogat. Mă priveau ca pe un șarlatan bătrîn și vîndut. Nu le-am spus nici o vorbă. Cum le-aș fi putut explica oare acestor neciopliți cum am ajuns aici ? Dar ție, draga mea, vreau să-ți spun acum tot. Cel mai mult mi-ar fi plăcut să viețuiesc gol și mîndru, așa cum m-am născut și mai ales să fiu scutit de prezența oame-nilor. Numai că asta nu s-a putut. Pentru că de îndată ce am ajuns în mijlocul lor, ei m-au înconjurat și au în-cepîut să mă ispitească punîndu-mă să le spun ce părere am despre una sau alta dintre problemele politice cu-rente. Eram poet și savant. Și nepăsător ca natura însăși. Eu aveam păreri numai despre lucrurile veșnice, dar asta nu-i interesa pe ei, iar despre nenorocita și plicticoasa

lor luptă zilnică pentru viață, nu aveam nici un fel de păreri. Oare care poate fi părerea unei flori despre o nouă hotărîre a Senatului, sau despre roșii sau albi cînd se luptă în arenele circului ? Cînd m-au silit să gîndesc, căci nici eu n-am putut scăpa, mi-am dat seama că despre lucrurile față de care ei au o singură părere, eu am cel puțin două, depinde din ce punct de vedere judec.

În sufletul poetului e loc pentru toate. Trăiesc alături binele și răul, aurul și tina. Eu însă, din păcate, am fost nevoit să iau atitudine. Greu mi-a fost. Toate adevărurile au două fațete, iar eu le vedeam limpede pe amîndouă și formulam cu claritate punctul de vedere al fiecăreia dintre cele două partide. Mi-au reproșat că nu sînt sincer. În realitate, ori de cîte ori mi-am spus părerea eram sincer, spuneam însă numai o parte din acel adevăr întreg și absolut în a cărui cunoștință eram, dar pe care ei n-ar fi avut niciodată puterea să-l suporte în întregul lui. Și vina mea n-a fost că părerile îmi erau schimbătoare și contradictorii ca viața însăși, ci faptul că aveam o părere.

Înțeleptul nu are voie nici să vorbească, nici să făptuiască.

Se întoarse către femeie :

— Am iubit viața cu toate adevărurile și neadevărurile ei. Toate din cauza asta s-au întîmplat. Mi-am apărât viața, singurul lucru ireversibil, și trecerea într-o epocă în care nu e firesc să-ți asumi răspunderea de a trăi. Dar eu am avut acest drept. M-am născut flacăra, deosebit de ceilalți, mai sensibil și mai inteligent ca oricare dintre cei de aici. Și sînt mai bun, mai curat decît mîrginiții considerați a avea personalitate, decît acei bătărași fără imaginație, considerați a fi bărbați, acei inconștienți considerați a fi eroi. Și vezi totuși unde am naufragiat ? M-am sfărîmat pentru că m-am amestecat cu oamenii. Știu, cu

ce am greșit. Și cel mai crunt am greșit atunci cînd m-am dăruit cezarului, lui Nero, eu, poetul cu har divin, lui, care nu e decît Cezar. Și pentru asta toți m-au considerat lingușitor și prefăcut, ba chiar lipsit de demnitate, asta trebuie să o recunosc acum. Cel ce alege viața e așa ca mine, asemeni vieții, sublim și eterogen. Cel ce alege moartea e asemeni lui Nero. Întunecat și răzbunător. Cel ce alege dragostea e ca Burrus. Spune adevărul și moare pentru el. Soarta mea a fost mai frumoasă. Am trăit atît cît s-a putut, dar acum trebuie să mor.

Paulina țipă.

— Liniște, spuse Seneca ocrotitor și muștrător ca unei fete. Trebuie să mor. De ce ? Chiar acum am trecut pe la Cezar. A fost blind și m-a îmbărbătat, dar tocmai din asta am înțeles că mai am doar foarte puțin timp și că e bine să mă pregătesc. Nu mă bucur. Nu am credința că a muri e un act de curaj. Morți curajoși nu există. A muri este întotdeauna, chiar și în ultima clipă, o prostie. Numai că sfîrșitul pe care mi l-a hărăzit mie soarta nu-l pot ocoli. L-am putut reține ani în șir, dar acum slăbiciunea m-a învins.

Femeia îl imploră să plece undeva, să se ascundă.

— Nu, spuse Seneca, ar fi păcat să mă mai frămînt. Împăratul Caligula m-a condamnat la moarte cînd eram tînr. Atunci viața mi-a salvat-o o femeie de moravuri ușoare, pe care o iubeam amîndoi. Moartea m-a amenințat de nenumărate ori și mai tîrziu, dar m-am salvat de fiecare dată și mi-am atins scopul. M-am jucat cu oamenii mînuindu-i ca pe niște marionete, pentru că, te rog să mă crezi, sînt niște ființe tare simple. Un cuvînt sau o observație sînt de-ajuns spre a-i întoarce din drumul lor și spre a-i face să ni se alăture.

Paulina făcu o mișcare întrebătoare și în ochi îi miji o speranță.

— Nero e altceva, spuse Seneca dînd din cap. Eu l-am văzut azi și știu că totul e pierdut. El nu mai poate fi oprit. M-am jucat ce-i drept și cu el destul de mult. L-am frămîntat și l-am format atît cît a fost în miinile mele. Numai că acum s-a întîmplat un lucru deosebit. Acum în fața mea nu stă numai spiritul lui, ci și al meu propriu, răzvrătit împotrivă-mi cu forța aceluia demon sălbatic sădît de mine. În el sălășluiește capriciul nesocotit al unui poet. Și în fața acestui lucru sînt neputincios. Eu, care am fost învingător toată viața prin gîndirea mea, acum pier cîzîndu-i pradă.

Seneca se posomorî :

— M-au numît educatorul lui. Da, și acest lucru e cumplit. M-am apropiat de el mînat de toate intențiile bune de pe pămînt. I-am ținut predici despre bunătate, despre toleranță ; dar pe urmă, fără să bag de seamă, zi cu zi, trăsătură cu trăsătură i-am dezvăluit caracterul meu, m-am arătat lui în adîncul meu și el a văzut acolo poetul care nu poate fi înfrînt de nimic, asemeni naturii dezlănțuite. O asemenea priveliște poate zăpăci mintea oricui. Cred că poetul, căruia i se pare mereu că tot ce vede pe pămînt nu-i decît un spectacol, este adevăratul spirit al răului ; îi lipsesc de fapt limitele, fără de care nu există nici morală, nici viață. Asta l-a dus și pe el la prăbușire. Cum ar putea învăța un poet pe cineva, cînd el singur nu e niciodată în stare să se învețe să trăiască sau să fie fericit ? La urma urmei, tocmai de asta este poet. Și de educat l-am educat noi doi. Agrippina și cu mine. Pe maică-sa a pus s-o omoare și acum vine rîndul meu, al tatălui său spiritual.

Dădu din cap cu tristețe.

Împotriva mea se ridică fiul meu adoptiv, fiul meu spiritual, și în mîină ține arma pe care i-am dat-o eu în-

sumi. În sufletul lui pîlpie o veche supărare. Cine știe ce vorbe i-au ajuns la ureche, cine ce i-o fi spus despre mine cîndva. De atunci nu m-a iertat niciodată, iar de iubit nu m-a iubit niciodată, căci în zadar m-am străduit să mint și să mă prefac. Citea în ochii mei ce gîndeam despre el : disprețul, pe care nu mi-l poate ierta nici acum. Un lucru e sigur, acum totul s-a terminat și asta mi se pare curios. De cînd mă știu, moartea e prezentă în toate gîndurile mele. De cînd țin condeiul în mînă am tot scris despre ea și iată, acum, oaspetele evocat de atîtea ori a poposit în prag. Așa este. În tinerețe mi-o închipuiam doar, acum, cînd sint bătrîn, o port în mine, știu bine cum este. Bătrînețea este vară bună cu neființa. Nu mă răzvrătesc împotriva ei, mă liniștește doar gîndul că pămîntul e al proștilor, pe înțelepți nu-i poate ține scoarța lui subțire.

— Tu ești bun, spuse Paulina, și ești sfînt, și ești curat, și ești nevinovat — și îi sărută mîna cu o duioșie de nedescris.

Copacii tomnateci din grădină se înfiorau. Drumurile erau cutureierate de un curent rece, frunzele uscate și crengile foșneau bînuite de vîntul acestui sfîrșit de octombrie. De pe umerii statuilor cădeau frunzele suflate de boare.

— Lucanus a murit, spuse Seneca, cu o voce albă. A pus să fie ucis și el. Se spune că a murit ca un laș. Ar fi vrut să mai trăiască și să scrie. A țipat și s-a zbătut. Atît de mult ar fi dorit să nu moară. S-a scrîntit în închi-soare. Voia să scape cu orice preț. Și-a denunțat pînă și mama ca făcînd parte dintre conspiratori. Spera să obțină astfel mila celuilalt paricid. S-a înșelat. Ieri i-au tăiat vinele. În ultimele clipe însă l-a cuprins febra. A recitat. Îți amintești acel fragment din *Pharsalia* unde descrie moartea lui Lycidas ucis lîngă mare ? Eu nu-mi amintesc acum. Paulina, adu-mi te rog sulul.

Soția poetului îi aduse o carte și Seneca o răsfoi cu emoție. Vedea în fiecare literă geniul poetic nemuritor al fratelui său întru poezie. În cîntul trei, între rîndurile 637 și 645 găsi fragmentul căutat. Îi dădu Paulinei cartea și ea începu să citească. Seneca asculta sprijinindu-și capul ostenit de trunchiul unui copac. Glasul femeii tinere se unduia armonios în aerul dens al toamnei :

...Mersus foret ille profundo,
Sed prodihibent sozii suspensaque crura retentant.
Scinditur avulsus ; nec sicut vulnere sanguis
Emicuit : lentus ruptis cadit undique venis.
Discursusque animae diversa in membra meantis
Interceptus aquis. Nullius vita perempti
Est tanta dimissa via. Pars ultima trunci
Tradidit in lentum vacuos vitalibus artus ;
At tumidus qua plumo iacet, qua viscera fervent,
Haeserunt ibi diu luctaque multum.¹

Amîndoi lăcrămau. Apoi Seneca spuse :

— Versuri frumoase, rînduri exacte și bune. Lucru făcut de un artist adevărat. O descriere fără nici un balast : evidența destrămării. Așa a murit, strigînd aceste

¹ ...El ar fi fost înghițit de noian, dar la vreme
Soții-l opresc apucînd răsturnatele sale picioare.
Trupul se taie în două și singele nu țîșnește
Ca dintr-o rană : prin vinele rupte se scurge alene.
Viața ce-i însuflețea măduarele-acum despărțite
E stăvilită de ape. Atît de zăbavnică moarte
Nimenea n-a mai avut ! Cînd a trunchiului parte jos dă
Pradă sfîrșitului membre lipsite de vii măruntaie,
Unde se-nfoaie plămînul și unde se află rărunchii,
Colo ursita lung șovăie și îndîrjită se luptă...

(Lucanus, *Pharsalia*, III, 637—646, traducere din latină
de Ion Acsan.)

versuri și ultimele cuvinte au fost cuvintele ultimului rînd. Cei care l-au văzut agățîndu-se de viață în ultimele lui clipe l-au disprețuit și l-au numit comediant, dar eu jur că a fost un adevărat poet, care a iubit soarele și a urît bezna nopții. Eu nu-mi pot închipui o moarte mai frumoasă. A fost sînge din sîngele meu, fiul surorii mele.

Paulina întrebă :

— Și alții ?

— Foarte mulți.

— Și Zodicus, și Fannius ?

— Ei nu, răspunse Seneca. Lor nu li s-a întîmplat nimic. Acum sînt revoluționari, e treaba cea mai rentabilă. Camarazii lor i-au ascuns la loc sigur. Nu le vor da niciodată de urmă. Mediocritatea este nemuritoare și nemernicia veșnică.

După ce se epuizară trăind cu intensitate tristețea și doliul, trecură la alt subiect, așa cum se întîmplă de obicei.

— Știi cine te-a denunțat ? întrebă Paulina. Natalis, spuse cu mirare.

— Natalis ? făcu Seneca mirîndu-se și el.

— El — cel căruia i-ai făcut mai mult bine ca oricui și nu i-ai păcătuît cu nimic niciodată. L-ai eliberat din sclavie și toată averea lui ți-o datorează ție.

Tăcu. Nu putea cuprinde cu mintea nemărginirea ticăloșiei omenești. Și se vedea bine că amîndoi sufereau.

— Ingratul, spuse Paulina condamnîndu-l. Sclavul. Eu nu pot să înțeleg.

— Eu înțeleg, drăguță, răspunse Seneca. Nerecunoștința nu e niciodată de neînțeles. În viață am întîlnit-o mai des decît recunoștința. De aceea nici nu poate fi judecată ca ceva ce ar fi împotriva firii sau ceva neomenesc. Mai rar se răzbună cei cărora le-am făcut rău, decît cei

cărora le-am făcut cîndva vreun bine. Am observat că cei care ne sînt îndatorați, după un timp, mai devreme sau mai tîrziu, ajung să ne urască fără drept de apel. Explicația acestui lucru e simplă. Cei care primesc ajutorul nostru moral sau material se umilesc apelînd la noi și își răzbună apoi amărăciunea umilinței. Auzi mereu că cel ajutat s-a ridicat împotriva binefăcătorului său, deși acesta pare lucrul cel mai neașteptat. Înțeleptul însă se așteaptă la o asemenea mulțumire, și nici nu-l doare prea tare, pentru că el știe că cei care ne iubesc nu sînt aceia cărora le facem noi bine. Aceia sînt doar cei pe care noi îi iubim și din ce în ce mai mult. Iubim de fapt propria noastră putere de dăruire reflectată de ei, bucuria de a contempla și de a ne aminti de propria noastră putere de sacrificiu, gîndindu-ne cu plăcere la ea, sau mai bine zis iubim amintirea forței noastre, a capacității de a ne coborî la nivelul lor, adică exact ce urăsc ei, imaginea umilinței lor, a cărei amintire le este neîndoielnic neplăcută. De ce-aș fi supărat pe Natalis ? El este cel care poate fi supărat pe mine. Eu mai degrabă îl iubesc și îmi place încă și acum să gîndesc la tot ce-am fost în stare să fac pentru el, să mă mir singur de generozitatea cu care îi iert ticăloșia și să-mi admir bunătatea care nu pălește în fața mîrșăviei lui.

Și cînd lămuriră aceste lucruri se liniștiră și nici nu se mai frămîntară, pentru că la urma urmei numai neștiința poate produce suferință. Priveau atenți toamna care răscolea tainic grădina, desprinzînd podoabele vremelnice ale copacilor. Frunzele, atîrnate aici din primăvară, cădeau acum îngălbenite sub picioarele lor. Ascultau bufniturile în iarbă ale fructelor răscoapte desprinzîndu-se de pe crengi și rostogolindu-se în iarba ofilită cu un zgomot grav, aproape muzical.

În fundul grădinii se auziră pași.

— Au sosit, spuse Seneca. Paulina se ridică. Apărură doi lictori, executorii sentinței capitale. Erau însoțiți de un centurion care aducea cu sine un ordin scris. După ei venea un medic.

Se opriră încurcați recunoscându-l pe bătrînul poet cu care ei trebuiau să termine acum. Stătea liniștit pe scaunul său de fildeș.

Seneca se sperie cumplit, așa cum nu se speriasе nîcînd în viață. Restul subțire de sînge îi fugi din obraji. Sentimentele, gîndurile și tot ce scrisese pînă acum i se învîlmășiră în minte și din toate nu mai rămase decît această imagine care în severitatea cruzimii ei ordonate părea veche și totuși neverosimilă, de necrezut. Voia să se ridice în picioare, să se arate liniștit în fața călăilor. Dar picioarele nu-l ascultau și recăzu pe scaun.

Prima spaimă o făcu pe Paulina să ridice brațul a blestem spre soldații veniți. Apoi descumpănită îl mișcă spre soțul ei, prinzîndu-i mîna scaldată în sudoare rece.

Buzele lui Seneca se mișcau fără glas.

— Testamentul doar, șopti.

Doi ucenici credincioși, învățăceii lui în ale înțelepciunii stoice, îi întinseră o plăcuță de ceară și un bețișor.

— Îmi pare rău, spuse centurionul, nu fără milă în glas, am ordin sever.

— Nici asta nu se poate ? întrebă poetul.

Centurionul abia mișcă din cap în timp ce buzele îi exprimau o interdicție categorică.

Seneca, voind să întîrzie inevitabilul, spuse :

— Aș scrie un singur cuvînt numai.

— Nu se poate, spuse centurionul.

Unul dintre lictori intră în casă și ceru să se încălzească apă în niște cazane mari. Apoi umplu aproape

plină cada din camera de baie. Celălalt lictor lumina încăperea cu o făclie.

Seneca se ridică ajutat de centurion.

— Să mergem, spuse în timp ce se îndrepta spre baie. Veniți, le făcu semn Paulinei și celor doi învățăcei care aduseseră tăblițele de ceară și bețișoarele.

Trecură prin încăperile vilei, prin camere cum sînt de obicei camerele bătrînilor, locuințe fără nădejdi și fără viitor. Aici totul vorbea despre trecut, canaturile ușilor, clantele, cheile, înnegrite de uzură erau îmbibate cu viața stăpînului lor și acum la urmă el le-o mai împrumuta încă. Seneca privind aceste obiecte își lua rămas bun de la viață.

Cei doi învățăcei ajunseră în baie și se ghemuiră acolo. Își puseseră tăblițele pe genunchi și pîndeau ultimele cuvinte ale maestrului spre a învăța din ele. Seneca deocamdată nu spunea nimic. Îl dezbrăcară repede. Stătea amețit în camera întunecată de aburi și de fumul făcliei și privea apa mișcătoare și bulele de aer. Centurionul îl așează pe un scaun înalt așa fel, încît piciorul drept îi atîrna în baie și cel stîng se bălăbănea, desculț, încă pe dinafară.

— Și trebuie să se întîmple, spuse, și nu-i veni în minte nimic, nici o axiomă sau vreun adevăr afirmat cîndva în decursul vieții și cuprins în scrierile etice. Acum îl frămînta doar teama pentru ceea ce va fi pe urmă, acel pe urmă plin de întrebări pentru fiecare muritor.

Cei doi lictori îl luară de mijloc, îi întinseră genunchiul. Medicul se apropie.

Era un sclav destul de trudit, care de la o vreme practica îndeletniciri doctoricești. Nu se arăta a fi bucuros.

— Doctorașule, întrebă Seneca cu o ușoară autoironie, n-am putea aștepta încă puțin, măcar o clipă? E păcat și de atît.

Dar centurionul, temîndu-se ca nu cumva să se răcească apa, se grăbea.

Unul din lictori îi apropie făclia de genunchi.

— Să se împlinească, spuse Seneca și își întinse genunchiul care nu intrase în apă.

Urmărea cu atenție ceea ce se întimpla.

Medicul căuta cu încordare profesională sub rotula genunchiului vena, drumul vieții, marele canal prin care circulă sîngele, ca să-l poată străpunge cu lama ascuțită pe care o ținea în mînă. O găsi de îndată și o străpuse cu putere. Vena sclerozată pocni cu un zgomot aspru cînd se lovi de tăișul cuțitului. De durere, Seneca izbucni în lacrimi. Plîngea și Paulina și învățăceii.

Așteptau cu toții. Sîngele lui bătrîn, stătut de viață lungă, asemeni vinului vechi, nu voia să curgă cu nici un chip.

— Nu sîngerează, spuse medicul necăjindu-se.

Văzînd așa, tăie și vena de la piciorul stîng. Se prelînse acum o dîră subțire de sînge negru. Apoi deschise și venele de la mîna stîngă și de la cea dreaptă, pe care Seneca le ținuse cufundate în apă.

După toate acestea Seneca vorbi pe un ton cît se poate de firesc.

— Scrieți, spuse, am să spun ce simt. Văd această cameră de baie și făclia și pe voi toți adunați aici. Pe Paulina, draga și slăvita care plînge — și întorcîndu-se spre ea îi făcu semn cu mîna — învățăceii, medicul și soldații. Mă mir că sînt numai atîți. Și aștept să văd ce va urma.

Asculta susurul singelui care se amesteca rozaliu cu apa din cadă. Apoi continuă să vorbească.

— Simt o slăbiciune, parcă m-ar prinde somnul. Sau poate mă simt mai ușor. Altceva nimic.

Și așteaptă din nou.

— Acum însă totul a devenit greu. Și rău. Scrieți :- rău. Dar ochii îmi văd încă limpede. Îmi aud glasul și știu bine ce spun.

În clipa aceea deveni palid ca peretele.

— Mi-e greață, și se aplecă spre apă.

— Din cauza pierderii de sânge, explică medicul.

— Și văd negru, adăugă Seneca, de parcă totul ar fi făcut din postav negru. Să nu muriți. Toți trebuie să trăiască și cît mai mult cu putință.

Respiră adînc.

— Nu e tainic, e doar îngrozitor. Taina n-o cunosc încă și precum se pare n-am să știu s-o spun, cu toate că mă aflu, cred, undeva la marginea ei.

Tăcu clipe îndelungate. Se lăsă moale în brațele Paulinei, care-l ținea stînd lîngă baie.

Unul din învățăcei își apropie urechea de buzele lui.

— Cum e acum ? întrebă.

Seneca nu răspunse. Capul i se odihnea pe sînii tineri și înfloriți ai Paulinei ca pe un dulce catafalc viu. Dar învățăcelul îl mai scutură o dată din visul morții.

— Cum e ? îl ispită și îi atinse fața voind să-l trezească parcă din somn.

Seneca vorbi cu mare efort, dar ferm :

— Nu e așa cum mi-am închipuit, spuse. E altfel, cu totul altfel.

— Cum e ? întrebare cei doi învățăcei într-un glas.

Seneca sughiță și se zbatu în spasme. Apa din baie zvicnea purpurie.

Atunci centurionul o luă cu blîndețe pe Paulina de acolo. Unul din lictori prinse încetișor condamnatul la moarte de ambele brațe și, fără brutalitate, îl împinse în apa fierbinte. Poetul mai suspină o dată și trupul i se scufundă.

Ultimul lui suspin se prefăcu în bule de aer.

O bășicuță rămase multă vreme dănțuind la suprafața apei.

Apoi, într-un târziu, se destrămă.

Seneca încetase să mai fie.

XXXI

SINGURATATE

Cu puțin înainte de miezul nopții marele augur se îmbăie, mîncă o inimă de vultan și, îmbrăcînd o togă albă, ieși împreună cu ceilalți auguri în pădure, la locul unde se puteau citi semnele cerești. În mină purta o lampă acoperită și cu apărătoare de vînt.

Era o noapte vîntoasă și rea. Furtuna stinse lampa în mai multe rînduri. Împărțiră bolta cerului cu o bită, în patru părți : scrutară atenți și îndelung întunericul. Dar nu se arătă nici un semn. Se crăpă de ziuă, dar spre cadranele de cer desemnate nu se îndreptă nici o pasăre. Nici pajură, nici uliu, după zborul cărora s-ar fi putut citi viitorul. Zburau rostogolindu-se în ghemotoace doar norii, tîrîndu-și după ei umbrele. Augurii așteptau porumbelul, pasărea cezarului, pentru că acum Nero voia să afle prevestirile lor de viitor.

Apela la ei pentru prima oară de cînd stăpînea. Pînă acum nu le ceruse niciodată sfatul. Imperiul era în impas. Se dădeau lupte în Iudeea. Evreii se revoltaseră și îl uciseră pe guvernatorul roman. Ascalon, Acræ, Tyr, Hippo, erau în flăcări. În Sadara oamenii se măcelăreau și nici veștile sosite din celelalte provincii nu erau mai liniștitoare. În primăvară fuseseră răscoale în Gallia, și Vindex îi trimisese vorbă cezarului să-și încheie socote-

lile, căci îi sosise sfârșitul. Din Hispania nu sosea nici o veste. Galba nu voia să depună jurământul de credință și se șusotea că s-ar fi aliat cu Vindex. În Forum, cu toate pedepsele aspre, circulau zvonuri îngrijorătoare și nimeni nu mai avea încredere în legiuni.

Nero o îngropă și pe Poppaea. După o întrecere, avură un schimb de cuvinte foarte tare. El tăbări asupra ei și o lovi în pîtec cu potcoava de fier a încălțărilor, acolo unde, în umbra inimii, împărăteasa adăpostea nădejdea, rod nou al cezarului sterp. Pînă să o întindă pe pat își dădu duhul. O îmbălsămară, căci preoții evrei n-au permis să fie incinerată. Au culcat-o într-un sicriu și însăși cezarul rosti cuvîntarea de doliu. O plîngea sincer pe această femeie care fusese harul amar al nefericirii lui și care acum, după ce murise, îi lipsea așa cum nu-i lipsise nimeni niciodată. Acum nu-l mai chinuia nimeni, dar nici nu-l mai îmboldea cineva. Și începu să o caute pe aceea care odinioară îl învățase să trăiască și să sufere. Se învîrtea pe lingă bordeiele prostituatelor de la Circus Maximus, urmărit de croncănitul amintirilor sale întunecate și o regăsea uneori pentru o clipă în ființa vreunei hetaire. Curînd descoperea însă o abia perceptibilă trăsătură străină, care-l îndepărta îndată.

Jalea îl zdruncinase. Fosgăia ziua și noaptea, umbla, călătorea, căutînd-o absorbit și sumbru, și era încredințat că trebuie s-o afle undeva. În sfîrșit o găsi întruchipată într-un băiat, numit Sporus. La început nu văzu nici o asemănare. Dar cînd îl privi mai atent învîră toate amintirile vechi și i se păru că în forma asta deosebită, mascată, se întoarce la el aceea care a fost singura iubire a vieții lui. Il numi Poppaea. Era mai implinit ca ea, dar toată ființa îi era asemeni. Fruntea, părul, cei cîțiva pistrii de la rădăcina nasului, gura bosumflată și îndărăt-nică ale cărei sărutări îi aminteau gustul vinului dulce.

Nero nu se liniști pînă nu-l duse ca mire cu eșarfă galbenă în fața altarului și pînă nu primi de la Marele Preot sfînta cununie. Cu acest-prilej Senatul apărî în întregul său. Sporus veni în haine femeiești, însoțit de cameriste, cu pletele în cosițe, cu papucei galbeni în picioare, mici ca niște fluturași, cu fața acoperită cu un văl roșu ca al fecioarelor Vestei, cu cunună de magheran pe cap. Preotul întinse miresei după datină fire de verbină, simbolul fertilității, și senatorii urară cu prilejul noii căsătorii fericire.

Numai că băiatul era cam prostănac și cît se poate de tăcut. După masă se îmbăta de regulă și dormea toată ziua. Iar Nero o căuta din nou pe dispărută neputînd s-o găsească niciunde.

Atunci se adresa augurilor. Augurii așteptară îndelung, dar păsările tot nu se iviră. Pentru nimic în lume nu voiau să-și dea hotărîrile în vileag. Nici voci nu se auzeau. Amuțiseră și amortiseră corbii, ciorile, bufnițele și cucuvelele. Augurilor le osteniră deopotrivă ochii și urechile. Deodată însă, spre răsărit, în șuierul vîntului năprasnic, auziră glasuri omenești, vaiere, jeluiri subțiri și șterse, ca ale celor ce se pierd în valuri sau ca horcăitul celor strangulați, apoi în ceață vocile se întăriră transformîndu-se brusc în răcnet și stingîndu-se. Marele augur păli. Ceea ce înțelese el din acest semn fu confirmat de haruspicii care citiră în ficatul, rinichii și fierea animalelor ucise. Aceași veste. Nici găinile sfînte nu se mai uitau la boabele de grîu presărate pentru ele. A doua zi îi comunicară cezarului rezultatul descifrării semnelor și îl sfătuiră să fie foarte precaut, și rugăciunile să și le facă întors cu fața către miazănoapte, acolo unde se afla lăcașul zeilor.

Nero nu se lăsă impresionat de prevestirile rele.

Viețuia singur, singur de tot, fără nici unul dintre aceia pe care îi cunoscuse cindva. Trăia doar cu amintirile sale, cu rădăcinile înfipte în trecut. Era un cadavru viu care cutreiera palatul pustiu fără nici o vrere. Se deda trîndăviei pline de chinuri mărunte și cu suferințe uniforme. Bea și el ca și Sporus și seară de seară se prăbușea amețit de vin în așternut.

Dar de dormit nu dormea. Se gîndea la o sumedenie de lucruri care trecuseră. Cînd se plictisea chema mercenarul de pază la ușa lui, cu lancea lui cu tot, și-și trecea timpul stînd de vorbă cu el.

— Ancus, vino odată, spuse.

În odaie intră un soldat trist și slăbănog, cu o lance lungă de tot.

— Tu ești ? întrebă cezarul beat mort și întoarse spre el ochii săi înecați în pungi de grăsime, ca ai mistreților. În ultima vreme îi cam slăbise vederea.

În loc de răspuns sclavul rînji cu gingiile albe de scorbut. Apoi își așează lancea la picioare și așteaptă întrebară.

— Nevastă ai ?

Soldatul dădu din cap.

— Copii ?

Dădu din nou din cap.

— Cîți ?

Se gîndi puțin apoi, îndoiînd degetul mare, arată cu mina dreaptă că patru.

— Feciori ?

Confirmă.

— Fată n-ai ?

Își făcu iar de lucru cu degetele și arată trei.

— Ai șapte copii. Cam mulți.

Mercenarul aprobă.

— Ce fac ei acum ? Dorm, nu-i așa ? S-au culcat, după ce și-au mâncat supa și piinea. Așteaptă să te întorci acasă. Dimineată ți se termină serviciul.

Nero sporovăia abia inteligibil. Îi căzuseră mulți dinți și vorba îi devenise bolborosită, urită. Soldatul îl asculta.

— Eu nu pot să dorm. Am băut un pic. Tu ce crezi, cine sînt eu ? Habar n-ai. Așa, în general, nimeni nu știe. N-ai fost niciodată la teatru ?

Ancus dădu negativ din cap.

— Privește, spuse, vezi toate cununile alea de pe perețe, alea au atîrnat cîndva pe obeliscul egiptean. Eu le-am primit pe toate, de la prima la ultima. O mie opt sute de cununi, le poți număra dacă vrei. Din crengi de dafin, măslin și brad. Văleu, ce succes am avut.

Soldatul se zgîia.

— Asta e arta. Trebuie să vezi. Sau să auzi. Pentru că oricît aş vrea să-ți povestesc, e de nedescris. Și capul tău pătrat tot nu pricepe. Am scris poezii inventate de mine. Aici în cap le-am născocit. Tu desigur nu știi nici ce este un poet. Virgiliu, Horațiu — strigă să-l impresioneze pe mercenar, și apoi se arătă pe sine. Da, și eu sînt ca ei. Dar e totuna. Am cîntat, am cîntat și la liră. Ajungea să mă urc pe scenă, că bubuiau aplauzele. Toți strigau : „Nero, divinul actor“. Atunci, o înclinare, așa, din cap, spre public, o înșcare, o arcuire cochetă și începea numărul.

În timp ce Nero arăta toate astea, soldatul privea timp.

— Ce roluri, frățioare, ameteșc numai cînd mă gîndesc la ele. Cununa asta mare mi-au dat-o cînd l-am interpretat pe Oedip. Oedip e fiul unui împărat care își ucide tatăl într-un duel și pe urmă se însoară cu propria lui mamă. Acela am fost eu. Nu de-adevăratele, ci numai așa, în joacă. M-au îmbrăcat, mi-au pus mască, să

nu fiu recunoscut și începeam pe dată recitarea. Spectatorii tremurau. Dar cînd în ultima scenă mi-am scos ochii cu cîrlige de aramă și orbecăiam fără vedere pe scenă, publicul plîngea în hohote. Ia te uită, și am totuși amîndoi ochii.

Ancus privi ochii cezarului și se minună.

— Nu înțelegi, rîdiosule. Nu e deloc ușor să interpretezi un rol. Să arăți lumii ceea ce nici nu există, să scoți din nimic ceva și încă ceva care să semene cu ceea ce a existat. Uneori am și murit. Da, da, am căzut pe scenă, m-am întins cît eram de lung căzînd așa că se mai întimpla să mă și lovesc. Apoi mă ridicam fără să dau nici o importanță durerilor. Dar interpreteam rolul atît de bine, că îi amăgeam pe toți. Interesant a fost o dată cînd l-am interpretat pe nebunul de Hercule într-una dintre tragediile grecești. Stăteam în vestiar. Știi ce este vestiarul ? E locul unde sînt mascați actorii, bouleanule, acolo unde îi împopoțonează ca pe figurine. Mi-au legat mîinile în cătușe. Nu în cătușe d-alea ordinare de care ai văzut tu. Ar fi fost bună. Alea erau ale celorlalți, ale lui Antiochus, Pammanes și ale comedianților de rînd. Eu aveam cătușe de aur, dar ce cătușe ! Grele și strălucitoare. Deci le aveam pe mînă. Deodată sare un soldat, așa, unul ca tine, care mă văzuse de lîngă culise. Stăteam aproape unul de altul. Doi pași, nu mai mult. Trebuie să fi fost un novice. Și ridică sabia să-mi taie cătușele. Bravul prostănac nu credea că e glumă și voia să-l salveze pe cezar. Atît de bine am jucat.

Soldatul ridea în hohote.

— Ar trebui să-ți mai povestesc multe lucruri, spuse Nero stimulat de hohotele soldatului. Altădată am pășit gol pe scenă și am strîns de gît un pui de leu. Și poți crede că eu am fost și femeie ? Pe gît o danteluță, părul în cosițe și ciripind ca o femeie. Piesa se numea : *Canace în durerile facerii*. Am ieșit cu burta mare, cu tunica umplută de perne și am gemut, iar spectatorii strigau : „Hai,

naști cezare !” A fost cel mai bun rol al meu. A recunoscut-o și Paris. Simțeam că pun totul în rol, mișcarea și intonația erau extraordinare, simțirea atât de deplină, încît imaginîndu-mi am crezut eu însumi că sint femeie. Stai, și ce am mai fost ? Niobe și, da, Oreste. Era cît pe ce să uit. Ancus, stai jos.

Mercenarul care se schimba de pe un picior pe altul de oboseală se așază și își sprijini creștetul de lance.

— Cîtă glorie, spuse cezarul. Dar oamenii nu merită ca zeul să li se înfățișeze. E o meserie lipsită de recunoștință : mulți invidioși, puțini recunoscători. Crede-mă, n-a meritat. Roma e un oraș neghiob. Latinul nu pricepe arta, el nu-i bun decît de soldat și de jurist. Și acestora le-am dăruit eu sufletul meu. În Achaia m-au primit altfel. La Neapole au presărat cu șofran drumul pe care treceam cu trăsura și îmi sărutau miinile și picioarele. Atunci cutremurul a dărimat teatrul dar, datorită artei mele divine, nimeni n-a pățit nimic. Acolo ar trebui să trăim, în Elada, la Atena, în cetatea cetăților. Vai, cît de des plîng faptul că nu m-am născut grec. N-am dreptate, Ancus ?

Nero nu primi nici un răspuns. Soldatul dormea.

— Gogomanule, spuse cezarul, de unde se vede că și ăsta e roman. Are și mutră de lup din Roma. Ei, dormi, numai, adăugă. De voi e numai biciul, nicidecîm arta.

Și somnul îl doborî și pe el.

XXXII

ÎN GRADINA LUI PHAON

În fața palatului se înălță spre cer colosul de bronz. Statuia lui Nero. O ardea soarele, o bătea ploaia, o acoperea praful, ea rămînea la fel.

Era de douăzeci de ori cît un om, ochii cît pumnii, degetele la întrecere cu brațele, buzele groase ca pulpele. Paznic cumplit, veghea.

Cînd Tirades, regele Armeniei, a venit însoțit de trei mii de cavaleri parți să se închine cezarului, îngenunche în fața statuii și i se prosternă ca unei zeități.

Nero se opri dimineața aici. Își ridică privirea asupra statuii și inima i se întristă.

Sus la înălțime, pe colosul de bronz, atîrna bălăngă-nîndu-se în bătaia vîntului un sac de piele. Iată că pe această statuie, de care nimeni n-a îndrăznit să se atingă, pe care o stimau ca pe el însuși, cineva s-a încumetat să atîrne, deschis, semnul vinovăției, sacul de piele care îl va înăbuși pe paricid asemeni membranei celulei matcă.

Spinarea îi era cutureierată de fiori de frig și spaimă, atingîndu-i creierul înțepenit și ofilit. Înțelese acum în sfîrșit ceea ce nu putuse înțelege pînă acum.

„Sfîrșitul“, gîndi.

Pe străzi, mulțimea murmură agitată. Germania, singura care-i rămăsese credincioasă și supusă pînă în ultima clipă, se răzvrăți acum. Rufus, guvernatorul, se alie cu Galba ; din Numidia pornea spre Roma Marcus Sodius iar Otho îl amenința pe ucigașul Poppaeaei. Se găsiră unii care spuneau că văzuseră ridicîndu-se între dealurile sabine legiunile spaniole.

Nero luă desperat măsuri militare. Voia să atace Hispania de pe mare, dar n-avea flotă. Și armată de uscat avea puțină ; regimentele de gardă numărau cu totul douăzeci de mii de soldați, iar legiunile erau încartiruite undeva în Orient. Ordonă concentrări și primi sub arme și sclavi. Îi trimise pe Rubrius Gallus să-i potolească pe răsculați.

Era târziu în adîncul nopții cînd Epaphroditus grăbea spre palat. În drum nu întîlni nici un soldat de pază. Ușile erau larg deschise. Ridică o candelă și năvăli drept în dormitor.

De jur-împrejurul patului lui Nero zăceau tăblițe de ceară pline de ordine militare și poezii abia începute.

Cezarul, căruia acum nimic nu i se mai părea nefiresc, nu-l întrebă de ce venise, îi spuse doar cu ochii înlăcrimați :

— Am scris un panegiric — și așteptă efectul. Despre mine însumi, o mică creație funebră, foarte emoționantă, miine o voi citi mulțimii. Am să stau lăcrimînd în fața lor și mă vor înțelege. Ascult-o tu, e bine adusă din condei ? Mie îmi place. „Îmi iau rămas-bun de la voi, o, cetățeni ai Romei...”

Ar fi citit mai departe dar secretarul îl prinse de mîină.

— Nu acum.

— De ce ?

— E prea târziu, spuse trist. Războiul e aici, în fața palatului. Oamenii se ucid între ei.

— Nu se poate, spuse Nero fulgerat în inimă de spaima apropierii pericolului.

— Ba da. Și numele lui Galba răsună alături de cuvîntul Cezar.

— Și poporul ?

— Poporul e întotdeauna pentru sine.

Nero ridică o tăbliță de ceară și i-o vîri lui Epaphroditus în mîină :

— Du ordinul. Să fie ucis întregul Senat, poporul, toți.

— Și cine execută ordinul ? întrebă secretarul trist.

— Soldații.

— Nu mai sînt soldați.

— Soldați, strigă cezarul, să fie soldați peste tot, pe apă, pe pereți, peste tot soldați — și țopăia agitat.

— Mai încet, îl potoli secretarul, putem să fim auziți. Sintem lipsiți de apărare.

Se scurse o vreme pînă cînd cezarul își reveni.

— Atunci am să mă sinucid, spuse, am să mă arunc în Tibru. Unde e pumnalul ? Să vină un gladiator să-mi străpungă inima — și își rupse tunica, și își căută inima.

În noaptea amorțită și somnoroasă cuvintele umflate se risipiră fără ca el măcar să le ia în serios. Apoi scoase cutiuțe, sticlute, pe care le scăpă pe jos, le sparse în țandări. În sfîrșit găsi ceea ce căuta.

— Otravă, șopti.

Acum își închipui atît de serios și de adevărat moartea, încît ea părea să i se așeze pe fruntea scaldată în sudoare. Mîinile, picioarele i se răciră, respirația îi era sacadată, saliva i se împiedica în gîtlej de parcă ar fi înghițit otravă. Apoi se prăbuși pe un scaun. Și în bezna care sălășluia în el, un gînd stărui ca o străfulgerare.

„Să trăiesc, să trăiesc cu orice preț, oricum, dar să trăiesc.“

Nu-i părea rău că pierde puterea, se gîndea că acum se va putea dedica artei, i se va jertfi cu totul numai ei. Se gîndi să plece la Alexandria, în marele centru cultural al Orientului, unde ar fi putut trăi ca simplu cîntăreț.

— O să-mi țin zilele din artă, spuse.

Apoi se însufleți.

— Nu ți se pare că asta ascunde ceva sublim și zădărnice ? Să fii părăsit de toți, să vezi cum se pierde totul, să simți adîncul neantului, să te cufunzi în desfătarea beznei ? Exact ca tabloul final al unei tragedii.

— Da, spuse Epaphroditus, dar să ne grăbim, nu mai avem timp.

— Ce să facem ?

— Să fugim. Trebuie să te schimbi. Așa cum ești acum vei fi recunoscut.

Nero se apropie amețit de garderobă. Erau aici halate grecești, hlamide de purpură, tunici colorate purtate la diferitele reprezentații, le resfira acum cu degetele amorțite. Le scotea una după alta. Le arunca la pământ, le călca furios în picioare. Ținea în mână niște haine de birjar, cele pe care le purtase în timpul primei sale escapade nocturne, cu pălăria soioasă și sabia primite în dar de la Paris. Se îmbracă grăbit și, legându-și sabia de brâu, se tot uita dacă îi stă bine și maimuțări vorba vulgară și aspră a birjarilor. Apoi își încarcă brațele cu câteva măști și o lăută, pe care și-o însușise din moștenirea lăsată de Seneca. Era lăuta lui Britannicus.

Ascunse cu teamă și mare prețuire sub tunică instrumentul delicat, de forma unei inimi. Era instrumentul cu care voia să cînte în Egipt. Erau gata de plecare cînd, dintr-una din sălile îndepărtate ale palatului se auzi zgomot, zgomotul unor pași tirșiți, care se apropiau.

Intr-un foarte sumar halat de casă Sporus orbecăia pe întuneric. Îl trezise zgomotul răscoalei și ar fi vrut să fugă, dar scara principală era baricadată de soldați și nu reuși să iasă. Acum se ruga de ei să-l ia și pe el.

Coborîră în întuneric pe scărița strîmtă și întortocheată care se infunda în camerele locuite de sclavi. Aici găsiră dormind cîțiva mercenari, îi treziră și, cum nu exista nici o ieșire, i-au pus să spargă un zid lateral. Ieșiră apoi toți trei prin spărtura zidului, tîrîndu-se pe burtă. Sporus ieși scîncînd, adormit și năzuos, își trăgea toga după el, încercînd să-și acopere goliciunea, ieși apoi Nero și Epaphroditus, care le arăta drumul.

Cînd ajunseră sus pe muntele Palatin li se deschise în fața ochilor panorama Romei, dar nu văzură nimic deose-

bit sau neliniștitor. Atîta doar că pe străzi erau mai mulți trecători ca de obicei. Și vorbeau.

— Birjarul ? spuse un om trecînd pe lîngă el. Eu îl iubesc.

— Era un nebun cumsecade, spuse celălalt, juca și cînta. Asta trebuie să i-o recunoaștem.

Nero îl înghionti pe Epaphroditus :

— Auzi ?

Toate acestea îl liniștiră pe cezar chiar într-atît, încît voia să se întoarcă ; dar secretarul, care vedea situația mai limpede, îl trase de mîină și îl duse mai departe.

Mai încolo noaptea era plină de umbre și de mișcare, ca întotdeauna înaintea unor mari evenimente. Umbre suspecte, soldați răzleți stăteau de vorbă. Pe Pincius și pe Vatican ardeau focuri. Apoi, trecînd pe malul Tibrului, se împiedicară de o sumedenie de cadavre, auziră din depărtări nechezatul surd al cailor, răsunetul potcoavelor și zumzetul tainic al unei mulțimi nevăzute. Nero tăcea. Închis în sine grăbea înainte, înmulțindu-și pașii. Acum îi era atît de frică, încît secretarul trebui să-l încurajeze.

Trecură neobservați prin noaptea întunecoasă și fără lună. Ajunseră fără necazuri sub porțile Romei, pe drumul mărginit de măslini și păseau îndesat în parfumul dens și dulce. Aici era pustiu. Pînă în zorii zilei nu se întîlniră cu nimeni.

Phaon, libertul, locuia nu departe de cetate, pe Via Salaria, un loc cu multe cabane și vile gospodărești. Fusesse cîndva în slujba cezarului, era unul dintre funcționarii de la tezaurerie, în cîțiva ani de muncă cinstită strînsese o avere frumoșică, evaluată cam la un milion și jumătate de sesterți. Dacă ar fi vrut s-ar fi putut îmbogăți în continuare, dar el se mulțumi cu atît, își luă rămas bun de la viața orașului, se despărți de curtea de care

alții se rup atât de greu și acum își gospodărea moșia după obiceiul neamurilor străvechi. Nu rivnea la strălucire și evenimente senzaționale, viața publică îl interesa atât de puțin, încît nu citea nici măcar *Acta diurna*.

În ziua aceea Phaon se sculase devreme și ieșise în grădină. Mînecele tunicii îi erau suflecate. Obrajii sănătoși erau învăluiți încă în pacea somnului nevinovat. Trebăluia prin grădină, curăța pomii de omizi, uda straturile cu garoafe, narcise, zambile, flori ale căror rădăcini le aducea din Africa. Privirea i se odihnea încîntată pe straturile colorate, mîngîind petalele legănate de boare ale florilor. Se vedea că e mulțumit și fericit.

Se mai plimbă puțin, apoi se așează la masă. Bău lapte prins și unse miere proaspătă pe cozonac. Deodată auzi bătăi în poartă.

Se duse el însuși să vadă cine e. Se pomeni cu un birjar scund și îndesat, cu obrazul întunecat.

— Phaon, îi spuse acela.

Phaon nu-l recunosc.

Necunoscutul era îngrozit și descumpănit ca și cum ar fi fost gonit din urmă și se lipi de poartă cu stăruința unui ciine credincios. Bărbia îi era plină de țepi roșcovani și în spate stăteau doi străini, necunoscuți și ei.

— Deschide, se rugă privind nerăbdător zăvorul.

Acum, auzindu-i încă o dată vocea, i se păru că cezarul cere să i se deschidă.

Phaon, încurcat, îi dădu drumul făcîndu-i plecăciuni.

— Încet, spuse Ephaproditus, să intrăm mai înăuntru. Toate drumurile sînt închise, îl lămurî el pe Phaon.

Phaon, care nu înțelegea încă prea bine ce se petrece, își conduse oaspeții așezîndu-i pe malul eleșteului lîngă o masă acoperită cu crengi.

Nero mormăia ca pentru sine. .

— Ce frumos e aici — și se uita împrejur.

Copacii tremurau mîngiați de adierea ușoară. Plămîinii lor verzi se înfruptau din prospețimea zorilor care anunțau o zi toridă, aducînd cu ei febra dimineții.

Pămîntul gîfîia, nisipul răsuflea cu un zgomot sacadat de respirație întreruptă. În tării, în aerul orbitor, și jos, în firele dese ale mușchiului, viața zumzăia cu milioanele ei de foșnete mărunte, cu mișcarea ei indescifrabilă. Muștele descriau cercuri, în jurul unor mușuroaie care păreau însuflețite zburau gîze cu aripi smălțuite, albastru sau verde, roiuri dese de albine din stupii de prin apropiere, zumzăind, își strîngeau harnice mierea. Și veneau și fluturii zburînd ici-colo printre florile colorate, ca niște iluzii născute de fierbințeală, ca fata morgana pierind în neant, în liniște, încît privindu-le crezi că nu-s decît năluciri, un joc al unor grațioase și blînde spirite.

Phaon îi oferi cezarului mîncare, dar el refuză ; ceru doar puțină apă.

Dar nu se atinse de ea. Îi era teamă să nu fie otrăvită. Se aplecă și bău lacom și îndelung din băltoaca noroioasă rămasă acolo după stropitul grădinii.

— Mi-e somn, bîlbîi și nici nu se mai ridică de jos.

Se întinse pe pămînt și, așa cum era, cu buzele murdare de noroi, cu pălăria groasă de toval în cap, adormi.

Capul înfiorător al lui Nero se odihnea printre ierburile mirositoare, frunze de mărar sălbatic și vrejuri răsucite de curpen. Soarele răzbătu printre crengi, uscă pata de noroi de pe buzele lui, îi frigea gîtul, îi pîrjolea nasul, dar el nu se trezea. Neobișnuit cu ostenele și epuizat de drum, dormi adînc pînă tîrziu după-amiază.

Phaon află abia acum de ce venise cezarul. Senatul îl declarase dușman al poporului, îl condamnase la moarte pentru paricid și răsculații erau pe urmele lui. Aici intrase doar pentru o clipă și îndată ce va putea își va urma drumul.

Cind se lăsă seara, trecură pe lângă grădină, pe Via Salaria, cițiva călăreți și mai târziu numărul celor care se apropia de vilă era din ce în ce mai mare. Phaon se temea să nu dea de bucluc. Ephaphroditus se hotărî în sfîrșit să-l trezească pe Nero.

Puse mîna pe trupul celui adormit. Nero își venea greu în fire, se întinse convulsiv și se feri de lumină.

— Unde sînt ? întrebă mahmur de somn.

Se uită lung la hainele de birjar, la sabie și nu se recunoscuse. Întrebă tremurînd :

— Cine sînt ?

Ephaphroditus îl privea și el continua să vorbească.

— Nu înțeleg, nimic nu înțeleg — și zîmbi. Cine vorbește acum ? Cine vorbește din mine și îi aud glasul ?

Lui Phaon i se făcu milă de el.

— Vai — îi spuse lui Phaon și îl prinse febril de mînă strîngîndu-i-o cu putere — el vorbește. E el cel care vorbește mereu. Tu vorbești din pieptul meu și cu buzele mele. Tu, ale cărui gînduri și voce mă apasă cumplit și mă îndoiesc sub greutatea lor. E un altcineva. Să tacă ! Taci ! Ajutați-mă ! E mereu el.

Ephaphroditus și Phaon se apropiară. Nero se întoarse rugător către ei.

— Spuneți-mi ce este acest tot ? Pentru că mie întregul îmi scapă, nu-l mai pricep. Iar tu — se uită spre Phaon — tu strînge-mă de mînă, mai tare. Te simt om, și asta-mi face bine. Mîna îți zvîcnește, ochii îți sînt vii ca și ai mei. Oricine ai fi, rămîi lângă mine și nu mă părăsi niciodată. Altfel simt că va veni sfîrșitul. Vreau să mă agăț de tine. Sau, dacă vei voi să fugi, trimite-mi măcar un cîine în locul tău. Am să-i strîng urechea pînă cînd am să mor. Numai el să fie viu.

— Aiurează, spuse Ephaphroditus.

— Ești om, îi spuse lui Phaon. Dar ești oare un om bun ? Dacă ești fericit, ești cu siguranță bun. Dar dacă ești nefericit, ești rău, foarte rău. Vezi, pe mine m-a durut de multe ori capul, umblam năuc de colo-colo fără să știu încotro merg. Dar oare sînt rău ? Ochii îi erau scăldați în lacrimi și își sprijini capul pe umerii lui Phaon. Nici zeii nu sînt buni. Eu am suferit foarte mult.

Epaphroditus trebui să-i dezghioace cu forța degetele de pe mîna libertului, cu chiu cu vai reuși să-l pună pe picioare și îl lămuri că trebuie să plece degrabă, altfel sînt pierduți. În razele fierbinți ale după-amiezii Nero porni cu pași tirșiți după secretar. Se opri apoi dintr-o dată și făcu trei pași înapoi.

— A ! Tu erai ? spuse batjocoritor.

— Cine ? întrebă Epaphroditus.

Cezarul nu răspunse. Părul blond i se făcu măciucă. Gura murdară de noroi se mișcă mărunț de parcă ar fi numărat sau ar fi repetat în gînd ceea ce vede, cum sînt obrajii și ochii aceia care i se năzăriseră.

Sporus se aplecă spre Epaphroditus.

— O vede pe Poppaea.

— Nu, spuse secretarul, pe maică-sa.

Îl întrebară din nou, dar el nu răspunse.

— Pe Seneca ?

Nero dădu din cap :

— Nu. Nu pe el, și după o pauză lungă continuă cu o voce plictisită și plîngăreată : Mereu și mereu numai el. Mereu. Deci tu ești acela ? Spuse mai încet : N-a fost destul pînă acum ? Mi-am jertfit totul pentru tine. Și tot ce am făcut n-a fost decît vrerea ta. Și dădu înapoi : Stație turnată în ghips, băiețel cu obrajii albi — se întoarse scîrbit — și cu pete vinete.

— Pe Britannicus îl vede, spuse Epaphroditus.

— Cit te-am iubit de mult, continuă Nero, frate, tot ce s-a făcut e făptuit de tine. Chiar și ceea ce se întâmplă acum. Pentru că ai fost mare. Un mare și desăvârșit artist.

Trîmbițele soldaților se auziră acum răsunînd chiar lîngă zidurile vilei. Toți trei îl împinseră repede pe Nero într-un șopron.

— Soldații, spuse Epaphrōditus.

— Sfirșitul, declamă Nero.

— Nu țipa, o să ne omoare pe toți.

Nero se așează în șopronul răcoros pe o capră de tăiat lemne, lîngă butucii netăiați, în aerul dens parfumat de rumegușul și așchiile proaspete.

— Mor, suspină.

Ceilalți nu se opuseră. Asta și așteptau de fapt.

Cezarul începu să caute otrava, dar sticluta pe care o purta în sin era goală.

— Au furat-o, se tîngui, pînă și moartea mi-au furat-o. Se aruncă în genunchi.

— Ucideți-mă.

Cei trei dădură înapoi. Gîndul că l-ar putea ucide pe acest om care a ucis atît li se părea de nefînchipuit. Nici unul nu se încumeta.

— Fă o dată ceva, îl grăbi Phaon.

— Sporus, se rugă Nero, dragule, arată-ne tu cum trebuie făcut, înjunghie-te tu.

Băiatul se sperie și se ascunse după o stivă de lemne.

— Sau cîntă măcar imnul mortuar pe grecește.

— Să ne grăbim, îi mîna Phaon.

Acum cezarul se întinse la pămînt. Își scoase sabia, sabia lui fără vîrf din recuzita de teatru, și și-o apropie de gitlej.

— Am s-o fac eu însumi, spuse; pierit. Pămînt și cer, rămîneți cu bine.

Se lăsă cu toată greutatea pe sabie, dar virful ei tăiat nu voia să pătrundă în beregată. Atunci Epaphroditus, din milă, îi apăsă capul cu putere. Nero scoase un guițat subțire asemeni porcilor înjunghiați, apoi singele îi gîlgii în gitlej.

— Mare artist, îi bolboroseau buzele pline de singele care se revărsa în valuri.

Îi scoaseră sabia din gitlej. Murise.

Fața îi era întoarsă înainte. Îl priviră îndelung învăluți în liniștea care se așternuse grea, după țipătul stins. Înțepeni.

XXXIII

BOCET

Sporus ieși din șopron să vadă pe unde umblau soldații, dar aleile erau liniștite, se vede că le pierduseră urma. Apoi își potoli setea cu vin dulce și tare adus din Grecia. Epaphroditus și Phaon rămaseră lângă corpul neînsuflețit.

— La noapte, cînd nu ne va vedea nimeni, o să-l luăm de aici, spuse Phaon.

Epaphroditus se plecă înduioșat spre el :

— Privește-i obrazul, spuse, cît de voluntar a rămas chiar și așa, fără viață. Își mușcă falcile și se zbuciumă parcă. Pînă și acum mai vrea ceva. Ceva mai măreț decît toți semenii lui. Parcă ar purta toate tainele lumii pe obraz. Cît sint de muncite, de arse, de carbonizate trăsăturile lui. Acum e deosebit și interesant. Acum fața lui ți se pare chiar frumoasă.

Epaphroditus se gîndi și adăugă apoi cu chibzuială și cu intonație :

— Este aproape ca un poet.

— Spunea, zise Phaon, că e un mare artist. Despre cine vorbea oare ?

— Poate despre Britannicus. Poate despre el însuși.

— A fost hain, spuse Phaon, a fost înfiorător.

— Toți poeții sînt înfiorători, răspunse Epaphroditus. Din ei se nasc frumusețile și florile. Dar rădăcinile florilor sînt jos, în pămîntul umed și plin cu rîme.

— A fost nefericit, adăugă Phaon.

— A fost latin, spuse Epaphroditus, și tot ceea ce un grec ar înfăptui cu grație, delicat, firesc, el a făcut greoi, ca un barbar, transpirînd sînge, cu o cruzime fără margini și pînă la urmă cu sacrificiul propriei sale vieți. El a trăit ceea ce ar fi trebuit să viseze doar. Fără nici o îndoială, adevărații poeți sînt altfel. Aceia visează ceea ce nu pot trăi. Dar el a vrut să fie poet cu o putere fără asemănare, cu atîta dăruire și cu atîta abnegație, încît a fost uneori sublim și alteori ridicol. De asta a ajuns aici. Și din acest punct de vedere a fost cîstit.

— Cîstit ? se îngrozi proprietarul vilei.

— Da. Eu l-am văzut zi cu zi și l-am compătimit privind cum își irosește toate forțele pentru un țel pe care știam că nu-l va putea atinge niciodată. De pildă, a renunțat la viață, trăia închinîndu-și fiecare suflare artei. Îi lipsea însă ceva. Foarte puțin ca să poată deveni un adevărat poet. Numai că acest foarte puțin însemna imens. Și el n-a aflat niciodată acest ceva. Iar tumultul acela sălbatic care sălășluia în el negăsind o ieșire firească, acum a răbufnit, nimicindu-l. Și s-a sfîrșit.

— Cîți ani avea ? întrebă Phaon.

— A-trecut de treizeci.

— Cît de tinăr, oftă Phaon cu o profundă cutremurare.

— Acum ar fi implinit treizeci și unu de ani, repetă Epaphroditus mirindu-se și el. A domnit treisprezece ani în Marele Imperiu Roman. Nepotul lui Aeneas. Ultimul din neamul Iulius. Moștenitori n-a lăsat în urma lui. Și totuși, cît de mult a trăit.

— Ar mai fi putut trăi, spuse Phaon.

— Acum și-ar fi putut începe și viața, și meșteșugul condeiului. După toate acestea. A fost o ființă hulpavă, flușturistică și monstruoasă.

— Il apasă păcate multe și grele.

Epaphroditus se încruntă.

— Toți oamenii se nasc vinovați. Dar cel care moare îndreaptă totul. Morții sînt întotdeauna nevinovați.

Ieșiră din desişul de copaci și se opriră într-un luminii unde îi aştepta o masă întinsă, încărcată cu brînzeturi uşoare de oi, caşcaval, unt. Sporus zăcea beat mort, nu putea vorbi și la întrebări nu răspundea decît ridicînd din umeri și rîzînd timp.

Se tolăniră și ei. Mîncară puţin, dar ceea ce văzuseră și auziseră îi impresionase atît de puternic, încît despre asta nu mai puteau vorbi.

Luminile galbene ale stelelor străluceau pe cerul senin. Jos, la orizont, alerga cometa care prezisese moartea cezarului. Cu coama roşie, încălcită, alerga gemînd și ducînd însîngerata veste, alerga gîfîind ca zăluda dezlănţuită a cerurilor.

— Trebuie să fie departe, spuse Phaon.

— Foarte departe, răspunse Epaphroditus, care în tinerețe se ocupase de astronomie pitagoreeană. Undeva spre centrul universului. Se învîrtește acolo în jurul simbului de foc. Dar foc este și în celelalte stele.

Aşa vorbeau ei cînd, în noaptea albastră de iunie, dinspre vie se ivi în colb o umbră care înainta încet pe aleea parcului, împiedicîndu-se, apropiindu-se de cei așezați la masă. Se opri în fața lor și își ridică vîlul. Li se arătă chipul obosit și acoperit de praf al unei băbuțe nespus de întristate. O priveau, dar nu știau cine este.

Epaphroditus fu primul care o recunoscu :

— Ecloge.

— Doica, spuse Phaon.

El cunoștea doica elenă încă de la curtea împărătească, era cea care-l alăptase pe cezarul Nero și care trăia în mare cinstire la palat.

— A venit doica, spuse femeia cu duioșie, matern, cu puțină muștrare parcă.

Ea vorbea întotdeauna așa despre sine, de parcă ar fi vorbit mereu cu copilași : „A venit doica“, „doica mă-nîncă“, „doica se culcă“.

Voiră să așeze pe scaun mumia pămîntie și cu pielea încrețită, care le vestea că cezarul ce supsesse laptele ei a fugit și a izbucnit răscoala ; și își cărase tocmai de la Roma pînă aici oasele ei obosite și vechi de peste șapte decenii.

— Unde este ? întrebă încetișor.

Epaphroditus și Phaon se ridicară și la lumina unei lămpițe cu ulei o conduseră spre șopron. Intrară fără să spună nici un cuvînt.

— Aici, spuse Epaphroditus arătînd spre cezarul întins pe jos, acoperit cu un giulgiu.

— A murit ?

Dădură amîndoi din cap.

Ecloge ridică giulgiul și întoarse lumina spre mort. Era femeie și nu se sperie, nici nu se miră. Doica e cea care dezleagă primele și ultimele întrebări ale vieții. Alăptează și îngroapă și e la locul ei atît lingă leagăn, cît și

lingă raclă ; își suflecă mînele tunicii și se pregăti de lucru. Ceru apă și lemne ca să-i poată da îngrijirile cuvenite morților.

Cu o harnică sprinteneală, cu o îndeminare femeiască de neasemuit, în ciuda vîrstei înaintate, se ghemui la pămint și spălă într-un vas cu apă obrazul rece și gîtul țepăn. Apoi culcă capul în poala ei.

— O, ș-o, o, începu, vai, vai, vaai, se văită în acea dulce limbă elenă care se tînguie în tragedii, continuînd cu nesfirșite vaiete și dulci gîngureli. N-ai mamă care să te plîngă. Nici copii care să lăcrimeze. Nici frate. Nici prieten. Pe nimeni nu ai. Numai doica. Atît ți-a mai rămas, ție, cezar orfan, doica.

Ecloga plîngea. Și ținea în brațe mîngiînd capul lui Nero ca pe al unui prunc care s-a lovit puțin.

— Nero, spuse, Nero micuțule, doica îți vorbește. Uite ce palid și trist este. Doarme, el, căruia nu i-a plăcut niciodată să doarmă. Așa-i că pînă și în leagăn erai treaz mereu, țipai într-una cît era noaptea de lungă. Ridicăi toată casa în picioare. Atunci îți spuneam povești. Și îți cîntam — și începu să cînte un cîntec de leagăn elen, despre un cal și un călăreț care se duc zburînd undeva.

Doica se întoarse spre Epaphroditus și Phaon.

— Dar să se joace îi plăcea. Se juca mereu cu trăsuri. Le vopsea verzi și albastre. El era cu verzii. Și mergea la teatru. Doamne, de cîte ori a șters-o de la mătusa Lepida.

Ecloga privea chipul neînsuflețit.

— Ce a devenit ? spuse cu o tristețe venită de undeva din adîncurile ființei ei.

Epaphroditus și Phaon ieșiră. Doica și cezarul mort rămaseră singuri.

Acum Ecloga căută ceva în sîn.

Scormonindu-se scoase de acolo un bănuț ruginit.

Îl așeză în gura mortului sub limbă, să-i poată plăti lui Charon, barcagiul lumii de dedesubt, ca să-l treacă peste apa care dă uitare, apa care spală febra și desface circeii ce ne-au chinuit aici sus și, la urmă, ne face pe toți egali.

SCRISOAREA LUI THOMAS MANN CĂTRE KOSZTOLÁNYI

Dragă Kosztolányi

Mă despart tulburat de manuscrisul dumitale, de acest roman de artă imperială pentru că dumneata, cu această operă, ai împlinit, aş spune chiar că ai depăşit nădejdlle ce s-au legat de numele şi vigurosul dumitale talent relevat cu prilejul publicării nuvelor scrise pentru „Magische Lanterne”. Linia evoluţiei pe care o dovedeşte nu constituie nici o surpriză pentru acela care s-a desfătat cu savoarea încercărilor dumitale de început. Şi totuşi aş dori să numesc surprinzător acest Nero al dumitale cu precizarea că termenul folosit cu privire la creaţia artistică îl înţeleg în sensul unei foarte înalte aprecieri. Vreau să spun prin aceasta că romanul fiind mai mult decât rodul unei culturi personale şi al unui nivel european, poartă emblema unei temerităţi personale, că izvorăşte dintr-o îndrăzneală funciară mişcându-ne sufletul cu puternicul său spirit novator, de un umanism aproape dăruos prin încărcătura sa de adevăr pur. Aceasta este esenţa şi influenţa poeziei. Restul chiar dacă pare a ridica valuri revoluţionare, nu este decât academism.

Dumneata, într-o formă aparent liniştită, lipsită de canoane şi solidă, ai dat o lucrare pe undeva nesperată. Dumneata ai reuşit să învălui — fără doar şi poate bine studiat — într-o haină de epocă, care nu pare nici o clipă decor sau mască vetustă, pentru că se poartă cu naturaleţe şi firesc, ai îmbrăcat, cum spuneam, cu nume istorice fiinţe umane a căror personalitate izvorăşte din cele mai adânci straturi ale conştiinţei omenestii. În acest roman

al diletantismului chinuitor pînă la sînge ai topit cu malițiozitate conștiința artistică și cunoștințele despre artă și viața artistică cu tot orgoliul și pudoarea ei, adîncind astfel toate genurile vieții, toate tristețile, atrocitățile și tot ridicolul ei. Sarcasm și luciditate, armonia acestor două trăsături constituie caracteristica fundamentală a operei. Nero este adeseori crud, neînfrînat și mare în amețelala sa desperată, dar eu aș așeza deasupra lui ca realizare figura lui Seneca, pe acest curtean poet, pe acest sofist izbutit cu mijloace de o măiastră simplitate, pe acest filozof adevărat, mare literat, ale cărui ultime ceasuri m-au emoționat cum puține lucruri au avut darul să mă emoționeze vreodată. Magistrală mi se pare și scena în care el și cezarul își citesc din opera lor mințindu-se cu seninătate. Dar evident această scenă nu suferă comparație cu aceea în care Nero, pradă furiei și chinului său exaltat, asemeni unui om profund jignit, încearcă în zadar să cîștige încrederea de confrate al lui Britannicus, adevăratul posesor al Harului și al Tainei, poet în sensul deplin al cuvîntului, a aceluia care, prin liniștea și egoismul straniu al firii sale autentic artistice, îl îndepărtează pe cezarul neajutorat și tiran împingîndu-l spre hăul pieirii, pagini de o penetrantă tristețe ce fac ca această carte să fie atît de dragă sufletului meu. Da, sînt pagini bune, deosebite, magistrale. Și sînt lucruri a căror intimitate specifică se simte nu numai în vibrația lăuntrică a vieții sufletești, ci și în aceea a mecanismelor sociale. Cartea evocă cu ușurință, fără nici un efort, scene și tablouri din viața orașului-univers, servindu-le ca pe o foarte interesantă analiză socială.

Mă bucur, dragă Koșztolányi, că te pot saluta pe dumneata înaintea altora pentru această frumoasă operă. Vei aduce, alăturînd tînărul dumitale nume, prestigioaselor nume maghiare al căror șir începe de la Petöfi și Arany pînă la Ady și Moricz Zsigmond, o nouă glorie înregistrîndu-l alături de numele acelor care reprezintă azi viața spirituală și culturală a Europei.

Al dumitale sincer,
Thomas Mann

CUPRINS

<i>Prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXV
I Zăduf	3
II Miracolul	4
III Tânăr împărat	10
IV Învățătorul	14
V Zbuciumata noapțe a genezei	20
VI Novicele	25
VII Greața	30
VIII Școala de literatură	35
IX Aripile se întăresc	43
X Trei poeți la baia de aburi	47
XI Frații	57
XII Medici la căpățiul bolnavului	69
XIII Asasinat	80
XIV În căutarea uitării	90
XV O femeie la orizont	96
XVI Poppaea Sabina	100
XVII Ziua tăcerii	109
XVIII Aplauze	114
XIX Divinul actor	119
XX Victorie	135
XXI Bumerangul	142
XXII Dilema	157

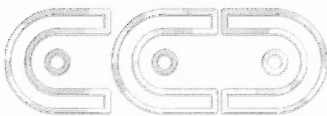
XXIII	Uniunea cîntăreților din Roma	162
XXIV	Furtuna	176
XXV	Cea mai bună mamă	183
XXVI	Lecție de politică	189
XXVII	Purtătorul de cvadrigă	197
XXVIII	Rivalul	203
XXIX	Rășcoala	209
XXX	Seneca	221
XXXI	Singurătate	237
XXXII	În grădina lui Phaon	243
XXXIII	Bocet	254
<i>Scrisoarea lui Thomas Mann către Kosztolányi</i>		264

Lector : **ECATERINA TARALUNGĂ**
Tehnoredactor : **POMPILIU STATNAI**

*Bun de tipar 4.I.1975. Tiraj 24 590 ex. broșate.
Coli ed. 14,82. Coli tipar 9,25.*

Tiparul executat sub comanda
nr. 40 612 la Combinatul Poligrafic
„Casa Scintei”, Piața Scintei nr. 1
București
Republica Socialistă România

Scanare și prelucrare digitală

EM

de

Anonim

și
CAT Graur

Antwerpen
2025

